

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu • Alueelliset kehitysnäkymät • 2020:50

Alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2020

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:50

Alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2020

Työ- ja elinkeinoministeriö

ISBN PDF: 978-952-327-545-4

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Työ- ja elinkeinoministeriö	20.10.2020
Tekijät	Jouko Nieminen (toimittaja)	
Julkaisun nimi	Alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2020	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:50	
Diaari/hankenumero		Teema Alueelliset kehitysnäkymät
ISBN PDF	978-952-327-545-4	ISSN PDF 1797-3562
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-545-4	
Sivumäärä	174	Kieli suomi
Asiasanat	alueelliset kehitysnäkymät, alueet, aluekehitys, ennakointi, työllisyys, elinkeinoelämä	
Tiivistelmä	<p>Alueelliset kehitysnäkymät syksyllä 2020 on ELY-keskusten yhdessä keskeisten aluekehittäjien kanssa muodostama näkemys maakuntien nykytilasta ja lähiajan näkymistä. Tämän katsauksen arviot on tuotettu elo-syyskuun 2020 aikana.</p> <p>Yhteinen nimittäjä alueiden arvioissa on epävarmuus tulevasta kehityksestä. Epävarmuutta luovat kansainvälisen talouden heikko kehitys, koronaepidemian jatkuminen sekä epidemiaan liittyvien rajoitustoimien laajuus ja kesto. Syksy ja tuleva talvi tulevat olemaan vaikeita monille yrityksille eri puolilla maata.</p> <p>Rajoitustoimien purkaminen nosti toimeliaisuutta ja loi uskoa tulevaan. Syksyn mittaan koronatartuntojen määrä on kuitenkin kasvanut, mikä heikentää näkymiä monilla aloilla. Teollisuudessa uusien tilausten määrä on pudonnut, mikä osaltaan lisää epävarmuutta.</p> <p>Työvoiman saatavuusongelmia on edelleen useissa ammateissa ja työvoiman saatavuuden parantaminen pysyy keskeisenä haasteena, vaikka työvoiman kysyntä on koronakriisin myötä laskenut.</p> <p>Työttömyys kääntyi maaliskuusta alkaen jyrkkään nousuun erityisesti lomautusten rajun kasvun myötä. Lomautettujen määrät ovat kesän ja syksyn myötä pudonneet, mutta lomautettuja oli elokuun lopussa vielä yli 50 000 enemmän kuin vuotta aiemmin. Syksyn mittaan työttömyyden aleneminen on hidastunut ja monilla alueilla pelätään työttömyyden lähtevän taas nousuun kriisin pitkittymisen takia.</p> <p>Työ- ja elinkeinoministeriön yhteyshenkilö: Hanna-Maria Urjankangas (Alueet ja kasvupalvelut/ 029 506 3739)</p>	
Kustantaja	Työ- ja elinkeinoministeriö	
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Arbets- och näringsministeriet	20.10.2020
Författare	Jouko Nieminen (redaktör)	
Publikationens titel	Regionala utvecklingsutsikter hösten 2020	
Publikationsseriens namn och nummer	Arbets- och näringsministeriets publikationer 2020:50	
Diarie-/ projektnummer		Tema Regionala utvecklingsutsikter
ISBN PDF	978-952-327-545-4	ISSN PDF 1797-3562
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-545-4	
Sidantal	174	Språk finska
Nyckelord	regioner, regionala utvecklingsutsikter, regional utveckling, prognostisering, sysselsättning, näringsliv	
Referat	<p>Regionala utvecklingsutsikter hösten 2020 är närings-, trafik- och miljöcentralernas och de centrala regionutvecklarnas gemensamt bildade uppfattning om nuläget och utsikterna för den närmaste framtiden i landskapen. Bedömningarna i denna översikt har gjorts i augusti–september 2020.</p> <p>En gemensam nämnare i regionernas bedömningar är osäkerhet i fråga om den framtida utvecklingen. Osäkerheten skapas av den svaga utvecklingen inom den internationella ekonomin, den fortsatta coronaepidemin samt omfattningen och varaktigheten av de restriktioner som införts med anledning av epidemin. Hösten och vintern kommer att vara svåra för många företag på olika håll i landet.</p> <p>När det infördes lättnader i restriktionerna ökade aktiviteten och tron på framtiden. Under hösten har dock antalet fall av covid-19 ökat, vilket gör utsikterna svagare inom många branscher. Inom industrin har antalet nya beställningar minskat, vilket ytterligare bidrar till osäkerheten.</p> <p>Det finns fortfarande problem med tillgången på arbetskraft i flera yrken, och att förbättra tillgången på arbetskraft kvarstår som en central utmaning, trots att efterfrågan på arbetskraft har minskat i och med coronakrisen.</p> <p>Från och med mars började arbetslösheten öka kraftigt i synnerhet på grund av en stor ökning av permitteringar. Antalet permitterade har minskat under sommaren och hösten, men i slutet av augusti var antalet permitterade fortfarande över 50 000 fler än ett år tidigare. Under hösten har minskningen av arbetslösheten avtagit, och i många regioner är man rädd för att arbetslösheten åter börjar stiga om krisen blir långvarig.</p> <p>Kontaktperson vid arbets- och näringsministeriet: Hanna-Maria Urjankangas (Regioner och tillväxttjänster/ 029 506 3739)</p>	
Förläggare	Arbets- och näringsministeriet	
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Economic Affairs and Employment	20 October 2020
Authors	Jouko Nieminen (editor)	
Title of publication	Regional Prospects in Autumn 2020	
Series and publication number	Publications of the Ministry of Economic Affairs and Employment 2020:50	
Register number		Subject Regional Economic Prospects
ISBN PDF	978-952-327-545-4	ISSN (PDF) 1797-3562
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-545-4	
Pages	174	Language Finnish
Keywords	areas and regions, regional economic prospects, regional development, prediction, employment, economy	
<p>Abstract</p> <p>Regional Prospects in Autumn 2020 is a report prepared by the ELY Centres in collaboration with key regional developers regarding the current state of the provinces and their near-term prospects. The assessments in this report were prepared between August and September 2020.</p> <p>The regional assessments share an uncertainty regarding future development. The uncertainty is caused by the global economy's weak growth, the continuing coronavirus pandemic, and its related restrictions' duration and extent. This autumn and the coming winter will be a difficult time for many companies around the country.</p> <p>The lifting of restrictions improved activity and gave hope. However, coronavirus infections have increased in the autumn, which has cast a shadow over many industries. The number of new orders has declined in manufacturing, which contributes to the uncertainty.</p> <p>Several professions still suffer from a poor availability of labour, and its improvement remains an important challenge, despite the fact that the demand for labour has shrunk as a result of the coronavirus crisis.</p> <p>Unemployment surged in March, due especially to a significant increase in temporary lay-offs. The number of lay-offs has fallen over the summer and autumn, but more than 50,000 were still laid off at the end of August compared to last year. New employment has slowed in the autumn, and many regions fear that unemployment will rise again if the crisis drags on.</p> <p>Contact person at the Ministry of Economic Affairs and Employment: Hanna-Maria Urjankangas (Regions and Growth Services, +358 29 506 3739)</p>		
Publisher	Ministry of Economic Affairs and Employment	
Distributed by/ publication sales	Electronic version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi	

Sisältö

Yhteenveto	9
Uusimaa	14
Varsinais-Suomi	23
Satakunta	33
Pirkanmaa	43
Kanta-Häme	49
Päijät-Häme	59
Kymenlaakso	73
Etelä-Karjala	83
Etelä-Savo	92
Pohjois-Savo	100
Pohjois-Karjala	107
Keski-Suomi	115
Etelä-Pohjanmaa	124
Pohjanmaa	131
Keski-Pohjanmaa	141
Pohjois-Pohjanmaa	150
Kainuu	160
Lappi	167

Yhteenveto

Taustaa

ELY-keskukset ovat yhdessä aluetoimijoiden kanssa arvioineet maakuntien talouden, työllisyyden ja työttömyyden nykytilaa ja loppuvuoden näkymiä. Arvioinnit laadittiin elo-syyskuussa 2020.

Alueelliset kehitysnäkymät syyskuussa 2020

Yhteinen nimittäjä alueiden arvioissa on epävarmuus tulevasta kehityksestä. Epävarmuutta luovat kansainvälisen talouden heikko kehitys, koronaepidemian jatkuminen sekä epidemiaan liittyvien rajoitustoimien laajuus ja kesto. Syksy ja tuleva talvi tulevat olemaan vaikeita monille yrityksille eri puolilla maata.

Kevään äkkipysähdyksestä alettiin toipua kesällä ja rajoitustoimien purkaminen nosti toimeliaisuutta ja loi uskoa tulevaan. Syksyn mittaan on kuitenkin koronatartuntojen määrä kasvanut, mikä heikentää näkymiä monilla aloilla. Teollisuudessa uusien tilausten määrä on pudonnut, mikä osaltaan lisää epävarmuutta.

Työvoiman saatavuusongelmia on edelleen useissa ammateissa ja työvoiman saatavuuden parantaminen pysyy keskeisenä haasteena, vaikka työvoiman kysyntä on koronakriisin myötä laskenut.

Työttömyys kääntyi maaliskuusta alkaen jyrkkään nousuun erityisesti lomautusten rajun kasvun myötä. Lomautettujen määrät ovat kesän ja syksyn myötä pudonneet, mutta lomautettuja oli elokuun lopussa vielä yli 50 000 enemmän kuin vuotta aiemmin. Syksyn mittaan työttömyyden aleneminen on hidastunut ja monilla alueilla pelätään työttömyyden lähtevän taas nousuun kriisin pitkittymisen takia. Koronakriisin myötä pitkäaikaistyöttömyys on kääntynyt kasvuun, myös nuorten työttömyys on kasvanut huolestuttavasti.

Tiivistelmä maakunnittain

Uudellamaalla lentoliikenteen pysähtyminen on johtanut vaikeuksiin Helsinki-Vantaan lentoaseman toimintaympäristössä, minkä takia jopa tuhannet työpaikat ovat uhattuna. Rajoitustoimet, liikkumisen väheneminen sekä ulkomaisten turistien puute ovat vieneet matkailun, majoitus- ja ravitsemisalun, tapahtumatuotannon ja henkilöliikenteen vaikeaan tilanteeseen. Ulkomaisten turistien puute koskettaa erityisesti Helsinkiä ja pääkaupunkiseutua. IT-alalla odotetaan kasvua.

Varsinais-Suomessa meriteollisuusklusteri on haastavassa tilanteessa risteilyliikenteen kriisiytyttyä. Turun telakka on irtisanonut työntekijöitä ja yt-neuvottelut irtisanomisista jatkuvat. Naantalın Nesteen jalostamon lopettamissuunnitelmat uhkaavat 330 työntekijää. Vaikka matkailukesä varsinkin saaristossa oli vilkas, on matkailuala kokonaisuudessaan vaikeuksissa. Lentoliikenne ja Turku-Tukholma laivaliikenne ovat pysähdyksissä. Lääkeklusteri sekä diagnostiikka-ala ovat kasvussa ja lisäävät henkilöstöä. Uudenkaupungin autotehdas toimii taas täydellä kapasiteetilla ja kasvattaa henkilöstöä. Salon akkutehdas on kasvussa.

Satakunnan vientivetoisen teknologiateollisuuden näkymissä on epävarmuutta. Paperiteollisuuden lasku vaikuttaa maakunnan vientiin ja välillisesti muille aloille. Meriteollisuudessa tilauskanta on edelleen pitkä huolimatta risteilytoiminnan uhkakuvista ja kahden autolautan aiesopimuksen peruuntumisesta. Suurten tapahtumien peruuntumisella on ollut merkittävät aluetaloudelliset vaikutukset. Alueen suuret teolliset ja infrastruktuuriin kohdistuvat investoinnit mm. Metsä-Fibren Rauman saha ja BASFin akkumateriaalitehdas ovat edenneet suunnitellusti.

Pirkanmaalla yritysten rekrytointihalukkuus on kuluvan vuoden aikana hiipunut jonkin verran. Viennin arvon ennakoidaan laskevan, mutta suurta pudotusta ei ole tulossa. Kuntien taloustilanne nähdään huolestuttavana.

Kanta-Hämeessä koronakriisi on murjonut maakuntaa voimalla, vaikka tilastojen valossa tilanne ei ole maan dramaattisin. Koronakriisin vaikutukset valmistavalle teollisuudelle alkavat näkyä vasta nyt ja mahdollisesti vasta ensi vuonna. Vientiyriyten näkymät heikenevät syksyn aikana.

Päijät-Hämeessä elinkeinoelämän kysyntätilanne vaihtelee toimialoittain. Teknologiateollisuuden ja erityisesti alihankintateollisuuden kysyntä on laskenut paikoin merkittävästi. Matkustusrajoitukset ovat haitanneet ja haittaavat merkittävästi edelleen niin uusien tilausten hankintaa kuin aikaisemmin myytyjen hankkeiden loppuun saattamista. Lyhyellä aikavälillä korona on vaikuttanut eniten hyvinvointi-, viihde- ja tapahtumapalveluihin sekä elämystuotantoon. Kokous-, kongressi- ja tapahtumamatkailulle tulevasta syksy- ja talvisesongista selviytyminen on erittäin suuri haaste. Syyskuussa uutisoitu Lahdessa bussikojeja valmistaneen SOE Busproduktion Finland Oy:n ilmoitus lopettaa tuotanto Lahdesta

synkistää alueen työllisyyden näkymiä. Tehtaalta on työttömäksi jäämässä ainakin 260 työntekijää.

Kymenlaaksossa koronakriisi on vaikeuttanut tilannetta suorimmin pienyritysvaltaisilla toimialoilla: ravintoloissa, matkailuyrityksissä, pienissä erikoiskaupoissa, henkilökohtaisissa palveluissa, osassa logistiikkayrityksiä sekä taiteissa, viihteessä ja virkistyksessä. Teollisuuden ja rakentamisen tilanteen ennakoidaan heikkenevän loppuvuonna. Myös viennin kehitys lähitulevaisuudessa on epävarmaa. Merkkejä viennin laskusta on jo näkyvissä, mikä osaltaan heijastelee logistiikkaan ja sataman toimintaan. Kymenlaaksossa on menossa mm. logistiikan investointeja, infrarakentamista, sairaalarakentamista ja myös Googlen uusien palvelinkeskusten rakentaminen on käynnissä. Myös suunnitelmat Kotkan Kanta-sataman tapahtumakeskuksen ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun uuden kampuksen rakentamisesta etenevät aikataulussaan.

Etelä-Karjalalle Venäjän rajan kiinniolo ja venäläisten asiakkaiden puuttuminen on nostanut esiin useiden toimialojen Venäjä-riippuvuutta. Rajan ennakoidaan pysyvän kiinni ainakin vuoden loppuun asti. Tämä tarkoittaa aluetaloudelle arviolta 225 miljoonan euron liikevaihdon ja 900 henkilötyövuoden menetystä. Ulkomaisten matkailijoiden määrä tyrehtyi käytännössä kokonaan. Lappeenrannan lentokentälle tilanne on haasteellinen. Maakunnassa on tärkeitä infrainvestointeja. Luumäen ja Imatran välisen rataverkon parantaminen on käynnissä ja Saimaan kanavan sulkujen pidentämiseen on hallituksen budjetitiriihessä päätetty myöntää 90 miljoonaa euroa.

Etelä-Savossa palvelualojen keväinen notkahdus tasoittui kesää kohti. Kotimaisten matkailijoiden suuri määrä ja vapaa-ajan asukkaiden aiempaa pidempi kausi paikkasivat ostovoimaa keväällä ja kesällä. Jyväskylän lakkautetun vaneritehtaan tuotannon osittainen siirtyminen Savonlinnaan ja Pellokselle vankistaa Etelä-Savon asemaa vanerin tuottajana. Teknologiateollisuudessa vaikeimmat ajat ovat vasta edessä. Rakentaminen pysyy tasaisena jatkossakin.

Pohjois-Savossa on kohtalaisen positiivinen vire, mutta paljon riippuu koronakriisin etenemisestä. Normaalialueen runsaampi kotimaan matkailijoiden määrä lievensi osittain majoitus- ja ravintola-alan menetyksiä. Ylä-Savon seudun metalli- ja koneiteollisuuden koronakriisi iski nopealla aikataululla, minkä takia lomautukset lisääntyivät voimakkaasti. Seudun työttömien määrät ovat tälläkin hetkellä maakunnan korkeimmat. Maakunnassa on paljon investointeja meneillään ja useita sekä pidemmällä että lyhyemmällä aikavälillä toteutettavia investointeja on myös suunnitteilla. Yksi pitkään odotettu hanke, Kuopion henkilöratapiha sai hallituksen lisätalousarviossa 30 miljoonaa euroa.

Pohjois-Karjalan metalli- ja konerakennusalan yrityksissä kysyntä on heikentynyt heinä-syyskuussa. Tilanteen voi ennakoida heikentyvän edelleen vuoden lopulla.

Pohjois-Karjalassa metsäkoneita valmistavassa teollisuudessa on yhteistoimintaneuvotteluja käynnissä. Muovi ja komposiittialalla tilanne on ollut suhteellisen vakaa. Koronatilanne on parantanut terveydenhuoltoon liittyvien muovi- ja komposiittialan toimijoiden tilannetta. Finnairin päätöstä lentoliikenteen lakkauttamisesta Joensuun kentälle pidetään maakunnan kannalta erittäin huolestuttavana kannalta.

Keski-Suomessa UPM:n suunnitelma Jämsän Kaipolan paperitehtaan sulkemisesta tulee olemaan suuri haaste erityisesti Jämsän seudulle. Aiemmin kesällä suljettiin Jyväskylän Säynätsalon vaneritehdas. Metallialan yritysten tilanne on vaihteleva ja loppuvuoden osalta näkymät ovat epävarmat. Positiivisena nähdään Valmetin hyvä työtilanne, jolla on myönteisiä heijastusvaikutuksia. Keski-Suomessa on etenkin matkailupuolella iso merkitys kokous- ja kongressimatkailulla, jossa rajoitukset aiheuttivat isoja muutoksia. Tapahtuma- ja festivaalitoimintaan kytkeytyvä liiketoiminta on ollut lähes pysähdyksissä.

Etelä-Pohjanmaalla näkyvä tulevaan on sumuinen ja yritysten arviot suhdannenäkymistä alavireiset. Erityisenä huolenaiheena on teknologiateollisuus, jossa tilauskantojen kehitys on heikentynyt ja uhka sopeuttamistoimille kasvanut. Myönteistä kehitystä on infrainvestointien puolella. Kuntien taloustilanne nähdään merkittävänä huolenaiheena. Elintarviketuotannon osalta kriisin vaikutukset ovat toistaiseksi jääneet kohtuullisen vähäisiksi. Turkisala on kohdannut huomattavia vaikeuksia. Palvelusektorin toimijat ovat kärsineet kriisistä eniten, sillä romahtanut kysyntä ja toimeenpannut rajoitukset ovat syöneet liikevaihtoa merkittävästi. Henkilökohtaiset palvelut, majoitus- ja ravitsemusala sekä tapahtumatuotanto ovat olleet suurissa vaikeuksissa.

Pohjanmaan maakunnalle tärkeän valmistava teollisuuden tilanne synkkenee maailmantalouden heikon tilanteen jatkuessa. Suurten vientiyritysten tilanteen heikkeneminen vaikuttaa laajasti alihankintaverkostossa, jossa monet yritykset ovat lähes täysin riippuvaisia yhdestä tai kahdesta suuresta yrityksestä. Turkistarhauksen tilanne on vaikea. Liikkumisrajoitukset ja niitä koskeva epävarmuus vaikuttavat voimakkaasti paitsi Vaasa-Uumaja laivaliikenteeseen myös Finnairin lentoihin, joiden määrä Vaasaan on vähentynyt radikaalisti. Koronavirustilanne on huonontunut lokakuun alussa, mikä vaikuttaa negatiivisesti erityisesti Vaasan palvelualoihin ja kehitysnäkymiin.

Keski-Pohjanmaalla suhdannenäkymät ovat vaipuneet negatiivisiksi. Kansainvälisillä markkinoilla toimivien vientiyritysten toiminta on vaikeutunut. Elintarviketeollisuus toimii lähes normaalisti, suuret elintarvikelaitokset eivät ole vaikeuksissa. Alueen isot investoinnit kytkeytyvät alueen litiumesiintymien hyödyntämiseen ja jalostamiseen. Suunnitteilla on isoja tuulivoimainvestointeja.

Pohjois-Pohjanmaalla suurimmat uhkakuvat liittyvät syys- ja talvikauden matkailuun, vientiteollisuuden kysyntäkehitykseen ja matkustusrajoituksista johtuviin kitkoihin.

Monien alojen näkymät ovat utuiset, mikä jarruttaa investointikehitystä. Teollisuudessa tilanne on vaihteleva, monissa alihankintayrityksissä tilauskirjat ovat kaventuneet ja uusien tilausten saaminen haasteellista. Turkisala on vaikeuksissa. Stora Enso lopettaa hienopaperin valmistuksen syksyllä, mikä koskee lähes 450 työntekijää yhtiössä ja alihankintaverkostossa. ICT-alalla erityisesti ohjelmistotuotannossa kysyntä on jatkunut vahvana ja alan osaajapulaan on reagoitu laajasti.

Kainuussa koronakriisistä toipuminen on ollut odotettua nopeampaa ja työttömyys palautunut lähes vuoden takaiselle tasolle. Kaivannaisalan liikevaihto ja henkilöstömäärät ovat kasvaneet ja alan hintakehitys on hyvä. Kotimaisten matkailijoiden huomattavasti suurempi osuus kuin monella muulla alueella on lieventänyt matkailuyritysten ahdinkoa Kainuussa. Syys- ja talvikaudet tulevat olemaan matkailuyrityksille haasteellisia. Metalliklusterein keskeisen toimijan, Skoda Transtech Oy:n toimintaan koronakriisillä ei ole ollut juurikaan vaikutusta ja yrityksen työvoiman tarve kasvaa. Lentoliikenteen loppuminen koetaan uhkatekijänä maakunnalle. Kainuun ongelmana ovat väestön ikääntyminen ja työmarkkinoiden osaajapula.

Lapin tilannekuvassa korostuvat matkailuun liittyvät uhkakuvat. Ilman kansainvälisen matkailun elpymistä joutuu merkittävä osa matkailualan yrityksistä lopettamaan seuraavan talvisesongin loppuun mennessä. Kokonaismatkailutulosta merkittävä osa tulee kansainvälisten asiakkaiden kautta ja kotimaiset matkailijat eivät korvaa menetettyjä tuloja. Kansainvälisen matkailun hiipumisen heijastevaikutukset näkyvät erityisesti pienissä erikoiskaupoissa liikevaihdon laskuna. Lapin kaivostoimintaan on investoitu voimakkaasti viimeisten vuosien aikana ja investoinnit jatkuvat. Teollisuuteen liittyvissä investointihankkeissa on otettu lisääntynyttä johtuen tämänhetkisestä tilanteesta. Metsä Groupin Kemin jättilänsaunan hanke etenee kuitenkin suunnitelmallisesti.

Uusimaa

Uudellamaalla asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 5 528 855 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö kasvoi 16 141 henkilöllä. Vuoden 2020 elokuun lopussa työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 13,1 % ja työttömiä työnhakijoita oli 114 043 työtöntä työnhakijaa, mikä on 60,4 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Lomautettuna oli 25 725 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Uusimaa on Suomen väkirikkain maakunta, alueella asuu yli 30 prosenttia koko maan väestöstä. Uudenmaan työllisyyden ja elinkeinoelämän kehitys määrää suurelta osin koko Suomen kehityssuunnan. Uudenmaan elinkeinorakenne on erittäin monipuolista ja poikkeava muusta Suomesta. Uudenmaan työntekijät painottuvat palvelu- ja myyntialoille, kun muualla Suomessa painopiste on enemmän teollisuudessa. Myös maakunnan sisällä on eroja, pääkaupunkiseudulla painotukset ovat palvelu-, matkailu- ja ravintola-alalla sekä kaupan ja rakentamisen aloilla. Itäinen ja läntinen Uusimaa nojaavat voimakkaammin teollisuuteen. Itä-Uusimaa on öljynjalostuksen myötä koko Suomen kemianteollisuuden keskittymä. Kemianteollisuus tuottaa noin 80 prosenttia alueen liikevaihdosta. Läntisen Uudenmaan painopisteet ovat kemianteollisuudessa, logistiikassa ja jossain määrin myös matkailussa. KUUMA-seudulla merkittäviä toimialoja ovat kone- ja metalliteollisuus, logistiikka ja tukkukauppa sekä rakentaminen. Maa- ja metsätalous on keskittynyt itäiselle ja läntiselle Uudellemaalle, joskin elinkeinon aluetaloudellinen merkitys on näilläkin alueilla ollut laskussa. Mikro- ja pienyritysten merkitys elinkeinoelämässä ja työllistäjänä on korostunut erityisesti pääkaupunkiseudun kehyskunnissa.

Joulukuussa 2019 työttömien määrä kasvoi ensimmäistä kertaa Uudellamaalla yli kolmeen vuoteen. Työttömyyden kasvu alkoi siis jo ennen koronapandemiaa. Kasvu oli kuitenkin hyvin maltillista, alle prosentin luokkaa. Samanaikaisesti työvoiman kysyntä kasvoi lähes yhtäjaksoisesti 2014 kesästä lähtien, erityisesti rakennusalalla ja asiakaspalvelijoiden keskuudessa. Rakennusalan uusia työpaikkoja ilmoitettiin tammikuussa 2020 yli kolminkertaisesti verrattuna vuoden 2014 tammikuuhun.

Ennen korona pandemiaa Uudenmaan suurin työllisyyden kasvua rajoittava tekijä oli osaan työvoiman saatavuus, joka oli muodostunut ongelmaksi lähes jokaiselle toimialalle. Tästä kertoo esimerkiksi Tilastokeskuksen työnantajahaastatteluiden tulokset, joiden perusteella noin puolet rekrytoinneista toimipaikoista oli kokenut rekrytointiongelmia vuoden 2019 aikana. Alkuvuodesta 2020 rekrytointiongelmista raportoitiin Tilastokeskukselle hieman vähemmän, jolloin 45 prosenttia toimipaikoista ilmoitti kokeneensa rekrytointiongelmia viimeisen vuoden aikana. Ammattibarometrin mukaan Uudellamaalla on yhä useita työvoimapula-aloja. Työvoimapula koskettaa erityisesti sosiaali- ja terveysalaa.

Uudenmaan väestön kasvu on painottunut jo pitkään pääkaupunkiseudulle. Toisaalta tilanne on huolestuttava läntisellä Uudellamaalla, jossa väestörakenne ja huoltosuhde heikenee muuta Uuttamaata nopeammin. Koronakriisin myötä tehty digiloikka luo erityisen mahdollisuuden lisätä pääkaupungin ympäryskuntien vetovoimaa. Tämä luo esimerkiksi läntiselle Uudellemaalle mahdollisuuksia vaikuttaa väestötrendiin. Läntisen ja itäisen Uudenmaan teollisuuden näkymät ovat vähintäänkin utuiset. Teollisuuden uudet tilaukset ovat vähentyneet huomattavasti. Tämän vuoksi teollisuuden alalla suuremmat vaikutukset työllisyyteen ovat vasta tulossa.

Muiden maakuntien tavoin Uudenmaan liitto laatii laaja-alaisessa yhteistyössä maakunnan koronasta selviytymissuunnitelmaa vuosille 2020–23. Uudenmaan suunnitelmassa läpikantavana on ajatus, että koronaepidemiasta toipuvan Suomen elpymistä ja uusiutumista tulee tukea korostamalla toimenpiteiden kansallista ja kansainvälistä vaikuttavuutta ja tuloksellisuutta. Siksi Uudenmaan koronatoimilla on haettava – ei vain oman maakunnan, vaan koko Suomen tulevan menestyksen näkökulmasta – vaikuttavuutta, kokonaisten valtioiden ja talousalueiden välisessä kiihtyvässä kilpailussa. Uudenmaan kasvun ja kilpailukyvyyn toimintaedellytysten vahvistaminen on jatkossakin koko maan edun mukaista, huomioiden samanaikaisesti myös maakunnan huomattavat sisäiset eroavaisuudet sen seutukuntien välillä.

Varsinaiset toimenpiteet ovat parhaillaan valmistelussa, ja valmistelussa hyödynnetään mm. kaupunkien ekosysteemisopimusten (ml. RIS3), Uusimaa-ohjelman, nykyisen ja uuden ohjelmakauden rakennerahasto-ohjelmien, MAL-sopimuksen sekä Uudenmaan hiili-neutraalisuustiekartan sisältöjä. Uudenmaan suunnitelman toimenpiteet jakautuvat:

- a. nopeisiin koronan jälkihoidon toimenpiteisiin, joilla korjataan epidemian aiheuttamia vahinkoja ja vahvistetaan elinkeinoelämän luottamusta talouden käynnistymiseksi. Näitä ovat esimerkiksi yritysten liiketoiminnan kehittämistä, työpaikkojen säilyttämistä ja luomista sekä koronaepidemiassa terveyttä ja turvallisuutta vahvistavat määräaikaiset hankkeet ja investoinnit.

- b. jälleerakennuksen isoihin hankekokonaisuuksiin, joilla palautetaan elinkeinoelämän kilpailukyky kestäväälle uralle (ml. rakenteelliset uudistukset resilienssin vahvistamiseksi). Uudellamaalla tavoitellaan elinkeinorakenteen uudistumista, joka nojaa osaamiseen, innovaatioihin ja kansainvälisyyteen. Tunnistettuja keinoja ovat mm. digitalisaation vauhdittaminen sekä hiilineutraalin ja kestäväen yhteiskunnan rakentamisen, sekä Uudenmaan kansainvälisen veto- ja pitovoiman vahvistaminen (ml. saavutettavuus) Suomen veturi maakuntana.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Elinkeinoelämän tilanne on Uudellamaalla jokseenkin kaksijakoinen. Toimialojen kesken on merkittäviä eroja ja toisaalta myös toimialojen sisällä on suurta vaihtelua yritysten keskeytyksen suhteen. Merkittävää on myös vaikutusten ajoitus, joka vaihtelee suuresti toimialoittain. Osalle vaikutukset näkyivät heti rajoitustoimien alkaessa ja osalle vaikutukset ovat vasta tulossa. Toimialojen sisällä merkittävät tekijät kriisin varautumisessa ovat olleet uusien digitaalisten toimintatapojen omaksuminen ja omien tuotteiden muovaaminen muuttuneille markkinoille.

Helsingin seudun Kauppakamarin syyskuussa 2020 järjestetyssä kyselyssä Helsingin seudun yrityksistä noin neljännes ennakoii liikevaihdon pysyvän ennallaan tai kasvavan lähitulevaisuudessa. Lähes puolet yrityksistä ennakoivat koronan vähentävän liikevaihtoa korkeintaan 25 prosentilla lähitulevaisuudessa. Yli 50 prosentin pudotusta ennakoii hieman yli kymmenen prosenttia vastaajista. Suurimmat pudotukset ennakoitiin majoitus- ja ravitsemuksen toimialalla, jossa 40 prosenttia yrityksistä ennakoii liikevaihtonsa tippuvan yli puolella ja ainoastaan 13 prosenttia katsoi liikevaihtonsa pysyvän ennallaan, tai kasvavan. Kuljetuksen ja varastoinnin alalta yli 85 prosenttia yrityksistä ennakoii liikevaihdon pienenevän lähitulevaisuudessa. Konkurssin riski oli noussut erityisesti majoitus- ja ravitsemusalan yrityksillä. Yrityksistä 57 prosenttia arvioi konkurssiriskin nousseen merkittävästi koronakriisin myötä. Vähiten konkurssiriskin katsottiin nousseen rakentamisen ja rahoituksen ja vakuutustoiminnan aloilla. Näissä riskin katsoi kohonneen merkittävästi noin 15 prosentilla vastaajista. Syksyn 2020 Pk-yritysbarometrin mukaan arviot työllisyyden ja investointien kehittymisestä ovat Varsinais-Suomea lukuun ottamatta lähialueita heikot. Yleinen suhdannenäkymä on Uudellamaalla laskenut negatiivisen puolelle.

Suurin yksittäinen kärsijä koronapandemiassa on Uudellamaalla ollut Helsinki-Vantaan lentoaseman toimintaympäristö. Lentoliikenteen pysähdys on alueellisesti vaikuttanut juuri Uudenmaan työllisyyteen, vaikkakin vaikutukset ovat myös merkittäviä kansallisella tasolla. Helsinki-Vantaan lentoasema työllisti välillisesti vuonna 2013 Uudellamaalla arviolta 11 000 htv:tä ja koko maassa yhteensä noin 24 000 htv:tä. Lentoliikenne on kasvanut koko 2010-luvun ajan, joten voidaan olettaa työllisyysvaikutuksienkin tästä kasvaneen.

Vantaan kaupungin arvion mukaan noin 10 000 henkilöä on vaarassa menettää työpaikkansa Helsinki-Vantaan lentoaseman toimintaympäristössä.

Ulkomaalaisten turistien puute on koskettanut erityisesti Helsinkiä ja muuta pääkaupunkiseutua, eikä kotimaisesta matkailusta ole korvaamaan menetettyä volyymia. Tilastokeskuksen Majoitustilastoon mukaan Ahvenanmaata lukuun ottamatta matkailijoiden yöpymiset ovat vähentyneet Uudellamaalla kaikkein eniten. Hotellitoimijoiden mukaan liiketoiminta onkin vajonnut Helsingissä ja pääkaupunkiseudulla kaikkein eniten koko Suomessa. Näillä näkymin matkailu tulee kärsimään vielä ainakin ensi vuoden syksyyn asti, mutta toinen korona-aalto siirtää matkailun toipumista entistä kauemmaksi. Vapaa-ajan matkustamisen uskotaan pysyvän kasvualana, mutta yritysmatkailun tulevaisuuden näkymät ovat heikommat. Varsinkin tapahtumanjärjestäjät ovat suurissa vaikeuksissa.

Pääkaupunkiseudulle erittäin tärkeä ravintola-ala on ollut yksi suurimmista kärsijöistä koronakriisin aikana, mutta toistaiseksi suuremmilta konkurssiaalloilta on välttytty. Koronaviruksen arvaamattomuus luo kuitenkin alalle epävarmuutta. Epidemian toisen huipun saapuessa suuri osa ravintoloista saattaisi ajautua konkurssiin, varsinkin yökerhojen tilanne olisi huono.

Kriisi ja varsinkin kriisinhallinnan rajoitustoimet ovat lisänneet etätyötä merkittävästi. Tämä on saanut yritykset ja toimijat huomaamaan etänä tapahtuvan työn mahdollisuudet. Etätyö tulee kriisin jälkeen entistä suosittumaksi. Näin mullistava työkäyttäytymisen muutos muovaa useita toimialoja, jotka ovat jokseenkin riippuvaisia toimistotyöntekijöistä. Koronakriisin runtelemat lounasravintolat ovat suurimmat kärsijät muutoksessa. Suuret henkilöstöravintolaketjut karsivat verkostojaan. Nämä eivät näy konkurssitilastoissa, mutta vaikutukset työllisyyteen ovat merkittäviä toimialan sisällä.

Henkilöliikenneala on myös yksi suurista häviäjistä, kun työmatkailua on vähennetty huomattavasti. Muun muassa joukkoliikenteeseen tulee muutoksia, kun työmatkaajia on entistä vähemmän. Työmatkailun vähentyessä myös liike-elämän palvelut siirtyvät suuremmissa määrin verkkoon. Muutoksella on vaikutuksia esimerkiksi konferensseihin ja muihin messutapahtumiin. Tapahtumien järjestäminen on ollut viime aikoina kasvava ala varsinkin pääkaupunkiseudulla. Työmatkailu siirtää myös infrastruktuuriin tehtäviä investointeja, esimerkiksi Helsingin kaupunki on päättänyt siirtää Kalasatama-Pasila-raitiovaunuhanketta. Toisaalta etätyön levittäytyessä uusille aloille ja laajemmin yhteiskuntaan tarvitaan uusia digityökaluja. Ohjelmistojen kehittäjille tämä avaa uusia kasvun mahdollisuuksia. IT-alan yrityksistä noin 50 prosenttia ennustaa kovaa kasvua lähitulevaisuudessa.

Kauppan tilanne on kaksijakoinen, vähittäistavara kaupalla menee erittäin hyvin, mutta erikoiskaupat ovat suurissa vaikeuksissa. Työn ja vapaa-ajan keskittyessä koteihin ja kakkosannuille suomalaiset satsaavat ennätystahtia ruokaan ja kodin kunnostamiseen,

kun taas ei-välttämättömät tuotteet ovat jääneet kauppojen varastoihin. Vaatekauppaan korona iski alkuvuodesta kovaa, vaatekaupan verkkokauppa kasvoi lähes 21 prosenttia vuoden ensimmäisellä puoliskolla, mutta näkymät ovat silti huonot. Sillä otettu digiloikka ei ole riittänyt kompensoimaan myynnin laskua. Vaatekaupan toipumisen ennakoidaan alkavan aikaisintaan vuoden kuluttua. Käytettyjen autojen kauppa on viime vuoden tasolla. Käytettyjen autojen kauppaa on rajoittanut vaihtoautopula. Uusien autojen myynti sen sijaan on laskenut huomattavasti.

Uudenmaan elinkeinoelämä nojaa vahvasti palvelutuotantoon, joka on matkailu- ja ravintola-alan ohella toinen erityinen koronan runtelema toimiala. Tosin myös palveluiden toimialan sisällä on suurta vaihtelua. Asiantuntijapalveluita tuottavat yritykset ovat selviytyneet kriisistä toistaiseksi hyvin, mutta uusien tilauksien väheneminen on merkittävä ongelma, jonka vaikutukset tulevat mahdollisesti näkyviin ensi vuonna. Tapahtumien tuotanto on erityisen kriisiytynyt. Kriisitilanteen jatkuessa alalla on nähtävissä konkurssreja ja toiminnan lakkauttamista. Esimerkiksi teatterialaa uhkaa laajempi romahtaminen jo ensi keväänä tilanteen pitkittyessä. Logistiikka-ala on myös kahtiajakautunut, osa toimijoista laajentaa toimintaansa, kuten esimerkiksi Tokmannin varastot Mäntsälässä. Toisaalta Palta ennakoii noin 8 000 työpaikan katoavan logistiikasta koko maan tasolla.

Lentoliikenteen väheneminen yhdessä laajan etätyöskentelyn kanssa ovat ajaneet henkilöliikenneyrittäjät ahtaalle. Lentoliikenteen tuomien henkilökuljetuksien puuttuminen näkyy varsinkin pääkaupunkiseudun ulkopuolella, joiden toiminta perustuu lentoasemaa palveleviin kuljetuksiin. Tulevaisuudessa liikennöintiyrityksiä tulee kaatumaan.

Koronakriisin alkuvaiheessa henkilökohtaista palvelua tarjoavilta yrityksiltä katosivat asiakkaat, mutta kriisin helpottaessa patoutunut kysyntä on purkautunut. Tätä on ollut nähtävissä erityisesti mm. parturi-kampaamoissa, sekä hieronta-alan yrityksissä.

Teollisuuden tilaukset olivat olleet laskussa jo ennen koronaa. Kriisi on hankaloittanut entisestään uusien tilausten saamista ja loppuvuodesta ennakoidaan vaikeaa teollisuudelle. Toisaalta kriisi on myös vauhdittanut siirtymistä pois fossiilisista luonnonvaroista. Esimerkiksi Nesteen Porvoon jalostamossa tullaan jatkossa investoimaan uusiutuviin luonnonvaroihin perustuvaan tuotantoon ja teknologiaan. Kauppakamarin myöntämien aitoustodistusten perusteella teollisuuden vienti palautui kesällä kohtuullisen hyvin synkän kevään jälkeen.

Uudenmaan yritykset ovat varovaisia investoinneissaan ja useita investointipäätöksiä on siirretty tulevaisuuteen. Varovaisuudesta huolimatta rakentamista jatketaan edelleen ja paikallisesti merkittäviä investointeja tehdään, esimerkiksi Järvenpään rakennetaan 20-kerroksinen tornitalo, kaksi matalampaa kerrostaloa ja toimisto- ja liiketiloja. Suunnitelmassa asuntoja on yhteensä noin 300. Yleisesti rakennusteollisuudessa suurimmat kriisin vaikutukset näkyvät vasta loppuvuodesta. Nyt tekeillä olevien kohteiden jälkeen uusia

suuria hankkeita on vähemmän ja kaikilla rakentamisen aloilla trendi on laskeva. Osaltaan tähän on vaikuttanut etätyön suosion kasvu, joka on saanut yritykset uudelleenarvioimaan toimitilarpeensa ja lykkäämään syksyksi suunniteltuja rakennushankkeita. Varsinkin Helsingissä on pohdittu toimitilojen muuttamista asunnoiksi.

ELY:n yritysrahoitusta on ollut tarjolla Uudellamaalla vain maaseutuohjelman puitteissa ja tämän vuoden osalta myös koronarahoituksen myötä. Koronakriisin myötä yritysrahoituksen kysynnän nykytila on hieman vääristynyt suhteessa Uudenmaan elinkeinorakenteeseen. Maaseutuohjelman kysyntä on kohdistunut aloille, jotka investoivat ja lisäksi sijaitsevat muualla kuin kaupunkikeskustoissa. Näissä rahoitustarve kohdistuu kone-/laitehankintoihin, joihin ainoastaan maaseutuohjelman puitteissa on mahdollista saada tukea.

Koronakriisistä kärsivien yritysten on ollut mahdollista hakea tukea kehittämistoimenpiteisiin tai tilanneanalyysin tekemiseen. Tukea ovat myöntäneet ELY-keskus tai Business Finland. Uudellamaalla yli 6 000 yritykselle myönnettiin tukia yhteensä yli 105 miljoonalla eurolla. Määrällisesti tukia myönnettiin eniten ravintolatoimintaan, taksiliikenteeseen sekä liikkeenjohdon konsultointiin. Rahamääräisesti suurimmat avustukset myönnettiin ravintola-alalle, liikkeenjohdon konsultointiin sekä ohjelmistojen suunnitteluun ja valmistukseen. Rahoitus on herättänyt kiinnostusta erityisesti verkkokaupan ja muiden digitaalista palvelua tarjoavilla toimialoilla, kuten esim. peliteollisuus. Jatkossa kasvavaa kysyntää tulee olemaan mm. bioanalytiikan ja muotialan yrityksillä. Koronakriisin myötä ELY-keskusten rahoitusasiakkaiden määrä on moninkertaistunut. Jos tulevaisuudessa on tarjolla sopivia rahoitustuotteita, voidaan kysynnän olettaa kasvavan.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Ennen koronakriisiä ForeAmmatin tekemän ennusteen mukaan uuden työvoiman kokonaiskysyntä tulee vuonna 2022 kasvamaan Uudellamaalla 57 185 hengellä. Lähes koko kysynnän ennustetaan muodostuvan eläköitymisen kautta. Kasvukysynnän ennustetaan olevan negatiivinen. Uuden työvoiman tarjonnan arvioidaan olevan samanaikaisesti 130 529 henkeä, eli huomattavasti korkeampi kuin kysyntä. Tutkintotuotos muodostaa tästä 45 prosenttia, työttömän työvoiman tarjonta 35 prosenttia ja muuttoliike 19 prosenttia. Tarjonta ylittää arvioissa kysynnän yli kaksinkertaisesti. Koronakriisin myötä Uudenmaan tilanne on muuttunut yhä huolestuvammaksi.

Työvoiman ja työpaikkojen kohtaannon voidaan katsoa heikkenevän, kun sekä avoimien työpaikkojen että työttömien määrät kasvavat samanaikaisesti. Tällainen tilanne oli Uudellamaalla lähes yhtäjaksoisesti vuodesta 2009 vuoteen 2016 asti. Vuonna 2017 työttömyysaste lähti selvään laskuun, joka jatkui myös vuonna 2018. Työvoiman voimakas kysynnänkasvu nosti vakanssiastetta (avoimien työpaikkojen osuus työllisten ja avoimien työpaikkojen yhteismäärästä) vuonna 2019. Koronapandemian myötä avoimia paikkoja

ilmoitettiin aikaisempaa vähemmän, lisäksi kriisin myötä työllisten määrä väheni huomattavasti ja tällä hetkellä Uusimaa on ajautumassa kohti työvoiman kysyntälamaa.

Työpaikkoja on ilmoitettu syksyllä enemmän kuin keväällä kriisin ollessa akuuteimmillaan. Elokuussa uusia paikkoja ilmoitettiin TE-toimistoon lähes 25 prosenttia vähemmän, kuin vuotta aikaisemmin. Uusia paikkoja ilmoitettiin lähes kaikilla aloilla aikaisempaa vähemmän, poikkeuksena rakentajat, joita haettiin lähes edellisvuoden tavoin. Yritysten varovaisuudesta kertoo alle 3 kuukautta kestävien työpaikkojen määrän kasvu. Muita työaikatyyppejä ilmoitettiin selkeästi vähemmän. Yrityksien varovaisuudesta kertoo myös varovaisuus kansainvälisessä rekrytoinnissa. Yritykset ilmoittavat TE-toimistoon työvoimatarpeesta, mutta haluavat edetä rekrytoinneissa vasta koronatilanteen rauhoittuttua. Kansainvälisestä rekrytoinnista kiinnostuneet yritykset ovat lähinnä rakentamisen ja ohjelmistoalan yrityksiä.

Syksyn 2020 Ammattibarometrissä liikaa hakijoita arvioitiin olevan 25 prosentissa arvioituista ammateista, kun vuotta aikaisemmin hakijoita arvioitiin olevan liikaa 15 prosentissa arvioituista ammateista. Pulaa työnhakijoista arvioitiin olevan nyt syksyllä 23 prosentista arvioituista ammateista, kun vuotta aiemmin pulaa nähtiin 30 prosentissa arvioituista ammateista. Näissä ns. pula-ammateissa korostuivat sote-alan tehtävät. Liikaa työnhakijoita on erityisesti matkailu- ja ravintola-alalla sekä avustavissa toimistotehtävissä. Tasapainossa on 53 prosenttia arvioituista ammateista, vuotta aikaisemmin tasapainossa oli 55 prosenttia ammateista.

Rakentaminen on yksi Uudenmaan merkittävimmistä toimialoista. Rakentamisen lähitulevaisuuden näkymät ovat paremmat kuin useammalla muulla toimialalla, vaikkakin myös rakentamisen ennakoitavan tulevaisuudessa. Vaikutukset tulevat kuitenkin usean kuukauden viiveellä. Uusia hankkeita käynnistetään aikaisempaa vähemmän. Uudenmaan rakennuksilla on huomattavan paljon korjausvelkaa. Korjausrakentamisessa on potentiaalia korvaamaan uudisrakentamisen hiipumista, mutta haasteena on rahoituksen saamisen ongelmat. Tulevaisuudessa rakentaminen tulee keskittymään vähähiilisyteen. Rakennusmestareista on ollut merkittävä työvoimapula, joka jatkuu myös korona-kriisin aikana ja tulee jatkumaan myös jatkossa. Osaamista tarvitaan uusien digitaalisten työtapojen käyttöönotossa.

Teollisuuden näkymät ovat heikot ja yritykset ovat varovaisia liikkeissään esimerkiksi palveluita ostetaan entistä varovaisemmin. Irtisanomisia ja lomautuksia on tulossa lähitulevaisuudessa. Heikoimmassa asemassa ovat alihankkijoina toimivat pk-yritykset. Esimerkiksi Kilpilahden kemianteollisuusalueella lähes kaikki investoinnit on siirretty tulevaisuuteen. Investointien siirtymisestä kärsivät rakennusalan pienyritykset, erityisesti maanrakennusalan yritykset.

Nuorten tilanne nähdään Uudenmaan alueella varsin huonona. Koronakriisi on korostanut työkokemuksen merkitystä. Työkokemuksen merkitys on kasvanut myös harjoituspaikkojen saamisessa. Harjoituspaikkoihin on ollut vaikea päästä, jos ei ole lainkaan työkokemusta. Tämä vaikeuttaa vastavalmistuneiden nuorten työmarkkinoille siirtymistä. Sama ilmiö on myös nähtävissä työvoimakoulutuksissa, joissa yhteistyöyritykset ovat peruneet jo sovittua yhteistyötä oppilaitosten kanssa.

Valmistavissa ammateissa etäopiskelu on muodostunut ongelmaksi, koska käden taitojen opettaminen etäyhteydellä on haastavaa tai mahdotonta. Koronaviruksen toinen aalto ja sitä myöten etäyhteyksillä tapahtuvaan opiskeluun palaaminen siirtänee opiskelijoiden valmistumista. Tämä aiheuttaa ongelmia varsinkin pääkaupunkiseudun ulkopuolen kone- ja metalliteollisuuteen, jossa eläköitymistä tulee tapahtumaan huomattavasti lähitulevaisuudessa. Nykyisellään tutkintotuotos ei riitä kattamaan eläköitymistä.

Kaupan alan isot toimijat tulevat työllistämään paljon, mutta pienempien kauppojen työllistävä vaikutus tulee kaventumaan tulevaisuudessa. Kokonaisuudessaan kaupanalan rekrytointien katsotaan kasvavan lähitulevaisuudessa. Verkkokaupan merkitys on ollut kasvussa jo jonkin aikaa. Koronakriisi on nopeuttanut tätä kehitystä ja verkkokauppa on nyt suositumpaa kuin koskaan. Nyt ja tulevaisuudessa verkkokaupan osajille riittää kysyntää.

Tulevaisuudessa työntekijöiden osaaminen tulee korostumaan entisestään. Koronakriisi onkin vauhdittanut työmarkkinoiden murrosta kohti erikoistumista vaativia työtehtäviä. Tulevaisuudessa myös digiosaamisen merkitys tulee kasvamaan huomattavasti. Osavan työvoiman puute on ollut alati kasvava ongelma Uudellamaalla, eikä kriisi tule tätä kehityssuuntaa muuttamaan.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Rajoitustoimien aloitusviikolla uusia työnhakijoita ilmoittautui Uudenmaan työ- ja elinkeinotoimistoon lähes 15 000. Ensimmäisen rajoitusviikon jälkeen uusien työnhakijoiden määrän kasvu kiihtyi ja suurimmillaan työnhakijoiksi ilmoittautui lähes 25 000 henkilöä viikossa. Määrät ovat historiallisen suuria. Esimerkiksi finanssikriisin aikoihin työnhakijoita ilmoittautui enimmillään noin 13 000 yhteensä koko kuukauden aikana. Työnhakijoiden määrä oli Uudellamaalla huipussaan toukokuussa viikolla 22, jolloin työnhakijoita oli ennätyselliset 245 000. Sittemmin työnhakijoiden määrät ovat kääntyneet laskuun ja syyskuussa viikolla 37 työnhakijoiden määrä oli hieman yli 205 000, mikä kuvastaa jokseenkin rauhoittunutta työmarkkinatilannetta, vaikkakaan poikkeustilanne ei ole vielä ohitse. Työnhakijoiden määrää kasvatti myös hallituksen linjaus, jonka mukaan poikkeustilanteen aikana myös yrittäjillä oli oikeus hakea työttömyysetuutta, ilman että yritystoimintaa tarvitsi keskeyttää. Kevään ja kesän aikana Uudenmaan TE-toimisto käsitteli yli 17 000 yrittäjän työttömyysturvaa koskevaa lausuntoa. Suurin osa Uudenmaan uusista työnhakijoista

on kuitenkin ollut kokoaikaisesti lomautettuja, joita oli enimmillään viikolla 20 yhteensä lähes 67 000 henkilöä. Lomautettujen määrä on ollut ennätyksellisen suuri. Ennen korona-kriisiä lomautettuja oli enimmillään vuoden 2014 joulukuussa, jolloin lomautettuja oli yhteensä 6 700 ja vielä helmikuussa 2020 lomautettuja henkilöitä oli hieman yli 3 000.

Uudellamaalla lomautetuista ja irtisanotuista suurin osa työskenteli ennen kriisiä palvelu- ja myyntiammateissa. Näissä ammateissa, varsinkin palvelualan ammateissa, naisten ja nuorten osuudet ovat verrattain suuria. Tämä näkyi myös tilastoissa, lomautetuista henkilöistä 53 prosenttia oli naisia, kun vuotta aikaisemmin työttömistä naisia oli 48 prosenttia. Myös painopisteen siirtyminen nuoriin on nähtävissä. Vuotta aikaisemmin yli 50-vuotiaiden osuus työttömistä oli 35 prosenttia, kun heinäkuussa se oli 30 prosenttia.

Työttömyysjaksot tulevat jatkossa pitkittymään, työvoiman kysynnän rajoittaessa työllistymistä. Tämä johtaa myös pitkäaikaistyöttömyyden kasvuun, joka onkin jo ollut nähtävillä. Uudellamaalla pitkäaikaistyöttömyys on kasvanut kiihtyvällä tahdilla tammikuusta 2020 lähtien. Työttömyys tulee koskettamaan entistä enemmän matalamman koulutusasteen omaavia henkilöitä.

Kauppakamarin kyselyssä koronaviruksen vaikutuksista lähes 60 prosenttia yrityksistä ei koe yrityksessään vähennystarvetta lähitulevaisuudessa. Pientä vähennystarvetta oli 28 prosentilla yrityksistä. Yli 50 prosentin henkilöstön vähennystä ennakoiti hieman yli kuusi prosenttia vastanneista. Vähennystarve korostui majoitus- ja ravitsemustoiminnassa sekä kuljetus- ja varastotoiminnan alalla. Selkeästi keskimääräistä parempi tilanne oli kiinteistöalan toiminnan sekä koulutuksen ja julkisen hallinnon aloilla.

Teollisuuden uusien tilauksien väheneminen alkaa hiljalleen realisoitua irtisanomisina ja lomautusilmoituksina. Neste on ilmoittanut 150 henkilön vähennystarpeesta Porvoon jalostamolla. Hyvinkään Konecranes on ilmoittanut 25 henkilön vähennystarpeesta. Lisäksi yhtiö harkitsee koko henkilöstönsä tilapäisiä lomautuksia.

Varsinais-Suomi

Varsinais-Suomessa asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 479 679 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö kasvoi 900 henkilöllä. Vuoden 2020 elokuun lopussa työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli 12,0 % ja työttömiä työnhakijoita 27 539, joista lomautettuna oli 5 898 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Varsinais-Suomen aluetalous on viimeksi kuluneiden 12 vuoden aikana mennyt äärimmäisyydestä toiseen ja takaisin. Kipeä rakennemuutosten kausi vuosien 2007–2008 ja 2018–2019 suhdannehuippujen välissä muodosti kuitenkin perustan vuoden 2016 aikana alkaneelle ja poikkeuksellisen voimallisen kasvun kaudelle. Varsinais-Suomi lähti vahvasta liidosta Koronan horjuttamana syöksyyn: vuoden 2020 alkukuukausina työllisten määrä oli lähellä kaikkien aikojen huippua ja työttömyysaste oli pienempi kuin Uudenmaan alueella. Siitä pari kuukautta ja oltiin lomautettujen määrissä luvuissa, jota suurempia on viimeksi nähty 1990-luvun laman synkimpinä aikoina. Kevään ja kesän työttömien määrän ja lomautettujen määrän huipuista on viikko viikolta päästy pienempiin lukuihin. Syyskuun aikana alenemismuutos on kuitenkin hidastunut ja huolestuttavat koronauutiset (meiltä ja muualta) muistuttavat negatiivisen käänteen mahdollisuudesta, kun toinen aalto näyttää rantautuvan Suomen vientiteollisuudelle tärkeille markkina-alueille.

Koronakriisi paljasti teollisuuden vahvan aseman Varsinais-Suomessa ja sen vientiriippuvuuden. Alueen majoitus ja ravintola-ala koki Koronan tuoman iskun, mutta sitä seurasi nopeasti huonot uutiset meriteollisuudesta, autotehtaalta ja monesta muusta teollisuuden avainyrityksestä. Lomautusaalto onkin tähän mennessä noussut teollisuudessa tuplasti korkeammaksi kuin sinänsä vaikean tilanteen kokemalla MaRa-alalla. Kysynnän romahtaminen toi haasteita laajemmin palvelualueille: matkailu, ohjelmatuotanto, kuljetukset ja henkilöasiakaspalvelut. Myös monissa yrityspalveluissa (B2B) markkinatilanne heikkeni nopeasti. Nopeasti pandemian vaikutukset heijastuivat myös ruokaketjun yrityksiin mm. ravintolatoiminnan kohdattua äkkipysähdyksen Koronan myötä lähiruoka nousi arvoonsa ja päivittäistavara-kauppa oli myötätulessa. Nettikaupan kasvu kohdistui vahvemmin muihin kulutustavaroihin. Useilla aloilla Koronakriisi vahvisti yritysten toimialan sisäistä

polarisaatiota. Diagnostiikka-alalla nähdään menestystarinoita suomalaisen osaamisen mahdollistamana – esim. Varsinais-Suomessa Perkin Elmer Wallac oy on viime kuukausina rekrytoinut satamäärin väkeä testilaitteistojen valmistukseen. Turun seudulle viime vuosina kehittynyt merkittävä ICT-yritysten keskittymä on jatkanut kasvuaan koko lailla samaan tahtiin kuin aiemmin.

Kesän kuluessa on varsinaissuomalainen talous piristynyt ja palaamassa normaalimmalle tasolle. Matkailualaa kotimaan matkailun yleistyminen ei kuitenkaan ole nostanut läheläkään normaalia. Vaikka monilla alueilla (mm. Turunmaan saaristo, Uusikaupunki, Salon seutu) koettiin vilkas matkailukesä, jäivät kesän suuret ja perinteiset tapahtumat Turun seudulla toteutumatta ja siltä osin kotimaan matkailun vetoapukin jäi pahasti vajaaksi. Rakennustoiminta on Turun seudulla pysynyt kohtalaisen hyvällä tasolla, mutta jatkossa näkymät eivät ole parhaat mahdolliset. Loimaan seudulla, Salon seudulla, Uudessakaupungissa ja Turunmaan saaristossa tällä erää näkymät ovat varovaisen myönteiset. Turun seudulla on monia huolen aiheita, mutta myös paljon mahdollisuuksia päästä vauhtiin. Alueen tulevaisuuden kannalta erittäin tärkeätä on nostaa T&K-panostukset verrokialueiden tasolle. Tämä edistää yritysten kasvumahdollisuuksia ja edellyttää uudenlaista toimintamallia, jossa alueellinen tutkimus- ja kehittämistoiminta tapahtuu yritysveloisesti korkeakoulujen tarjotessa erityisesti tutkimuksessa ja tuotekehityksessä tarvittavat sisällölliset puitteet ja osaamisen.

Työttömien ja lomautettujen määrä on vähentynyt huipuista, mutta uhkaa kääntyä kasvuun. Työttömien määrä on jo nykyisellään kohonnut tasolle, josta paluu koronavirüs-kriisistä edeltävälle tasolle ei tapahdu muutamassa kuukaudessa. Pitkäaikaistyöttömyys on ollut jo puoli vuotta kasvussa. Osaavan työvoiman saatavuus on rekrytoivien yritysten kannalta ensiarvoisen tärkeää ja niin se on alueen kehityksenkin kannalta.

Pandemiatilanteen poikkeusrahoituksella, yhteensä lähes 180 miljoonaa euroa, on pystytty vahvasti auttamaan tuhansien varsinaissuomalaisten yritysten ensivaiheen selviytymistä pandemian aiheuttamasta kriisistä. Poikkeusrahoituksen sitominen yrityksiltä vaadittuihin kehittämistoimenpiteisiin lienee näin jälkikäteen ajateltuna ollut, alun kriittisistä äänenpaineista huolimatta, onnistunut ratkaisu. Rahoituksella yritykset ovat voineet muokata toimintaansa korona-ajan vaatimuksia vastaavaksi, toteuttaa kenties jo pidemmän aikaa suunnitelmassa olleen kehittämishankkeen tai kyttyneet digitalisoimaan palveluitaan nykyliiketoiminnan edellyttämälle tasolle. Kaiken on mahdollistanut ELY-keskusten ja Business Finlandin joustavasti ja nopeasti tilanteessa toimineet organisaatiot, joiden avulla tukia on pystytty siirtämään tehokkaasti niitä tarvitseviin yrityksiin. Tukia saaneita yrityksiä on Varsinais-Suomessa ollut määrällisesti paljon; ELY-keskuksen tukea (1–5 työntekijää) on saanut 1980 ja Business Finlandin (yli 5 työntekijää) 1 680 yritystä, jonka lisäksi on alkutuotantoon ja kalaviljelyyn kohdistettua tukea saanut satakunta yritystä. Kuntaorganisaatioiden kautta jaettua yksityisyrityksille suunnattua koronatukea on jaettu toistaiseksi 4 000 yritykselle.

Varsinais-Suomessa on pyritty sitouttamaan mahdollisimman iso joukko toimijoita pandemiasta selviämiseksi. Alueelle on perustettu kolmen tasoista työryhmiä, joita yhdistää voimakas yhteistyö toimijoiden välillä. Ylimmän tason yhteistyötä on vetänyt Turku Science Park ja se koostuu keskeisistä julkisen sektorin toimijoista sekä joukosta alueen nk. veturiyrityksiä. Työssä on ollut mukana myös maakunnan kansanedustajien oma ryhmä. Ylimmän tason ryhmä on saanut nimekseen ”Koronaviruksen jälkeen kasvuun -toimintaryhmä”. Toinen ryhmä on koostunut seudullisista toimijoista ja siinä on käyty läpi tilannekatsauksia ja suunniteltu viestintätoimenpiteitä. Kolmas ryhmä on ELY-keskuksen vetämä alueen yritysneuvojista koostuva ryhmä, jossa on käyty läpi mm. ELY-keskuksen linjauksia tukien suhteen ja huolehdittu yritysneuvonnan tasalaatuisuudesta. ELY-keskus on tehnyt yhdessä seudullisten elinkeinotoimijoiden kanssa syksyllä 2020 jälkiseurantaa siitä miten yritykset, joille tukea on myönnetty, ovat voineet kehittää omaa toimintaansa. Myös yrittäjäkenttä on tarttunut asiaa: Varsinais-Suomen Yrittäjät kokosivat kuntajohtajista ja yrittäjien paikallisyhdistysten puheenjohtajista koostuvan toimintaryhmän, joka kokoontui teamsilla viikoittain. Yksinyrittäjätuen jakamisen lisäksi monet kunnat kehittivät nopeasti malleja, joilla tultiin yrittäjiä vastaan vaikeassa tilanteessa.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Keväällä 2020 alkanut koronapandemia on antanut Varsinais-Suomen elinkeinoelämään vahvan leimansa mutta joillain aloilla on pandemia ja sen seuraukset tarjonneet jopa jonkinlaisia kasvumahdollisuuksia. Kokonaisuutena pandemiasta on toki ollut vahvaa haittaa eri alojen toiminnalle myös kevään ”koronapysähdyksen” jälkeenkin ja tällä hetkellä varsinkin teknologiateollisuudessa ja viennissä lähitulevaisuus on sankan sumun peitossa ja uhkaavia pilviä roikkuu ilmassa tilauskirjojen ohentuessa. Arvattavaksi jää myös se, jäävätkö koronapandemian mukanaan tuomat kulutuskysynnän muutokset jollain tasolla pysyviksi. Näin tapahtuessa sillä olisi vahva vaikutus erityisesti palvelualan toimijoille ja muulle pk-sektorille.

Varsinais-Suomen teollisuuden tärkeä kivijalka, meriteollisuusklusteri, on joutunut haastavaan tilanteeseen loistoristeilijöitä Meyerin Turun telakalta tilanneiden varustamojen jouduttua siirtämään tilauksiaan muutamilla vuosilla eteenpäin koronapandemian ja sen vaikutusten takia. Yksikään tilaajataho ei ole kuitenkaan peruuttanut tilaamiaan laivoja, mutta ison kysymysmerkin koronapandemia heittää koko risteilyliikenteen tulevaisuudelle. Käytännössä tämä tarkoittaa vuonna 2019 saavutetun tuotannon volyymin jatkumista – lähivuosille suunniteltu tuotannon kasvu kuitenkin leikkautuu. Koronapandemia osui Turun Meyerin telakan kannalta ikävään rakoon, sen investoitua telakkaan parina viime vuonna voimakkaasti. Se varautui mm. valmistamaan kahta loistoristeilijää satalma-altaissaan samanaikaisesti. Meyerin keväällä alkaneiden yt-neuvottelujen ensimmäisen osan valmistumistuttua selvisi, että työsuhde tulee päättymään noin 160 työntekijältä, joista puolet on toimihenkilöitä. Yhtiön mukaan neuvottelut jatkuvat yhä varustelu-

suunnittelu- ja HR-osastojen osalta, lopullisen irtisanottavien määrän ollessa 450 ihmisen tienoilla. Haastava tilanne heijastuu epävarmuutena koko laajaan meriteollisuusyritysten toimittajaverkostoon. Yhtenä isona haasteena on saada osaava työvoima pysymään alueella, kunnes alan tilanteeseen saadaan lisävaloa.

Varsinais-Suomen teollisuuden toinen kivijalka, autoteollisuus, joutui pandemian alkuvaiheessa lomauttamaan ison osan työvoimastaan mutta tilanne on alkusyksyn mittaan normalisoitunut. Käytännössä kaikki lomautetut on kutsuttu takaisin töihin syyskuun loppuun mennessä ja yritys siirtyy toimimaan taas täydellä kapasiteetillaan. Valmet Automotive on sen lisäksi ilmoittanut rekrytoivansa jopa 200 työntekijää vakituisen työsuhteeseen, joten tilanne autoteollisuuden osalta näyttää tosi valoisaalta. Pääsyyntä Uudenkaupungin tehtaan hyvälle tilanteelle on, että varsinkin hybridiautomallien kysyntä on maailmalla kasvussa. Samoin Salon akkutehtaan lomautukset ovat ohitse ja kasvunäkymät vaikuttavat positiivisilta. Akkutehtaan työntekijämäärä aiotaan Valmet Automotiven ilmoituksen mukaan tuplata vuoteen 2022 mennessä. Valmet Automotive työllistää noin 3 600 ihmistä, josta viime syksynä avatun Salon akkutehtaan osuus on runsaat 200 työntekijää.

Teknolomiteollisuuden tilanteen arvioidaan konkretisoituvan syksyllä, pääsääntöisesti tilauskannat ovat laskussa ja loppuvuodesta odotetaan haastavaa. Tällä hetkellä vaikuttaa epätodennäköiseltä, että loppuvuoden näkymät olisivat olennaisesti kirkastumassa. Synkimät ennusteet eivät ehkä toteudu, jos koronan toinen aalto pystyttäisiin välttämään. Toisen aallon toteutumisen riski luo kuitenkin vakavan uhkan vientikysynnän nopealle elpymiselle. Teknolomiteollisuuden tilauskantatiedustelussa mukana olevat yritykset Suomessa saivat uusia tilauksia huhti–kesäkuussa euroina 8 prosenttia vähemmän kuin tammi–maaliskuussa ja 14 prosenttia vähemmän kuin edellisvuoden vastaavalla ajanjaksolla. Erityisen synkkä tilanne oli teknolomiteollisuuden suurimmalla toimialalla, kone- ja metallituoteteollisuudessa, johon telakkojen tilanteella on merkittävä vaikutus. Toki positiivisiakin uutisia mahtuu mukaan, esimerkiksi Salon seutukunnassa toimiva Piironen Oy on saanut valmistettavakseen Tampereelle nousevan monitoimiareenan penkit, ja Loimaan seudulla isoimmissa yrityksissä on suhteellisen paljon investointisuunnitelmia kuten myös Salon seudulla. Loimaan alueen tunnelmia heikentää kuitenkin Kyrön sahan lakkauttamissuunnitelmat ja työpaikkojen siirtyminen Rauman huippunykyaikaiselle sahalle lähitulevaisuudessa.

ICT-sektorin tilanne on parempi pandemian korostaessa laajasti digiratkaisuihin siirtymistä ja edelleen ilmenee mm. pulaa osaavista työntekijöistä. Sektori onkin jatkanut tasaista kasvuaan koronan aikana jopa kasvukäyräänsä jyrkentäen.

Tieto vuodesta 1957 toimineen Naantalın Nesteen jalostamon lopettamissuunnitelmista iski Varsinais-Suomeen syyskuun puolivälissä, yhtiön tiedottaessa sen panostuksista jatkossa lisääntyvissä määrin uusiutuviin energiamuotoihin. Maailmassa on kova halu vähentää fossiilisten polttoaineiden kulutusta ja lisäksi markkinoilla on jo valmiiksi liikaa

jalostuskapasiteettia, jonka lisäksi Neste oli menettänyt myös suhteellista kilpailukykyään kilpailijoihinsa nähden. Lopulliseksi kuoliniskuksi jalostamalle näyttää koituvan korona-kriisi, joka vähensi dramaattisesti liikennepolttonesteiden kysyntää. Naantalin Nesteen jalostamossa on työskennellyt 330 henkeä, joiden tilanteeseen ollaan jatkossa sekä valtakunnallisesti että alueellisesti hakemassa erilaisia ratkaisuja. Positiivisia uutisia kemianteollisuuden puolelta on kuulunut Vakka-Suomesta, kun Yara ilmoitti 28 miljoonan euron investoinnista raaka-ainevaraston uusimiseen.

Talonrakennus on viime vuosina keskittynyt Turun kaupunkiin ja sen lähiympäristöön. Korona-aikana rakentamisessa tilanne on pysynyt kohtuullisen hyvänä. Koronakriisin seurausten uskotaan näkyvän viiveellä, kun mm. tilaajat ovat alkaneet siirtää suunniteltuja hankkeita. Nykytilanteessa on suuri (osin jo toteutunut) uhka: hankerahoitukseen liittyvät haasteet lykkäävät hankkeita. Alueitten ja yritysten väliset erot tilanteessa ovat merkittäviä. Varsinais-Suomessa kehitys on koko lailla alan yleisen trendin mukaista. Rakennushankkeiden aloitukset ovat yhä hyvällä tasolla, vaikka uudisrakennuksen huippu ohitettu. Uusien rakennuslupien määrä on jonkin verran supistunut erityisesti teollisuus- ja toimistorakennusten osalta. Yrittäjätahot ovat valittaneet julkisuudessa luvitusta Turussa haittaavista hallinnollisista pullonkauloista. Julkinen rakentaminen alueella on nosteessa eri puolilla maakuntaa. Esimerkiksi Paraisilla on alkamassa koulukeskuksen rakennushanke (25 miljoona euroa), Uudessakaupungissa alkaa näillä näkymin sivistys- ja hyvinvointikeskuksen rakentaminen keväällä 2021. Tähän monitoimijataloon tulee mm. pienten lasten päivähoito, perusopetusta, toisen asteen koulutusta, taiteen perusopetusta, vapaata sivistystyötä ja tiloja eri liikuntalajeille. Arvoltaan hanke on 50 miljoonaa euroa. Turussa on kauppatorin parkkihallihanke loppusuoralla – eri vaiheessa suunnittelussa puolestaan ovat konserttitalo, ns. Kupittaa kansi Tiedepuiston alueelle ja ratapiha-alueen elämyskeskus. Infrarakentaminen on kuluvana vuonna ollut kohtuullisessa nosteessa ja myönteisiä näkymiä kannattaa julkisten investointien kasvu Korona-ajan elvytysvaiheessa

Pandemian vaikutuksessa bio- ja lääkeklusterin toimintaan on eroavaisuuksia verrattuna muihin kärkialoihin. Lääke- ja bioteknologiassa toiminta on lähtökohtaisesti kansainvälistä ja pandemian vaikutuksesta osa yrityksistä on tuonut markkinoille uusia tuotteita. Pandemia on kiihdyttänyt erityisesti diagnostiikkasektorin kysyntää ja myös lääkekehitysalalla on suurten asiakkaiden lisääntyneestä ulkoistamisesta hyötyneitä yrityksiä. Pandemia on myös korostanut alan globaalia potentiaalia tulevaisuudessa mahdollisissa uusissa pandemiatilanteissa.

Yksittäisistä yrityksistä lääkejätti Bayern ilmoitti investoivansa Turun tehtaaseen 35 miljoonaa euroa parantaakseen tuotantolaitoksella valmistettavien ehkäisy tuotteiden toimitusvarmuutta ja varautuakseen mahdolliseen kysynnän kasvuun. Turussa kehitetty hormoni-kierukka-tuotepihe on ollut Suomen suurin lääketeollisuuden vientivalmiste yli kymmenen vuotta ja niitä viedään 130 maahan. Terveysteknologiayritys Perkin Elmer Wallac Oy on

selvästi hyötynyt koronakriisistä ja se on keväästä 2020 lähtien kasvattanut tuotantoaan merkittävässä määrin Turussa. Diagnostiikkaan keskittyvässä yrityksessä työskentelee tällä hetkellä noin 700 työntekijää mutta se on rekrytoinut mm. kevään ja kesän aikana 100 uutta työntekijää lisää, eikä tarve ole jäämässä tähän. Yritys on pystynyt siirtämään osaamistaan ja kapasiteettiaan luontevasti koronatestien valmistamiseen, joka on jo niin merkittävässä roolissa, että se takaa yhtiölle kymmeniä prosentteja kuluvan vuoden liikevaihdosta. Huomionarvoista on, että yli 90 prosenttia yrityksen tuotannosta menee vientiin.

Liikevaihdolla mitattuna koronakevään suurin kärsijä oli matkailuala, jonka liikevaihto puollittui huhti–toukokuussa. Yöpymisten määrä romahti Varsinais-Suomen majoitusliikkeissä keväällä, ja vaikka saariston matkailuyrittäjät hyötyivät selvästi kasvaneesta kotimaanmatkailusta kesällä, on ala kokonaisuudessaan vaikeuksissa myös Varsinais-Suomessa. Ulkomaan matkailu, lentoliikenne ja Turku-Tukholma laivaliikenne ovat käytännössä pysähtyneissä. Suuren loven erityisesti Turun seudun matkailuun aiheuttivat perinteisten suurten tapahtumien peruuntuminen sen lisäksi että rajoitustoimet vaikuttavat merkittävästi tapahtumanjärjestäjien liiketoimintaan ja alan erilaisten ammattilaisten työmahdollisuuksiin vielä kesäaikana ja sen jälkeekin.

Varsinais-Suomen maataloustuotanto on valtakunnallisesti katsoen poikkeuksellisen monimuotoista. Maakunta tuottaa merkittävän osan monista kotimaisista elintarvikkeista, kuten kananmunista, leipäviljasta, sian-, siipikarjan ja lampaanlihasta sekä kotimaisista kasviksista puutarhatuotantoa unohtamatta. Maatalous sai alkukangertelujen jälkeen kohtuullisen hyvin työvoimaa tarpeisiinsa ja jo hiukan hankalalta näyttäneestä tilanteesta selvittiin mm. TE-toimiston aktiivisella toiminnalla kuivin jaloin. Kausityöntekijöitä tarvitaan maa- ja puutarhataloudessa myös vuonna 2021 ja eikä siihen valmistautumiseen ole liikaa aikaa – varsinkaan nykyisissä epävarmoissa oloissa. Koronakriisi siirsi kotitalouksien elintarvikkeiden kysyntää enenevässä määrin kotimaisiin tuotteisiin mutta toisaalta majoitus- ja ravitsemusliikkeiden kohtaama äkkipysähdys vähensi elintarvikkeiden kysyntää.

Kaupan alalla korona lisäsi elektroniikan, rautakaupan ja päivittäistavaroiden myyntiä, mutta monet erikoiskaupan alat sitä vastoin kärsivät. Samaan aikaan työpaikkojen kato vähittäiskaupassa on kiihtynyt. Koronaviruksen mahdollinen toinen aalto loppuvuodesta voi yli puolittaa vähittäiskaupalle ennustetun 2,5 prosentin kasvun ja nopeuttaa työpaikkojen häviämistä. Osa yrityksistä on kaupan liiton mukaan joutunut siirtämään tai peruuttamaan investointisuunnitelmiaan, jolla saattaa olla erittäin vahingollinen vaikutus kotimaisen erikoiskaupan tehokkuuteen ja kilpailukykyyn kansainvälisillä markkinoilla. Etenkin digitalisaatioinvestoinneilla on suuri merkitys erikoiskaupan kilpailuedellytyksille, ja on todella vahingollista, jos niitä ei nyt pystytä tekemään. Suomalaisen kaupan tilannetta vaikeuttaa erityisesti EU:n ulkopuolelta tuleva verkkokauppa, jota unionin lainsäädäntö ei koske tai jossa lainsäädäntöä ei pystytä panemaan täytäntöön.

Poikkeuksellinen korona-aika heijastuu suoraan pk-yritysten näkymiin, joka käy ilmi syksyllä julkaistussa PK-yritysbarometrissa, jossa yritysten odotukset ovat laskeneet selkeästi. Varsinais-Suomessa pk-yritysten odotukset ovat laskeneet vielä muuta maatakin enemmän ja suhdanne näyttää Lounais-Suomen suuntaan harvinaisen negatiivisena, joka käy selville myös heinäkuussa julkaistusta kaikkia alueen yrityksiä kuvaavasta EK:n suhdannebarometrasta. Myös työllisyyden nähdään kehittyvän jonkin verran huonompaan suuntaan vuoden sisällä. Liikevaihdon ja PK-yritysten kannattavuuden arvioidaan Varsinais-Suomessa tippuvan selkeästi muuta maata enemmän, joka on sinänsä erittäin huolestuttavaa. Myös investointien arvo tulee Varsinais-Suomessa tippumaan tulevan vuoden sisällä mutta pudotus on aika lailla linjassa lähimaakuntien tilanteen kanssa. Varsinais-Suomen pk-yrityksistä 18 prosenttia ilmoittaa aikovansa hakea ulkopuolista rahoitusta, joka on 3 prosenttia vähemmän verrattuna kevään tilanteeseen. Sen sijaan digiloikka näyttää toteutuvan alueen PK-yrityksissä niiden digitalisoidessa toimintojaan vahvasti.

Varsinais-Suomen kasvupotentiaalia kohentamiseksi on vahvistettava alueen korkeakoulujen ja elinkeinoelämän keskinäistä vuorovaikutusta. Pitkäjänteistä ajattelua ja toimintaa (kuten TKI-toiminta) tarvitaan myös ja ehkä erityisesti nykyisen kaltaisissa poikkeuksellisissa oloissa.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Työvoiman kysynnän osalta on viimeisen kahdentoista vuoden aikana Varsinais-Suomessa menty äärimmäisyydestä toiseen ja takaisin. Vuosien 2018–19 kuluessa yllettiin edellisen suhdannehuipun tasolle ja sen ylikin. Maaliskuussa iski Korona lamaannuttaen työvoiman kysynnän joksikin aikaa. Lomautukset ovat osaltaan jarruttaneet uusien työpaikkojen avautumista, mutta kysyntä on palautumassa kohti normaalia.

Taantuma 2010-luvun alkuvuosina näyttäytyi Varsinais-Suomessa poikkeuksellisen voimakkaana. Vuoden 2009 pohjalukemista siirryttiin vaihtelujen kautta vuoden 2014 aikana kysynnän elpymiskauteen – rakennemuutoksen kautta alkoi syntyä uusia työtilaisuuksia. Kehitys juontaa selvästi Vakka-Suomesta, jossa kysyntä vahvistui vuodesta 2013 alkaen. Työvoiman kysyntä kasvoi rakentamisessa ja teollisuudessa siitä lähtien aina vuodelle 2019. Tässä rakennemuutoksessa puhutaan pääosin erilaisista teknologiateollisuuden tehtävistä, jota sittemmin on säästänyt mm. prosessiteollisuus ja elintarviketeollisuus. Erityisesti Turun seudulle on vahvistunut uusi kärkiala: ohjelmistotuotanto. Talouden kasvun vakiinnuttua vuoden 2017 aikana kysyntä vahvistui myös palvelualan tehtävissä ja työvoiman kysyntä laajentui käsittämään kaikki päätoimialat. Työvoiman kokonaiskysyntä ylittikin kolmena peräkkäisenä vuonna aiemman vuosien 2007-2008 huippuluvun: vuosina 2018 ja 2019 uusia avoimia työpaikkoja avautui yli 60 000. Kuluvana vuonna ei työvoiman kysyntä yllä tällaisiin lukuihin, vaikka elokuun loppuun mennessä kysyntä oli vaimentunut (vain) 12 % edellisestä vuodesta. Teollisuuden tulevaisuushorisontin lyhentymisen yhdessä

Korona-pandemian toisen aallon uhkan kasvun kanssa on omiaan tekemään yrityksiä varovaisiksi mm. rekrytointien osalta. Kysynnän määrä Varsinais-Suomessa perustuu paitsi uusien työpaikkojen syntyyn myös henkilöstön eläköitymisestä johtuviin rekrytointeihin.

Työvoiman kysyntä on ollut Varsinais-Suomessa vaihtelevassa laskussa viime talvesta lähtien. Rakentamisessa kysyntä on yhä pysynyt historiallisesti hyvällä tasolla, vaikkakin se on vaimentunut edellisistä vuosista. Tilanne on edelleen uudisrakentamisessa heikkenevässä, mutta vaikka haasteellisempi tilanne jatkuisi pitempään tarvitaan Turun seudulla laajasti korjausrakentamista – alueella riittää kysyntää monenlaiselle osaamiselle. Teollisuudessa autotehtaalla on kevään ja kesän aikana ollut laajoja lomautuksia, mutta tilanne on kohentumassa tilauskannan vahvistuttua vuoden 2021 alkupuolelle saakka. Nyt ollaankin rekrytoimassa 200 uutta osaajaa vakituiseen työsuhteeseen. Meriteollisuudessa työvoiman kysyntä vaimeni Koronakriisin vaikutuksesta. Tilanne on heijastunut myös laajemmin teknologiateollisuudessa. Talouden aktiviteetin hiljentyessä ovat kuljetustarpeet ja rekrytointitarpeet logistiikka-alalla vähentyneet. Kaupan alalla ja myyntitehtävissä kysyntä on normaalilla tasolla. Hotelli- ja ravintola-alalla sekä siivouksessa on kysyntä lähes normaalia kuten sosiaali- ja terveysalallakin. Työvoiman kysynnän näkymät riippuvat paljolti kansainvälisistä suhdanteista ja tapahtumista. Eikä näissä todennäköisesti ole odotettavissa merkittävää käännettä parempaan kovinkaan pian. Yritysten näkymien epävarmuudesta kertoo osaltaan meneillään olevien yt-neuvottelujen ennätyksellisen suuri määrä.

Työvoiman kysyntä on myös lähivuosina keskeinen haaste Varsinais-Suomessa. Tämä johtuu tilanteiden vaihtelusta alueen ja alankin sisällä. Tämä tarkoittaa mm. sitä, että huonoinakin aikoina on rekrytoivia yrityksiä. Monesti yrityksen osaamistarve on sellainen, ettei tehtävään sopivaa osaajaa löydy helposti.

Alueen teollisuuden kohdalla kysyntä painottuu metallialan ja rakentamisen ammatilliseen osaamiseen. Näillä aloilla tarvitaan myös korkeakoulutasoista osaamista, mutta erityisesti sitä haetaan kasvavalla ohjelmistoalalla. Alueella on syntynyt imu monien alojen diplomi-insinööreille, insinööreille, sovelluskehittäjille, mutta myös metallialan lisäksi moniin ammatillista osaamista edellyttäviin tehtäviin. Turun yliopiston koulutusvastuusiin lisättiin DI-koulutus kone- ja materiaalitekniikassa aiempien biotekniikan ja tietotekniikan lisäksi. Tarve tälle lisäykselle on edelleen ilmeinen: korkeakoulutettujen – lähinnä insinöörien – vuotuinen rekrytointitarve alueen teknologiayrityksiin pysyy merkittävänä alan kuluvana vuonna kokemista takaiskuista huolimatta. Tämän haasteen ratkaiseminen on keskeistä alueen yritysten kilpailukyvyn turvaamisen kannalta.

Rekrytointiongelmien vuoksi yritykset ovatkin viime aikoihin saakka tarttuneet rekrytointikoulutukseen (esim. ohjelmistoala, teknologiateollisuuden pk-yritykset). Poikkeuksellisessa tilanteessa yritysten ratkaisuja ohjaa tällä erää vahvasti varovaisuus eikä rekrytointikoulutuksiin ole ollut tunkua. Työttömien määrän rajun kasvun seurauksena on työnhakijoissa

merkittävä joukko tuoretta osaamista ja työkokemusta omaavaa väkeä. Suurin ammattiryhmä työttömien joukossa on nykyisellään ilman ammattia olevien -ryhmä: puutteellisella ammatillisen tai muun koulutuksen pohjalla ponnistavat. Uutta toista ammattia tai sitä ensimmäistäkin hakevia on merkittävä joukko. Akuutteihin tarpeisiin tästä ryhmästä ei löydy helpotusta, mutta tuleviin tarpeisiin on toki mahdollista löytää ratkaisuja osaavan ohjauksen keinoin. Työttömien lisäksi ratkaisuja osaajatarpeisiin on löytynyt työssä olevien ja työvoiman ulkopuolisten joukosta. Salon tapauksessa muualla töissä käyvät muodostavat melkoisen osaajavarannon ja mm. työnjohtotehtäviin on löytynyt osaajia ikänsä puolesta jo eläkkeelle siirtyneistä.

Tärkeätä on myös muistaa kausityöntekijöiden tarve alueen maa- ja puutarhataloudessa, joka vastaa merkittävästä osasta alan tuotannosta Suomessa. Suuri osa heistä tulee edelleen Ukrainasta ja muista kolmansista maista. Nykynäkymin on vuoden 2021 tilanteessa huomioitava mahdolliset matkustusrajoitukset, karanteenit yms. Tässä tilanteessa työlupaprosessit on tarpeen saada liikkeelle ripeästi, jotta työntekijät pääsisivät ajoissa Suomeen.

Juuri ilmestyneen puolivuositain ammattien kysyntä- ja tarjontatilannetta arvioivan ammattibarometrin (2020, 2) mukaan vahvaa pulaa koko maakunnassa on korkeakoulutetuista SOTE-puolen osaajista erityisesti lastentarhanopettajista, erityisopettajista, hammaslääkäreistä, lääkäreistä ja farmaseuteista. Pulaa on myös lähihoitajista ja yleensäkin sote-puolen osaajista lähes kautta linjan. Näiden tehtävien kohdalla voidaan puhua jo lähes rakenteellisesta työvoimapulasta. Telakan hiljentynyt tilanne heijastelee ylitarjontana Turun seudulla erityisesti ohut- ja paksulevysepeistä sekä hitsaajista, kun taas samojen ammattien taitajia kaivataan erityisesti Salon ja Loimaan seuduilla töihin. Salon seudulla nähdään muutenkin syntyvän osaajapulaa hyvin heterogeenisissa ammateissa seuraavan puolen vuoden aikana. Rakennussektorilla arvioidaan pulaa esiintyvän edelleen monenlaisista tekijöistä, joten alan kysyntähuipun taittuminen ei vielä juurikaan näy konkreettisesti tasolla ammattibarometrissä. Pulaa on myös ammattitaitoisista palkanlaskijoista ja tilinpäätöstaitoisista tilintarkastajista. Ylitarjontaa barometrin mukaan näkyy luovien alojen osaajissa ja joissain logistiikka-alaan liittyvissä ammateissa, kuten kansi- ja vesiliikenteen työntekijöissä, matkatoimiston virkailijoissa, stuerteissa ja pursereissa, joka johtunee henkilömatkustamisen hiljentymisestä niin maalla, merellä kuin ilmassakin.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Vuosi 2008 oli kaikkien aikojen paras Varsinais-Suomessa työllisyyden ja tuotannon määränkin suhteen. Työllisten määrä huiteli parhaimmillaan 230 000 henkilössä ja TE-toimistossa oli 14 000 työtöntä asiakasta. Sen jälkeen työllisyys kehittyi W-mallin mukaiseksi: tilanne vaikeutui parin vuoden ajan; työllisyys kohentui seuraavana parina vuotena, kunnes työllisyystilanne alkoi uudelleen heiketä kesällä 2012. Viimein vuonna 2016 siirryttiin vahvasti W-mallin jälkimmäiseen nousun kauteen. Nousukauden myötä on maakunnassa

saavutettiin työllisyyden huippuluvut vuosina 2018-2019. Koronakriisin myötä työllisten määrä kääntyi laskuun, joka tasaantui kesän aikana.

Pitkä taantuma ravisteli Varsinais-Suomea selvästi rajummin kuin yleensä maassa tapahtui. Työpaikkoja oli alueella pahimmillaan 11 %:n (23 000) vähemmän kuin huippuvuosina ja menetyksistä kohdistui yli puolet teollisuuteen. Taantumun kuluessa vähenivät teolliset työpaikat neljänneksellä Varsinais-Suomessa. Tuotteiden kokonaiskysynnän supistumisen lisäksi alueen teollisuutta ravisteli rakennemuutos: matkapuhelintuotannon alasajo ja meriteollisuuden epävakaa tilanne, mutta myös yleinen muutos metalli- ja elektroniikkateollisuudessa.

Näkymä kuitenkin muuttui, sillä työllisyys – myös teollisuudessa – kasvoi Turun seudulla vielä vuonna 2019. Työllisiä onkin Turun seudulla 10 000 enemmän kuin aiemman huipun aikana. Työllisten määrä on kasvanut myös Vakka-Suomessa ja muillakin seuduilla viime vuosina. Maan seutukuntien joukossa Vakka-Suomi ja Turunmaa ovat säännöllisesti sijoittuneet kuuden parhaan joukkoon työttömyysprosentilla mitattuna. Myönteinen kehitys katkesi ympäri maakuntaa Koronakriisiin, josta eniten näyttää kärsineen Turun seutu. Varsinais-Suomen 27 kunnasta tosin vain kahdessa työttömyysprosentti on koko maan keskimääräistä korkeampi: Salon ja Turun kaupungeissa.

Varsinais-Suomessa työttömyyden kohdalla päähaasteet kytkeytyvät neljään ryhmään. Nuorten työttömyys on kasvanut huolestuttaviin mittoihin. Tosin Vakka-Suomessa nuorten työttömyys saattaa supistua autotehtaan uusimpien uutisten myötä. Pitkäaikaistyöttömyys ja sen myötä rakennetyöttömyys puolittuivat vuosituhannen huippuluvuista neljän vuoden positiivisen vireen ansiosta. Koronakriisin seurauksena pitkäaikaistyöttömyys on kääntynyt kasvuun. Erityisesti Turun ja Salon seutuja koskee maahanmuuttajien ja korkeakoulututkinnon suorittaneiden verrattain laaja työttömyys. Haaste on suuri, kun näissäkin ryhmissä työttömyys on kääntynyt kasvuun. Kyseisissä ryhmissä löytyy osaamista ja potentiaalia käyttöön parempien päivien oloissa.

Näillä näkymin työttömyys ei ainakaan vähene merkittävästi Varsinais-Suomessa kuluvana vuonna. Työttömyys saattaa kääntyä jyrkkäänkin kasvuun, jos Koronan toinen aalto tukahduttaa kysynnän päämarkkina-alueilla. Jos taas toinen aalto yltyy myös Suomessa mittoihin, joka edellyttää voimallisten rajoitteiden käyttöönottoa, on edessä uusi lomautusten aalto ja aiempaa huomattavampi irtisanomisten ryväs. Huonossa tilanteessa kärsivät eniten ne, joiden työmarkkina-asema on epävarma eli monesti nuoret, maahanmuuttajat ja pitkäaikaistyöttömät. Todennäköisimmin näissä ryhmissä työttömyys yleistyy. Paljon riippuu siitä mitä tapahtuu muualla, mutta jokaisen suomalaisen tekemisistä riippuu se mitä lähipiirissä ja sen myötä kotimarkkinoilla tapahtuu.

Satakunta

Satakunnassa asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 216 207 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 1 771 henkilöllä. Vuoden 2020 elokuun lopussa työttömien työnhakijoiden osuus oli 13,6 % ja työttömiä työnhakijoita 11 331, mikä on 27,1 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Lomautettuina oli 1 819 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Satakunta on teollisuuden palveluksessa olevalla henkilöstöllä mitaten Suomen teollisuusvaltaisimpia maakuntia. Satakunnan vahvoja aloja ovat teknologiateollisuus, elintarviketeollisuus, pakkausteollisuus, metsäteollisuus, energiantuotanto, kemianteollisuus, rakentaminen, cleantech sekä teollisuuden teknologiat ja palvelut. Maakunnan oma telakkateollisuus on kasvussa Rauma Marine Constructions Oy:n hyvän tilauskannan myötä. Lisäksi erityisesti Porin ja Ulvilan seuduille keskittynyt automaatio-, robotiikka- ja ohjelmointialojen klusteri kasvaa voimakkaasti. Muita kehittyviä aloja ovat mm. liike-elämän palvelut, hyvinvointiala sekä elämys-, kulttuuri- ja tapahtumapalvelut ja matkailu. Monipuolisen elinkeinorakenteen ansiosta maakunnan ja seutujen muutosjoustavuus on koko maahan verrattuna hyvää tasoa, mikä on edesauttanut myös koronavaikeissa selviämistä.

Satakunta kuuluu hyvin vientivetoiseen Länsi-Suomen suuralueeseen, jonka BKT:n pudotuksen EU:n komissio arvioi kuuluvan koko EU:n suurimpiin. Koronakriisi on luonut maailmanlaajuisen taantumaa, jonka seurauksena vienti on pudonnut merkittävästi. Mikäli BKT supistuu Satakunnassa saman verran kuin Suomessa keskimäärin (4–6 %) tänä vuonna, tarkoittaa se maakunnassa noin 320–480 miljoonan euron menetystä. Satakunnassa BKT:n kehitys riippuu vahvasti koronavaikeiden pituudesta ja etenkin sen lopullisista vaikutuksista maakunnan teollisuuteen. Alueen suuret teolliset ja infrastruktuuriin kohdistuvat investoinnit, mm. Metsä Fibren Rauman saha ja BASFin akkumateriaalitehdas, ovat kuitenkin edenneet suunnitellusti. Myös yksityinen kulutuskysyntä on piristynyt kaupan ja palveluiden kysynnän hiljalleen palautuessa kevään rajoitustoimien jälkeen.

Välittömiä aluetaloudellisia vaikutuksia koronavaikeista Satakuntaan on tullut paitsi teollisuuden taantumasta myös tapahtumien ja festivaalien peruuntumisten kautta. Esim. Pori

Jazzin aluetalousvaikutus on noin 150 henkilötyövuotta ja liikevaihdossa kerrannaisvaikutuksineen 27,3 miljoonaa euroa. SuomiAreenan peruuntuminen nostaa yhteisvaikutuksen 40–50 miljoonaan euroon. Liikkumiseen kohdistuneet rajoitukset, yritysten lisääntyneet lomautukset ja ravitsemistoimintaan kohdistuneet rajoitukset nopeuttivat keväällä taloudellista taantumaa.

ELY-keskuksen, Business Finlandin, Keha-keskuksen ja Valtiokonttorin kautta koronayritystukea on Satakunnassa tähän mennessä saanut lähes 1700 yritystä yhteensä runsaat 39 miljoonaa euroa. Tukea ovat Satakunnassa hakeneet eniten majoitus- ja ravitsemisala, kaupan alat ja teollisuus. Myös kunnat ovat myöntäneet yksinyrittäjätukea, jota on haettu ennakoitua vähemmän. Julkisen sektorin tukitoimista huolimatta muutosturvatilanteet ovat lisääntyneet, eikä yritystoiminnan lopettamisiltakaan voitane kokonaan välttyä. Työtömyysturvaa hakeneiden yrittäjien määrä oli korkeimmillaan Satakunnassa noin 1 800 ja on edelleen noin 1 300. Tämä saattaa indikoida monien pienyritysten joutuvan lopettamaan toimintansa erityisesti kauppa-, palvelu- ja sote-alalla.

Satakunnassa on parhaillaan käynnissä ”Kasvun mahdollisuus – Satakunnan tavoitteet ja toimenpiteet koronapandemian akuuttivaiheen jälkeiseen aikaan” -valmistelu, jonka tehtävä on tunnistaa aluetalouden ja työllisyyden elpymisen kannalta keskeiset nopeavai-
kutteiset ja pidemmän tähtäyksen toimet sekä valinnat uuden kasvun käynnistämiseksi. Koordinaatioryhmän ja alatyöryhmien (työllisyys, koulutus, TKI, infran kehittäminen, elinkeinopalvelut sekä viestintä ja vaikuttaminen) tehtävänä on luoda yhteinen tilannekuva alueen yritysten, työpaikkojen sekä aluetalouden tilasta, kartoittaa alueen vahvuuksia ja erityisosaamista, sopia alueen elinkeino- ja yrittäjävaikuttajien yhteistyömuodoista sekä käynnistää konkreettisia työskentelypolkuja. Tavoitteena on joustava toimintamalli, jossa hyödynnetään toimijoiden omia resursseja ja käytössä olevia määrärahoja, mutta etsitään myös ulkopuolista rahoitusta. Syyskuun loppuun mennessä valmisteltava alueellinen toimissuunnitelma on edellytys valtion elvytyspaketin varojen käytölle. Mukana ryhmässä olisivat Satakuntaliiton ja ELY-keskuksen sekä TE-toimiston lisäksi kuntien, yrittäjäjärjestön, kauppakamarien, korkeakoulujen ja toisen asteen oppilaitosten sekä keskeisten järjestöjen ja kehittäjäorganisaatioiden edustus.

Satakunnan kaltaiselle vientimaakunnalle hyvien liikenneyhteyksien turvaaminen on yksi alueen kilpailukyvyn avainkysymyksistä. Henkilöliikenteen kannalta tärkeää on nopeiden ratayhteyksien kehittäminen pääkaupunkiin. Tällä hetkellä ajankohtaisia raideyhteyshankkeita ovat Tampere-Pori/Rauma ratavälien kehittämisselvityksen toimenpiteet, joita Väylävirasto suunnittelee ja toteuttaa yhteistyössä alueen kuntien kanssa. Raideliikenteen kehittämisen ohella maakunnassa on priorisoitu VT 8:n perusparannus ja VT 2:n kehittämissuunnitelma sekä Porin ja Rauman satamien kehittäminen. Pitkällä aikavälillä elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä ja ihmisten liikkuvuutta parantaisi merkittävästi esimerkiksi valtatie 8:n Pori–Rauma-välin rakentaminen nelikaistaiseksi. Vientimaakunnalle tärkeät

lentoliikenneyhteydet Porista Helsinkiin käynnistyivät uudelleen Porin kaupungin tuke-
mana viime syksynä ja jatkuvat nyt koronakriisin aiheuttaman tauon jälkeen supistetusti.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Suomen teollisuuden tilanne on haastava. Teollisuuden uudet tilaukset laskivat Tilastokes-
kuksen mukaan keskimäärin kesäkuussa 11,8 % vuoden takaisesta. Erityisesti kärsi paperi-
teollisuus, jossa laskua kirjattiin yli 22 %. Kemianteollisuudessa tilaukset vähenivät vajaa
12 ja metallialalla runsaat 8 prosenttia. Tilaukset ovat laskeneet yhtäjaksoisesti kuuden
kuukauden ajan. Kesäkuussa laskua tuli kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin touko-
kuussa, jolloin tilaukset romahtivat vuodentakaisesta 28,2 prosenttia. Väheneminen oli silti
hieman voimakkaampaa kuin huhtikuussa, jolloin uudet tilaukset jäivät hieman yli 10 %
vuoden takaisesta. Tammi–kesäkuussa laskua oli 11,3 prosenttia.

Satakunnassa paperiteollisuudella on vahva jalansija, joten alan voimakas lasku vaikuttaa
paitsi maakunnan vientiin, myös välillisesti monille aloille. Paperin vientimäärät ovat las-
keneet, mikä vaikuttaa logistiikkaketjuun, kuten Rauman sataman vienti- ja tuontimääriin.
Toisaalta verkkokaupan kasvu on luonut uusia markkinoita esimerkiksi etikettikäyttöön
tarkoitettulle erikoispaperille, jota tuottaa Jujo Thermal Kauttua Oy.

Satakunnassa selvästi tärkein teollisuuden haara on kuitenkin teknologiateollisuus, joka
luo yli puolet maakunnan teollisuuden liikevaihdosta. Näillä näkymin kaikkein pahimmat
pelot eivät olisi käymässä toteen suomalaisessa teknologiateollisuudessa. Teknologiateol-
lisuus ry:n mukaan suurin osa yrityksistä kuitenkin arvioi heinäkuun lopussa, että tuotan-
non hiljaisin aika on vasta edessä. Myös irtisanomiset lisääntyvät. Loppuvuoden näkymät
voisivat kirkastua vain kysynnän merkittävän piristymisen myötä ja koronaepidemian
mahdollisen toisen aallon jäädessä vaikutuksiltaan vähäisiksi. Satakunnassa merkittävään
metallien jalostukseen kuuluvien terästuotteiden, värimetallien, valujen ja metallimalmien
yhteenlaskettu tuotannon määrä oli Suomessa tammi-toukokuussa samalla tasolla kuin
vuosi sitten vastaavaan aikaan.

Meriteollisuudessa koronaviruksen ja sen aiheuttaman taloudellisen epävarmuuden
vuoksi Australian TT-Line Company Pty Ltd on vetäytynyt Rauma Marine Constructionsin
(RMC) kanssa tehdystä kahden matkustaja-autolautan aiesopimuksesta. RMC:n toiminta
on jatkunut muuten suhteellisen normaalina ja projektit etenevät. Haasteina ovat olleet
ulkomaisen työvoiman liikkuvuus sekä komponenttien saatavuus maailmalta. Yrityksen ti-
lauskanta on ennätyskellisen pitkä, vuoteen 2026 saakka, sisältäen mm. Puolustusvoimien
Laivue-hankkeen korvetit, Vaasa-Uumaja-autolautan sekä Tallinkin autolautan toimituk-
sen. Varustamoiden haastava tilanne luo myös mahdollisen uhkakuva hankkeiden vii-
västykselle tai peruuntumiselle, mutta se ei ole vielä konkretisoitunut kahden autolautan
aiesopimuksen purkaantumista lukuun ottamatta.

Maakunnan oman yritystoiminnan ohella Varsinais-Suomen ja Pirkanmaan tilanne heijastuu myös Satakuntaan. Meyerin telakan viimeaikaiset vaikeudet heijastuvat alihankintaketjujen sekä muiden välillisten vaikutusten kautta myös Satakuntaan. Myös Valmet Automotiven tilanne vaikuttaa Satakuntaan, sillä Satakunnasta käy päivittäin yli neljäsataa henkilöä töissä Uudenkaupungin autotehtaalla. Lisäksi UPM Kaipolan tehtaan lopettaminen Jämsässä näkyy töiden vähenemisenä Rauman satamassa

Venatorin Porin pigmenttitehtaan alasajo viivästyy. Alkuperäisen suunnitelman mukaan tehtaan piti sulkeutua vuoden 2021 loppupuolella, mutta nyt yhtiö on hakenut vuoden jatkoaikaa ympäristölupaan. Tehtaalla työskenteli syksyllä 2018 ennen ensimmäisiä irtisanomisia noin 450 ihmistä ja tällä hetkellä henkilöstömäärä on noin 110 henkilöä.

Koronan takia yrityksille on koitunut paljon ennakoimattomia kustannuksia mm. ulkomaiden henkilöiden työskentelyjaksoihin liittyvistä koronakaranteeneista ja testauksista johtuen. Myös logistiikkakustannukset ovat kohonneet esim. konttien hinnoittelun osalta. Ulkomaiseen työvoimaan ja toisaalta oman henkilöstön työskentelyyn kohteissa ulkomailla kohdistuu paljon epävarmuutta. Satakunnassa on paljon bisneskriittisiä toimintoja, jotka edellyttävät käyttö-, asennus- ja huoltohenkilöstön matkustamista. Keski-suuri teknologiateollisuus on viestinyt myös tahmeasta päätöksenteosta ja viivästyksistä projekteissa. Huoltoseisakkien siirtäminen tai huoltotoimenpiteiden supistaminen näkyy kunnossapitoyritysten liiketoiminnassa mm. kassavirran haasteina. Tältä osin myös ulkomaisen työvoiman saatavuus ja karanteenikäytännöt haastavia. Karanteenien ja testaamisten kustannusvaikutus on isoilla huoltotyömailla, esimerkiksi ydinvoimalaitoksella, merkittävä.

Ruokaketjun tilanne on säilynyt melko vakaana. Jonkin verran haasteita on ollut tuotantopanosten saatavuudessa ja hintojen nousussa, mutta kausityövoiman saantiin liittyvät ongelmat muodostuivat eri toimenpiteiden johdosta lopulta pelättyä vähäisemmiksi. Koronaepidemian taloudelliset vaikutukset keskittyvät voimakkaimmin tiloille ja jalostusyrittäisiin, jotka ovat toimittaneet tuotteitaan suoraan food service-sektorille. Kuluttajakäyttäytymisen muutos sekä ravintola- ja matkailualan haasteet aiheuttavat kuitenkin epävarmuutta myös jalostusyrittäisiin. Satonäkymät ovat Satakunnassa erittäin vaihtelevat ja sätotavoitteista jäädään monin paikoin. Varsinkin viljojen osalta tilanne on paikoin heikko ja laatutappioita esiintyy huomattavasti. Kuitenkin esimerkiksi peruna ja sokerijuurikas ovat selvinneet paremmin erikoisesta kasvukaudesta. Maatilayritykset investoivat kuitenkin merkittävästi tuotannon kehittämiseen ja alkuvuoden aikana investointitukea on myönnetty jo noin 20 miljoonan euron investoinneille. Ruokaturvallisuuden, huoltovarmuuden ja kotimaisen ruuan tuotannon arvostuksen kasvamisen toivotaan näkyvän jatkossa myös koko ruokaketjun kannattavuudessa ja kehitymisessä.

Asuntorakentamisen aloitukset ovat koronatilanteen takia koko maassa vähentyneet. Alan kevään suhdannekatsauksen mukaan asuntorakentamisen aloitusten arvioidaan putoavan

tänä vuonna jopa neljänneksellä. Toimitilarakentamisen volyyymi putoaa selvemmin vasta ensi vuonna. Satakunnassa on suurista rakennushankkeista esimerkiksi Rauman uuden kaupakeskuksen rakentamisen aloittaminen viivästynyt. Toisaalta Metsä Groupin Rauman sahan rakentaminen ja BASFin akkumateriaalitehtaan investointi etenevät suunnitellusti. Kotitalouksien korjausrakentaminen on toisaalta kasvussa ja tukee rakentamisalan pienyrityksiä.

Kaupan alat ovat Satakunnassa teollisuuden ja sote-palvelujen jälkeen suurin työllistäjä, joten kaupan ja palveluiden kehityksellä on maakunnan taloudelle ja työllisyydelle suuri merkitys. Koronakriisi iski keväällä pahimmin erikoiskauppaan, valtion rajoitustoimien kohteeksi joutuneeseen ravitsemisalaan sekä majoitukseen. Päivittäistavara- ja kappalemyyntikauppa sen sijaan on ollut kasvussa lisääntyneen etätyöskentelyn ja vähentyneen liikkumisen myötä. Erikoiskaupan ja ravitsemisalalan ahdinko näkyy myös ELY-keskuksilta haetussa koronayritystyössä, sillä rahoitusta hakivat Satakunnassa keväällä kappalemääräisesti eniten juuri kaupan sekä majoitus- ja ravitsemisalalan yritykset. Isojen teollisuusyritysten huoltoseisakien siirtäminen ja supistaminen vaikuttivat Satakunnassa myös majoitus- ja ravitsemisalalla.

Kaupan alojen toipuminen on kuitenkin koko maassa käynnistynyt kesällä rajoitusten purkamisen jälkeen ja lähiajan näkymät ovat parantuneet mm. EK:n elokuun palvelualojen ja vähittäiskaupan luottamusindikaattorien mukaan. Majoitus- ja ravitsemisalalla sekä kaupassa lähiajan kehitykseen vaikuttaa mahdollinen koronan toinen aalto, mikäli sen vuoksi joudutaan ottamaan jälleen käyttöön voimakkaampia rajoituksia. Koronakriisi lienee kiihdyttänyt erikoiskaupan ahdinkoa kaupunkien keskustoissa ja uusien yrittäjien saaminen alalle tai omistajanvaihdokset vaikeutunevat entisestään. Voittajiksi selviytynevät ketterästi verkkokauppaa ja kivijalkakauppaa yhdistävät toimijat.

Sote-alalla suojavarusteiden lisätarve, siivous- ja hygieniatason nosto sekä varautuminen eristystoimiin ovat nostaneet jo tiukassa kilpailutilanteessa olevan yksityisen palvelutuotannon kustannustasoa. Yritykset toimivat tällä hetkellä pääosin tappiollisina. Lisää kustannuksia tulee hoitajamitoituksista sekä tulevasta palkkaratkaisusta. Sote-alan tilanne alueella ei kokonaisuudessaan poikkea siitä kansallisesta yleistilanteesta, joka koronapandemian takia on syntynyt. Vaikka Satakunnassa koronapandemia on toistaiseksi pysynyt hyvin hillityissä tartunta- ja sairaalahoitoa vaativissa tapauksissa, niin Satakunnassakin sote-ala on joutunut tekemään ja tehnyt samat raskaat varautumistoimenpiteet niin perus- kuin erikoistasonkin kuten muuallakin ja nämä varautumistoimenpiteet ovat aiheuttaneet tuntuvia lisäkustannuksia sekä siirtäneet kiireettömän hoidon hoitotoimenpiteitä eteenpäin, niin että hoitojonojen purkuun kuluu aikaa vähintään useita kuukausia.

EK:n heinäkuun suhdannebarometrin mukaan Lounais-Suomen suhdannetilanne on yhä selvästi tavanomaista heikompi. Vaikka suhdannenäkymät ovat kohentuneet huhtikuusta, arvioivat alueen teollisuuden, rakentamisen ja palveluiden yritykset kuitenkin suhdanteiden edelleen heikkenevän lähikuukausina. Lounais-Suomen suhdannearviot ovat lähellä

koko maan keskiarvoa. Syksyn 2020 Pk-yritysbarometrin mukaan satakuntalaisten yritysten suhdannenäkymät ovat heikentyneet viime keväästä. Yleiset suhdannenäkymät ovat silti hieman koko maata ja lähialueita paremmat. Satakunnan saldoluku on -8, kun koko maassa se on -10. Odotukset liikevaihdon (-8) ja kannattavuuden (-15) osalta ovat heikentyneet. Samoin selvästi miinuksella on arvio investointien arvон kehityksestä (-15). Sen sijaan tuotannon ja tuotteiden kehityksen arvioidaan ensi vuonna kasvavan (+11). Arviotaessa henkilökunnan määrää vuoden päästä on saldoluku -8. Satakuntalaisten yritysten työllistämisodotukset ovat koko maata (-2) heikkommat.

Maakunnassa edelleen investoidaan merkittävästi, mikä osaltaan vahvistaa uskoa elinkeinoelämän näkymien paranemiseen. BASF:n akkumateriaaleja valmistavan tehtaan rakentaminen Harjavaltaan alkoi keväällä. Tuotantolaitos aloittaa toimintansa vuonna 2022 ja se luo yli 100 uutta työpaikkaa. Boliden toteuttaa Harjavallassa ja Porissa mittavaa kupari- ja nikkeli tuotannon kasvattamiseen tähtäävää investointiohjelmaa. Merkittäviä investointeja on myös Luvatalla ja Fortumilla. Porin satamaan on suunnitteilla yli 30 miljoonan euron investoinnit uusiin laitureihin ja terminaali alueeseen.

Metsä Groupin Rauman sahan rakentaminen on noin 200 miljoonan euron suuruinen investointi. Se tuo töitä rakennusaikana noin 1500 henkilötyövuoden verran. Rakentaminen on käynnistynyt vuoden 2020 keväällä. Lisäksi sahaan liittyvä laitetilauksia on tulossa myös Satakuntaan. Seaside Industry Parkin alueelle ollaan rakentamassa lisätuotantotiloja noin 15 miljoonalla eurolla. Lisäksi Rauman sataman kenttätilojen laajennus jatkuu. Uuden, keväällä 2021 valmistuvan laajennusvaiheen kokonaiskustannukset ovat noin 18,5 miljoonaa euroa.

VSS Biopower Oy:n biojalostamoinvestointi on valmistumassa vuoden loppuun mennessä. Investoinnin arvo on noin 10 miljoonaa euroa. Lisäksi Säskylään on suunnitteilla Kieku Oy:n suurkanala, joka olisi suuruudeltaan yli 20 miljoonan euron investointi.

Rauman kauppakeskushankkeen valmistelevat työt jatkuvat. Rauman kauppakeskushankkeen ja liikenneaseman rakentamisen kokonaisinvestointi on yhteensä noin 100 miljoonan euron suuruinen. Rauman keskusta-alueelle rakennettavan Karin kampus -hankekokonaisuuden maanrakennustyöt alkoivat syyskuun aikana. Alueelle rakennetaan uimahalli, Hj. Nortamon peruskoulu, kansalaisopisto sekä siihen sisältyvät kuvataide- ja käsityökoulut, musiikkiopisto, liikuntahalli ja nuorison kokoontumistila. Tämän investointikokonaisuuden suuruus on noin 66 miljoonaa euroa.

Merkittävä investointihanke jatkuu edelleen Olkiluodossa, kun Posivan satojen miljoonien arvoinen loppusijoitushanke valmistuu vuoteen 2025 mennessä. Sen sijaan Olkiluodon ydinvoimalan kolmosreaktorin rakentaminen on loppusuoralla. Viimeisimmän tiedon mukaan laitoksen säännöllinen sähköntuotanto alkaa helmikuussa 2022.

Pohjois-Satakunnassa, Kankaanpäässä käynnissä on yksi yrityssektorin hieman suurempi investointi. Rakennustuoteteollisuudessa toimiva Knauf Oy ja paikallinen sähköyhtiö Vatajankosken Sähkö Oy ovat käynnistäneet resurssiviisaan energiayhteistyöhankkeen, rakentaen 5 miljoonan euron lämpöpumppulaitoksen Knauf Oy:n tuotannossa syntyvän hukkalämmön hyödyntämiseksi Vatajankosken kaukolämpöverkkoon. Laitoksen arvioidaan valmistuvan keväällä 2021.

Yritysten perustamisaktiivisuus pysyi viime vuonna korkealla tasolla. Yhteensä vuonna 2019 perustettiin Satakunnassa vähän yli 1200 yritystä. Se on jonkin verran enemmän kuin vuonna 2018. Starttirahalla tai työttömyysetuudella yritystoiminnan aloitti viime vuonna vajaat 300 henkilöä. Määrä pysyi lähes edellisvuoden tasolla. Tänä vuonna alkuvuonna on aloittaneita ollut enemmän kuin vuosi sitten. Päätoimisen yritystoiminnan ohella myös sivutoiminen yrittäjyys palkkatyön ohella ja eri muodoissa tapahtuva ”kevyt/laskutusyrittäminen” on merkittävää. Lopettaneita yrityksiä oli viime vuoden kolmella ensimmäisellä vuosineljänneksellä reilut 500. Määrä nousi muutamalla kymmenellä vuoden 2018 vastaavasta ajankohdasta. Konkursiin haettuja yrityksiä on Satakunnassa tänä vuonna tammi-elokuussa ollut 59 eli 16 vähemmän edellisena vuonna. Yritysten yhteenlaskettu henkilöstömäärä vireille pannuissa konkurseissa (152 henkilöä) on myös ollut lähes 100 henkeä pienempi kuin vuotta aiemmin.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Ennen koronakriisiä Satakunnan työllisyyskehitys oli suotuisaa. Työttömyys aleni usean vuoden ajan ja parina edellisena vuonna myös työllisten määrä kasvoi. Työllisyysaste nousi viime vuonna 72,1 prosenttiin, mikä oli lähes samaa tasoa kuin koko maassa keskimäärin (72,6 %).

Työvoiman kysyntä on vähentynyt koronakriisin vaikutuksesta pelättyä vähemmän. Tänä vuonna tammi–elokuussa on Satakunnassa ollut TE-toimistoon ilmoitettuja uusia avoimia työpaikkoja 7,3 % vähemmän kuin viime vuonna vastaavana ajankohtana. Eniten avoimien paikkojen määrä on vähentynyt prosessi- ja kuljetustyöntekijöiden ammattiryhmässä. Myös esimerkiksi tekniikan erityisasiantuntijoiden paikkoja on ollut viime vuotta vähemmän. Eniten koronatilanteesta kärsineillä ammattialoilla, kuten palvelu- ja myyntityössä, työnvälitykseen tulleiden työpaikkojen määrä väheni selvästi huhti-toukokuussa. Toisaalta monilla aloilla avoimien työpaikkojen määrässä ei tapahtunut merkittävää muutosta ja esimerkiksi maatalouden kausitöihin oli jopa aiempaa enemmän työpaikkoja haussa. Kesän aikana työvoiman kysyntä näyttää kokonaisuudessaan palautuneen lähelle viimevuotista tasoa.

Osaavan työvoiman saatavuus on jo useamman vuoden ajan ollut Satakunnassa ongelmallista. Satakunnassa on teknologiateollisuudessa kysyntää automaatiotekniikan, robotiikan ja kunnossapidon osaajista, tietotekniikka-alalla ohjelmistosuunnittelijoista, rakennusteollisuudessa korjausrakentamisen osaajista, elintarviketeollisuudessa

elintarviketeknologian osaajista sekä palveluissa ravintola-alan ja sosiaali- ja terveysalan osaajista. Erityisesti sähkö- ja automaatioalan osaajien tarve on alueella voimakasta ja alan osaajia kaivataan. Konepajateollisuudessa on edelleen haastetta saada osaajia. Esimerkiksi kone- ja tuotantotekniikan vetovoimaisuuden parantaminen on tärkeää, sillä tarve työvoimasta on suurempi kuin alalle saadaan koulutettua. Oppilaitoksista valmistuvat eivät syystä tai toisesta kovin hyvin vastaa työelämän vaatimuksia.

Tilastokeskuksen työ- ja elinkeinoministeriölle tuottamien työnantajahaastattelujen perusteella viime vuonna 42 % työvoimaa hakeneista toimipaikoista Satakunnassa oli kokenut vaikeuksia työpaikkojen täyttämässä. Tänä vuonna rekrytointiongelmat näyttäisivät olevan lieventymässä. TE-toimiston syyskuussa laatiman ammattibarometrin mukaan seuraavan puolen vuoden aikana yleisimmin pulaa työnhakijoista arvioidaan Satakunnassa olevan terveydenhuollon ja sosiaalialan ammateissa. Eniten vaikeuksia työvoiman saatavuudessa arvioidaan olevan näiden alojen erityisasiantuntijatehtävissä, kuten yleislääkärit, ylilääkärit ja erikoislääkärit, hammaslääkärit, psykologit ja sosiaalityön erityisasiantuntijat. Pulaa hakijoista on myös esim. sairaanhoitajien ja terveydenhoitajien sekä lähihoitajien tehtäviin, joihin on koko ajan runsaasti työpaikkoja avoinna. Yksityisten yritysten osuus hoitoalalla on lisääntynyt, joka kiristää alan tehokkuusvaatimuksia ja työn vaativuutta. Toisaalta tekniikan alan erityisasiantuntijoiden avoimien työpaikkojen väheneminen näkyy siinä, että insinööriammateissa pulaa työnhakijoista on aiempaa vähemmän. Rauman seudulla myös monissa teollisuuden ja rakentamisen ammateissa arvioidaan työvoiman saatavuudessa edelleen olevan ongelmia. Koko Satakunnassa on kuitenkin aiempaa vähemmän ammatteja, joissa arvioidaan olevan pulaa työnhakijoista. Sen sijaan niiden ammattien määrä, joissa työnhakijoista on ylitarjontaa, on lisääntynyt. Ylitarjontaa-ammatteihin on noussut muutamia ammatteja, joihin on viime aikoina kohdistunut suuria irtisanomisia, kuten Porin seudulla kemianteollisuuden prosessinhoitajat ja laborantit sekä Rauman seudulla paperimassan, paperin ja kartongin valmistuksen prosessityöntekijät. Kuitenkin vain yleissihteereiden osalta työnhakijoista arvioidaan olevan Satakunnassa paljon ylitarjontaa.

Satakunnan väkiluvun kehitys on jo pitkään ollut laskeva. Vuonna 2019 väkiluku aleni 1 872 hengellä. Väestönmuutokset ovat näkyneet nuorten ja työikäisten määrän vähentymisenä. Yli 65-vuotiaiden määrä on sen sijaan kasvanut. Tilastokeskuksen väestöennusteeseen pohjautuen työelämästä poistuvan ikäluokan (63-vuotiaat) koko on Satakunnassa lähivuosina noin 3 000 henkilöä vuodessa. Vastaavasti työelämään tulevien (22-v.) määrä on vain 2 000 henkilöä. Laskennallisesti työelämästä siis poistuu vuositasona noin tuhat henkilöä enemmän kuin työelämään tulee. Koronakriisin aikana työnantajien kokemat rekrytointiongelmat ovat jonkin verran helpottuneet, mutta suuri poistuma aiheuttaa haasteita osaavan työvoiman saatavuudelle etenkin pidemmällä tähtäyksellä.

Maakunnan haasteena on alueen työmahdollisuuksien ja tunnettuuden parantaminen, jotta maan sisäinen muuttovirta saataisiin käännettyksi Satakunnalle positiiviseksi. Myös

työperäisen maahanmuuton edistäminen on yksi mahdollisuus väestökehityksen ja työvoiman saatavuuden parantamiseksi. Monilla aloilla, joilla Satakunnassa on pulaa työntekijöistä, ei ole saatavilla työvoimaa muualtakaan Suomesta tai koko EU/ETA-alueelta. Satakunnan alueellista työlupalinjausta ulkomaalaisen työvoiman käytölle muutettiin vuonna 2018 siten, että aiempaa useamman ammatin kohdalla työntekijän oleskelulupaa voidaan puoltaa ilman erillistä saatavuusarviointia. Liikkuvuuden rajoitukset koronatilanteessa voivat kuitenkin lähiaikoina vaikeuttaa ulkomaalaisen työvoiman rekrytointia.

Erytisoaajapulan ratkaisemiseksi Satakunnassa käynnistyi ELY-keskuksen vetämänä vuoden 2018 keväällä pilottihanke Robocoast-rekry, joka pyrkii yksityisen palveluntuottajan ja TE-toimiston yhteistyönä löytämään 200 korkeakoulutettua automaatio-, robotiikka- ja ICT-alojen osaajaa satakuntalaisyrityksiin. Syyskuun 2020 alkuun mennessä oli saatu rekrytoitua 157 henkilöä. Syksyllä 2019 käynnistyi myös laajempi pilottihanke, Rekrytoiva Satakunta, jossa tavoitellaan TE-toimistosta ohjattujen työnhakijoiden nopeaa työllistymistä joko suoraan tai yrityslähtöisen RekryKoulutuksen avulla teollisuuteen ja palvelualoille, myös ns. matalamman kynnyksen työpaikkoihin.

Tutkintotavoitteisen koulutuksen rinnalla tarvitaan lisä- ja täydennyskoulutusta, jolla voidaan nopeasti reagoida alueella tapahtuviin elinkeinoelämän muutoksiin sekä turvata työvoiman saanti myös niillä aloilla, jotka eivät ole nuorten kiinnostuksen kohteena. Satakuntaan on saatu viime vuosina useita merkittäviä koulutuspanostuksia kohdistuen erityisesti maakunnassa voimakkaasti kasvavaan automaatio- ja robotiikkaklusteriin. Alan insinööri- ja DI-tutkintoon johtavaa koulutusta on järjestetty mm. työvoimakoulutuksena ja muuntokoulutuksena Satakunnan ammattikorkeakoulussa ja Porin yliopistokeskuksessa. Myös koodareita ja rakennustekniikan koulutusta on järjestetty SAMKissa osaajapulan helpottamiseksi.

Satakunnan ammattikorkeakoulu (SAMK) on profiloitunut teollisuuskorkeakouluksi, ja automaatio ja robotiikka ovat yksi sen vahvuusaloista. Viimeaikaiset merkittävät panostukset automaatio- ja robotiikka-alan koulutukseen sekä SAMKissa että Porin yliopistokeskuksessa toimivassa Tampereen yliopistossa vahvistavat Satakunnan mahdollisuuksia kehittää yhdessä alan yritysclusterin kanssa huipputason toimintaympäristö ja kansainvälisesti kilpailukykyinen kehitysalusta automaatio-, robotiikka- ja ohjelmointialan yrityksille ja tki-toiminnalle. SAMKin uusi moderni Porin kampus ja Satakunnan korkeakoulujen vahvuudet luovat hyvät edellytykset kehittää koulutusta. Haasteena on kuitenkin edelleen rajalliset mahdollisuudet maisterikoulutukseen.

Myös koulutuspolkujen rakentamiseen toiselta asteelta korkea-asteelle ja yhteisten oppimisympäristöjen hyödyntämiseen eri asteen oppilaitosten yhteistyötä syventämällä on Satakunnassa erinomaiset mahdollisuudet, mikä puolestaan parantaa alueen koulutusmahdollisuuksia ja vetovoimaa. Maakunnassa tulee panostaa erityisesti sekä Satakunnassa että sen ulkopuolella opiskelevien satakuntalaisten nuorten kiinnittämiseen alueen yrityksiin

kesätöiden, työssäoppimispaikkojen ja työharjoitteluiden kautta. Myös Satakunnan korkeakouluissa opiskelevien kansainvälisten opiskelijoiden kiinnittymiseen alueen yrityksiin tulee panostaa. Maakunnan ulkopuolelle töihin menetetyt nuoret paikkaaminen maakuntaan muuttavalla on monin verroin haasteellisempaa kuin maakunnan omien nuorten kiinnittäminen jo opiskeluvaiheessa.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Työttömyys kääntyi Satakunnassa keväällä maaliskuusta alkaen jyrkkään nousuun. Erityisesti keväällä kasvoi lomautettujen lukumäärä, koronarajoitusten takia eniten palvelu- ja myyntityön ammateissa. Myös kuljetusalalla ja teollisuuden ammateissa lomautukset yleistyivät kevään aikana voimakkaasti. Enimmillään Satakunnassa oli lomautettuna huhtikuun lopussa yli 5 000 henkilöä, mikä oli 4 400 henkeä enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Yhteensä työttömiä työnhakijoita oli 15 200 (+6 400 vrt. 4/2019). Elokuun loppuun mennessä lomautettujen määrä on vähentynyt reiluun 1 800 henkeen. Etenkin palvelu- ja myyntityössä lomautukset ovat kesän aikana vähentyneet selvästi. Toisaalta teollisuuden ammateissa lomautusten määrä on pysynyt korkeana. Työntekijätason työntekijöiden lisäksi myös esimerkiksi tekniikan alojen erityisasiantuntijoita ja asiantuntijoita oli elokuun lopussa edelleen selvästi normaalia enemmän lomautettuna. Useimmilla ammattialoilla myös muiden työttömien kuin lomautettujen määrä on vuoden takaiseen verrattuna noussut. Yhteensä elokuun lopussa oli työttömiä ja lomautettuja 11 330, mikä on reilut 2 400 henkeä enemmän kuin vuotta aikaisemmin.

Kevään aikana YT-neuvotteluista ilmoitti 378 yritystä ja noin 12 000 henkilöä oli neuvottelujen piirissä. Lomautettuja oli ilmoitusten perusteella noin 6 300. Toukokuun jälkeen (8.9. mennessä) uusia YT-neuvotteluilmoituksia lomautuksiin liittyen on tehty 30 ja niissä lomautettavien määrä on ollut yhteensä noin 3 100. Irtisanomisia on tänä vuonna ollut tähän asti yhteensä 166 henkilön verran. Irtisanomisia on ainakin vielä ollut selvästi vähemmän kuin oli viime vuonna yhteensä (678).

Yli vuoden yhtäjaksoisesti työttömänä olleiden pitkäaikaistyöttömien määrä on jo viime vuoden syksystä lähtien ollut kasvussa. Heikentyneessä suhdannetilanteessa pitkään työttömänä olleiden työllistyminen on vaikeaa. Lisäksi monilla pitkäaikaistyöttömillä työllistymistä vaikeuttaa erilaiset työkyvyn rajoitteet, korkea ikä ja koulutuksen puute.

Näyttää siltä, että työttömien määrä alenee Satakunnassa lähikuukausina enää hyvin hitaasti tai ei ollenkaan. Työttömyys pysyy monilla ammattialoilla korkeammalla tasolla kuin ennen koronavirusta. Varsinkin teollisuusaloilla lomautettuja on edelleen runsaasti ja myös uusia lomautusvaroituksia on annettu alkusyksyn aikana runsaasti. Pahimmillaan lomautukset ja lyhennetyt työviikot voivat muuttua irtisanomisiksi.

Pirkanmaa

Vuoden 2020 kesäkuun lopussa Pirkanmaalla asui 518 703 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on kasvanut 2 990 henkilöllä. Elokuun lopussa Pirkanmaalla oli 31 899 työttöntä työnhakijaa, mikä on 44,4 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 13,0 %.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Pirkanmaan talous kohentui kohtalaisesti tilanne huomioituna. Taloudessa suurin muuttuja oli työllisyysaste sekä yritysten liikevaihto, että tuloksen kehityssuunta. Velka-aste entisellään. Investointien määrä ei ole kasvussa vaan pikemminkin päinvastoin. Huomioitavaa on, että yritysten kokoluokasta riippumatta luvut kertoivat tilanteen olevan edelleen osittain käymistilassa, mutta pääsääntöisesti rauhallinen. Alueellisia eroja syntyi seutukuntien välillä. Yritysten lukumäärä tänä aikana oli lähes vakio, kasvua tuli muutamia satoja vuositasolla, tässä huomioituna lopettaneet sekä aloittaneet yritykset. Yleinen muutos vuodesta 2019 oli lievästi laskeva, eli talous hidastui jonkin verran ja työttömien määrä vastaavasti kasvoi. Vuoden 2020 aikana yritysten rekrytointihalukkuus hiipui osittain, mutta avoimien työpaikkojen määrä säilyi vuosikymmenen korkeimmalla tasolla. Liikevaihdon taso oli lähes samaa luokkaa kuin edellisenä vuonna 2019, samoin tuloskunto oli edelleen kohtalainen. Viennin arvo vastaavasti ennakkotietojen perusteella oli laskeva. Suurta pudotusta ei kuitenkaan odoteta. Merkittävintä on seikka, että tavaraliikenteen toimivuus on todettu hyväksi ja tuotannon kapeikot ovat todennäköisesti kohtalaisen helposti hoidettavissa. Vienti tulee myös jatkossa joka tapauksessa hidastumaan riippumatta covid-19 tilanteen muuttumisesta Suomessa.

Alueen vahvuudet ovat entisellään; yhteydet pääkaupunkiseudulle ovat toimivat, samoin seutukuntiin maantiet ovat kohtalaisen hyvässä kunnossa. Myös Tampereen seutukunnan ja Tampereen kaupungin alueen katu- ja tieverkosto on jatkuvan kehityksen tiellä. Pirkanmaan sijainti valtakunnan keskiössä mahdollistaa monia asioita ja varsinkin Tampere on vuodesta toiseen suosituimpien asuinkuntien joukossa. Tämän tueksi on asumisen, liikkumisen ja työmarkkinoiden oltava toimivat. Asuntojen hinnat kuten vuokrataso olisi syytä olla houkutteleva. Myös julkisen liikenteenverkoston toimivuus vaatii huomioimista.

Työmarkkinat ovat nyt haasteen alla. Niiden jälleen kuntoon saattaminen vaatii merkittävää julkisen sektorin sekä alueen yritysten yhteistyötä sekä aktiivisuutta uusien innovatiivisten toimintojen aikaan saattamiseksi. Kansainvälinen kauppa on ratkaiseva kasvun kannalta. Tärkein muutos on Kiinan ja Yhdysvaltain kaltaisten talousjättien toiminnan elpyminen, sekä näiden osalta odotukset syksyn nopeaan talouskasvuun.

Kaupanalan ja palvelutoiminnan sekä ravitsemistoiminnan odotetaan varmasti muutuvan osittain toimintamalleja kuten tapahtuu todennäköisesti muillakin aloilla. Haaste Pirkanmaalla on investointihalukkuuden vähyys. Loppuvuosi 2020 koetaan haasteelliseksi työmarkkinoiden kannalta. Onneksi yrityskauppojen määrä oli kevään tilanteesta aloittanut kasvun. Lähitulevaisuuden tilanne taloudessa ja työllisyydessä riippuu oikeastaan kolmesta asiasta, Brexit-neuvotteluiden tulos, Covid-19 ja Yhdysvaltain presidenttivaalien tuloksen suunta. Näiden muuttujien vaikutus Suomen kauppataaseeseen on merkittävä monesta eri syystä, kuten investointihyödykkeiden valmistuksen merkittävyys Suomen viennin osalta em. maihin sekä EU-alueelle. Teollisuus odottaa loppuvuoden vaikutuksia tilausten määrään.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Yrityskentän tilanteesta; Toimialojen sisällä kuin myös toimialojen välillä on merkittäviä eroja tällä hetkellä olevan covid-19 kriisin aikana kuten normaalissa taloustilanteessakin olisi. Monen yrityksen toiminta on kuitenkin säilynyt vakaana, varsinkin informaatio- ja viestintäalan sekä rahoitus- ja vakuutustoiminnassa olevien yritysten osalta. Myös perinteinen raskasteollisuus toimii osittain hyvin, koska kysyntää oli vielä riittänyt. Ongelmia syntyy puolivalmisteiden ja komponenttien saannin osalta, koska toimitusketjun pää on ulkomailla. Tämä on osaltaan hidastanut toiminnan ylläpitoa. Ratkaisuja on haettu varsinkin lähitoimittajien hankinnan osalta. Jatko tosin näyttää käytetäänkö tätä väylää myös kriisin jälkeen. Vaihtoehtoja kasvun palauttamiseen haetaan jo nyt usean toimialan osalta. Markkinoiden kartoittaminen on hyvällä alulla ja nykytilanteen hoitamisen vaatimat toimenpiteet ja uudet toimintakonseptit ovat otettu käyttöön. Vähittäiskauppa kuten ruoka-kauppa menestyy nyt hyvin. Muun kuluttamisen kauppa pärjää viime vuotta paremmin. Autokaupan odotukset loppuvuodessa. Covid-19 kriisi synnytti jonkin verran uutta toimeliaisuutta ja uusia innovaatioita.

Pirkanmaan vientiin suuntautuneita yrityksiä on arviolta 1 500 kpl ja näiden viennin osuus 7 miljardia euroa. Vahvoja toimialoja vientisektorilla ovat metsäteollisuus, muovi- ja kumi sekä kemikaalien valmistus. Konepaja- ja metallituoteteollisuudessa tilanne onkin hieman toisenlainen. Tilanne on muuttunut tosin jo vuoden verran, joten mahdollinen korjausliike saattaa olla tulossa. Uusien osaamisalueiden yritysten tilanne näyttää hyvältä tilanteesta huolimatta. Näiden yritysten vientikysyntä on jopa kasvanut sekä kotimaan markkinat ovat olleet kiinnostuneita niin investointiosaamisen kuin kuluttajaosaamisen suhteen. Merkitys

on kasvamaan päin. Useimpien toimijoiden tarve henkilöstön nopeaan palkkaamiseen, sekä alihankintaketjun luomiseen on ollut asiakokonaisuutena esillä. Vahvaa innovoivaa otetta on siis kriisistä huolimatta syntynyt. Teollisuusvaltaisena alueena yritysten investointien merkitys on erittäin tärkeä, kun kansainvälinen talous elpyy. Pelkillä kehittämistoimilla on rajallinen vaikutus talouteen. Kokonaisuutena suurimmat toimialat kuten teollisuus, rakentaminen, kaupan eri tasot, liike-elämän palvelut sekä yksityinen terveydenhuoltosektori tulevat tarvitsemaan jonkin aikaa yhteiskunnan apua varsinkin vientitakausten merkitys ja painopisteenä olo on merkityksellinen. Teollisuuden osalta mm. sahateollisuus on odotuksissaan selviämässä tilanteesta melko hyvin, samoin kemiallinen metsäteollisuus. Konepajojen osaaminen korostuu investointihyödykkeiden osalta, joten nousu tapahtuu muiden toimialojen toiminnallisuuden kautta. Liike-elämän palvelut elpyvät, kunhan kasvu taloudessa saavuttaa näiden tarpeiden tyydyttämisen tason. Rakentaminen jatkuu kasvukeskuksissa, myös korjausvelkaa pienennetään vanhan rakennuskannan osalta.

Alueen palvelutarjonta rakentuu voimakkaasti Tampereen seutukunnan ympärille muodostuneen taajamakehän, sekä maaseutumaisten keskusten läheisyyteen. Suurin osa kauppakeskuksista tai hyvinvointikeskuksista sijaitsee Tampereen seutukunnan alueella. Näiden lisäksi reuna-alueiden kunta/kaupunkikeskustojen liepeillä palveluverkko on hyvällä tasolla ja sitä pidetään yllä. Maatalous- ja puutarhayritysten lukumäärä on Pirkanmaalla 3 700 kpl. Muutos kymmenen vuoden aikana noin 600 kpl laskua. Tilakoko on tosin kasvanut, joten elinkelpoisuus olisi tämän perusteella parantunut. Alkutuotannon taloudellista mittaria ei voi suoraan verrata esimerkiksi teollisuuden tuotannon kasvuun tai kannattavuuteen, sillä maatalouden merkitys on kansakunnan huoltovarmuuden kannalta pidettävä yllä, ilman suoranaista kustannus- tai tuotto-odotuspainetta. Tosin toimintaa on silti kehitettävä kannattavampaan suuntaan. Maaseudun kehittäminen sekä nykyisten toimintojen ylläpito vaatisi panostusten tarkempaa kohdentamista. Pirkanmaan seutukunnat ovat kuitenkin selviytyneet kohtalaisen hyvin jatkuvasta muutoksesta, varsinkin väestön ikääntymisen vaikutuksista.

Maatalouden työllistävä vaikutus oli Pirkanmaalla vuonna 2018 2,2 prosenttia alueen kaikkien yritysten henkilöstöstä. Määrä 3 000 henkilöä. Esimerkiksi teollisuuden osuus oli 24 % ja rakentamisen 11 prosenttia henkilöstön kokonaismäärästä. Nämä kattavat yli kolmanneksen maakunnan yritysten henkilöstömäärästä. Maatalouden liikevaihdon osuus Pirkanmaalla oli 5,5 % kun teollisuuden 35 % ja rakentamisen 10 %. Lähes puolet liikevaihdon kertymästä syntyy teollisuuden ja rakentamisen kautta. Teollisuuden tuottoaste per henkilö oli kuusinkertainen verrattuna maataloudessa syntyneeseen tulokseen per henkilö.

Pirkanmaan väestörakenne peilaa suoraan koko maan keskiarvoon, poikkeuksena ainoastaan alle 15-vuotiaiden sekä yli 65-vuotiaiden alempi osuus koko maan keskimääräisestä, painotus siis työikäisessä väestössä. Eroavaisuudet kuitenkin hyvin pieniä, jos vertaa esimerkiksi Uudenmaan lukuihin. Merkittävää on, että 25–39 -vuotiaiden osuus alueen

väestöstä on yli koko maan keskiarvon. Pirkanmaata voidaan kuvata väestörakenteen osalta Suomi pienoiskoossa. Väestöllinen huoltosuhde 60 kun koko maassa keskimäärin 61,5. Väestö asuu pääsääntöisesti kaupungeissa sekä kaupunkien liepeillä olevien maaseutumaisten taajamien alueella. Osuus väestöstä 86 prosenttia. Koko maan osalta luku on 88 prosenttia. Tosin Pirkanmaalla ei ole varsinaisesti merkittävää harvaan asuttua seutua, kuten koko maassa vastaavasti löytyy. Pirkanmaan kaupunkialueiden väestön määrä oli 2019 385 000 henkilöä kun maaseutualueiden vastaavasti 128 000 henkilöä. Suhde 75/25. Koko maan vastaavat luvut 3 970 000 henkilöä ja 1 490 000 henkilöä. Suhde 73/27.

Keskusta-alueiden elinvoima tulee kärsimään tilanteen pitkittymisestä, sillä sitä on jo tapahtunut. Majoitusalan, ravitsemisalan sekä monien muiden palvelutarjoajien tilanne helpottuu selvästi. Patoutunut kulutuskysyntä mm. kulttuurin, ravitsemistoiminnan sekä matkailun osalta on alkanut purkautumaan. Odotettavaa on, että alojen toiminnan kasvuun tarvitaan nopeasti lisää työvoimaa.

Tulevaisuuden tilanne kunnissa vaikuttaa kuitenkin synkältä, sillä valtion kompensatio ei sinällään kata menetettyjä verotuloja. Mielenkiintoinen selvitys olisi siitä, miten paljon yksityisautoilun rajoittaminen mm. Tampereen keskustan alueella vaikuttaa siellä sijaitsevien yritysten liikevaihdon kehitykseen, sekä kannattavuuteen?

Etätyön, ostonuokailun, palveluiden saapuminen kotiin sekä uudenlainen ajattelu matkailussa ovat todennäköisesti tulevaisuudessakin voimissaan. Näiden kasvu vaikuttaa palvelu/kaupan alan yritysten sekä työpaikkojen määrän kasvuun sekä erilaiseen ajatteluun ostokäyttäytymisessä ja kuluttamisessa. Liikenteen toimialalla huolta on viime aikoina herättänyt joukkoliikenteen palveluntuottajien ja liikennöitsijöiden taloudellinen tilanne ja yrittäjien tulevaisuus. Jos yrityksiä nyt pääsee paljon kaatumaan, voi kestää pitkäänkin, ennen kuin saadaan markkina taas ennalleen ja kehittymään. Asuntomarkkinat toimivat hyvin. Tiettyjen lukujen perusteella suurta pudotusta ei ole näköpiirissä. Korjausliike on nähtävillä, varsinkin suurempien keskusten osalta. Tosin kysyntää riittää, koska muuttoliike muualta vaatii jotain asumisen muotoa ja samalla vuokraaminen lisääntyy. Tämä taas nostaa sijoittajien kiinnostusta, varsinkin kohteista, joiden hintatasoa saadaan alaspäin. Myös ns. syrjäseutujen asuntomarkkinat saavat tästä kasvusykäyksen, joka varmasti muuttaa kaikkien ajattelua etätyön todellisesta olemuksesta.

Haasteitakin löytyy Pirkanmaalta. Työttömyyden kasvu on melko todennäköistä ja sen saaminen lasku-uralle vaatii jatkossakin merkittäviä koulutushankintoja sekä rahoituspakettien kuten starttien määrän kasvua sekä uutta ajattelua koulutushankintojen osalta. Osa yrityksistä tulee joka tapauksessa lopettamaan toimintaansa ja tilalle syntyy uusia jollain aikavälillä. Konkurssien määrä oli hieman kasvanut viime vuodesta. Myös Pirkanmaan talouden riippuvuus konepaja-alasta aiheuttaa ilmeisen todennäköisesti pitemmän elpymisen jakson, koska alihankintaketjutus vaikuttaa Pirkanmaalla em. alan kysyntään.

Jos telakka/autoteollisuus hiipuu tai on pitkään matalalla tuotannon tasolla, vaikuttaa tämä Pirkanmaalla metallialan koulutuksen kiinnostavuuteen ja koko alan jatkon kannalta aiheuttaa myös suuria taloudellisia haasteita. Hyvälaatuisen koulutuksen ja työmarkkinoiden laajuuden sekä monipuolisen yritysverkoston ansiosta. Uusiokäyttö ja kierrättäminen sekä ekologisuus ovat päivän sanat. Suurin osa toimialoista oli nostanut kasvuodotusta niin liikevaihdon, kannattavuuden kuin henkilöstön määrän kasvun osalta. Lähitulevaisuudessa kierrätysosaamisen kaupallistaminen olisi yksi hyödyllinen sekä taloudellisesti kannattava vientituote. Pirkanmaalaiset yritykset ovat vahvoja erityisesti bioenergiaa, puhtaita prosesseja ja energiatehokkuutta koskevissa ratkaisuisa.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Tällä hetkellä alaan kuin alaan on tarjolla osaavaa työvoimaa, joten olisi suotavaa harkita rekrytointeja ainakin niiden yritysten osalta, joilla menee edelleen hyvin. Yliopistojen osallistumista uuden toiminnan luomiseen olisi nyt syytä vahvistaa sekä vaatia tätä osa-alueen toimeenpanoa. Mahdollisuuksia digitalisaation, ilmasto-innovaatioiden sekä uusiutuvien ja kierrätettävien tuotteiden sekä kehittyneiden palvelukonseptien luomiseen olisi nyt oikea aika. Osaaminen on vahvaa ja tarpeita syntyy jatkuvasti em. osa-alueille. Tarpeen täyttäjiä olisi siis luotava nopeasti. Tavoitteena ongelmakentän helpottamiseksi on auttaa yrityksiä tehostamalla yhteistyötä, omaehtoisella kontaktin otolla, edesauttaa yhteistyöverkkojen syntymistä yritysten ja muiden organien välillä sekä ottaa vastaan tietopohjaa millainen tarve yritysten jatko vaatisi ja auttaa asian ratkaisemiseksi niillä keinoilla, joita on mahdollista julkisella sektorilla antaa yritysten käyttöön. Panostukset erilaisten rahoitusinstrumenttien hyödyntämiseen tulee myös kysymykseen, joten erilaisia toteuttamis- ja kehittämistapoja sekä hyviä rahoituksen toimintamalleja on oltava tarjolla ja niitä pitää jatkossakin kehittää sekä ylläpitää.

Työllisyys kehittyy suotuisaan suuntaan, mutta vaatii myös panostuksia julkisen vallan osalta, sekä kotimaan yritysten halukkuutta lisätä henkilöstöä tai säilyttää nykyisen työvoiman osaaminen. Uhkakuvina löytyy kiinteistöjen arvon jatkuva aleneminen syrjäseuduilla, sukupolvenvaihdoksien väheneminen sekä tilakoon kasvun hidastuminen. Sitä kautta työikäinen väestö muuttaa kasvukeskuksiin. Myös työvoimatarpeet ja työvoiman saatuuden varmistaminen korostuvat, kuten nyt 2020 huomattiin. Osaavan työvoiman määrä on työhallinnon asiakaskunnassa noussut. Tällä hetkellä olisi siis tarjolla kilpaileville yrityksille henkilöstöä, jolla olisi taitoa ja tietoa. Osaamisen parantaminen kaikilla koulutustasoilla koetaan mahdollisuutena. Suurin osa nyt covid-19 vuoksi lomautettuna olevaa palaa entiseen työpaikkaan, kun tilanne loppuvuoden aikana rauhoittuu.

Nopeasti tilanteen haltuunotto edellyttää työvoimakoulutuksen vahvaa osallistumista yhteishankintakoulutukseen sekä täydennys- että perustehtäviin vaadittavan perusosaamisen tarjoamista. Tämä vaatisi merkittävää rahoituksen määrän kasvua. Ongelmana on

työnhakijoiden polarisoituminen kolmeen ryhmään; niihin, jotka saavat töitä, perustuen osaamiseensa ja aikaisempaan työkokemukseen, niihin joihin työhallinnon toimenpiteillä on mahdollista saada riittävä osaamisen taso sekä niihin, joiden osaaminen ja elämänhallinta vaatisi myös muiden viranomaistasojen osallistumista asiakkaan työmarkkina-aseman parantamiseksi.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Työttömien ja lomautettujen määrä kasvoi vuositasolla vertailtaessa keväällä 2020 pahimmillaan lähes kaksikertaiseksi covid-19 epidemian takia. Tämän hetken tilanne näyttää selvästi paremmalta. Edelleen riskit työllisyyden heikentymiseen ovat olemassa. Covid-19 johdosta työllisen työvoiman määrä laski selvästi keväällä ja alkukesällä 2020. Työttömien tilanne on huolestuttava, koska osittain jokaisen talouden suuremman taantuman jälkeen osa työllisistä jää työttömiksi. Luvut kesällä 2020 onneksi aloittivat käänteen parempaan ja loppuvuoden osalta odotukset ovat korkealla. Seutukuntien osalta tilanne oli lähes kaikissa samankaltainen. Muutokset suuria ja työttömyys kasvoi tasaisesti. Lomautettujen palaaminen töihin on ollut lieventävä tekijä huomattavasti suuremman työllisyyskriisin syntymisen mahdollisuuden estämisessä.

Pirkanmaan työllisyyden ongelma tällä hetkellä ovat rakennetyöttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys. Toinen haasteellinen asia on palveluiden piirissä olevien määrän kasvu. Heidän työmarkkina-asemaa kannattaa miettiä tarkasti. Osaavan työvoiman tilannetta arvioidessa ja eri toimialoja käsiteltäessä on todettava, että osaavan työvoiman haaste on kohtalainen. Työvoiman liikkuvuus on ollut haaste. Koulutukselle asetetaan jatkossa entistä suurempia paineita. Oppiminen on edelleen tärkeää työmarkkinoille pääsemiseksi. Kehittämiskohteina tärkein on edelleen markkinoinnin kehittäminen, eli tuotekehityksen johtamista ja asiakkaan sekä ajoituksen tuntemista. Tärkeää olisi varmistaa kaikille vähintään toisen asteen tutkinto.

Toinen merkittävä osa-alue on yhteistyö muiden yritysten kanssa sekä henkilöstön osaamisen kehittäminen sekä koulutustarpeet. Suurin ongelma on Pk-sektorilla rahoituksen saatavuus sekä vakuuksien puuttuminen, jotta rahoitus järjestyisi. Samalla uskallus palkata lisää henkilöstöä myös normaali oloissa on haaste. Asian helpottaminen ja keventäminen olisi välttämätöntä. Rahoitustarpeet kohdistuvat investointihyödykkeisiin ja kasvun rahoittamiseen sekä toiminnan ylläpitoon että henkilöstön kustannuksiin. Pirkanmaan työllisyystilanteen ongelmasta vaikein korjattava on kohtaanto-ongelma, joka osittain liittyy työvoiman liikkuvuuden, yritysten kasvaneen vuokratyövoiman käyttöön ja etuusjärjestelmän haasteisiin.

Kanta-Häme

Kanta-Hämeessä asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 170 888 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 356 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömien työnhakijoiden osuus oli 10,4 % ja työttömiä työnhakijoita oli 8 219, mikä on 33,5 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Lomautettuna oli 1 184 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Koronakriisi on murjonut Kanta-Hämeen maakuntaa voimalla, vaikka tilastojen valossa tilanne ei ole maan dramaattisin. Maakunta on kohtuullisen muutosjoustava. Sijainti Suomen kasvukäytävällä on hyvä. Elinkeinorakenne on monipuolinen ja julkisen sektorin työpaikkojen osuus korkea. Tulevaisuuden näkymä on kuitenkin huolestuttava. Muutosjoustavuuden käänköpuolena kriisit puraisevat Kanta-Hämettä muuta Suomea myöhemmin ja toipuminen on hitaampaa. Erot maakunnan sisällä ovat suuret. Hämeenlinnan, Riihimäen ja Forssan seutukuntien näkymät, haasteet ja mahdollisuudet ovat erilaiset, mikä on otettava huomioon kaikessa kehittämisessä.

Kanta-Hämeen asukasluku on laskenut vuodesta 2013 alkaen yhteensä lähes 5 000 henkilöllä. Väkiluvun vähentyminen taittui 2019, mutta on edelleen merkittävällä tasolla Forssan ja Riihimäen seuduilla. Väkiluvun vähentyminen johtuu erityisesti syntyvyyden alentumisesta sekä työikäisen väestön poismuutosta. Tämä tarkoittaa työikäisen väestön määrän vähentymisen jatkumista pitkälle tulevaisuuteen. Samalla tämä tarkoittaa osaavan työvoiman saatavuuden ja yritysten suhteellisen kilpailukyvyn heikentymistä. Tämä vaikuttaa yritysten sijoittumis- ja investointipäätöksiin myös alueella jo nyt toimivien yritysten kohdalla. Positiivinen signaali on vuoden 2019 selvästi edellisiä vuosia parempi väestökehitys, mikä johtui maakuntien välisen muuttoliikkeen paranemisesta. Kehitys on jatkunut tänäkin vuonna, koronasta huolimatta. Kanta-Hämeeseen muuttajien rakenne on hyvä. Erityisesti Hämeenlinnan seutu saa muuttovoittoa aikuisväestöstä, työllisistä, hyvin koulutetuista sekä keski- ja hyvätuloisista. Forssan seudun tilanne on edelleen vaikea. Monipaikkaisuus on merkittävä tekijä Kanta-Hämeessä. Koronakriisin myötä alueen houkuttelevuutta voivat lisätä myös etätöiden ja turvallisuushakuisuuden lisääntyminen. Maakunnassa on myös paljon vapaa-ajan asujia, joissa on potentiaalia muuttaa alueelle pysyvästi tuoden

työt tullessaan. Tähän tarvitaan kuntien ja viranomaisten yhteistyötä, jotta maalle ja kesämökeille muutto olisi mahdollista.

Alueen työllisyysaste on korkeampi kuin maassa keskimäärin, työttömyysaste puolestaan matalampi. Vuonna 2019 työllisyysaste oli maakuntien neljänneksi korkein eli 74,2 prosenttia. Työllisyysaste on pysytellyt maakuntien parhaimmistossa myös vuonna 2020, koronasta huolimatta. Yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä on korkeampi kuin maassa keskimäärin, alle 15-vuotiaiden osuus vastaavasti matalampi. Väestöllinen huoltosuhde on maakuntien keskitasoa. Työikäisten osuus väestöstä on vähentynyt jatkuvasti ja kehityksen ennustetaan jatkuvan samanlaisena myös tulevaisuudessa. Vanhimpien ikäluokkien osuus väestöstä on kasvanut ja sen ennustetaan jatkavan kasvua. Nuorimpien ikäluokkien osuus väestöstä on pienentynyt. Ennusteen mukaan nuorten osuus pienenee myös jatkossa. Huoltosuhde tulee siis heikkenemään lähivuosisikymmeninä.

Kanta-Hämeen koulutustaso on nousussa, mutta on edelleen maan keskitasoa jäljessä. Myös korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus on kasvanut.

Kanta-Häme kytkeytyy osaksi Helsinki-Hämeenlinna-Tampere-kasvukäytävää ja laajaa metropolialuetta. Saavutettavuus on maakunnan merkittävä vetovoima- ja vahvuustekijä, mutta seutukunnat eroavat toisistaan. Forssan seutukunnan haasteena ovat hyvästä sijainnista huolimatta huonot liikenneyhteydet. Tulevat ratkaisut päärataa eli Suomi-rataa koskien ovat maakunnan kehittymisen kannalta elintärkeitä; kulkevatko Tampereen ja Helsinki-Vantaan lentoaseman väliset nopeammat junat aikanaan nykyisessä pääratikäytävässä vai uudella raidelinjauksella.

Alueen työpaikkaomavaraisuus on Suomen pienin. Pendelöinti on erityisen merkityksellistä Hämeenlinnan ja Riihimäen seuduilla. Pääradan välityskyvyllä on siihen ratkaiseva merkitys. Kanta-Häme hyödyntää sijaintiaan, saavutettavuuttaan, kulttuuriympäristöjään ja luontoalueitaan kestäväällä tavalla monipuolisen asumisen vetovoimatekijöinä.

Kanta-Hämeen perinteisesti vahvoja toimialoja ovat kone- ja metalliteollisuus, maanviljely ja elintarviketeollisuus. Kanta-Hämeessä on vahva bio- ja kiertotalouden toimialakokonaisuus. Jätehuollon ja kierrätyksen työpaikkaosuus on maakunnassa 3,5 kertaa suurempi kuin koko maassa keskimäärin. Kiertotalous on yksi Kanta-Hämeen vahvoista toimialoista ja yksi maakunnan älykkään erikoistumisen strategian painopisteistä. Luonnonvara-alat ja niihin perustuva teollisuus ovat alueen selkeitä kilpailuetuja. Kanta-Hämeellä on niissä vahva osaaminen ja yritysperhjä. Luontomatkojen kärkekohteiden käyntimäärät ovat kehittyneet erittäin hyvin.

Maakunnan oppilaitokset ovat vahvoja ja laaja-alaisia kouluttajia ja alueen kehittäjiä. Monipuolinen koulutustarjonta pitää yllä ja vahvistaa monipuolista osaamis pohjaa ja pystyy verrattain nopeasti reagoimaan alueen muuttuviin tarpeisiin. Maakunnassa on

koulutustarjontaa, mitä muualla Suomessa ei ole kuten AMK-tasoinen liikennealan koulutus. Luonnonvara-alan ja ympäristön tutkimus ja koulutus on korkeatasoista Luonnonvarakeskuksen, Helsingin yliopiston Lammin biologisen aseman ja Hämeen ammattikorkeakoulun myötä. Oppilaitokset verkottuvat ja kansainvälistyvät vahvasti. Yliopistokoulutus joudutaan hakemaan suurelta osin maakunnan ulkopuolelta. Osittain ongelmaan vastaa Hämeen kesäyliopisto, joka tarjoaa jopa tutkintoon tähtäävää korkeakoulutusta yhteistyössä eri yliopistojen kanssa. Haasteena on saada maakunnassa ja maakunnan ulkopuolella koulutetut osaavat nuoret jäämään ja palaamaan maakuntaan korkea-asteen tutkinnon suoritettuaan.

Menestyminen syntyy systemaattisesta tekemisestä, jota ohjaavat yhteiset tavoitteet. Forssassa järkivihreys, Riihimäellä robotiikka ja Hämeenlinnassa ekosysteemyö luovat alustoja tuolle tekemiselle. Hämeen ammattikorkeakoulun tutkimusyksiköt toimivat yhdessä niihin liittyvän soveltavan tutkimuksen kehittämiseksi ja alueellisten yrityskumppanuuksien rakentamiseksi. Hämeen ammattikorkeakoulu on ilmoittanut jatkavansa investointeja tutkimusinfraan ja se on toteuttanut tutkimus- ja innovaatiopalveluita kansallisesti kilpailukykyisellä tasolla.

Alueella on valmisteltu laajassa yhteistyössä elinkeinolähtöistä selviytymissuunnitelmaa koronakriisistä selviämiseen. Tässä yhteydessä on päivitetty aluekehittämisen tilannekuva, jota on myös tässä katsauksessa hyödynnetty. Suunnitelma sisältää runsaasti toimenpide- ja kehittämissuosituksia. Työryhmän saatesanat kertovat tavasta löytää kestävä ja tasapainoinen tie tulevaisuuden Hämeeseen: ”Tavoitteemme on uudistua, kestää nykyiset ja tulevat myrskyt. Pyrimme joustavuuteen, ettemme taituisi, vaan jotta taipuisimme näkemään tulevaisuuden mahdollisuudet. Tulemme onnistumaan, koska nojaamme vahvuksiimme. Hyödynnämme potenttimme kasvukäytävästä ja vaalimme yhteistä unelmaa arjesta, jossa sydän on löytänyt kodin hämäläisestä maaperästä”.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Koronakriisi on vaikuttanut ja tulee vaikuttamaan eri yrityksiin eri tavalla ja eri aikaväleillä. Pysähdys on ollut äkillinen ja sen vaikutukset palveluvaltaisille aloille olivat voimakkaita ja välittömiä. Vaikutukset valmistavalle teollisuudelle alkavat näkyä vasta nyt ja mahdollisesti vasta ensi vuonna. Erityisesti vientiyritysten näkymät heikkenevät syksyn aikana.

Päijät-Hämeen ja Kanta-Hämeen vientiyritysten näkymät ovat heikentyneet selvästi kolmannella kvartaalilla. Tilausten ja tarjouskyselyiden määrät lähtivät laskuun keväällä. Päämarkkina-alueillamme Euroopassa tilanne on huono eikä tilanteen uskota kohenevan tämän vuoden aikana. Tuoreimman kauppakamarien toteuttaman suhdannebarometrin mukaan puolet kyselyyn vastanneista maakuntiemme teollisuusyrityksistä on supistamassa työvoimaansa seuraavien kahden kuukauden aikana.

Hämeen kauppakamarin elokuun lopun vientijohtajakyselyn mukaan tiukat matkustusrajoitukset aiheuttivat ongelmia lähes 86 prosentille vientiyrityksistä. Matkustusrajoitteilla on ollut vaikutuksia myös esimerkiksi Hämeen ammattikorkeakoulun koulutusvientiin.

Aloittaneiden yritysten määrä on hyvä mittari kuvaamaan yrityskentän uusiutumista. Koronakriisi ei ole toistaiseksi lykännyt yritystoimintaa harkitsevien päätöksiä yritystoiminnan aloittamisesta. Kriisin ensimmäisen vaiheen aikana huhti-kesäkuussa yrityksiä perustettiin kuudennes enemmän kuin viime vuonna vastaavaan aikaan (+17 %). Koko alkuvuotta tarkasteltaessa ero on vähäinen, mutta myönteinen. Tammi-elokuussa maakunnassa perustettiin neljä prosenttia enemmän yrityksiä kuin viime vuonna vastaavaan aikaan.

Hämeen kauppakamarin ja Elinkeinoelämän keskusliiton heinäkuun lopun kyselyn mukaan teollisuuden, rakentamisen sekä palvelualojen yritysten suhdanneodotukset laskivat edelleen heinäkuussa. Tuotanto- ja myyntimäärät jatkoivat pienenemistä toisella vuosineljänneksellä, mutta notkahdus jäi pahimpia pelkoja lievemmäksi. Yli puolet vastanneista kertoi tuotannon kasvun suurimmaksi esteeksi riittämättömän kysynnän. Joka neljäs arvioi tuotannon pienenevän edelleen seuraavan kolmen kuukauden aikana. 20 prosenttia arvioi, että henkilökunta vähenee yrityksissä seuraavien kuukausien aikana.

Hämeen kauppakamarin syyskuun alun koronakyselyn mukaan jopa 90 prosenttia vastanneista yrityksistä kertoo koronaviruksen vaikuttaneen tai vaikuttavan edelleen yritystoimintaan. Lisäksi 76 prosenttia sanoo koronavirusepidemian vaikuttaneen liikevaihtoon negatiivisesti ja seuraavan kahden kuukauden aikana vain 32 prosenttia arvioi liikevaihtonsa pysyvän ennallaan tai kasvavan.

Syyskuussa julkaistu pk-yritysbarometri osoittaa koronakriisin heijastuvan suoraan pienten ja keskisuurten yritysten odotuksiin lähitulevaisuudesta. Odotukset ovat laskeneet voimakkaasti, vaikkakin Kanta-Hämeen yritysten suhdannepudotus oli loivempi kuin maassa keskimäärin. Koko maan tilanne oli vielä keväällä Kanta-Hämettä myönteisempi, nyt pessimistisempi. Seuduittain näkymät ovat synkimmät Forssan seutukunnassa Hämeenlinnan seutukunnan yritysten näkymän ollessa parempi. Forssan seutukunnan yrityksistä 30 prosenttia arvioi suhdanteiden paranevan seuraavan 12 kuukauden aikana ja 44 prosenttia heikkenevän. Hämeenlinnan seutukunnan yrityksistä 27 prosenttia arvioi suhdanteiden paranevan ja 29 prosenttia heikkenevän. Hyvinkään-Riihimäen alueella 23 prosenttia uskoo suhdanteiden paranemiseen ja 35 prosenttia heikentymiseen. Myös arviot liikevaihdon kehittymisestä ovat laskeneet suhdanneodotuksien heikentyessä ollen Kanta-Hämeessä maan keskiarvon alapuolella. Alueen sisällä näkymä on jälleen synkin Forssan seutukunnassa. Myös kannattavuusodotukset ovat heikentyneet keväästä ollen kuitenkin vähemmän negatiiviset kuin maassa keskimäärin. Odotukset ovat tältäkin osin synkimmät Forssan seutukunnassa.

Pk-yritykset arvioivat vähentävänsä investointejaan merkittävästi lähiaikoina, mikä kertoo poikkeuksellisen suuresta epävarmuudesta talouskasvun ja toimintaympäristön suhteen. Odotukset ovat maan keskiarvoa heikommat. Investointien arvioidaan seuraavan 12 kuukauden aikana vähenevän eniten Forssan seutukunnassa; vastanneista yrityksistä lähes puolet (47 %) arvioi investointien vähenevän. Hämeenlinnan seutukunnassa näin vastasi 30 prosenttia ja Hyvinkään-Riihimäen alueella 37 prosenttia. Pahimpana yrityksen kehittämisen esteenä nähdään tällä hetkellä yleinen suhdanne/taloustilanne. Maakunnan yritysten TKI-toiminnan taso on jo nyt maan keskiarvon alapuolella ja tulokset viittaavat siihen, että ero muuhun maahan kasvaa edelleen.

Synkistä lähiajan odotuksista huolimatta osa yrityksistä on löytänyt keinot sopeutua ja kehittää toimintaansa palvelemaan asiakkaiden tarpeita muuttuneissa olosuhteissa. Vastanneista pk-yrityksistä 10 prosenttia Kanta-Hämeessä arvioi kriisin parantaneen tilannetta. Koko maassa näin vastasi viisi prosenttia. Uudet toimintatavat ja palvelut ja tuotteet jäävät pysyväksi osaksi 27 prosentille vastaajista, mikä on maan keskiarvossa. Koronalla ja kehitystuilla on ollut myös uutta liiketoimintaa kehittävä puoli, joka parantaa yritysten kannattavuutta koronan jälkeen. Niitä yrityksiä, jotka arvioivat, ettei yritys toivu kriisiä edeltäneeseen aikaan, on sekä Kanta-Hämeessä että koko maassa kuusi prosenttia vastaajista.

Kasvuhakuisten yritysten osuus laski pk-yritysbarometrin mukaan edelleen edellisiin arvioihin verrattuna. Osuus laski myös koko maan osalta, mutta joko voimakkaasti tai ylipäättään kasvuun pyrkivien yritysten osuus on ollut Kanta-Hämeessä pitkään keskimääräistä matalampi.

Hämeenlinnassa on käynnissä Yrityshaavi, jossa käydään läpi Hämeenlinnan yritysten näkymiä. Tähän mennessä on tavoitettu lähes 300 yritystä. Yrityskontaktoinnin eli Haavin tulokset osoittavat, että synkistä ajoista huolimatta monilla yrityksillä on työvoima-, koulutus- ja kehittämistarpeita. Esimerkiksi joka kolmannella tähän mennessä haastatelluista yrityksistä oli työvoimatarpeita heti tai puolen vuoden aikana. Kehittämistarpeita on erityisesti myynnissä ja markkinoinnissa. 38 prosentilla vastaajista on ammattialan koulutustarpeita ja 49 prosentilla lisäkoulutustarpeita työpaikan erityistarpeisiin. Investointitarpeita tai suunnitelmia on puolen vuoden kuluessa 43 prosentilla.

Yritysten kehittämisrahoituksen osalta koronakevät ei vaikuttanut Hämeen ELY-keskuksen myöntämien yritystukien menekkiin niin paljon kuin alun perin pelättiin. Viimevuotisesta myöntötahdistaan vain hieman jäljessä ja kyselyitä avustuksen käyttömahdollisuudesta tulee jatkuvasti. Tässä vaiheessa on vaikea arvioida, miten tilanne kehittyy. Yritysten on luotettava tulevaisuudennäkymiinsä ennen kuin lähtevät toteuttamaan sen enempää investointeja kuin laajoja kehittämishankkeita. Kokonaisuutena yritysten kehittämiseen käytetty rahoitus oli Kanta-Hämeessä lähes edellisvuoden vastaavan ajankohdan tasolla. Maaseudun

yrittäjärahoitusta myönnettiin alkuvuonna edellisvuotta enemmän. Loppuvuodesta maaseudun kehittämisessä painotetaan edelleen yritystukien rahoittamista.

ELY-keskusten myöntämässä koronarahoituksessa Kanta-Hämeessä suurin avustuksen kohderyhmä oli kaupan ala 2,03 miljoonan kokonaissummalla. Teollisuuden osuus oli huomattavasti pienempi kuin naapurimaakunta Päijät-Hämeessä 1,29 miljoonan euron avustusmäärällä. Teollisuusyritysten määrä on Hämeessä suuri ja yritykset ovat aiemminkin olleet aktiivisia kehittämään toimintaansa ja tuotteita, joten niiden osuus tuensaajien joukossa ei ole yllätys. Kaupan toimialalla avustusta ovat saaneet tukku- ja vähittäiskaupat sekä moottoriajoneuvojen myyntiliikkeet. Majoitus- ja ravitsemustoimialat ovat voineet saada yrityksen kehittämisavustusta, ja ravitsemisyrietykset ovat voineet hakea erityistä hyvitystä toiminnan rajoittamisesta. Nämä avustukset yhteensovitetaan, joten näille toimialoille myönnetty kokonaisavustus nousee suurimpien tuensaajien joukkoon.

Pienet yritykset näyttävät selvinneen koronasta kohtalaisesti, mutta keskisuurilla ja suurilla vientiä tekeville yrityksillä on loppuvuodesta vaikeaa. ELY-keskuksilla on koronarahoituksen myötä suuri joukko uusia asiakkaita. Team Finland toimijat tulevat käymään läpi maakunnittain sekä Business Finlandin että ELY-keskuksen koronarahoitusta saaneet yritykset ja jatkotoimenpiteet kartoitetaan. Syksyn aikana tullaan järjestämään erilaisia rahoitusinfoja yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa. Maainfoissa pureudutaan eri maiden markkinatilanteisiin ja annetaan vinkkejä julkisen rahoituksen hakemisesta. MMM-hallinnon alalla maaseutu- ja maatalouden alkutuotannon väliaikaisen tuen sekä kalatalouden tuen haut jatkuvat vuoden 2020 loppuun asti.

Maatilojen investointiaktiivisuus on heikentynyt Hämeessä huippuvuodesta 2019 jonkin verran, mutta investointitahti on edelleen Hämeessä pitkän aikavälin keskimääräisellä tasolla. Sen sijaan sukupolvenvaihdosten määrät ovat laskeneet merkittävästi edellisten vuosien vastaavilta ajanjaksoilta. Maataloudessa investointeja ja sukupolvenvaihdoksia suunnitellaan pitkällä jännteellä, jolloin koronatilanne on tuskin vaikuttanut merkittävästi maatilojen investointihalukkuuteen. Sen sijaan EU:n uuden ohjelmakauden taitteeseen on aina liittynyt maataloudessa epävarmuutta.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Epävarmuus tulevasta kehityksestä heikentää odotuksia työllisyydestä. Vaikka yleinen suhdannenäkymä oli pk-yritysbarometrin mukaan Kanta-Hämeessä heikentyneessä tilanteessa keskimääräistä parempi, ovat arviot työllisyyden kehittymisestä Kanta-Hämeessä koko maata ja lähialueita heikommat. Tulos ennakoii työllisyyden heikentyvän ensi vuonna ja irtisanomisten lähtevän kasvuun vuoden lopulla. Synkin näkymä on Forssan seutukunnassa, jossa 24 prosenttia vastanneista pk-yrityksistä arvioi henkilöstömääränsä vähenevän seuraavan 12 kuukauden aikana ja 8 prosenttia kasvavan. Hämeenlinnan seutukunnassa

15 prosenttia arvioi henkilöstömääränsä vähenevän ja 12 prosenttia kasvavan. Hyvinkään-Riihimäen alueella henkilöstömäärän vähenemiseen uskoo 18 prosenttia vastaajista ja lisääntymiseen 14 prosenttia. Tähän asti työttömyyden kasvu koronakriisin alusta on ollut Forssan seutukunnassa hitaampaa kuin Kanta-Hämeen muissa seutukunnissa.

Hämeen kauppakamarin syyskuun alun koronakyselyn mukaan alueen yritykset arvioivat henkilöstömäärän vähenevän lähikuukausien aikana. Erityisesti teollisuus- ja vientiyritysten näkymät ovat synkät. 52 prosenttia vastaajista arvioi henkilöstömäärän pysyvän ennallaan tai kasvavan seuraavan kahden kuukauden aikana. Edellisessä kesäkuussa tehdystä kyselyssä osuus oli 55 prosenttia. Yrityksistä 46 prosenttia kertoo henkilöstömäärän vähentyneen koronavirusepidemian aikana. Yritysten konkurssiriski on 23 prosenttia eli lähes sama kuin kesäkuussa.

TE-toimistoon ilmoitettujen uusien avoimien työpaikkojen määrä on vähentynyt vuositasolla koronakriisin aikana. Kanta-Hämeessä pudotus alkoi jo tammikuussa, mutta voimistui koronakriisin myötä. Huhtikuussa pudotus oli lähes 50 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Uusien avoimien työpaikkojen määrän väheneminen on tällä hetkellä vuositasolla hidastunut. Alkuvuoden aikana yleisimmät rekrytointiammatit julkisessa työväilytyksessä (TE-toimisto) ovat olleet lähihoitajat, toimisto- ja laitossiivoojat, myyjät, puhelin- ja asiakaspalvelukeskusten myyjät, rahdinkäsittelijät ja varastotyöntekijät, konepaja- ja metallituotteiden kokoonpanijat, talonrakentajat, kuorma-auton ja erikoisajoneuvojen kuljettajat, myyntiedustajat sekä sosiaalialan ohjaajat ja neuvojat. Näistä ammateista toimisto- ja laitossiivoojien ja puhelin- ja asiakaspalvelukeskusten myyjien paikkoja on ilmoitettu jonkin verran enemmän kuin vuosi sitten. Muissa ammateissa uusien avoimien työpaikkojen määrä on vähentynyt vuodentakaisesta.

Tuorein ammattibarometriarvio eli arvio työllistymisen näkymistä puoleksi vuodeksi eteenpäin tehtiin elo/syyskuussa epävarmoissa talous- ja työllisyysnäkymissä. Kanta-Hämeessä pulaa osaavasta työvoimasta arvioitiin olevan nyt 46 ammatissa, vuotta aiemmin 39 ammatissa. Suurin pulaa osaavasta työvoimasta on koneenasettajien, konepaja- ja metallituotteiden kokoonpanijoiden ja puhelin- ja asiakaspalvelukeskusten myyjien ammateissa. Yleisesti ottaen pulaa osaavasta työvoimasta on edelleen varsinkin teollisuudessa, terveys- ja sosiaalialalla sekä useissa palvelu- ja opetusalan ammateissa. Tietotyön ammateista sovellusohjelmoijat ja -suunnittelijat ovat olleet pulaa-ammattien kärkipäätä jo useammassa arviossa. Koneenasettajista ja koneistajista, konepaja- ja metallituotteiden kokoonpanijoista, toimisto- ja laitossiivoojista, avustavista keittiötyöntekijöistä, lastentarhanopettajista, sovellusarkkitehdeistä, sovellussuunnittelijoista, psykologeista, sosiaalityön erityisasiantuntijoista, sairaanhoitajista ja terveydenhoitajista, lastenhoitotyöntekijöistä, hitsaajista ja kaasuleikkaajista, ohutlevysepistä, moottoriajoneuvojen asentajista ja korjaajista sekä rakennusalan avustavista työntekijöistä on pulaa kaikissa Kanta-Hämeen seutukunnissa. Työvoiman saatavuudessa maakunnan sisällä on kuitenkin alueellista vaihtelua. Forssan

seutukunnassa suurin pula osaavasta työvoimasta on elintarviketeollisuuden prosessi-työntekijöistä, konepaja- ja metallituotteiden kokoonpanijoista, toimisto- ja laitossiivoojista sekä avustavista keittiötyöntekijöistä. Hämeenlinnan seutukunnassa suurin pula on koneenasettajista ja koneistajista, rakennussähköasentajista sekä puhelin- ja asiakaspalvelukeskusten myyjistä ja Riihimäen seutukunnassa konepaja- ja metallituotteiden kokoonpanijoista, rahdinkäsittelijöistä ja varastotyöntekijöistä ja konetekniikan erityisasiantuntijoista. Työvoiman saatavuusongelmien taustalla on useimmiten työnhakijan riittämätön koulutus, vähäinen työkokemus tai erityisosaamisen puute. Ammateissa voi olla samanlaisesti sekä työvoimapulaa että työttömyyttä kun osaamis- ym. vaatimukset eivät kohtaa.

Lähitulevaisuuden tilanteesta arvioidaan, että rekrytointitarpeet kasvavat muun muassa seuraavissa ammateissa: psykologit, sosiaalityön erityisasiantuntijat, sairaanhoitaja ja terveydenhoitaja, sosiaaliturvaetuuksien käsittelijät, sosiaalialan ohjaajat ja neuvojat sekä lähihoitajat.

Koronakriisin vaikutukset näkyvät työvoiman ylitarjonta-ammattien listalla, jonne on nousut uusia ammatteja kuten hotellin vastaanottovirkailijat, kahvila- ja baarimyyjät ja linja-autonkuljettajat. Työvoimasta on edelleen runsaasti ylitarjontaa esimerkiksi yleissihteereistä, johdon sihteereistä ja osastosihteereistä, mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijoista, pankki- ym. toimihenkilöistä ja matkatoimistovirkailijoista.

Hämeen TE-toimisto toteutti kesällä yritys- ja työnantaja-asiakkailleen pienimuotoisen kyselyn, jossa tiedusteltiin yritysten kokemuksia työvoimapulasta ja sen mahdollisista syistä sekä näkemyksiä lähitulevaisuuden osaamistarpeista. Vastaajista 44 prosenttia ilmoitti kärsineensä työvoimapulasta viimeisen vuoden aikana. Mainitut syyt liittyivät muun muassa osaamisen ja kiinnostuksen puutteeseen. Nostoina osaamisen puutteista mainittiin muun muassa: alalle koulutettu liian vähän osaajia, tehdastyötä ei koeta mielekkääksi, koulutuksen ja osaamisen taso ei ole riittävä, ammattimaisen työnjohdon puuttuminen työmarkkinoilta, yksittäisistä projekteista johtuvat kysynnän piikit. Kiinnostuksen puutteen osalta mainittiin muun muassa (siivous)alan huono maine ja ettei palkkatyöhön menemiseen ole riittävästi kannusteita. Maininnat kriittisistä osaamistarpeista liittyivät esimerkiksi tekniseen osaamiseen; digitalisaatioon liittyvä osaaminen, insinööritasoista sähkö- ja automaatio-osaamista on liian vähän, teknisen kansainvälisen kaupan osaaminen, kansainvälisen logistiikan tuntemus, tekniskaupallinen englannin kielitaito, logistiikkaosaaminen. Muut osaamistarpeet liittyivät esimerkiksi riittävään kielitaitoon ja oman työn johtamiseen.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Työmarkkinat ovat myös Kanta-Hämeessä tällä hetkellä poikkeukselliset koronaepidemian seurauksena. Työttömyys lähti voimakkaaseen kasvuun. Kokoaikaisesti lomautettujen määrä kasvoi vuositason vertailtaessa koronakeväänä pahimmillaan 20 kertaiseksi

(1 956 %). Lomautettujen osuus työttömistä on ollut poikkeuksellisen korkealla, mikä voi ennakoida nopeampaa paluuta aiempiin kriiseihin verrattuna. Työttömyyden kasvu onkin tullut ennen kaikkea lomautettujen määrän kasvusta, eikä muusta kuin lomautuksesta johtuva työttömyys ole kasvanut samaan tahtiin kuin lomautettujen määrä. Korkeista absoluuttisista kasvuluvuista huolimatta työttömyys on lisääntynyt Kanta-Hämeessä suhteellisesti vähemmän kuin maassa keskimäärin. Sen sijaan työttömistä kokoaikaisesti lomautettujen määrä on kasvanut vuositason verrattuna jonkin verran maan keskiarvoa enemmän.

Loppuvuosi 2020 tulee olemaan työmarkkinoilla haasteellinen. Barometrit ennakoivat, että yritykset tulevat edelleen myös palkkaamaan lisää henkilöstöä, mutta henkilöstön vähenemistä arvioivien osuus on kasvussa. Koronan vaikutukset varsinkin teollisuudessa näkyvät mahdollisesti vasta loppuvuodesta, mikä voi näkyä työttömyyden kasvuna. Irtisanomiset voivat lähteä kasvuun. Selkeää kokonaiskuvaa ei myöskään ole, missä määrin työmarkkinat vetävät nyt lomautettuna olevat takaisin vai kääntyvätkö ne pysyvämmiksi työttömyyksiksi. Hämeen TE-toimistossa seurataan tarkasti lomautusten muuttumista työttömyydeksi. Toistaiseksi tätä ei ole edelleenkään tapahtunut kovinkaan paljon.

Uusia lomautuksia koskevia yt-neuvotteluilmoituksia tulee edelleen, mutta tällä hetkellä alkukesää vähemmän. Hämeen TE-toimiston saamien irtisanomisia koskevien yt-neuvotteluilmoitusten perusteella yritykset ja muut työnantajat eivät ainakaan vielä ole ryhtyneet laajasti irtisanomisiin. Irtisanottujen määrä on jäänyt pienemmäksi kuin irtisanomisuhan alla olleiden määrä. Massairtisanomisia ei alueella ole tällä hetkellä tiedossa. Nosturivalmistaja Konecranes ilmoitti yt-neuvottelujen aloittamisesta. Suomessa neuvottelujen piirissä on noin 700 työntekijää. Irtisanomistarve on Hämeenlinnassa noin 30 työntekijää. Lisäksi yhtiö harkitsee Suomessa kaikkien liiketoimintayksiköiden työntekijöiden tilapäisiä lomautuksia. Konkurssien määrä on ollut odotettua pienempi. Tämän voidaan olettaa johtuvan väliaikaisten tukien vaikutuksesta sekä konkurssilain väliaikaisesta muutoksesta.

Kokonaistyöttömyys sekä työttömistä kokoaikaisesti lomautettujen määrä on vähentynyt kesäkuusta alkaen edelliseen kuukauteen verrattuna. Vuositason kasvuvauhti on kevääseen verrattuna hidastunut. Selvää käännettä esimerkiksi lomautusten määrä kääntymisestä jälleen kasvuun ei vielä ole näkynyt, vaikkakin viikkotasolla lomautettujen määrä on joinain syyskuun viikkoina hieman kasvanutkin edellisestä viikosta. Tilanne elää viikoittain. Tällä hetkellä (vko 38) lomautettuja on eniten seuraavissa ammattiryhmissä: ei ammattia, rakennustyöntekijät, ravintola- ja suurtaloustyöntekijät, rakennusalan viimeistelytyöntekijät, sepät, työnkalutyöntekijät ja koneenasettajat, myyjät ja kauppiat, raskaiden moottoriajoneuvojen kuljettajat sekä tarjoilutyöntekijät.

Työttömyysjaksoja alkaa edelleen enemmän kuin vuosi sitten vastaavaan aikaan, mutta kevään jälkeen tilanne on rauhoittunut. Työttömyysjaksoja alkoi eniten huhtikuussa. Toukokuusta alkaen määrä on ollut edelliseen kuukauteen verrattuna laskussa. Myös uusia

kokoaikaisesti lomautettujen jaksoja alkaa edelleen enemmän kuin vuosi sitten vastaavaan aikaan. Alkaneiden jaksojen huippu koettiin huhtikuussa, jonka jälkeen määrä on edelliseen kuukauteen verrattuna vähentynyt.

Naisten työttömyys kasvoi kesäkuuhun asti enemmän kuin miehillä, mutta nyt miesten työttömyys lisääntyy jälleen nopeammin. Taustalla näkyy, että kriisin alussa työttömien määrä lisääntyi voimakkaimmin naisvaltaisessa palvelu- ja myyntityöntekijöiden ammattiryhmässä. Heinä- ja elokuussa kasvu on hidastunut ja tasoittunut suhteessa miesvaltaisempiin rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöiden ja prosessi- ja kuljetustyöntekijöiden ammattiryhmiin verrattuna. Koulutusasteittain koronakriisin aikana korkeasti koulutettujen työttömyys on kasvanut keskimääräistä nopeammin.

län mukaan työttömyyden kasvu on kriisin aikana kohdistunut erityisesti 35–49-vuotiaisiin. Nuorten työttömyyden kasvu on selvästi kasvusta huolimatta ollut hitaampaa kuin maassa keskimäärin. Nuorten työttömyysaste on maan keskiarvoa matalampi.

Akuutin kriisin lisäksi ongelmia työmarkkinoilla ovat edelleen rakennetyöttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys. Haasteet osaavan työvoiman saatavuudessa monilla aloilla jatkuvat. Korkea työttömyys on väliaikainen ilmiö ja osaava työvoima on edelleen alueen kriittinen menestystekijä.

Kanta-Hämeessä pitkäaikaistyöttömien määrän lasku jatkui vielä, kun määrä koko maan tasolla oli kääntynyt jo ennen koronakriisiä kasvuun. Kanta-Hämeessä pitkäaikaistyöttömyys kääntyi kasvuun kesäkuussa. Kasvu on tämän jälkeen nopeutunut, mutta kasvaa kuitenkin edelleen hitaammin kuin maassa keskimäärin. Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä on Kanta-Hämeessä edelleen maan keskiarvoa matalampi. Ikääntyneiden osuus työttömistä on sen sijaan korkeampi kuin maassa keskimäärin. Työttömyysaste on maan keskiarvoa matalampi ja maakuntien matalimpia.

Koronakriisi on vaikuttanut työttömyyden kasvuun Kanta-Hämeen seutukunnissa eri tavoin. Työttömyys ja lomautukset ovat lisääntyneet kaikissa seutukunnissa, mutta Forssan seutukunnassa muita vähemmän. Työttömien kokonaismäärä on kasvanut suhteessa eniten Riihimäen seutukunnassa ja työttömistä kokoaikaisesti lomautettujen määrä Hämeenlinnan seutukunnassa. Kehitys näkyy myös työttömyysasteessa, joka on noussut Hämeenlinnan ja Riihimäen seutukunnissa Forssan seutukuntaa enemmän.

Ulkomaalaistaustaiset työnhakijat haastavat edelleen tässäkin tilanteessa työllistämispalveluja. Tehokas kotoutuminen, suomen kielen oppiminen sekä ammatillinen koulutus ja osaaminen edistävät ulkomaalaisten työllistymistä Suomessa. Ulkomaan kansalaisten työttömyys on huomattavasti kantaväestöä korkeampaa. Maahanmuuttajien asema työmarkkinoilla kuitenkin paranee maassa vietettyjen vuosien kuluessa, ja hyvät kotoutumistimenpiteet vaikuttavat työllistymiseen positiivisesti.

Päijät-Häme

Päijät-Hämeessä asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 199 446 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 901 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömien työnhakijoiden osuus oli 15,1 % ja työttömiä työnhakijoita oli 13 767, mikä on 36,4 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Lomautettuna oli 2 208 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Päijät-Häme on Etelä-Suomen ruostevelyöhykkeen maakunta, joka menestyy erinomaiseen sijaintiinsa nähden heikosti. Euroopan unionin aluekehitysrahoitusta on maakunnassa käytössä vain vähän, eikä muita aluekehittämisspanostuksia ole juurikaan saatavissa kuntasektorilta. Teollisuuden rakennemuutosmaakuntana Päijät-Häme ei ole löytänyt uusiin toimialoihin nojaavaa kasvua 2000-luvulla.

Pk-yritysten osuus Päijät-Hämeen yrityskannasta on suuri ja perheyriyten määrä suhteellisesti korkea. Näiden yritysten joukossa on paljon vaihtelua sen suhteen, miten ne ovat pystyneet reagoimaan koronan aiheuttamiin toimintaolosuhteiden muutoksiin ja kysynnän rajuunkin laskuun. Myös koronatilanteen aiheuttamat ylimääräiset suojaus- ja ym. kulut vaikuttavat sote- ja palvelualan yritysten toimintaan vielä pitkään. Alueen yritysten kokemattomuus tehdä yliopisto- ja innovaatioyhteistyötä kehityksen ja kasvun vauhdittamiseksi näkyy. Maakunnassa haasteena on korkeasti koulutetun työvoiman saatavuus erityisesti pk-yrityksissä, mikä näkyy uudenlaisen liiketoiminnan ja startup potentiaalın konkretisoitumisen hankaluutena.

Pääkaupunkiseudun työssäkäyntimahdollisuuksien ja sijainnin on toivottu lisäävän alueen vetovoimaa asuinpaikkana, mutta kasvu on ollut odotettua niukempaa. Viime vuosina väestönmuutos on ollut lievästi negatiivinen. Väestön väheneminen johtuu sekä luonnollisen väestönkasvun että kuntien välisen nettomuuton negatiivisuudesta. Monien alueiden tapaan väestönkasvua on tullut maahanmuutosta. Luvuissa on mukana myös työperäistä maahanmuuttoa. Väestön keskittyessä yhä harvemmille alueille on lasku kuitenkin ollut moniin maakuntiin verrattuna vähäisempi. Alkuvuoden aikana maakuntien välinen nettomuutto on ollut Päijät-Hämeelle lievästi negatiivinen. Ennusteiden mukaan

väestönmuutos haastaa laskettua enemmän. Kyse on ennusteista, mutta vahvasti perustelluista. Iitin kunta siirtyy 1.1.2021 Kymenlaaksosta osaksi Päijät-Hämeen maakuntaa.

Vapaa-ajanasukkaiden määrä alueella on suuri. Elinvoiman näkökulmasta tämä on erityinen kilpailuetu, joka tuo mukanaan vireyttä erityisesti kesäaikaan, mutta etenevästi myös ympärivuotisesti. Koronakriisin myötä alueen houkuttelevuutta voivat lisätä etätyön ja turvallisuushakuisuuden lisääntyminen. Maakunnassa on paljon kesämökkiläisiä, joissa on potentiaalia muuttaa alueelle pysyvästi tuoden työt tullessaan. Tähän tarvitaan kuntien ja viranomaisten yhteistyötä, jotta maalle ja kesämökeille muutto olisi mahdollista.

Alueen tilanne on monilla aluetalouden mittareilla haastava. Työllisyysaste (15–64-vuotiaat) on edelleen maan keskiarvoa matalampi. Työttömyysaste (TEM työnvälitystilastot) on maakuntien korkeimpia ja maakunnan keskustaajungin Lahden työttömyysaste suurten kaupunkien korkein. Nuorten työttömyysaste on noussut maakuntien korkeimmaksi ja Lahdessa osuus on suurten kaupunkien korkein. Painetta aluetalouteen tuo alueen väestön maan keskiarvoa korkeampi keski-ikä. Yli 64-vuotiaiden osuus väestöstä on korkeampi kuin maassa keskimäärin, alle 15-vuotiaiden osuus vastaavasti matalampi. Sekä vähintään toisen asteen tutkinnon suorittaneiden osuus että korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus 15 vuotta täyttäneistä on pienempi kuin maassa keskimäärin. Taloudellinen huoltosuhde on keskimääräistä heikompi.

Heikosta taloudellisesta asemastaan huolimatta maakunta on nettomaksaja valtion talouden menettäen vuosittain yli 100 miljoonaa euroa muiden maakuntien aluetalouden hyväksi. Vähäisen yliopisto- ja korkeakoulujen aloituspaikkojen lisäksi Päijät-Hämeessä on vain vähän valtion työpaikkoja. Ilmiö näkyy korkeakoulutettujen vetovoima- ja pitovoima-haasteina. Päijät-Hämeen kasvun suurin este on yliopisto- ja korkeakoulujen aloituspaikkojen vähäisyys sekä erityisesti kandidaattikoulutuksen puute. Vähäinen yliopisto- ja korkeakoulutuspaikkojen määrä näkyy Päijät-Hämeessä matalana koulutustasona, matalana verotulokertymänä ja matalana tulotasona.

Lahteen saatu yliopisto (Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto LUT) on koko maakunnalle iso mahdollisuus uuteen kasvuun ja elinkeinoelämän kehittymiselle ja myös koulutustason nostoon. Alueen vahvistuneeseen korkeakoulukenttään kohdistuu suuria odotuksia.

Maakunnan suhteellisesti vahvoja aloja ovat vilja/elintarvike/juomat sekä puutuote-, muovi- ja teknologiateollisuuden alat. Kiertotalous alueella kasvaa ja kehittyy ja teema on vahvasti esillä myös Lahden 2021 ympäristökaupunkivalintaankin liittyen. Valinta on merkittävä alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti, sillä Suomessa ei ole koskaan ollut Euroopan ympäristökaupunkia. Alueen vahva bio- ja kiertotalousklusteri nivoo yhteen alueen yritykset eri sektoreilta, korkeakoulujen tutkimus- ja koulutusvahvuudet (LUT-yliopisto,

Helsingin-yliopisto ja LAB-ammattikorkeakoulu), kaupungin konserniyhtiöt sekä julkiset organisaatiot. Päijät-Hämeessä on suuret puutuoteteollisuuden keskittymät muun muassa Heinolassa Vierumäellä (Versowood) ja Kärkölässä (Koskisen). Yritykset ovat valmiita kasvatamaan sahaus- ja jalostustoimintaa Suomessa. Investoinnit tukevat vähähiilisyystavoitteita sekä viennin kehittämistä. Myös viljaklusteri on tehnyt ja tekemässä uusia investointeja, joissa viennillä on merkittävä osuus. Fazerin tehdasalueella Lahdessa on meneillään kolme rakennushanketta ja alueella laajennetaan ja rakennetaan uutta kymmenillä miljoonilla euroilla. Ksylitolitehdas on valmistumassa, uusi kauramyly valmistuu vuonna 2021.

Päijät-Hämeen älykkään erikoistumisen kärkiä ovat kiertotalous, muotoilu sekä liikunta ja elämykset. Kärkien vahva edistäminen tukee koronasta selviytymistä ja pitkänjänteistä alueen osaamisen ja yritysten kehittämistä.

Päijät-Hämeen selviytymissuunnitelmaa on laadittu laajassa sidosryhmätyössä. Siinä on analysoitu kevään tapahtumia, skenaarioita ja laadittu toimenpidesuunnitelmaa vaikutuksien lieventämiseksi ja uudestaan kasvu-uralle pääsemiseksi.

Päijät-Hämeen kunnianhimoinen tavoite on saavuttaa hiilineutraalius vuoteen 2030 mennessä, mikä tarkoittaa kasvihuonekaasupäästöjen vähennystä 80 prosentista vuodesta 2007 ja hiilensidonnan lisäämistä. Ilmastotyön tavoite ja painopisteet on hyväksytty maakuntahallituksessa ja nämä vahvistettiin liittymällä Suomen ympäristökeskuksen (SYKE) kuntien ja maakuntien Hinku-edelläkävijäverkostoon vuonna 2019. Päijät-Hämeen ilmastotiekarttaan on koottu toimenpiteet, joiden kautta päästövähennyksiä saavutetaan. Vuosi 2020 on tuonut koronakriisin myötä monia muutoksia, mutta globaali kestävyyskriisi ja ilmastotyön kiireellisyys eivät ole kadonneet vaan päinvastoin korostuvat edelleen tulevissa kehittämistoimissa.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Alueen elinkeinoelämän kysyntätilanne vaihtelee toimialoittain. Yritykset ovat pystyneet reagoimaan koronan aiheuttamiin toimintaolosuhteiden muutoksiin ja kysynnän rajuunkin laskuun eri tavoin. Teollisuudessa koronakriisin vaikutukset tilauskantaan näkyvät viiveellä. Teknologiateollisuuden ja erityisesti alihankintateollisuuden kysyntä on laskenut paikoin merkittävästi. Suuri osa alueen keskisuurista yrityksistä toimii vientivetoisesti, joten globaali kysynnän kehittyminen vaikuttaa merkittävästi alueen yritysten menestykseen. Elintarviketeollisuuden ja vähittäiskaupan kysyntä on säilynyt tähän saakka hyvänä mutta loppuvuoden osalta on paljon epävarmuutta. Keväällä pysähdys oli äkillinen ja sen vaikutukset palveluvaltaisille aloille voimakkaita ja välittömiä.

Päijät-Hämeen ja Kanta-Hämeen vientiyritysten näkymät ovat heikentyneet selvästi kolmannella kvartaalilla. Tilausten ja tarjouskyselyiden määrät lähtivät laskuun keväällä.

Päämarkkina-alueillamme Euroopassa tilanne on huono eikä tilanteen uskota kohenevan tämän vuoden aikana. Tuoreimman kauppakamarien toteuttaman suhdannebarometrin mukaan puolet kyselyyn vastanneista maakuntiemme teollisuusyrityksistä on supistamassa työvoimaansa seuraavien kahden kuukauden aikana. Lahden alueella Scania auto-koritehtaan lopettamispäätös synkistää entisestään alueen vakavaa työllisyystilannetta.

Hämeen kauppakamarin elokuun lopun vientijohtajakyselyn mukaan tiukat matkustusrajoitukset aiheuttivat ongelmia lähes 86 prosentille vientiyrityksistä. Matkustusrajoitukset ovat haitanneet ja haittaavat merkittävästi edelleen niin uusien tilausten hankintaa kuin aikaisemmin myytyjen hankkeiden loppuun saattamista. Tämä voi jatkossa näkyä entistäänkin vakavammin tilauskannan pienenemisenä ja asiakastyytyvyyden huononemisenä koronan jälkeen. Esimerkkeinä alueen suurista yrityksistä esimerkiksi puutuotetotalaa maailmanlaajuisesti palveleva teknologia- ja palveluyritys Rauten kilpailijoilla on usein suurempi kotimarkkina ja voivat siten hoitaa esimerkiksi tarpeelliset asennus- ja käyttöönottotyöt suuremmalle osalle asiakkaita. Huonekaluteollisuudessa (Isku) rajoitukset ovat vaikuttaneet kansainväliseen liiketoimintaan negatiivisesti, kun asiakkaita ja myyntiorganisaatioita ei ole voinut mennä tapaamaan.

Lyhyellä aikavälillä korona on vaikuttanut eniten hyvinvointi-, viihde- ja tapahtumapalveluihin sekä elämystuotantoon. Ennen koronapandemiaa matkailusektori oli kasvussa. Erityisesti kansainvälisten matkailijoiden ja tapahtumien määrä oli nousussa. Matkailun ja yritysten vetovoiman kasvu on vahvistanut maakunnan vetovoimaisuutta ja kansainvälistä tunnettua. Maakunnalliset kehittämishankkeet ovat keskittyneet kasvun hakemiseen kansainvälisiltä markkinoilta (Kiina, Japani, Venäjä ja Keski-Eurooppa). Kansainvälisesti painottuneen matkailustrategian romuttuminen sai maakunnan kehittäjät nopeasti suuntaamaan hankerahan kotimaan kysynnän ohjaamiseen maakuntaan, mutta kansainvälisen turismin puuttuminen tuntuu yrittäjien taloudessa merkittävinä matkailutulon menetyksinä. Maakunnassa on välitön tarve kotimaan matkailun tuotekehitykseen ja markkinointiin. Lahti Region Oy:n Päijät-Hämeen matkailun selviytymistrategia – Koronan kourista kotimaiseen kasvuun -hankkeella vastataan poikkeusolojen aiheuttamaan muuttuneeseen kysyntään.

Kokous-, kongressi- ja tapahtumamatkailussa kunnostautuneelle Päijät-Hämeen matkailulle ja sen yrityksille tulevasta syksy- ja talvisesongista selviytyminen on erittäin suuri haaste. Lyhyellä tähtämellä erilaisten hyvinvointi- ja viihdepalveluiden kysynnän pysähtyminen ajaa pieniä yrityksiä ahdinkoon.

Hämeen kauppakamarin ja Elinkeinoelämän keskusliiton heinäkuun lopun kyselyn mukaan teollisuuden, rakentamisen sekä palvelualojen yritysten suhdanneodotukset laskivat edelleen heinäkuussa. Tuotanto- ja myyntimäärät jatkoivat pienenemistä toisella vuosineljänneksellä, mutta notkahdus jäi pahimpia pelkoja lievemmäksi. Yli puolet vastanneista kertoi tuotannon kasvun suurimmaksi esteeksi riittämättömän kysynnän. Joka neljäs arvioi

tuotannon pienenevän edelleen seuraavan kolmen kuukauden aikana. 20 prosenttia arvioi, että henkilökunta vähenee yrityksissä seuraavien kuukausien aikana.

Hämeen kauppakamarin syyskuun alun koronakyselyn mukaan jopa 90 prosenttia vastanneista yrityksistä kertoo koronaviruksen vaikuttaneen tai vaikuttavan edelleen yritystoimintaan. Lisäksi 76 prosenttia sanoo koronavirusepidemian vaikuttaneen liikevaihtoon negatiivisesti ja seuraavan kahden kuukauden aikana vain 32 prosenttia arvioi liikevaihtonsa pysyvän ennallaan tai kasvavan.

Myös syyskuussa julkaistu pk-yritysbarometri osoittaa koronakriisin heijastuvan suoraan pienten ja keski suurten yritysten odotuksiin lähitulevaisuudesta. Odotukset ovat laskeneet voimakkaasti, vaikkakin Päijät-Hämeen heilahdus ei ole yhtä raju kuin maassa keskimäärin. Alueen pk-yritysten suhdanneodotukset ovat negatiivisesta saldoluovusta huolimatta myös monia lähialueita ja koko maata positiivisemmat. Alueen pk-yrityksistä 23 prosenttia arvioi suhdanteiden paranevan seuraavan 12 kuukauden aikana ja 28 prosenttia heikkenevän. Myös arviot liikevaihdon kehittymisestä ovat laskeneet suhdanneodotuksien heikentyessä saldoluovun ollessa nyt -2 eli sama kuin maassa keskimäärin. Vastaajista 30 prosenttia arvioi liikevaihdon kasvavan seuraavan 12 kuukauden aikana ja 31 prosenttia pienenevän. Kannattavuusodotukset ovat heikentyneet keväästä ollen kuitenkin vähemmän negatiiviset kuin maassa keskimäärin.

Investointejaan pk-yritykset arvioivat vähentävänsä merkittävästi lähiaikoina ja odotukset ovat hieman maan keskiarvoa heikommat. Vastanneista yrityksistä 20 prosenttia arvioi investointiensä vähenevän seuraavan 12 kuukauden aikana ja 34 prosenttia lisääntyvän. Pahimpana yrityksen kehittämisen esteenä nähdään tällä hetkellä yleinen suhdanne/taloustilanne. Esimerkkinä Lahdessa toimivalla huonekaluvalmistaja Pedrolla näkemys tämänhetkisestä tilanteesta ja tulevasta on heikko. Yritys toimittaa erikoiskalusteita esimerkiksi lentokentille, hotelleihin ja loistoristeilijöille. Keväällä tilanne oli vielä hyvä, mutta tilanne on muuttunut nopeasti. Tilauskanta on edelleen hyvä, mutta ongelmana on, että tilauksia esimerkiksi risteilijöille on lykätty, eikä niitä päästä valmistamaan. Yrityksessä ovat alkamassa lomautukset.

Monille päijäthämäläisille yrityksille tilanne on erittäin kova esimerkiksi palvelu-, ravintola- ja vähittäiskaupan aloilla. Toisaalta synkentyneistä lähiajan odotuksista huolimatta osa yrityksistä on löytänyt keinot sopeutua ja kehittää toimintaansa palvelemaan asiakkaiden tarpeita muuttuneissa olosuhteissa. Vastanneista pk-yrityksistä kahdeksan prosenttia Päijät-Hämeessä arvioi kriisin parantaneen tilannetta. Koko maassa näin vastasi viisi prosenttia. Uudet toimintatavat ja palvelut ja tuotteet jäävät pysyväksi osaksi 33 prosentille vastaajista, mikä on maan keskiarvoa korkeampi osuus. Esimerkkeinä hollolalainen Pharmicare Nova Oy aloitti keväällä pikavauhdilla suojavaatteiden valmistuksen sairaalakäyttöön. Tuotannon painopiste on edelleen enimmäkseen yhtiön alkuperäisissä tuotteissa, mutta suojavaatepuolesta on rakentumassa sivubisnes, josta voi tulla kokonainen uusi tukijalka. Tällä puolella uskotaan olevan jatkossa runsaasti kasvunvaraa. Yrityksen

henkilöstömäärä yli kaksinkertaistui keväällä ja lyhyessä ajassa uusia työntekijöitä on palkattu 50. Nastolalaisessa Selkassa todettiin keväällä, ettei perinteisten toimistokalusteiden kysyntä ole palautumassa vielä pitkään aikaan. Yritys suuntasi myyntinsä entistä enemmän tavallisille kulluttajille. Tärkeimpiä tuotteita ovat säädettävät työpöydät. Uusi etätyökulttuuri näkyy suoraan yhtiön myynnissä: pöytiä viedään nyt lähes kahteenkymmeneen Euroopan maahan, etenkin Saksaan ja muualle Keski-Eurooppaan. Yritys on palkannut uusia työntekijöitä.

Yrityksiä, jotka arvioivat, ettei yritys toivu kriisiä edeltäneeseen aikaan, on pk-yritysbarometrin mukaan Päijät-Hämeessä seitsemän ja koko maassa kuusi prosenttia vastaajista. Kun tulevaisuus on edelleen epävarma, melko hyvinkin selvinneiltä yrityksiltä vaaditaan poikkeuksellista sopeutumiskykyä vielä pitkään.

Kasvuhakuisten yritysten osuus laskee pk-yritysbarometrin mukaan kevään arviosta, mutta osuus on edelleen maan keskiarvoa korkeampi. Joko voimakkaasti tai ylipäätään kasvuun pyrkiviä yrityksiä oli Päijät-Hämeessä 43 prosenttia vastaajista koko maassa osuuden ollessa 41. Kasvun edellytyksiä on edelleen tärkeää tukea paitsi rahoituksen ja yrityspalveluiden niin myös osaavan työvoiman saatavuudella.

Suuri muutos on Lahden alueella odotettavissa loppuvuodesta, jolloin kehätie valmistuu. Uuden tielinjauksen varteen rakennettavat liittymäalueet muodostavat uusia investointialueita, joihin odotetaan sijoittuvan työpaikkarakentamista. Odotukset liittymäalueiden rakentamiselle ovat isot ja tästä toivotaan vetoapua työpaikkaomavaraisuuden kasvattamiseksi koko talousalueelle. Hollolassa työpaikkarakentaminen painottuu valtatie 12 Riihimäentien liittymäalueeseen. Valtatie 12:n uusi linjaus tulee käyttöön vuoden 2020 lopulla. Uusi tielinjaus mahdollistaa laajan työpaikkarakentamisen Nostavan alueelle. Esimerkkinä Orimattilasta on Hennan pohjoispuolella Tuuliharjan liikenneaseman liittymäalueen kehittäminen yritystoimintoihin. Alueen yleiskaava mahdollistaa alueen kehittämisen. Pitkällä aikavälillä on mahdollista, että Mäntsälän ja Lahden väliin muodostuu uusi merkittävä työpaikka-alue. Heinolassa on kaavoituksessa E75 eteläiseen liittymäalueeseen Prisma-myymäla. Prisma on tarkoitus rakentaa Citymarket-myymälan tuntumaan uudelle työpaikka-alueelle. Kaavoitusta on hidastanut alueen luontoarvojen selvitykset. Heinolan Vierumäen Suomen Urheiluopiston alueella on uuden omistajayhtiön taholta odotettavissa laaja investointiohjelma. Se investoi seuraavien viiden vuoden aikana 15–20 miljoonaa euroa Vierumäen kiinteistöjen ja palveluiden kehittämiseen. Investointiohjelman ensimmäisen vaiheen uudet investoinnit alkavat heinäkuussa ja niiden arvioidaan valmistuvan kesällä 2021.

Pakkausvalmistaja Wipak ilmoitti elokuussa jatkavansa Lahden Nastolassa sijaitsevan tehtaansa kehittämistä investoimalla uusiin laitteisiin. Investointi on suuruudeltaan noin 10 miljoonaa euroa. Muutostyöt valmistuvat arviolta vuoden 2022 alussa. Lahtelainen Jartek sai kesällä kymmenien miljoonien euron kaupan sahatavaran käsittelylinjojen toimittamisesta. Tilaus helpottaa yhtiön tilannetta koronan kouristuksissa ja tarjoaa niin

yhtiölle kuin alihankkijoille sopivan peruskuorman ja mahdollisuuden selviytyä korona-aallon pitkittyessäkin. Asko- ja Sotka-ketjujen huonekalubrändejä uudistetaan ja tämä tuo Lahden tehtaalle investointeja.

Vaikeassa taloustilanteessa Lahdella on edessään tilahankkeiden huippuvuosi. Investointien arvo kohoaa yli 60 miljoonaan euroon.

Koronakevät ei hillinnyt yritysten kehittämishaluja eikä vaikuttanut yritystukien (ELY) menekkiin niin paljon kuin pelättiin. Alkuvuoden aikana yritysten kehittämiseen käytettiin 1,6 miljoonaa euroa enemmän kuin vuosi sitten vastaavaan aikaan. Viimevuotisesta myöntötahdistista ollaan vain hieman jäljessä ja kyselyitä avustuksen käyttömahdollisuudesta tulee jatkuvasti. Tässä vaiheessa on vaikea arvioida, miten tilanne kehittyy. Yritysten on luotettava tulevaisuudennäkymiinsä ennen kuin lähtevät toteuttamaan sen enempää investointeja kuin laajoja kehittämishankkeita. Myös maaseudun yritysrahoitusta myönnettiin enemmän kuin vuosi sitten vastaavaan aikaan.

ELY-keskusten myöntämässä koronarahoituksessa Päijät-Hämeessä teollisuuden toimiala on ollut suurin avustusten saaja, jonka lisäksi kaupan toimialalle on myönnetty lähes saman verran avustuksia. Teollisuusyritysten määrä on Hämeessä suuri ja yritykset ovat aiemminkin olleet aktiivisia kehittämään toimintaansa ja tuotteita, joten niiden osuus tuensaajien joukossa ei ole yllätys. Kaupan toimialalla avustusta ovat saaneet tukku- ja vähittäiskaupat sekä moottoriajoneuvojen myyntiliikkeet. Majoitus- ja ravitsemustoimialat ovat voineet saada yrityksen kehittämisavustusta, ja ravitsemisyrietykset ovat voineet hakea myös erityistä hyvitystä toiminnan rajoittamisesta. Nämä avustukset yhteensovitetaan, joten näille toimialoille myönnetty kokonaisavustus nousee suurimpien tuensaajien joukkoon.

ELY-keskuksilla on koronarahoituksen myötä suuri joukko uusia asiakkaita. Team Finland toimijat tulevat käymään läpi maakunnittain sekä Business Finlandin että ELY-keskuksen koronarahoitusta saaneet yritykset ja jatkotoimenpiteet kartoitetaan. Syksyn aikana tullaan järjestämään erilaisia rahoitusinfoja yhteistyössä alueen muiden toimijoiden kanssa. Maainfoissa pureudutaan eri maiden markkinatilanteisiin ja annetaan vinkkejä julkisen rahoituksen hakemisesta. MMM-hallinnon alalla maaseutuyritysten ja maatalouden alkutuotannon väliaikaisen tuen sekä kalatalouden tuen haut jatkuvat vuoden 2020 loppuun asti.

Maatilojen investointiaktiivisuus on heikentynyt Hämeessä huippuvuodesta 2019 jonkin verran, mutta investointitahti on edelleen Hämeessä pitkän aikavälin keskimääräisellä tasolla. Sen sijaan sukupolvenvaihdosten määrät ovat laskeneet merkittävästi edellisten vuosien vastaavilta ajanjaksoilta. Maataloudessa investointeja ja sukupolvenvaihdoksia suunnitellaan pitkällä jännteellä, jolloin koronatilanne on tuskin vaikuttanut merkittävästi maatilojen investointihalukkuuteen. Sen sijaan EU:n uuden ohjelmakauden taitteeseen on aina liittynyt maataloudessa epävarmuutta.

Aluetalouden kannalta on heikkoa, että tilat suuntautuvat yhä enemmän viljantuotantoon, jossa arvonlisäys maataloudessa melko alhainen. Viljanviljelyn osuus on Hämeen maataloustuotannosta selvästi suurempi kuin koko maassa. Kokonaisuudessaan ketju on kuitenkin maakunnassa vahva ja vahvistuu koko ajan. Potentiaalia on vielä paljon enemmänkin kuten muun muassa Fazerin meneillään olevat investoinnit kertovat.

Päijät-Hämeen selviytymissuunnitelman tilannekuvaa ja toimenpidesuosituksia on laadittu KORjausliike-projektissa. Alustavissa kyselyissä löytyi teollisten yritysten investointitarpeita yli 100 miljoonan euron edestä, mutta merkittävä osa yrityksistä on suurempia kuin pk-kokoluokka. Matkailuun on yli 100 miljoonan euron suunnitelmat ja myös kuntien rakennushankkeille on yli 100 miljoonan euron tarpeet lähivuosille.

Yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa laadinnassa korostui viisi painopistettä maakuntastrategian tavoitteista tinkimättä.

1. Teollisuuden toimintaympäristön kehittäminen. Päijät-Hämeen teollisuuden kilpailukyvyn kunnosta huolehditaan investointien, toimivan infrastruktuurin ja kehittyvän koulutusympäristön tukemana. Strateginen tavoite on parantaa jalostusarvoa ja löytää myös uusia kasvun kanavia ja tukea vihreää siirtymää.
2. Palvelusektorin uusi kasvu ja parempi laatu. Päijät-Hämeestä rakennetaan hiilineutraalia yhteiskuntaa (MAL- ja ekosysteemisopimukset) ja uudistetaan yksityisiä ja julkisia palveluita. Strateginen tavoite on vahvistaa koronasta toipumista digitaalisin ja älykkään erikoistumisen toimin palvelualoilla vetovoimaa vahvistaen.
3. Alueen kestäväää saavutettavuutta kehitetään. Päijät-Hämeellä on hyvä fyysinen saavutettavuus, mutta saavutettavuutta tulee edelleen kehittää sujuvammaksi ja vähähiilisemmäksi. Strategisen tavoitteena kestävämpi vetovoima ja saavutettavuus, jota hyödyntäen palvelut ja teollisuus voivat toimia optimaalisesti ja asukkaat voivat liikkua vähähiilisyystavoitteita edistämällä fyysisesti ja digitaalisesti.
4. Luonnosta ja matkailusta elvytystä – Lakeland Finland kehittämiskokonaisuus käyntiin. Kotimaisen lähimatkailun kysyntään vastataan tarjoamalla ajankohtaisia ja kilpailukykyisiä palveluja ja uusia investointeja. Uudet konseptit vahvistavat vetovoimaa ja pitovoimaa myös kansainvälisen matkustuksen jälleen alkaessa.

5. Liikunnasta ja urheilusta elinvoimaa. Päijät-Häme ja Lahden seutu tavoittelevat asemaa Pohjois-Euroopan johtavana ympärivuotisen urheilun ja liikumisen keskuksena 2030. Teema on osin mukana Lahden ekosysteemisopimuksessa. Strateginen tavoite liittyy vetovoimaan ja liikunnasta syntyvän liiketoiminnan jalostusarvon nostoon.

Yritysten mahdollisuus investoida kestäväan kasvuun ja kansainvälistymiseen vaatii koronakriisin aikana ja sen jälkeen erityistä tukea. Alueen yrityskehittämistä haastaa koronakriisin vaatima nopea reaktiokyky ja muutosvalmius, jotta uutta myyntiä ja tuotekehitystä syntyy. Tämä tulee vaatimaan panostusta yritysten digiosaamiseen, verkostomaiseen yhteistyöhön sekä alueen korkeakoulujen yrityspalvelujen tuloksekkaaseen hyödyntämiseen. Osaavan työvoiman saanti, seudun yrityspalvelujen ylläpitäminen, kehittäminen sekä logistiikkaympäristön kehittäminen ovat tähänkin asti olleet maakunnassa elinkeinoelämän kasvun kynnyskysymyksiä. Niiden merkitys korostuu koronakriisin keskellä entisestään. Alueen vetovoimaisuuteen on tärkeä satsata tulevaisuudessa yhä enemmän, jotta varmistetaan osaavan työvoiman saanti ja elinkeinoelämän alueelle sijoittumisen intressit.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Epävarmuus tulevasta kehityksestä heikentää odotuksia työllisyydestä. Syyskuun pk-yritysbarometrin mukaan Päijät-Hämeen pk-yritysten arviot työllisyyden kehittymisestä ovat heikentymisestä huolimatta lähialueita ja koko maata paremmat. Positiivinen signaali onkin alueen yritysten arvio henkilökunnan määrästä vuoden päästä; saldoluku on jopa lievästi positiivinen. 13 prosenttia vastanneista pk-yrityksistä arvioi henkilöstömääränsä vähenevän seuraavan 12 kuukauden aikana ja 14 prosenttia kasvavan. Hämeen kauppakamarin syyskuun alun koronakyselyn mukaan alueemme yritykset arvioivat henkilöstömäärän vähenevän lähikuukausien aikana. Erityisesti teollisuus- ja vientiyritysten näkymät ovat synkät. 52 prosenttia vastaajista arvioi henkilöstömäärän pysyvän ennallaan tai kasvavan seuraavan kahden kuukauden aikana. Edellisessä kesäkuussa tehdyssä kyselyssä osuus oli 55 prosenttia. Yrityksistä 46 prosenttia kertoo henkilöstömäärän vähentyneen koronavirusepidemian aikana. Yritysten konkurssiriski on 23 prosenttia eli lähes sama kuin kesäkuussa.

Tähän mennessä työttömyyden kasvu koronakriisin aikana on ollut Päijät-Hämeessä kovista kasvuluvuista huolimatta hitaampaa kuin maassa keskimäärin sekä kokonaistyöttömyyden että työttömistä kokoaikaisesti lomautettujen osalta. Lähtötilanne on kuitenkin jo valmiiksi korkean työttömyysasteen ja vaikean työttömyyden rakenteen vuoksi haastava.

TE-toimistoon ilmoitettujen uusien avoimien työpaikkojen määrä on vähentynyt vuositasolla koronakriisin aikana. Lasku alkoi jo helmikuussa, mutta voimistui koronakriisin myötä. Kesä- ja elokuussa koko maan tilanteesta poiketen Päijät-Hämeessä ilmoitettiin uusia avoimia työpaikkoja jopa hieman enemmän kuin vuotta aiemmin. Alkuvuoden aikana

yleisimmät rekrytointiammatit julkisessa työnvälityksessä (TE-toimisto) ovat olleet myyjät, myyntiedustajat, lähihoitajat, toimisto- ja laitossiivoojat, puutarhurit, kasvihuoneviljelijät ja -työntekijät, puhelin- ja asiakaspalvelukeskusten myyjät, rahdinkäsittelijät ja varastotyöntekijät, talonrakentajat, muoviteollisuuden prosessityöntekijät ja sairaanhoitajat. Näistä ammateista puutarhureiden, kasvihuoneviljelijöiden ja -työntekijöiden, myyjien, muoviteollisuuden prosessityöntekijöiden ja toimisto- ja laitossiivoojien paikkoja on ilmoitettu TE-toimistoon enemmän kuin vuosi sitten. Muissa määrä on pysynyt samalla tasolla tai vähentynyt.

Tuorein ammattibarometriarvio eli arvio työllistymisen näkymistä puoleksi vuodeksi eteenpäin tehtiin syyskuussa epävarmoissa talous- ja työllisyysnäkymissä. Työvoimapolusta kärsivien ammattien määrä kääntyi laskuun. Päijät-Hämeessä pulaa osaavasta työvoimasta arvioitiin olevan 41 ammatissa. Kevään arviossa ammatteja oli 46 ja vuotta aiemmin 43. Muutokset ylitarjontalistalla ovat edelleen vähäisiä. Pulaa osaavasta työvoimasta on yhä varsinkin sosiaali-, terveys- ja opetusaloilla ja teollisuudessa. Tietotyön ammateista sovellusohjelmoijat ja -suunnittelijat ovat olleet pula-ammattien kärkipäätä jo useammassa arviossa. Uusia ammatteina listalla nousivat esimerkiksi konepuusepät, lattianpäällystystyöntekijät, muovituoteteollisuuden prosessityöntekijät, pikaruokatyöntekijät, rakennussähköasentajat ja teollisuusompelijat. Suurin pula osaavasta työvoimasta on yleislääkäreiden, kuulontutkijoiden ja puheterapeuttien, sovellusohjelmoijien, sosiaalityön erityisasiantuntijoiden ja lähihoitajien ammateissa. Maakunnan pula-ammattien kärkilistalta löytyvät lisäksi sähkö- ja automaatioinsinöörit, ylilääkärit ja erikoislääkärit, hammaslääkärit, lastentarhanopettajat, erityisopettajat, sovellussuunnittelijat, psykologit, kääntäjät, tulkit ja muut kielitieteilijät, konetekniikan asiantuntijat sekä rakennusalan työnjohtajat. Ammatit ovat olleet pula-ammattien listalla aikaisemminkin. Työvoiman saatavuusongelmien taustalla on usein työnhakijan riittämätön koulutus, vähäinen työkokemus tai erityisosaamisen puute. Ammateissa voi olla samanaikaisesti sekä työvoimapulaa että työttömyyttä kun osaamis- ym. vaatimukset eivät kohtaa.

Lähtulevaisuuden tilanteesta arvioidaan, että rekrytointitarpeet kasvavat seuraavissa ammateissa: ympäristön ja luonnonsuojelun erityisasiantuntijat, sähkö- ja automaatioinsinööri, yleislääkärit, opinto-ohjaajat ja muut opetuksen erityisasiantuntijat, sovellusohjelmoijat, sairaanhoitaja ja terveydenhoitaja, työnvälittäjät, sosiaaliturvaetuuksien käsitteijät, lähihoitajat, toimisto- ja laitossiivoojat sekä pikaruokatyöntekijät.

Koronakriisin vaikutukset näkyvät työvoiman ylitarjonta-ammattien listalla, jonne on nousut uusia ammatteja; hotellin vastaanottovirkailijat, kahvila- ja baarimyyjät, kassanhoitajat ja lipunmyyjät, linja-autonkuljettajat, ravintola- ja suurtaloustyöntekijät ja tuote-esittelijät. Työvoimasta on edelleen runsaasti ylitarjontaa esimerkiksi yleissihteereistä, johdon sihteereistä ja osastosihteereistä, käytön tukihenkilöistä, mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijoista, graafisista multimediasuunnittelijoista, pankki- ym. toimihenkilöistä,

matkatoimistovirkailijoista, kirjastonhoitajista ja informaatioista, ammatillisen koulutuksen opettajista ja fysioterapeuteista.

Hämeen TE-toimisto toteutti kesällä yritys- ja työnantaja-asiakkailleen pienimuotoisen kyselyn, jossa tiedusteltiin yritysten kokemuksia työvoimapulasta ja sen mahdollisista syistä sekä näkemyksiä lähitulevaisuuden osaamistarpeista. Vastaajista 44 prosenttia ilmoitti karsineensa työvoimapulasta viimeisen vuoden aikana. Mainitut syyt liittyivät muun muassa osaamisen ja kiinnostuksen puutteeseen. Nostoina osaamisen puutteista mainittiin muun muassa: alalle koulutettu liian vähän osaajia, tehdastyötä ei koeta mielekkääksi, koulutuksen ja osaamisen taso ei ole riittävä, ammattimaisen työnjohdon puuttuminen työmarkkinoilta, yksittäisistä projekteista johtuvat kysynnän piikit. Kiinnostuksen puutteen osalta mainittiin muun muassa (siivous)alan huono maine ja ettei palkkatyöhön menemiseen ole riittävästi kannusteita. Maininnat kriittisistä osaamistarpeista liittyivät esimerkiksi tekniiseen osaamiseen; digitalisaatioon liittyvä osaaminen, insinööritasoista sähkö- ja automaatio-osaamista on liian vähän, teknisen kansainvälisen kaupan osaaminen, kansainvälisen logistiikan tuntemus, tekniskaupallinen englannin kielitaito, logistiikkaosaaminen. Muut osaamistarpeet liittyivät esimerkiksi riittävään kielitaitoon ja oman työn johtamiseen.

Maakunnan koulutustarjonnan vahvistuminen Lappeenrannan-Lahden teknillisen yliopiston myötä tulee näkymään positiivisella tavalla koko maakunnan työllisyyden ja erityisosaamistason ja kehittämispotentiaalın parantumisena suhteessa maakunnan yritysten tarpeisiin. Yleisellä tasolla toisen asteen, ammattikorkeakoulun ja korkeakoulutuksen tulee vastata entistä osuvammin ja joustavammin elinkeinoelämän tarpeisiin. Myös asettautumista ja kotoutumista edistävät palvelut toimivat osaavan työvoiman vetovoimatekijöinä. Maahanmuuttajien kotoutumisen ja työllistämisen edistämiseksi tarvitaan edelleen toimenpiteitä, jotta maahanmuuttajat pääsisivät osaksi yhteiskuntaa ja työnantajat saisivat osaavaa työvoimaa. Päijät-Hämeessä valmistellaan parhaillaan seuraavaa maahanmuutto-ohjelmaa vuosille 2021–2024.

Yt-neuvottelujen ja irtisanomistilanteiden yhteydessä vapautuu työvoimaa. Samanlaisesti vastaavaa osaamista vaativiin tehtäviin on kysyntää muilla työnantajilla muun muassa teollisuuden tehtävissä. Muutostilanteissa on tärkeää tunnistaa työntekijöiden nykyisen osaamisen vahvuudet ja kehittämistarpeet. Nykyinen osaaminen on koulutuksen avulla muunnettavissa toisiin tehtäviin sopivaksi. Usein riittää lyhytkin lisäkoulutus, joka auttaa löytämään uuden ammatin tai työpaikan. Yhteishankintakoulutukset ovat tässä tilanteessa hyvä vaihtoehto ja niitä tullaan esittelemään yt-neuvottelutilanteissa.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Työmarkkinat ovat myös Päijät-Hämeessä tällä hetkellä poikkeukselliset koronaepidemian vaikutusten seurauksena. Työttömyys lähti voimakkaaseen kasvuun. Kokoaikaisesti

lomautettujen määrä kasvoi vuositason vertailtaessa koronakeväänä pahimmillaan 13 kertaiseksi (1 244 %). Lomautettujen osuus työttömistä on ollut poikkeuksellisen korkea, mikä voi ennakoida nopeampaa paluuta aiempiin kriiseihin verrattuna. Työttömyyden kasvu onkin tullut ennen kaikkea lomautettujen määrän kasvusta, eikä muusta kuin lomautuksesta johtuva työttömyys ole kasvanut samaan tahtiin kuin lomautettujen määrä. Korkeista absoluuttisista kasvuluvuista huolimatta työttömyys on lisääntynyt Päijät-Hämeessä suhteellisesti vähemmän kuin maassa keskimäärin. Myös työttömistä kokoaikaisesti lomautettujen määrä on kasvanut vuositason vähemmän maan keskiarvoon verrattuna.

Syyskuussa uutisoitu Lahdessa bussikoreja valmistaneen SOE Busproduktion Finland Oy:n ilmoitus lopettaa tuotanto Lahdesta synkistää alueen työllisyyden näkymiä. Työttömäksi on jäämässä ainakin 260 työntekijää. Alueelle jää edelleen uusien bussien tuotekehittelyä ja varaosien hallintaa. Maakunnan työttömyysaste on ollut pitkään maakuntien kärkipäätä ollen tällä hetkellä toiseksi korkein Pohjois-Karjalan jälkeen. Maakunnan keskuskaupungin Lahden työttömyysaste on suurten kaupunkien korkein. Tuotannon lopetus on vakava isku alueen kehityksen kannalta. Työttömäksi jäävistä osan uskotaan työllistyvän alueen muihin työpaikkoihin. Ammattitaitoa on muun muassa hitsauksesta sähkö- ja putkitöihin, jotka ovat työvoimapula-alaa myös Päijät-Hämeessä. Bussikorituotannon päättyminen jättää kuitenkin alueelle ison aukon teollisuuteen, jolla saattaa olla seurannaisvaikutuksia muun muassa alihankintaketjuihin. Toimenpiteiden valmistelu on käynnissä toimenpiteiden jakautuessa irtisanottavien työntekijöiden tehokkaaseen uudelleentyöllistymiseen ja elinkeinon elämän uusiutumiseen sekä uusiin liiketoimintamahdollisuuksiin. Vahvuuksia nähdään muun muassa sähköisen liikenteen kasvussa. Alueella on jo nyt alan menestyvää liiketoimintaa. Lahdessa toimivalla sähköajoneuvojen latauslaitteita valmistavalla Kempowerilla on rekrytointia päällä. Työntekijöitä on tällä hetkellä 35 ja lähiaikoina on tarkoitus palkata 50 lisää. Kolmen vuoden sisällä suunnitelmissa on peräti 120 henkilön palkkaaminen.

Loppuvuosi 2020 tulee olemaan työmarkkinoilla haasteellinen. Barometrit ennakoivat, että yritykset tulevat edelleen myös palkkaamaan lisää henkilöstöä, mutta henkilöstön vähenemistä arvioivien osuus on kasvussa. Koronan vaikutukset varsinkin teollisuudessa näkyvät mahdollisesti vasta loppuvuodesta, mikä voi näkyä työttömyyden kasvuna. Irtisanomiset voivat lähteä kasvuun. Selkeää kokonaiskuvaa ei myöskään ole, missä määrin työmarkkinat vetävät nyt lomautettuna olevat takaisin vai kääntyvätkö ne pysyvämmiksi työttömyyksiksi. Hämeen TE-toimistossa seurataan tarkasti lomautusten muuttumista työttömyydeksi. Toistaiseksi tätä ei ole edelleenkään tapahtunut kovinkaan paljon.

Scanian massairtisanomisten lisäksi myös muita uusia lomautuksia koskevia yt-neuvotteluilmoituksia tulee edelleen, mutta tällä hetkellä alkukesää vähemmän. Hämeen TE-toimiston saamien irtisanomisia koskevien yt-neuvottelutietojen perusteella yritykset ja muut työnantajat eivät ainakaan vielä ole ryhtyneet laajasti irtisanomisiin. Irtisanottujen määrä on jäänyt pienemmäksi kuin irtisanomisuhan alla olleiden määrä.

Kokonaistyöttömyys sekä työttömistä kokoaikaisesti lomautettujen määrä on vähentynyt kesäkuusta alkaen edelliseen kuukauteen verrattuna. Vuositasolla kasvuvauhti on kevääseen verrattuna hidastunut. Käännettä esimerkiksi lomautusten määrä kääntymisestä jälleen kasvuun ei vielä Päijät-Hämeessä ole näkynyt. Viikkotason seurannoissa lomautettujen määrä on edelleen vähentynyt edellisistä viikoista. Tilanne kuitenkin elää viikoittain. Tällä hetkellä (vko 38) lomautettuja on eniten seuraavissa ammattiryhmissä: ei ammattia, rakennustyöntekijät, teollisuustuotteiden kokoonpanijat, myyminen, markkinoinnin ja tiedotuksen erityisasiantuntijat, tekniikan erityisasiantuntijat (pl. sähköteknologit), raskaiden moottoriajoneuvojen kuljettajat, myyjät ja kauppiat, sahatavaran, paperin ja kartongin valmistuksen prosessityöntekijät sekä ravintola- ja suurtaloustyöntekijät.

Työttömyysjaksoja alkaa edelleen enemmän kuin vuosi sitten vastaavaan aikaan, mutta kevään jälkeen tilanne on rauhoittunut. Työttömyysjaksoja alkoi eniten huhtikuussa. Toukokuusta alkaen määrä on ollut edelliseen kuukauteen verrattuna laskussa. Uusia kokoaikaisesti lomautettujen jaksoja alkaa edelleen selvästi enemmän kuin vuosi sitten vastaavaan aikaan. Alkaneiden jaksoiden huippu koettiin huhtikuussa, jonka jälkeen määrä on edelliseen kuukauteen verrattuna vähentynyt.

Naisten työttömyys kasvoi kesäkuuhun asti enemmän kuin miehillä, mutta nyt miesten työttömyys lisääntyy jälleen nopeammin. Taustalla näkyy, että kriisin alussa työttömien määrä lisääntyi voimakkaimmin naisvaltaisessa palvelu- ja myyntityöntekijöiden ammattiryhmässä. Heinä- ja elokuussa kasvu on hidastunut ja tasoittunut suhteessa miesvaltaisempiin rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöiden ja prosessi- ja kuljetustyöntekijöiden ammattiryhmiin verrattuna. Koulutusasteittain koronakriisin aikana korkeasti koulutettujen työttömyys on kasvanut keskimääräistä nopeammin.

län mukaan työttömyyden kasvu on kriisin aikana kohdistunut erityisesti 35–49-vuotiaisiin. Nuorten työttömyyden kasvu on selvästä kasvusta huolimatta ollut hitaampaa kuin maassa keskimäärin. Nuorten työttömyysaste on kuitenkin maakuntien korkein ollen elokuussa 20,3 prosenttia. Keskuskaupunki Lahden nuorten työttömyysaste on suurista kaupungeista korkein, elokuussa 21,4 prosenttia. Myös ulkomaalaisten työttömyysaste on alueella korkea ollen maakunnista toiseksi korkein. Lahdessa osuus on suurten kaupunkien kärkeä. Koronakriisi edelleen vaikutti merkittävästi nuorten ja ulkomaalaistaustaisten työttömyyden kasvuun.

Akuutin kriisin lisäksi ongelmia työmarkkinoilla ovat edelleen rakennetyöttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys, jotka ovat Päijät-Hämeessä monia alueita haastavammat. Samanaikaisesti haasteet osaavan työvoiman saatavuudessa monilla aloilla jatkuvat. Korkea työttömyys on väliaikainen ilmiö ja osaava työvoima on edelleen alueen kriittinen menestystekijä.

Päijät-Hämeessä pitkäaikaistyöttömien määrän lasku jatkui vielä, kun määrä koko maan tasolla oli kääntynyt jo ennen koronakriisiä kasvuun. Päijät-Hämeessä pitkäaikaistyöttömyys kääntyi kasvuun toukokuussa. Kasvu on tämän jälkeen nopeutunut, mutta kasvaa kuitenkin edelleen hitaammin kuin maassa keskimäärin. Pitkäaikaistyöttömien osuus työttömistä on Päijät-Hämeessä maan keskiarvoa korkeampi. Myös ikääntyneiden osuus työttömistä on korkeampi kuin maassa keskimäärin.

Ulkomaalaistaustaiset työnhakijat haastavat edelleen tässäkin tilanteessa työllistämispalveluja. Tehokas kotoutuminen, suomen kielen oppiminen sekä ammatillinen koulutus ja osaaminen edistävät ulkomaalaisten työllistymistä Suomessa. Ulkomaan kansalaisten työttömyys on huomattavasti kantaväestöä korkeampaa. Maahanmuuttajien asema työmarkkinoilla kuitenkin paranee maassa vietettyjen vuosien kuluessa, ja hyvät kotoutumistimenpiteet vaikuttavat työllistymiseen positiivisesti.

Kymenlaakso

Kymenlaaksossa asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 170 579 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 2 043 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 10 462, mikä on 23,0 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 13,6 %. Lomautettuna oli 1 488 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Vaikka koronatilanne Kymenlaaksossa on ollut melko rauhallinen, koronakriisin negatiiviset vaikutukset aluetaloudelle ja työllisyydelle ovat merkittävät. Korona on kohdellut eri toimialoja eri tavoin, ja erot jopa toimialan sisällä ovat suuria. Kriisi on vaikeuttanut tilannetta suorimmin juuri pienyritysvaltaisilla toimialoilla: ravintoloissa, matkailuyrityksissä, pienissä erikoiskaupoissa, henkilökohtaisissa palveluissa, osassa logistiikkayrityksiä sekä taiteissa, viihteessä ja virkistyksessä. Useimmissa pienissä yrityksissä talouspuskuri on käytetty kevään kriisistä selviämiseen eikä toisen korona-aallon vaikutuksista välttämättä enää selvitä. Teollisuuden ja rakentamisen tilanteen ennakoidaan heikkenevän loppuvuonna. Myös viennin kehitys lähitulevaisuudessa on epävarmaa. Merkkejä viennin laskusta on jo näkyvissä. Työttömien ja lomautettujen yhteismäärä oli elokuun lopussa 23 % edellisvuotta suurempi (koko maa +42 %). Avoimien työpaikkojen määrä on selvästi viime vuotta pienempi. Työllisyysaste on viimeisimpien tilastojen (vuoden toinen neljännes) mukaan 67 %, kun vuosi sitten se oli pari prosenttiyksikköä korkeammalla. Investointiodotukset ovat laskeneet voimakkaasti.

Koronapandemia on aiheuttanut merkittäviä lisäkuluja Kymenlaakson kunnille, joista osa jo aikaisemminkin oli mittavissa talousvaikeuksissa. Esimerkiksi Kouvola ja Kymenlaakson sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymä Kymsote vähentävät henkilöstöään. Lähiaikojen tärkeimpänä tavoitteena on rakentaa taloudellisesti kestävä palveluverkko.

Kriisin selättämisessä on paljolti kyse kilpailukyvyn palauttamisesta, uusista investoinneista, toimivista työmarkkinoista ja työpaikkansa menettäneiden osaamisen päivittämisestä. Kriisin jälkeenkin haasteena on parantaa elinvoimaisuutta sekä houkutella uusia yrityksiä ja innovaatioita Kymenlaaksoon. Yritykset tulisi saada kiinnostumaan seudusta

sijoittumispaikkana, joka tarjoaa turvallisen asuinpaikan, hyvät liikenneyhteydet, osaa-
vaa ja sitoutuvaa työvoimaa sekä edullisen kustannustason. Ennakkotilastojen mukaan
vuoden 2020 toisella neljänneksellä kuntien välisessä nettomuutossa maakunnan väki
väheni vain 64 henkilöä (koko vuonna 2019 noin 1 300 henkeä). Lisääntynyt etätö tarjoaa
ihmisille uusia asuinmahdollisuuksia. Monipaikkaisuus on kasvava trendi. Tulevaisuudessa
asuinpaikka valitaan aikaisempaa useammin myös turvallisuuden, edullisuuden, väljyyden
ja ympäristöystävällisyyden perusteella.

Sijainti ja logistiikan kehittäminen ovat Kymenlaakson vahvuuksia. Uudet infrainvestoinnit
auttavat osaltaan alueen talouden elpymisessä. Lisätalousarviossa saatiin rahoitus valta-
tielle 15 Paimenportin eritasoliittymään (yhteensä 15,5 miljoonaa euroa). Väylävirasto on jo
aikaisemmin aloittanut Kouvolan, Kotkan ja Haminan välisten rataosuuksien perusparan-
nuksen. Hankkeelle on varattu 98 miljoonan euron rahoitus. Lisäksi Kouvolan ja Kotkan vä-
lisen radan parantamiseen on myönnetty hallituksen lisätalousarviossa 11 miljoonan euron
määräraha. Se on tarkoitettu uuden kulunvalvontajärjestelmän pilotointiin Digirata-hank-
keen kautta. Digirata-hankkeessa selvitetään digitaalisen ohjausjärjestelmän rakentamista
nykyisin käytössä olevan junien kulunvalvontajärjestelmän korvaajaksi. Uudenlainen oh-
jausjärjestelmä on tavoitteena saada Suomessa käyttöön vuosikymmenen loppuun men-
nessä. Vaalimaan rajanylityspaikalla kehitetään tieliikenteen kaistajärjestelyjä liikenteen
sujuvuuden parantamiseksi. Lisäksi rajanylityspaikan valvontajärjestelmiä kehitetään.

Eri organisaatiot ovat helpottaneet koronasta selviämistä monin tavoin. ELY-keskus ja
TE-toimisto ovat rakentaneet palveluja ja koulutusohjelmia uusille kohderyhmille ja uusien
toimintatavoin. Kunnat ovat tehostaneet omaa elinkeinotyötään ja muun muassa toteutta-
neet räätälöityjä ratkaisuja yritysten akuutista tilanteesta selviämiseksi esimerkiksi erilaisin
määräaikaisin vuokratukien avulla. Kansallisesti on koordinoitu paljon yritysten tukitoimia:
ELY-keskuksen, Business Finlandin, Finnveran ja kuntien myöntämät tuet sekä ravitsemi-
syritysten, maaseudun yritysten ja maatalouden alkutuotannon tuki. Tällä hetkellä oppi-
laitokset toimivat sekä lähi-, hybridi- että etäopetuksessa. Tukitoimet opiskelijoille, joiden
opintojen etenemiseen korona on vaikuttanut, ovat käynnissä.

Kymenlaaksossa ollaan laatimassa selviytymissuunnitelmaa, johon eri toimijat sitoutuvat.
Vuoden 2021 loppuun ulottuvassa selviytymissuunnitelmassa linjataan konkreettisesti
muun muassa alueen toimijoiden yhteistyömuodoista, toiminnan rakenteista ja vastuista
sekä seurannasta. Selviytymissuunnitelmalla tuetaan myös hiilineutraalin ja kestävän
Kymenlaakson syntymistä. Selviytymissuunnitelmaa tukee tekeillä oleva työllisyysohjelma-
työ. Se muodostuu erilaisista konkreettisista toimenpiteistä, joita tehdään eri toimijoiden
yhteistyönä alueen työllisyyden parantamiseksi. Teema-alueita ovat nuorten ja vaikeimmin
työllistyvien palvelut, seudulliset yrityspalvelut, oppilaitosten/yritysten/TE-hallinnon yh-
teistyö, osaamistarpeiden ennakointiyhteistyö sekä kolmannen sektorin toimijoiden ja yk-
sitysten palveluntuottajien koordinointi mukaan palveluihin. Alueelle on perustettu myös

uusia yhteistyöverkostoja. Kymenlaakson innovaatioverkosto tehostaa alueen oppilaitosten ja yritysten yhteistä TKI-toimintaa. Kehitysyhtiöt Kinno ja Cursor sekä Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu käynnistivät Yrittäjien tukiverkko -hankkeen, jonka avulla voidaan tarjota laajasti asiantuntija-apua koronakeväästä toipuville yrityksille. Monet muutkin verkostot (esimerkiksi Yrityspalvelujen seudullinen yhteistyöverkosto ja ennakointiverkosto) ovat tiivistäneet yhteistyötään korona-aikana.

Taluskriisin pituus on keskeinen tekijä. Talouskasvuun koronaviruksen vuoksi aiheutuvan kriisin syvyys riippuu pitkälti siitä, kuinka pitkään epidemiaan liittyvät rajoitustoimet ja epävarmuus koronan terveyshaitoista ympäri maailmaa jatkuvat. Vaikutukset ovat sitä vakavampia ja pitkäkestoisempia, mitä enemmän ne vaikuttavat kuluttajien luottamukseen, kysyntäkäyttäytymiseen ja investointeihin.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Tuoreen Pk-yritysbarometrin mukaan Kymenlaakson suhdannenäkymät ovat miinuksella. Suhdannenäkymien osalta maakunnan saldoluku on -2, kun koko maassa se on -10. Liikemaidon näkymät seuraavan vuoden aikana ovat alempana kuin koko maan keskiarvo. Saldoluku oli -9 (koko maa -2). Investointiodotukset ovat koko maata heikompia ja maakuntien välisessä vertailussa kolmanneksi heikoimmat (-23, koko maa -13). Kymenlaakossa henkilöstön muutosnäkymät olivat Lapin ohella Suomen huonoimmat.

Konkurssien määrä ei ennakkotilaston mukaan ole toistaiseksi kasvanut viime vuoteen verrattuna. Maaliskuun alun ja elokuun lopun välisenä aikana on tilastoitu 28 vireille pantua konkurssia, joista 10 kaupan alalla. Eduskunta muutti keväällä konkurssilakia koronakriisin vuoksi väliaikaisesti siten, että koronakriisiin joutuneet yritykset saatiin pelastetuksi turhilta konkurseilta. Lakimuutos, jolla rajoitetaan velallisen asettamista konkurssiin velkojan hakemuksesta, on voimassa 31.10.2020 saakka. Mikäli väliaikaisen lain voimassa oloa ei jatketa, syksy tulee olemaan pienille yrityksille raaka. Koronan aiheuttamat markkinahäiriöt tulevat johtamaan loppuvuonna myös yritysten lopettamiseen. Myynnin pysähtyminen keväällä sinetöi erityisesti mikroyrittäjien luopumispäätöksiä. Teollisuudessa on toistaiseksi ollut jonkun verran investointeja, mutta investointiodotukset ovat selvästi laskeneet. Loppuvuoden tilanteen ennakoidaan heikkenevän myös teollisuudessa ja rakennusalalla uusien tilausten vähenemisen myötä. Isojen yritysten vaikeudet tulevat näkymään myös alihankintaketjuissa.

Koronakriisin on vaikuttanut myös metsäteollisuuteen. Nyt tarvitaan esimerkiksi erilaisia hygieniapapereita ja -tuotteita. Pakkaustarvike- ja kartonkiteollisuutta siivittää verkokaupan kasvu. Paperin menekki on selvästi vähentynyt koronapandemian ja etätöihin siirtymisen vuoksi. Tapahtumien peruuntuminen sekä ravintoloiden, pikaruokapaikkojen ja kahviloiden sulkeminen vaikutti kertakäyttöastioiden ja -kartongin kulutukseen. Sellun

markkinahinta on viime vuoden alkua alempana. Muuttunut markkinatilanne näkyy myös Kymenlaaksossa UPM:n Kymin sellutehtaan yt-neuvottelujen myötä. Sahoilla sen sijaan kärsittiin jo ennen nykyistä kriisiä kysynnän heikentymisestä.

Kuitenkin esimerkiksi Kotkamillsin tehtailla muovittoman kuppikartongin heikentyneistä myyntiluvuista huolimatta ensimmäisen vuosipuolikkaan tulos oli hyvä, koska elintarvikepakkauksissa käytettävän taivekartongin myynti on lisääntynyt. Kotkamills aikoo kasvattaa laminaattipaperin tuotantoa lähivuosina 160 000 tonnista 200 000 tonniin. Sellutehtaan uudistustöiden tavoitteena on lisätä laminaattipaperin valmistuksessa käytettävän sellun määrää ja parantaa sen laatua. Sellutehtaan töiden valmistuttua on suunnitelmassa uudistaa laminaattipaperia valmistavaa konetta. Kotkamills on aiemmin kertonut selvittävänsä myös toisen laminaattipaperikoneen rakentamista Kotkaan. Investointipäätös on viivästynyt, mutta valmistelutyöt jatkuvat.

Kotkamills investoi yhdessä energia- ja vesiyhtiö Advenin kanssa uuteen hajukaasukattilaan ja rikintalteenottolaitokseen. Investoinnit ovat jatkoa mustalipeähaihduttamolle, jota rakennetaan parhaillaan. Suljetun kierron ratkaisun myötä tehdas saa otettua tuotantoprosessissa syntyvät sivutuotteensa entistä tehokkaammin talteen. Tämä vähentää tehtaan kokonaispäästöjä ja samalla tehtaasta tulee energiatehokkaampi. Käyttöönotto tapahtuu suunnitelmien mukaisesti alkuvuonna 2021.

Stora Enson Sunilan tehdas investoi 11 miljoonaa euroa tehtaan ympäristöpäästöjen vähentämiseen. Tehtaalla tehdään erilaisia kehitys- ja korvausinvestointeja. Niin ikään Sunilaan rakennetaan koelaitosta, jossa yhtiö ryhtyy valmistamaan ligniinistä biopohjaista hiilimateriaalia. Sitä voidaan hyödyntää keskeisenä raaka-aineena akuissa, joita käytetään esimerkiksi kuluttajaelektronikassa, autoteollisuudessa ja suurissa energianvarastointijärjestelmissä. Koelaitoksen on määrä käynnistyä vuoden 2021 alkupuoliskolla. Kaupallistamisesta päätetään koetuotannon tulosten arvioinnin jälkeen.

Paperia, kartonkia ja pahvia jalostava Pyroll kasvattaa toimintaansa Pyhtäällä. Yhtiö rakentaa Pyhtään Siltakylässä sijaitsevaan varastoonsa 4 000 neliön laajennuksen. Lisäksi yhtiö hankkii Pyhtäälle lisää laitteita, joita käytetään kartonkiarkkien leikkaamiseen ja kartongin rullaukseen. Metsäyhtiö UPM peruskorjaa Kuusankosken vesivoimalan. Uusien turbiinien ja generaattoriyksikköjen myötä voimalaitoksen energiantuotanto kasvaa. Kyseessä on merkittävä, miljoonaluokan investointi. Peruskorjaus valmistuu vuonna 2022.

Fazer-konserni investoi Kouvolan Korialla sijaitsevaan tehtaaseensa. Kauran kysyntä on maailmalla vahvassa kasvussa. Tehtaalle rakennetaan uusia linjoja ja keskitetään kaurapohjaisten kuluttajabrändin valmistusta siirtämällä Fazer Yosa -tuotteiden valmistuksen Korialle. Investoinnit nousevat vuoden sisällä yli 10 miljoonaan euroon. Tehtaalle on palkattu kesän aikana myös lisää työntekijöitä.

Myös Lumonin lisäinvestointi silkkipainokonelinjaan Kouvolan tehtaalla on valmistunut. Noin miljoonan euron arvoinen investointi vahvistaa yhtiön tuotetarjoamaa parvekejulkisivumarkkinoilla. Investointi on osa Lumonin investointiohjelmää, jonka suuruusluokka on viimeisen kolmen vuoden aikana ollut yhteensä noin 25 miljoonaa euroa. Kouvolan Korjalaan logistiikka-alueelle rakennetaan uusi 3 000 neliön valmistuotevarasto. Lumon on tehnyt historiansa suurimmat kaupat ja toimittaa kolmen suuren uudisrakennuksen parveke- ja kaidelasit Moskovaan. Yritys on lisäksi juuri tehnyt sopimuksen miljoonan euron investoinnista Kanadaan. Kanadaan menevät projektikohteet valmistetaan edelleen Kouvossa, joten investointi ei vaikuta Kouvolan tuotantoon.

Eristeyhtiö Ekovilla on vuosina 2019–2020 tehnyt Kouvolaan kaksi lähes miljoonan euron investointia. Yhtiö on uudistanut sekä puhallusvillatehtaan että levyvillatehtaan laitteistoa.

Kotkalainen Eagle Filters Oy on avannut uuden hengityssuojaimien tuotantolaitoksen Kotkaan. Työpaikkoja syntyy arviolta muutamia kymmeniä. Tuotanto on alkanut elokuun alussa. Tällä hetkellä Eagle Filtersillä on yksi hengityssuojaimien valmistuslinja, jolla on suunniteltu päästävän 30 000 kappaaleen valmistusmäärään vuorokaudessa.

Kymenlaaksolle tärkeä logistiikka-ala on niin ikään kärsinyt koronan vaikutuksista. Etenkin taksi- ja linja-autoala ovat olleet suurissa vaikeuksissa. Väkilukuun suhteutettuna Kymenlaakso on Suomen tavaraviennin ykkönen. Vienti veti vielä keväällä vielä hyvin, koska vientiyrietykset toimittivat pitkälti vanhojen sopimusten mukaisia tilauksia. Vientiyrietysten näkymät ovat heikentyneet eikä uusia sopimuksia ole keväällä enää solmittu siinä määrin kuin ennen. Tammi–elokuussa HaminaKotkan sataman vienti oli 21 % edellisvuotta pienempi. Edelleen merkittäviä syitä vähennykseen ovat kaasuputkiprojektin päättyminen ja alkuvuoden metsäteollisuuden lakot, mutta koronan vaikutukset maailmantalouteen ja suomalaisten vientituotteiden kysyntään ovat alkaneet näkyä yhä voimakkaammin satamaliikenteessä.

Rautatie- ja maantietermiinalin (Kouvola RRT) rakennus on käynnissä. RRT-alue toteutetaan vaiheittain. Ensimmäisessä vaiheessa rakennetaan rautatie- ja maantiekuljetuksia yhdistävä tavaratermiinali. Ensimmäisen vaihe valmistuu todennäköisesti vuoden 2022 loppupuolella ja sen kustannukset ovat noin 40 miljoonaa euroa. Toisessa vaiheessa rakennetaan logistiikka-aluetta. Termiinali vahvistaa Kouvolan asemaa logistiikkakaupunkina.

HaminaKotkan satamaankin saadaan uusia investointeja. Fertilog Groupiin kuuluva Tanking Terminal Kotka rakentaa Mussaloon uutta, yli 14 miljoonaa euroa maksavaa neste-termiinalia. Sen kautta pystytään käsittelemään yli 300 000 tonnia metanolia vuodessa. Samaan konserniin kuuluva Fertilizer Terminal Kotka investoi puolestaan uuteen irtolasitermiinaliin. Mussaloon rakennettava termiinali maksaa 15 miljoonaa euroa. Sen valmistuminen kasvattaa yhtiön irtolastikapasiteettia noin kolmanneksella nykyisestä. Myös

Rauanheimo investoi satamaan noin 17 miljoonan euroa uuteen rautatievaunujen purku-terminaaliin sekä sitä palveleviin uusiin raiteisiin.

Fintoil rakentaa Haminan nestesatamaan mäntyöljyn tislaamolaitoksen, jonka tuotteista suurin osa menee biodieselin tuotantoon. Tislaamon kapasiteetti on noin 200 000 tonnia vuodessa ja investoinnin arvo yli 100 miljoonaa euroa. Fintoil aikoo työllistää suoraan 30 ja välillisesti noin 100 henkeä. Tuotantoon liittyvät raaka-ainekuljetukset ja valmistuotteet lisäävät liikennettä Haminan satamassa. Laitoksen rakentaminen aloitetaan ympäristö- ja rakennuslupien saamisen jälkeen, aikaisintaan loppuvuodesta 2020. Yhtiön biotuotetehdas käynnistyy Haminan öljysatamassa vuoden 2022 aikana. Haminan sataman noin 100 miljoonan euron LNG-terminaali on valmistunut koekäyttöön, ja ensimmäiset asiakastoimitukset pystytään aloittamaan vuoden 2021 alussa. Tulevien vuosien aikana Haminan Energia tulee lisäksi investoimaan LNG:n jakeluinfraan miljoonia euroja.

Rakentamisen osalta kriisin edetessä uhkakuvia ovat hankkeiden siirtymiset, julkisen kysynnän ja sijoittajakysynnän heikentyminen sekä hankerahoituksen saatavuuden vaikeutuminen. Kymenlaaksossa on menossa mm. logistiikan investointeja, infrarakentamista, sairaalarakentamista ja myös Googlen uusien palvelinkeskusten rakentaminen on käynnissä. Kouvolan Ratomokeskuksen rakentaminen on edennyt suunnitellusti kesän aikana. Tavoitteena on, että keskus on valmis vuoden 2021 loppuun mennessä. Hankkeen kokonaiskustannusarvio on 68 miljoonaa euroa.

Myös suunnitelmat Kotkan Kantasataman tapahtumakeskuksen ja Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun uuden kampuksen rakentamisesta etenevät aikataulussaan. Tapahtumakeskuksen rakentamistyöt on tarkoitus aloittaa ensi vuoden alussa ja ne kestävät noin kaksi vuotta. Tapahtumakeskukseen tulee suuri sali, jonka tiloja pystytään jakamaan. Se mahdollistaa noin 3 200 katsojan konserttitapahtuman tai 2 100 henkilön kokouksen. Sali soveltuu myös urheilutilaisuuksien järjestämiseen. Tapahtumakeskuksen arvioidaan maksavan 24 miljoonaa euroa. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun Kotkan-kampuksen rakennustyöt puolestaan on määrä aloittaa ensi vuoden kesäkuussa. Opiskelun on tarkoitus alkaa uusissa tiloissa syksyllä 2023. Kampuksen budjetti on runsaat 40 miljoonaa euroa.

Kauppan tilanne on kaksijakoinen: esimerkiksi päivittäistavara- ja rautakaupat ovat kasvattaneet liikevaihtoaan. Sen sijaan osa erikoiskaupoista on suurissa vaikeuksissa. Luontaisen tasaisten asiakasvirtojen puute, suppea tuotetarjonta, päivittäistavarakaupan puuttuminen ja riippuvuus Venäjän-kaupasta ajoivat outlet-kylä Zsarin selvitystilaan. Parhaillaan selvitetään yhtiön taloudellista tilaa ja etsitään ratkaisuja toiminnan jatkon turvaamiseksi. Vaalimaalle rakennettavan Skandinavian Shopping Center -ostoskeskuksen rakentaminen on aikataulussa. Liikkeen on tarkoitus avautua ensi lokakuussa. Siihen sijoittuvista liikkeistä on julkistettu ainoastaan Lidl ja Rajamarket, mutta valtaosa ostoskeskuksen tiloista on jo varattu. Keskuksen rakentamiskustannukset ovat noin 20 miljoonaa euroa.

Kymenlaaksossa ulkomaalaisten matkailijoiden puuttuminen leikkaa matkailukysyntää arviolta 9,5 miljoonalla eurolla kuukaudessa. Ulkomaisten matkailijoiden puutetta on jossain määrin pystytty paikkamaan kotimaan matkailulla. Esimerkiksi Tykkimäen Aquaparkissa, Merikeskus Vellamossa, Mustilan Arboretumissa ja Verlassa on rikottu kävijäennätyksiä. Vaikka kesä on ollut monessa käyntikohteessa jopa ennätyksellinen, on matkailualan kokonaistilanne kuitenkin edelleen erittäin vaikea. Matkailutoimialalla tarvitaan kansainvälisiä asiakkaita, monisegmenttisyttä ja ympärivuotisuutta.

Myös tapahtumateollisuus on vaikeuksissa. Valtaosa yleisötapahtumista on peruttu. Kymenlaakson isojen tapahtumien (esimerkiksi Meripäivät: noin 235 000 kävijää, Hamina Tattoo: noin 140 000 kävijää) peruuntuminen on merkittävä isku aluetaloudelle. Viime vuonna Meripäivillä käytettiin pelkästään tapahtuma-alueella noin 7 miljoonaa euroa. Koronapandemian takia Kymi Ringin ratamoottoripyöräilyn MotoGP-sarjan sekä motocrossin MM-osakilpailut siirrettiin ensi vuoteen. Myös Kotkan risteilyalukset ovat joutuneet perumaan tulonsa. Mikäli matkailutilanne normalisoituu ensi vuoden kesään mennessä, on Kotkaan tulossa ainakin kolmetoista risteilyalusta. Tällöin puhutaan yli 40 000 risteilymatkustajasta ja lisäksi yli 12 000 miehistön jäsenestä.

Saaristo, meri ja Kymijoki ovat maakunnan matkailuvaltteja, ja näiden liiketoimintaa kehitetään systemaattisesti. Maakunnassa on myös nousemassa vesistöjen lisäksi esimerkiksi kansallispuistoa hyödyntävää luonto- ja kulttuurimatkailuliiketoimintaa. Kimolan kanava avautui veneilyliikenteelle elokuun alussa. Kimolan kanavayhteys ja läheisten satamien kehittäminen lisäävät Heinola–litti–Kouvola-alueen veneilymahdollisuuksia sekä kytkevät seudun vesistöt keskiseen Järvi-Suomeen. Rakennuskustannukset olivat noin 21 miljoonaa euroa. Kanavarakentamisen ohella huolehditaan sekä veneilyinfran ja -palveluiden että matkailu- ja palveluliiketoimintojen kehittämisestä. Kimolan kanavan liikenteeseen on rakennettu pienvenesatamia ja sillä on myös risteilyliikennettä.

Kesätapahtumien peruuntuminen on vauhdittanut Sokos Hotel Vaakunan remonttia Kouvossa. Kaikki hotellin noin 170 huonetta, hotellin vastaanotto, sisäänkäynti ja ravintola Frans & Rose uusitaan. Kokonaisuudessaan noin 10 miljoonan euron remontti valmistuu keväällä 2021. Myös litissä sijaitseva hotelli Radalla investoi peruskorjauksiin ja uusiin huvilarakennuksiin. Pyhtäällä elämyskeskus Sirius Sport Resortin avaus siirtyi koronan takia. Tiloissa on tarkoitus jatkaa matkailuun ja urheiluun liittyvää toimintaa. Konseptia kehitetään perheystävällisempään suuntaan.

Alkutuotanto on edelleen tärkeä elinkeino Kymenlaaksossa. Maatalouden rakennemuutos jatkuu. Maatilojen määrä vähenee ja samalla tilojen keskikoko on kasvussa. Kymenlaakson maatilayrittäjät kokevat tuotantonsa kannattavuuden heikommaksi kuin viljelijät keskimäärin Suomessa. Kannattavuus ja kannattavuusodotukset ovat varsinkin kasvinviljelytiloilla heikot. Metsätalouden ja muun yritystoiminnan kannattavuustilanne ja odotukset

ovat paremmat. Muuta yritystoimintaa harjoitetaan maataloilla enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Varsinkin koneyrittäjyys on suosittu sivutoimi. Pandemia on nostanut kotimaisen maatalouden ja elintarvikeketjujen arvostusta. Kasvunäkymiä tulevaisuudessa on mm. biotaloudessa, lähi- ja luomuruokatuotannossa sekä matkailussa.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Työ- ja elinkeinotoimistoon ilmoitettiin kuluvan vuoden tammi-elokuussa noin 9 600 uutta työpaikkaa eli 17 % prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna (koko maa -13 %). Avoimia työpaikkoja oli eniten toimisto- ja laitossiivoojille, myyjille, lähihoitajille sekä puhelin- ja asiakaspalvelukeskusten myyjille. Edellisvuoteen verrattuna vähemmän avoimia työpaikkoja ilmoitettiin kiinteistöhuollon työntekijöille, puutarhureille & kasvihuonetyöntekijöille, kuorma-auton ja erikoisajoneuvojen kuljettajille, myyntiedustajille ja kirvesmiehille. Edellisvuotta enemmän työpaikkoja oli auki toimisto- ja laitossiivoojille, avustaville puutarhatyöntekijöille, sosiaalialan ohjaajille ja -neuvojille, talonrakentajille sekä elintarviketeollisuuden prosessityöntekijöille.

Vaikka työvoiman kysyntä on laskenut, ammattibarometrin mukaan pula-ammatteja on edelleen paljon. Molemmissa seutukunnissa niistä selkeimpiä ovat monet sote-alan ammatit kuten yleis- ja erikoislääkärit, sosiaalityön erityisasiantuntijat, sairaanhoitajat, suuhygienistit, farmaseutit, psykologit ja röntgenhoitajat. Teollisuus etsii osaavia koneistajia, hitsaajia ja konetekniikan asiantuntijoita. Kouvolan seudulla on pulaa muun muassa kirjanpidon asiantuntijoista, sähkö- ja automaatioinsinööreistä ja myyntiedustajista. Kotkan-Haminan seudulla pulaa on mm. rakennussähköasentajista, vartijoista ja maansiirtokoneiden kuljettajista. Ylitarjontaa on erilaisista sihteerin- ja toimistotyön ammateista, mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijoista, prosessinhoitajista, kosmetologeista ja rakennusmaalareista. Etenkin ylitarjonta-ammattit vaihtelevat seutukunnittain.

Alueen pk-yritysten ja suurten yritysten kehittämisen esteenä on yritysten ostovoiman heikentymisen lisäksi pula osaajista. Maakuntaan kaivataan osaajia mm. ympäristö- ja energia-alalle. Koulutuspanostuksissa tulisi huomioida viennin merkitys maakunnalle. Maakunta kilpailee myös ICT-osaajista. Kyse ei ole pelkästään ohjelmistoyrityksistä, vaan tarve koskee niin teollisuutta kuin monia muitakin toimialoja. Työnjohtokoulutusta tarvitaan muuallekin kuin rakennusosalalle. Yritysten kehittämishalukkuutta leimaa kiinnostus digitaalisiin ongelmanratkaisuihin ja tulevaisuuden suunnitteluun. Nämä ovat käytännössä kokoelma hyvin yritys- ja liiketoimintaympäristökohtaisia tarpeita. Koronan myötä ovat korostuneet mm. asiakaslähtöinen palvelujen kehittämisosaaminen ja palvelumuotoilu, digitaalisen identiteetin hallintataidot, verkkomarkkinointi, verkkoasiakaspalvelu, tietoturva-asiat, erilaiset yritysten yhteistyömuodot, monipaikkainen johtaminen ja henkilöstön hyvinvointi.

Kattava ja laadukas koulutustarjonta on oleellinen elinvoimatekijä. Maakunnassa on tehty paljon töitä sujuvien koulutusväylien mahdollistamiseksi mm. erilaisin yhteistyösopimuksin, kehittämällä väyläopintoja ja uudistamalla koulutustarjontaa. TE-toimistossa panostetaan nuorten valmentaviin työhönvalmennuksiin, työhaku- ja uravalmennuspalveluihin muodostamalla erilaisia palvelupolkukokonaisuuksia. Syksyn 2020 aikana valmistellaan Ohjaamo-toiminnan koko maakunnan kattava yhteistyösopimus, jonka avulla vahvistetaan toiminnan tavoitteellisuutta, vaikuttavuutta, resursointia ja toimintamallia. Ennakointiverkosto on tiivistänyt toimintaansa. Maakunnassa on aloittanut jatkuvan oppimisen tiimi, jonka tehtävänä on toimialaennakkoinnin kautta vastata nopeasti osaamis- ja koulutustarpeisiin. Elinkeinoelämän nopeat syklit tarvitsevat ketterää koulutusjärjestelmää, joka pystyy tarjoamaan etenkin aikuisille nykyistä enemmän täsmä- ja täydennyskoulutusta. Kaikkiaan koulutusratkaisuisissa tulisi pyrkiä joustaviin ratkaisuihin (myös työn ohessa).

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Elokuun 2020 tilastojen mukaan Kymenlaaksossa oli noin 10 500 työtöntä. Luku on 23 % edellisvuoden vastaavaa ajankohtaa suurempi (koko maa +42 %). Valtaosa työttömyyden kasvusta kohdistuu lomautusten kasvuun. Lomautettuja oli maakunnassa noin 1 500, joka on 731 % viimevuotista enemmän. Työttömiä (ilman lomautettuja) oli 8 % vuoden takaista enemmän. Lomautettujen määrä on laskenut korkeimmista huhtikuun luvuista 61 prosentilla eli noin 2 300 henkilöllä. Työttömyys on kohdistunut laajasti eri ammattiryhmiin, mutta eniten ammatti ei tiedossa -ryhmään. Tämän ryhmän ammattikoodit suurelta osin tarkentuvat myöhemmin. Myös palvelu- ja myyntityöntekijöiden työttömyys on kasvanut paljon. Erityisen paljon uusia työttömiä on myyjien, kuorma-auton ja erikoisajoneuvojen kuljettajien sekä ravintola- ja suurtaloustyöntekijöiden ammattiryhmissä.

Työttömien osuus työvoimasta on pysytellyt valtakunnallista keskiarvoa korkeammalla. Osuus oli nyt 13,6 % (koko maa 12,5 %), kun vuosi sitten osuus oli 10,9 %. Riskinä on työttömyyden pysyvä nousu. Vaikka useiden toimialojen – esimerkiksi palvelusektorin – lomautettujen määrä on lähtenyt selvään laskuun, syksyn tilanne on epävarma. Etenkin teollisuuden ja rakentamisen näkymät voivat syksyn mittaan heikentyä, jolloin lomautusten ja irtisanomisten määrä kasvaa.

Koronatilanne on riski erityisesti koulutuksen ja työelämän nivelvaiheessa oleville nuorille, koska työmarkkinoille kiinnittyminen vaikeutuu. Alle 25-vuotiaita työttömiä on Kymenlaaksossa noin 1 300 eli viidennes edellisvuotta enemmän (koko maa +42 %). Nuorten työllisyystilanne jatkuu vaikeana etenkin, jos epidemian vuoksi palvelusektorin toimintaa rajoitetaan.

Miesten työttömyys (+22 %) kasvoi hieman vähemmän kuin naisten (+24 %). Koulutusasteittain tarkasteltuna lähes kaikkien koulutusasteiden työttömyys on noussut.

Ulkomaalaisten työttömyys on pysytellyt lähes samoissa lukemissa kuin vuosi sitten. Yli vuoden työttömänä olleita oli noin 2 800 henkilöä – tämä on 11 % enemmän kuin edellisvuonna samaan aikaan (koko maa +24 %). Yli vuoden työttömänä olleiden määrän ennakoitaan kasvavan koronatilanteen pitkittyessä.

Etelä-Karjala

Etelä-Karjalassa asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 127 104 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 793 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 7 366, mikä on 30,0 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 12,9 %. Lomautettuja oli 1 078 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Vaikka koronatilanne Etelä-Karjalassa on ollut melko rauhallinen, koronakriisin negatiiviset vaikutukset näkyvät laajalla rintamalla. Työllisyyden heikkeneminen, työttömyyden, nuorisotyöttömyyden ja pitkäaikaistyöttömyyden lisääntyminen, lomautukset, yrittäjien jaksamisongelmat, syrjäytymisvaara ja muut sosiaaliset vaikutukset ovat niistä keskeisimpiä. Työttömien ja lomautettujen yhteismäärä oli elokuun lopussa 30 prosenttia edellisvuotta suurempi (koko maa +42 %). Työllisyysaste on viimeisimpien tilastojen (vuoden toinen neljännes) mukaan 63,1 prosenttia kun vuosi sitten se oli seitsemän prosenttiyksikköä korkeammalla.

Korona on kohdellut eri toimialoja eri tavoin, ja erot jopa toimialan sisällä ovat suuria. Kriisi on vaikeuttanut tilannetta suorimmin juuri pienyritysvaltaisilla toimialoilla: ravintoloissa, matkailuyrityksissä, pienissä erikoiskaupoissa, henkilökohtaisissa palveluissa, osassa logistiikkayrityksiä sekä taiteissa, viihteessä ja virkistyksessä. Useimmissa pienissä yrityksissä talouspuskuri on käytetty kevään kriisistä selviämiseen. Teollisuudessa, teknologiateollisuudessa ja viennissä näkymät ovat epävarmat, vaikkakin toistaiseksi vienti on vetänyt lähes viime vuoden tahtiin. Tilanne nakertaa taloutta myös pitkällä tähtäimellä. Investointeja ei tehdä, jos tulevaisuudennäkymät ovat hämärän peitossa.

Kuntien talous oli kireä jo ennen koronaa. Koronakriisi heikentää kuntataloutta lisäämällä kuntien sosiaali- ja terveydenhuollon menoja, heikentämällä talouskasvua ja työllisyyttä ja sitä kautta verotuloja sekä vähentämällä kuntien maksutuloja. Verotulojen lasku ja nykyiset väestökehitysarviot voivat johtaa negatiiviseen kierteseen, josta on vaikea palautua. Etelä-Karjalan sosiaali- ja terveyspiiri EKSOTEn yhteensä 30 miljoonan euron ylimääräiset palkkasaavat heikentävät kuntien taloutta entisestään.

Etelä-Karjalan sijainti Venäjän rajalla on erityispiirre, joka on vuosisatojen ajan luonut mahdollisuuksia, mutta myös tarvetta sopeutua muuttuviin poliittisiin, taloudellisiin ja kulttuurisiin olosuhteisiin. Venäjän koronatilanne on edelleen vakava ja maan talous kärsii globaalien pandemian seurauksista, mistä seuraa merkittäviä riskejä Etelä-Karjalan aluetaloudelle. Venäjän rajan kiinniolo ja venäläisten asiakkaiden puuttuminen on nostanut esiin useiden toimialojen Venäjä-riippuvuutta. Rajan ennakoidaan pysyvän kiinni ainakin vuoden loppuun asti. Tämä tarkoittaa aluetaloudelle arviolta 225 miljoonan euron liikevaihdon ja 900 henkilötyövuoden menetystä.

Kriisin selättämisessä on paljon kyse kilpailukyvyn palauttamisesta, uusista investoinneista, toimivista työmarkkinoista ja työpaikkansa menettäneiden osaamisen päivittämisestä. Kriisin jälkeenkin haasteena on parantaa elinvoimaisuutta sekä houkutella uusia yrityksiä ja innovaatioita Etelä-Karjalaan. Ennakkotilastojen mukaan vuoden 2020 toisella neljänneksellä kuntien välisessä nettomuutossa maakunnan väki väheni 234 henkilöä (koko vuonna 2019 noin 500 henkeä). Lisääntynyt etätö tarjoaa ihmisille uusia asuinmahdollisuuksia. Monipaikkaisuus on kasvava trendi. Tulevaisuudessa asuinpaikka valitaan aikaisempaa useammin myös turvallisuuden, edullisuuden, väljyyden ja ympäristöystävällisyyden perusteella.

Infrainvestoinnit auttavat osaltaan alueen talouden elpymisessä. Luumäen ja Imatran välisen rautatien parantaminen on käynnissä. Luumäen ja Imatran välinen rataosuus on koko Suomen rataverkon yksi vilkkaimmin liikennöidyistä erityisesti teollisuuden puukuljetusten takia. Välille Joutseno-Imatra rakennetaan uusi 19 kilometriä pitkä kaksoisraide nykyisen yksiraiteisen osuuden rinnalle. Luumäen ja Joutsenon välillä tehdään nykyisen raiteen perusparannusta. Hankkeen kustannusarvio on lähes 190 miljoonaa euroa. Tavoiteaikataulun mukaan hanke on valmis vuonna 2023.

Saimaan kanavan sulkujen pidentämiseen on hallituksen budjettiriihessä päätetty myöntää 90 miljoonaa euroa. Hankkeessa pidennetään kanavasulkuja 11 metrillä uusimalla ja siirtämällä sulkujen yläportit. Saimaan kanavaa kehitetään myös nostamalla vedenpintaa. Tähän hankkeeseen myönnettiin 5 miljoonan euron valtuus. On arvioitu, että hankkeen kotimainen työllisyysvaikutus on noin 2 000 henkilötyövuotta. Muutokset mahdollistavat suurempien alusten käytön, suuremman kulkusyvyyden ja vuosittaisen liikennöntiajan pidentämisen. Teollisuuden logistiikan ja rahtilaivojen lisäksi investointi mahdollistaa nykyistä laajemman risteilyliikenteen Saimaalla moderneilla matkustaja-aluksilla.

Eri organisaatiot ovat helpottaneet koronasta selviämistä monin tavoin. ELY-keskus ja TE-toimisto ovat rakentaneet palveluja ja koulutusohjelmia uusille kohderyhmille ja uusin toimintatavoin. Kunnat ovat tehostaneet omaa elinkeinotyötään ja muun muassa toteuttaneet räätälöityjä ratkaisuja yritysten akuutista tilanteesta selviämiseksi esimerkiksi erilaisin määräaikaisin vuokrahelpotuksin. Kansallisesti on koordinoitu paljon yritysten

tukitoimia: ELY-keskuksen, Business Finlandin ja ravitsemusyriyten tuet, Finnveran ja kuntien myöntämät tuet sekä maaseudun yritysten ja maatalouden alkutuotannon tuki. Maakunnille suunnattua kansallista kehittämisrahoitusta on suunnattu kriisitilanteeseen vastaamiseksi. Etelä-Karjalan yritysneuvonnan toimijat ovat yhdistäneet voimansa kuntarajat ylittävään yhteistyöhön. Mukana yhteistyössä ovat Lappeenrannan kaupungin Wirma yrityspalvelut, Etelä-Karjalan Yrittäjät ry, Business Mill -yrityshautomo sekä Imatran Seudun Kehitysyhtiö Oy. Muutkin yhteistyöverkostot ovat tiivistäneet toimintaansa.

Maakunnallisen selviytymissuunnitelman valmistelu on käynnissä. Siinä linjataan mm. yritysten toipumista, kasvua ja uutta liiketoimintaa tukevista elinkeino- ja innovaatiopolitiikan painopisteistä, yhteistyömuodoista ja vastuista sekä julkisista hankinnoista ja toteutuskelpoisista investoinneista nopeana talouden elvytyksenä. Tähtäimessä on elinkeinorakenteen uudistuminen, joka nojaa osaamiseen ja innovaatioihin.

Taluskriisin pituus on keskeinen tekijä. Talouskasvuun koronaviruksen vuoksi aiheutuvan kriisin syvyys riippuu pitkälti siitä, kuinka pitkään epidemiaan liittyvät rajoitustoimet ja epävarmuus koronan terveyshaitoista ympäri Eurooppaa jatkuvat. Vaikutukset ovat sitä vakavampia ja pitkäkestoisempia, mitä enemmän ne vaikuttavat kuluttajien luottamukseen, kysyntäkäyttäytymiseen ja investointeihin.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Tuoreen Pk-yritysbarometrin mukaan Etelä-Karjalan suhdannenäkymät ovat koko maata synkempiä. Suhdannenäkymien osalta maakunnan saldoluku on -15, kun koko maassa se on -10. Seutukuntien välillä on merkittävä ero (Lappeenranta -25, Imatra +2). Liikevaihdon näkymät seuraavan vuoden aikana ovat niin ikään alempana kuin koko maan keskiarvo. Saldoluku oli -6 (koko maa -2). Imatralla odotukset liikevaihdon kehittymisestä ovat Lappeenranta korkeammalla. Investointiodotukset ovat miinuksella (-9, koko maa -13). Odotukset henkilökunnan määrästä ovat lievästi plussalla molemmissa seutukunnissa (+3, koko maa -2).

Etelä-Karjalan kauppakamarin syyskuun alussa tehdyn koronakyselyn mukaan peräti 97 prosenttia eteläkarjalaisista yrityksistä arvioi koronatilanteen jollakin tavalla vaikuttaneen yrityksen toimintaan. Liikevaihto on vähentynyt noin 85 prosentilla vastaajista. Seuraavien kahden kuukauden aikana liikevaihto tulee pienentymään noin 80 prosentilla vastaajista. Puolet vastaajista kertoo koronan vaikuttaneen henkilöstön määrään joko lomautusten tai irtisanomisten muodossa. Tilanne ei juuri tule muuttumaan lähikuukausien aikana.

Konkurssien määrä ei ennakkotilaston mukaan ole toistaiseksi kasvanut viime vuoteen verrattuna. Maaliskuun alun ja elokuun lopun aikana on tilastoitu 17 vireille pantua konkurssia, joista 5 kaupan alalla. Suurimpia konkurssreja on ison markkinaosuuden saavuttaneen

taksiyhtiö Kajonin konkurssi, jonka jäljiltä 70 ihmistä jäi työttömäksi. Eduskunta muutti keväällä konkurssilakia koronavirukseen vuoksi väliaikaisesti siten, että koronavirukseen joutuneet yritykset saatiin pelastetuksi turhilta konkurseilta. Lakimuutos, jolla rajoitetaan velallisen asettamista konkurssiin velkojan hakemuksesta, on voimassa 31.10.2020 saakka. Mikäli väliaikaisen lain voimassa oloa ei jatketa, syksy tulee olemaan pienille yrityksille raaka. Myynnin pysähtyminen keväällä sinetöi erityisesti mikroyrittäjien luopumispäätöksiä. Loppuvuoden tilanteen ennakoidaan heikkenevän myös teollisuudessa ja rakennusallalla uusien tilausten vähenemisen myötä. Isojen yritysten vaikeudet tulevat näkymään myös alihankintaketjuissa. Palvelualojen tilanne on myös pitkälti riippuvainen rajoituksista.

Koronakriisi on vaikuttanut myös metsäteollisuuteen, vaikka tehtaot ovat pyörineetkin lähes normaalisti. Nyt tarvitaan esimerkiksi erilaisia hygieniapapereita ja -tuotteita. Pakkaustarvike- ja kartonkiteollisuutta siivittää verkkokaupan kasvu. Neste- ja elintarvikepakkausten kulutus on koronan aikana maailmalla lisääntynyt. Se kompensoi joidenkin kuluttajapakkauskartonkien kysynnän vähenemistä. Paperin menekki on selvästi vähentynyt koronapandemian ja etätöihin siirtymisen vuoksi. Sekä paperin että sellun hinta ovat alhaalla. Muuttunut markkinatilanne näkyy myös Etelä-Karjalassa UPM:n Kaukaan sellutehtaan yt-neuvottelujen myötä. Sahoilla sen sijaan kärsittiin jo ennen nykyistä kriisiä kysynnän heikentymisestä, mutta koronavirus heikensi entisestään sahatavaran sekä vanerin ja puutuotteiden kysyntää.

Metsä- ja biotalousosaamisen lisäksi alueella on vahva ympäristö- ja energia-alan osaamiskeskittymä, johon syntyy uusia innovaatioita ja uutta kasvuhakuista liiketoimintaa. Ympäristö- ja energia-alalle toivotaan elvytysrahoitusta, mikä lisännee innovaatioita ja kehitystyötä. Etenkin Lappeenranta on profiloitunut energiatalouden, kiertotalouden ja kestävä liiketoiminnan osaamisen edelläkävijäksi. Lappeenrannan-Lahden teknillinen yliopisto on suunnannut toimintaansa yhä enemmän kestävä kehityksen ja uusiutuvan energian tutkimukseen ja kehittämiseen. Lappeenrannassa uusi biokaasulaitos käsittelee noin 20 000 tonnia jätettä vuodessa. Laitoksessa käsiteltävä jäte on osin kotitalouksien biojätettä ja osin jätevesilietettä Lappeenrannan, Imatran ja muutaman pienemmän kunnan vedenpuhdistamoista. Lopputuloksena syntyy päästötöntä polttoainetta liikenteen käyttöön. Laitoksen rakentaminen on maksanut noin 15 miljoonaa euroa.

Fazer siirtää ksylitolipastillien ja -purukumien valmistuksen tehtaalleen Lappeenrantaan. Fazer on vuodesta 2015 lähtien investoinut tehtaaseen lähes 25 miljoonaa euroa ja jatkaa tehtaan kehittämistä myös tulevaisuudessa. Rakennettavilla ksylitolimakeisten tuotantolinjoilla ei näillä näkymin ole välitöntä työllistävää vaikutusta. Samaan aikaan koronavirusepidemia on vähentänyt makeisten kysyntää erityisesti tax free -myynnissä, joten Fazer aloittaa yt-neuvottelut Lappeenrannan makeistehtaalla. Lomautukset toteutetaan tämän vuoden aikana.

Marjayhtiö Kaskein marja investoi 1,5 miljoonan euroa tuotantotiloihin Lappeenrannassa. Yritys tekee muun muassa uusia pullotuslinjoja ja laajentaa juomanvalmistuskellaria.

Investointi avaa isompia marjatuotteiden vientimarkkinoita Aasiaan, kunhan koronapandemia hellittää otettaan.

Ranskalaisyhtiö Neoen rakentaa Lappeenrantaan Pohjoismaiden suurimman akkuvaraston. Kyseessä on Suomen ensimmäinen suuritehoinen akku, joka kytketään sähköverkkoon. Akkuvaraston avulla voidaan vakauttaa Suomen sähköverkkoa. Lisäksi helpottaa uusiutuvan energian käyttöönottoa. Varasto on tarkoitus saada toimintaan ensi vuoden kesällä. Kyseessä on useiden miljoonien investointi, jonka tarkkaa hintaa ei ole kerrottu julkisuuteen. Lappeenrantaan on myös rakentumassa ainutlaatuinen Danfoss testilaboratorio. Siellä on tarkoitus testata muun muassa sähkörekkojen moottoreita sekä tehoelektroniikkaa. Kyseessä on miljoonien investointi.

Matkailualan tilanne on edelleen erittäin vaikea. Heinäkuun tilastojen mukaan matkailijoiden yöpymiset vähenivät Etelä-Karjalassa 8 prosenttia edellisvuoteen verrattuna. Kotimaisten yöpyjien määrä kasvoi 22 prosenttia, kun taas ulkomaisten yöpyjien määrä väheni 95 prosenttia. Vähennys on suurinta maakuntien välisessä vertailussa. Positiivista on, että hotellien käyttöaste oli korkea. Myös liikematkustuksen väheneminen tekee ison loven matkailuun. Viime vuonna liikematkustajien osuus Lappeenrannan hotelliyöpyjistä oli noin 26 prosenttia. Kysyntä elpynee vain osittain, kun etäkokoustavat yleistyvät ja jäävät pysyväksi toiminnaksi.

Matkailuun liittyvät vaikutukset heijastuvat merkittävästi myös kauppaan, palveluihin ja ravintola-alaan. TAK Rajatutkimuksen (2019) mukaan ulkorajojen sulkeminen koronan vuoksi vähentää matkailutuloja Etelä-Karjalassa 25,4 miljoonaa euroa kuukaudessa ja kaupan ja palvelualojen arvolisäveroton liikevaihto laskee lähes 22 miljoonaa euroa kuukaudessa. Venäläismatkailijoiden paluu Etelä-Karjalaan on vaikeasti ennakoitavissa. Patoutunutta kulutuskysyntää Suomessa myytävälle tuotteille on, mutta matkailijoiden ostovoima kärsii Venäjän talouden supistuessa.

Kaupan alan suurimmat kärsijät ovat erikoiskauppoja, joiden tarjonta on suunnattu pääosin venäläisille. Paikallisen yritystoiminnan ja sen myötä alueen työpaikkojen uhkana on myös kuluttajien ostotottumusten muuttuminen koronan myötä aiempaa vahvemmin digiostoihin painottuvaksi. Uskoa päivittäistavarakaupan kannattavuuteen kuitenkin on: Lappeenrannan Prisman laajennustyöt ovat alkaneet. Prismaan tulee noin 3 000 neliömetrin kokoinen laajennus. Samalla uudistetaan mm. pysäköintialueita. Sen jälkeen alkaa nykyisen Prisman saneeraus. Kokonaisuudessaan Lappeenrannan Prisman rakennustyöt valmistuvat elokuussa 2021. Investoinnin kokonaisarvo on noin 13,5 miljoonaa euroa.

Lappeenrannan lentokentälle tilanne on haasteellinen. Viime vuoden matkustajista noin 60 prosenttia oli venäläisiä ja 36 prosenttia suomalaisia. Muiden kansalaisuuksien osuus oli pieni. Halpalentoyhtiö Ryanair laskee koneiden korkeiden täyttöasteiden varaan, joten

koronan lisäksi venäläisten puuttuminen on riski reittien jatkumiselle. Ryanair on tiedottanut Bergamon, Berliinin ja Budapestin reittien alkamisesta uudelleen lokakuun lopulla sekä uuden Etelä-Saksan reitin avautumisesta lokakuussa. Wieniin lennettäisiin maaliskuusta alkaen. Jos ympärivuotisia kahdesti viikossa lennettäviä reittejä pystytään suunnitellusti lentämään, on matkustajapaikkoja tarjolla ensi vuonna yli 180 000, joka olisi kentän kaikkien aikojen ennätys. Lentoasema keskittyy nyt myös uuden digitaalisen myyntikanavan kehittämiseen. Saimaan brändiarvon hyödyntämisessä on alueella vielä paljon mahdollisuuksia. Etelä-Karjala panostaa Saimaan matkailun kehittämiseen yhdessä Etelä-Savon kanssa ja etsii aktiivisesti rahoitusta yhteiselle saimaa.fi/lakesaimaa.fi -alustalle. Maakunta on mukana myös Itä-Suomen Euroopan kulttuuripääkaupunkihanke Saimaa-ilmio -yhteistyössä, mikä eteni toiselle hakukierrokselle. Korona-epidemia on toistaiseksi vähentänyt kansainvälistä matkailua ja lisännyt kotimaan matkailua, mikä on otettu huomioon matkailuyhteistyössä.

Myös tapahtumateollisuus on vaikeuksissa. Valtaosa yleisötapahtumista on peruttu, ja tämä on suuri isku aluetaloudelle. Imatran ajot järjestettiin tänä vuonna virtuaalisesti. Viime vuonna tapahtuma keräsi noin 42 000 katsojaa ja toi kaupungille noin viisi miljoonaa euroa, josta puolet käytettiin tapahtuman ulkopuolisiin palveluihin. Suurimpia matkailualan investointeja on Imatran Kylpylän suihkutilojen ja saunojen peruskorjaus, joka valmistui kesän alussa. Investoinnin arvo on 1,1 miljoonaa euroa. Kesällä ja alkusyksystä varaustilanne on ollut hyvä. Ratkaisevaa on se, miten suomalaiset uskaltavat matkustaa kotimaassa ja tuleeko alalle uusia mittavia koronasta johtuvia rajoituksia.

Etelä-Karjalan rajanylityspaikoilla aloitetaan parannustöitä tänä vuonna. Esimerkiksi teitä, rataosuuksia, liittymiä ja laitteistoja parannetaan. Imatran rajanylityspaikalla parannetaan rajanylityspaikan rataosuutta. Parikkalassa kehitetään rajanylityspaikan läpivalaisulaitteistoja ja tunnistusjärjestelmiä. Lisäksi rajanylityspaikalle vievän tien ja valtatie 6:n liittymää parannetaan. Lappeenrannan Vainikkalassa sijaitsevan kansainvälisen rajanylityspaikan toimintaa parannetaan rakentamalla uusi rajatarkastusasema ja kehittämällä valvontajärjestelmiä. Yhteensä parannustöiden budjetti on 16,5 miljoonaa euroa.

Konepajateollisuudessa on suurta vaihtelua. Tuotanto on osalla toimijoista selvästi pienentynyt ja monella konepajalla pelätään pahimman olevan vasta edessäpäin. Ovakon Imatran tehtailla näkymät ovat epävarmat. Lomautukset käynnistyivät kesäkuun alusta lähtien. Taustalla ovat koronaviruspandemian aiheuttamat globaalit ongelmat teräsmarkkinoilla. Tuotteille ei ole nyt kysyntää, sillä esimerkiksi Ranskassa ja Italiassa autotehtaita on jouduttu sulkemaan koronaepidemian takia, ja myös Scanian ja Volvon kuorma-autotehtaita on ajettu alas kysynnän romahdettua. Lähes koko henkilöstöä koskevat lomautukset mietitään viikko kerrallaan kulloisenkin tilauskannan mukaan. Toisaalta osalla konepajoista on myös normaalitilannetta vastaava työkuorma, johon saattaa osin vaikuttaa se, että esimerkiksi keskieurooppalaisilla tavarantoimittajilla on toimitusvaikeuksia ja Suomesta löytyy tuotantokapasiteettia.

Rakennusalalla koronaepidemia vaikuttaa viiveellä. Jo ennen poikkeustilannetta ennakointiin rakentamisen vähentyvän ja keskittyvän lähinnä kasvukeskuksiin. Kriisin edetessä uhkakuvia ovat hankkeiden siirtymiset, julkisen kysynnän ja sijoittajakysynnän heikentyminen sekä hankerahoituksen saatavuuden vaikeutuminen. Investointi- ja korjaushalut liike- ja toimistotiloissa ovat vielä vaikeasti ennakoitavissa. Suurempana trendinä ovat ihmisten asenteet ja arvot, kun kysymykseen tulee esimerkiksi kaupungistuminen, vuokra-asumisen tai omistusasumisen houkuttelevuus.

Lappeenrannan kauppakeskus Armadan alakertaan remontoidaan uutta viihdekeskusta. Yökerhon ohella kiinteistöön tulee mm. karaokebaari, biljardi- ja keilauskeidas sekä ruokaravintola. Armadan viihdekeskuksen varsinaisia avajaisia on tarkoitus viettää marraskuussa. Remontin hinta on noin kolme miljoonaa euroa. Imatran Mansikkalaan on valmistunut massiivipuinen koulukeskus. Suomen suurimman puukoulun investointi maksoi noin 45 miljoonaa euroa. Lappeenrannassa investoidaan uusiin koulutiloihin myös lähitulevaisuudessa. Korona on jonkin verran hidastanut joidenkin uusien rakennusinvestointien valmistelua. Näitä ovat mm. Lappeenrannan monitoimiareena, sisäliikuntahalli sekä Imatran uimahalli- ja urheilutalohankkeet.

ICT-alan yrityksillä nykyiset tuotteet ja asiakkaat takaavat kysynnän. Uusien projektien osalta on hiljaista. Todennäköisesti patoutunut kysyntä purkaantuu koronan hellittäessä.

Alkutuotanto on edelleen tärkeä elinkeino Etelä-Karjalassa. Maatalouden rakennemuutos näyttäisi kiihtyvän. Maatilojen määrä vähenee ja samaan aikaan tilojen keskikoko on kasvussa. Maakunnan maatilayrittäjät kokevat tuotantonsa kannattavuuden heikommaksi kuin viljelijät keskimäärin Suomessa. Kannattavuus ja kannattavuusodotukset ovat varsinkin kasvinviljelytiloilla erittäin heikot. Metsätalouden ja muun yritystoiminnan kannattavuustilanne ja odotukset ovat paremmat. Muuta yritystoimintaa harjoitetaan maataloilla enemmän kuin koko maassa keskimäärin. Varsinkin koneyritys on suosittu sivutoimi. Pandemia on nostanut kotimaisen maatalouden ja elintarvikeketjujen arvostusta. Kasvunäkymiä tulevaisuudessa on mm. biotaloudessa, lähi- ja luomuruokatuotannossa sekä matkailussa.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Työ- ja elinkeinotoimistoon ilmoitettiin kuluvan vuoden alkupuoliskolla uusia työpaikkoja noin 6 200, eli 21 prosenttia viime vuotta vähemmän (koko maa -13 %). Avoimia työpaikkoja oli erityisesti toimisto- ja laitossiivoojille, myyjille, lähihoitajille, avustaville puutarhатыöntekijöille sekä myyntiedustajille. Aikaisempaa enemmän avoimia työpaikkoja ilmoitettiin maanviljelyn ja puutarhatalouden avustaville työntekijöille, vartijoille, lähihoitajille ja elintarviketeollisuuden työntekijöille. Viime vuotta vähemmän avoimia työpaikkoja oli myyjille, puhelin- ja asiakaspalvelukeskusten myyjille, teollisuuskoneasentajille ja -korjajille, mainosten jakajille ja tarjoilijoille.

Vaikka työvoiman kysyntä on laskenut, ammattibarometrin mukaan pula-ammattajeja on edelleen paljon. Molemmissa seutukunnissa niistä selkeimpiä ovat monet sote-alan ammatit kuten yleis- ja erikoislääkärit, sosiaalityön erityisasiantuntijat, sairaanhoitajat, lähihoitajat, erityisopettajat, psykologit ja lastentarhanopettajat. Teollisuus etsii osaavia koneistajia, hitsaajia ja ohutlevyseppiä. Lappeenrannan seudulla on pulaa mm. sovellussuunnittelijoista ja -ohjelmoijista sekä ravintola- ja suurtaloustyöntekijöistä. Imatran seudulla pulaa on mm. konetekniikan asiantuntijoista ja toimisto- ja laitossiivoojista. Ylitarjontaa on erilaisista sihteerij- ja toimistotyön ammattiteista, mainonnan ja markkinoinnin erityisasiantuntijoista, lastenhoitotyöntekijöistä sekä käytön tukihenkilöistä.

Alueen pk-yritysten ja suurten yritysten kehittämisen yhtenä esteenä on pula osaajista. Sote-alan osaajista on jatkuva pula. Lisäksi kaivataan osaajia mm. ympäristö- ja energia-alalle. Koulutuspanostuksissa tulisi huomioida viennin merkitys maakunnalle. Maakunta kilpailee myös ICT-osaajista. Kyse ei ole pelkästään ohjelmistoyrityksistä, vaan tarve koskee niin teollisuutta kuin monia muitakin toimialoja. Matkailualalla on edelleen tarvetta tuotteistamisen ja digitalisaation osaajille. Vaikka metallin näkymät ovat aikaisempaa heikommat, metallialan osaajilla on kova kysyntä ja oikeanlaisia osaajia on vaikea löytää. Suuret ikäluokat ovat eläköityneet eikä uudet teknologiat hallitsevia osaajia ole koulutettu tarpeeksi. Koronan myötä osaamisessa korostuvat mm. asiakaslähtöinen palvelujen kehittämisosaaminen, digitaalisen identiteetin hallintataidot, verkkomarkkinointi, verkkoasiakaspalvelu, tietoturva-asiat, erilaiset yritysten yhteistyömuodot, monipaikkainen johtaminen ja henkilöstön hyvinvointi.

Alueen oppilaitokset ovat ottaneet digiloikan opetuksen järjestämisessä. Matkustusrajoitukset hankaloittavat korkeakoulujen uusia avauksia ja uusien kansainvälisten korkeakoulu- ja tutkimuspartneruuksien kehittämistä. Kansainvälisten opiskelijoiden kohdalla korona tuottaa ongelmia. Ne opiskelijat, jotka ehtivät jättää viisumihakemuksensa keväällä, pystyvät aloittamaan opiskelut syksyllä. Muutoin viisumillisista maista tulevien opiskelijoiden saapuminen Suomeen ei onnistune syyskaudella. Valtio rahoittaa korkeakoulujen lisäaloituspaikkoja torjuakseen eri alojen osaajapulaa ja tukeakseen Suomen toipumista koronakriisistä. LUT-yliopisto ja LAB-ammattikorkeakoulu saivat jo yhteensä 260 lisäpaikkaa tänä syksynä alkaviin koulutuksiin. Myös vuosille 2021–2022 on luvassa lisäaloituspaikkoja.

Kattava ja laadukas koulutustarjonta on oleellinen elinvoimatekijä. Maakunnassa on tehty paljon töitä sujuvien koulutusväylien mahdollistamiseksi ja osaamistarpeisiin vastaamiseksi muun muassa uudistamalla koulutustarjontaa. Toisella asteella Saimaan ammatitopisto Sampo aloittaa uutena koulutuksena matkailun palvelutuottajan koulutuksen. ELY-keskus ja TE-toimisto ovat panostaneet uudenlaisten koulutusten ja valmennusten löytämiseen innovatiivisin hankinnoin. TE-toimistossa panostetaan nuorten valmentaviin työhönvalmennuksiin ja työhaku- ja uravalmennuspalveluihin muodostamalla erilaisia palvelupolkukokonaisuuksia. Maakunnassa on aloittanut jatkuvan oppimisen tiimi, jonka

yhtenä tehtävänä on vastata nopeasti osaamis- ja koulutustarpeisiin. Elinkeinoelämän nopeat syklit tarvitsevat ketterää koulutusjärjestelmää, joka pystyy tarjoamaan etenkin aikuisille nykyistä enemmän täsmä- ja täydenniskoulutusta. Kaikkiaan koulutusratkaisuisia tulisi pyrkiä joustaviin ratkaisuihin (myös työn ohessa).

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Elokuun 2020 tilastojen mukaan Etelä-Karjalassa oli noin 7 400 työtöntä. Luku on 30 prosenttia edellisvuoden vastaavaa ajankohtaa suurempi (koko maa +42 %). Valtaosa työttömyyden kasvusta kohdistuu lomautusten kasvuun. Lomautettuja oli maakunnassa noin 1 100, joka on 280 prosenttia viimevuotista enemmän. Työttömiä (ilman lomautettuja) oli 17 prosenttia vuoden takaista enemmän. Lomautettujen määrä on laskenut korkeimmista huhtikuun luvuista 70 prosentilla eli noin 2 550 henkilöllä. Työttömyys on kohdistunut laajasti eri ammattiryhmiin, mutta eniten ammatti ei tiedossa -ryhmään. Tämän ryhmän ammattikoodit suurelta osin tarkentuvat myöhemmin. Työttömyys on noussut selvästi myös palvelu- ja myyntityöntekijöillä. Erityisen paljon uusia työttömiä on myyjien, ravintola- ja suurtaloustyöntekijöiden, konepaja- ja metallituotteiden kokoonpanijoiden, talonrakentajien sekä tarjoilijoiden ammattiryhmissä.

Työttömien osuus työvoimasta on pysytellyt valtakunnallista keskiarvoa korkeammalla. Osuus oli nyt 12,9 prosenttia (koko maa 12,5 %), kun vuosi sitten osuus oli 9,7 prosenttia. Riskinä on työttömyyden pysyvä nousu. Vaikka useiden toimialojen – esimerkiksi palvelusektorin - lomautettujen määrä on lähtenyt selvään laskuun, syksyn tilanne on epävarma. Etenkin teollisuuden ja rakentamisen näkymät voivat syksyn mittaan heikentyä, jolloin lomautukset ja irtisanomiset kasvavat.

Koronatilanne on riski erityisesti koulutuksen ja työelämän nivelvaiheessa oleville nuorille, koska työmarkkinoille kiinnittyminen vaikeutuu. Alle 25-vuotiaita työttömiä on Etelä-Karjalassa noin 1 000 eli 21 prosenttia edellisvuotta enemmän (koko maa +42 %). Nuorten työllisyystilanne jatkuu vaikeana etenkin, jos epidemian vuoksi palvelusektorin toimintaa rajoitetaan.

Miesten työttömyys (+31 %) kasvoi naisten (+29 %) työttömyyttä enemmän. Koulutusasteittain tarkasteltuna kaikkien koulutusasteiden työttömyys on noussut. Korkeakoulutettuja työttömiä oli 37 prosenttia enemmän kuin vuosi sitten. Ulkomaalaisten työttömyyden kasvu (+14 %) on ollut koko väestöä maltillisempaa. Yli vuoden työttömänä olleita oli noin 1 500 henkilöä – tämä on 34 prosenttia enemmän kuin edellisvuonna samaan aikaan (koko maa +24 %). Yli vuoden työttömänä olleiden määrän ennakoidaan kasvavan koronatilanteen pitkittyessä.

Etelä-Savo

Etelä-Savossa asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 141 862 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 1 890 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 6 816, mikä on 18,9 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 11,0 %. Lomautettuja oli 748 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Etelä-Savon maakuntastrategian kärjet ovat metsä, ruoka ja vesi – luonnonvarat ja luontoarvot, niihin liittyvä osaaminen ja niiden kestävä hyödyntäminen. Etelä-Savon hyväksyisistä, runsaspuustoisista metsistä hakataan vuosittain määrällisesti eniten puuta Suomessa. Puuta jalostetaan maakunnassa erityisesti mekaanisesti, päätuotteina vaneri ja muut kerrostetut tuotteet. Puunjalostuksen prosesseihin liittyvää, kansainvälisesti kilpailukykyistä laitevalmistusta on sekä kemiallisen että mekaanisen jalostuksen tarpeisiin. Maakunnassa on myös puun hyödyntämiseen liittyvää tutkimus- ja kehitystoimintaa, erityisesti Savonlinnassa XAMK:n kuitulaboratorion myötä. Savonlinnaan on suunnitteilla puurakentamisen kehittämisen kannalta erittäin tärkeä testilaboratorio, jonka toteutuminen odottaa rahoituspäätöksiä.

Ruokaan liittyvät vahvuudet perustuvat myös vahvaan raaka-ainepohjaan; varsinkin erikoistunutta tuotantoa, kuten luomua, pyritään lisäämään. Elintarviketeollisuuden alalla maakunnassa on muutamia valtakunnallisestikin merkittäviä yrityksiä. Maakunnassa on myös tutkimus- ja kehittämistoimintaa ruokasektorilla, kärkinä Suomen Luomuinstituutti, Helsingin Yliopiston Ruralia-instituutti, Luonnonvarakeskus sekä XAMK:n toiminnot.

Vesiteeman vahvuuksina ovat imagomielessäkin merkittävät vesistöt, suurimpana Saimaa, sekä jätevesien käsittelyyn kytkeytyvä osaaminen. Vesien käsittelyn tutkimus- ja kehitystoimintaa on LUT-yliopiston erotustekniikan osastossa Mikkeliissä ja sen toimintojen ohella Mikkeliin on valmistumassa hyvin moderni jäteveden käsittelylaitos, johon luodaan erilaisia tutkimus- ja kehitysalustoja. Mikkelin kaupunki on kehittynyt vesiin liittyvän Siniten biotalouden osaamiskeskittymäksi, ja EcoSairilan yritysalue tarjoaa kiertotaloutta

hyödyntäville yrityksille hyvän toimintaympäristön. Sekä teollisten että yhdyskuntien jätevesien käsittelyyn erikoistuneita, korkeatasoisia yrityksiä on maakunnassa muutama.

Strategisten kärkien lisäksi Etelä-Savossa on muitakin vahvuuksia. Maakunnassa on perusteollisuudessa useita vahvoja yritysryppäitä, esim. konepajoja ja muovituotteiden valmistajia. Maakunta on sijainniltaan varsin hyvässä paikassa, etäisyydet ja yhteydet Suomen talouskasvun vahvimpiin alueisiin sekä kansainvälisen toiminnan solmukohtiin ovat kohutuulliset. Etelä-Savoon on keskittynyt myös merkittävää digitaalista osaamista.

Alueen hankalin tulevaisuuden haaste on väestökehitys. Väestötappio tammi-elokuussa 2020 oli lähes 1 000 henkilöä, josta muuttotappio lähes 100 henkilöä. Markkinoiden heikohko kehitys uhkaa keskittää toimintoja entisestään ja työpaikat ovat vähentyneet noususuhdanteessakin. Julkiset palvelut (koulutus, sote ym.) joudutaan sopeuttamaan väestömuutosten raameihin. Myös yksityisten palvelujen kysyntä ja markkinat supistuvat. Näivettymiskehitykselle on kuitenkin ilmennyt vastavoimia: Koronaepidemia on pidentänyt vapaa-ajan asumisen kausia ja lisännyt monipaikkaista asumista. Lisääntynyt kotimaan matkailu on osaltaan luonut kysyntää paikallismarkkinoilla. Monipaikkainen työnteko ja kausiväestö tuo alueelle elinvoimaa, mutta edellyttää toimivia palveluja, ml. parempaa tietoliikenneinfrastruktuuria. Harvaan asuttu alue tarvitsee uusia ratkaisuja logistisen kilpailukykyensä parantamiseen.

Työllisyysasteen ja t&k&i-panosten nostaminen edes lähelle valtakunnan keskimääräistä tasoa on Etelä-Savolle iso haaste.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Osalle yrityksistä korona ei ole merkittävästi aiheuttanut tuotantohäiriöitä vielä syksyynkään mennessä. Ensimmäisenä koronaviruksen ja siihen liittyvien rajoitusten negatiiviset vaikutukset otti vastaan tapahtuma-ala ja siihen kiinteästi kytkeytyvät liiketoiminnot, kuten kuljetuspalvelut. Myös majoitus- ja ravintola-ala sekä erilaiset henkilökohtaisia palveluja tuottavat yritykset ovat joutunut keväällä koronan takia sopeuttamaan toimintaansa. Palvelualojen paha notkahdus tasoittui kesää kohti mentäessä. Kotimaisten matkailijoiden suuri määrä ja vapaa-ajan asukkaiden selvästi pidempi kausi ovat paikanneet ostovoimaa keväällä ja kesällä, vaikka kaiken kaikkiaan tulosodotuksista jäädään jälkeen.

Ns. koronatukia Etelä-Savoon on tullut myöntöpäätöksinä noin 35 miljoonan euron edestä, eniten Business Finlandilta (29 milj. € hieman alle 400 yritykseen) ja ELY-keskukselta (10 milj. € noin 750 yritykseen).

Jo näkyvissä olevan toisen aallon vaikutukset tuotantoon, vientiin ja työllisyyteen ovat vaikeasti ennakoitavissa ja aiheuttavat epävarmuutta. Matkustusrajoitukset vaikuttavat mm.

yri­tysten uusasiakashankintaan ja investointihyödykkeiden kauppaan sen lisäksi, että tavaratoimitukset, huoltotehtävät ja tuotantotarvikkeiden toimitukset eri maiden välillä saattavat vaikeutua. Tilauskirjojen tyhjeneminen vaikuttaa myös Etelä-Savossa, mutta suurteollisuuden alihankintojen vähäisyyden takia isku teollisuuden osalta ei ehkä ole Etelä-Savossa niin voimakas kuin muualla.

Etelä-Savo on hyötynyt etätyöstä ja tuoreen Yrittäjägallupin mukaan joka kolmas yritys aikoo ottaa monipaikkaisen työn pysyväksi toimintatavaksi. Keskustojen erikoisliikkeiden ja mm. lounasravintoloiden näkökulmasta etätyö ja asiakkaiden siirtyminen verkkoon ovat vähentäneet asiakkaita. Ostovoiman vähentymiseen vaikuttaa myös se, että suuri osa oppilaitosten opiskelijoista on etäopetuksessa. Etä- ja monipaikkaisen työn merkitys on siten kahtalainen: sekä ostovoimaa lisäävä että heikentävä.

Kuntien voimistuva talouskriisi heijastunee ensi vuoden hankintoihin ja investointeihin. On todennäköistä, että kuntien investointilistalla tapahtuu karsintaa suhteessa normaalioloihin, mikä vaikuttanee erityisesti rakennusalalla.

PK-barometrin mukaan eteläsavolaisten yritysten **suhdannenäkymien saldoluku** on romahtanut, mutta muutos ei ole ollut yhtä raju kuin koko maassa tai naapurialueilla. Etelä-Savon saldoluku oli -6, kun se keväällä oli 4. Koko maan saldoluku on nyt -10, kun se keväällä oli 9. Yritysten odotukset **liikevaihdon** kehityksestä ovat hiipuneet. Keväällä saldoluku oli 14, kun se nyt on niukasti positiivinen 3. Koko maassa yritysten liikevaihdon kehitysodotukset ovat laskeneet jo negatiivisen puolelle (-2). Etelä-Savon yritykset eivät ennako **kannattavuudelle** sellaista romahdusta kuin koko maassa keskimäärin. Kannattavuuden saldoluku Etelä-Savossa on nyt 7, kun se keväällä oli 10. Koronan isku Etelä-Savoon ja sen vaikutukset tulevaisuudelle eivät näyttäisi olevan yhtä voimakkaita kuin naapurimaakunnissa tai maanlaajuisesti. Yritysten monialaisuus, monipuolinen yritys rakenne ja pienempi riippuvuus viennistä ovat todennäköisesti suojanneet aluetta myös korona-aikana. Matkailijat ja vapaa-ajan asukkaat paikkasivat kesällä ostovoimaa ja se heijastunee myös odotuksiin tulevasta. Investointinäkömät ovat kuitenkin erittäin heikot. Pienet ja keskisuuret yritykset Etelä-Savossa näkevät **työllisyyskehityksen** vielä niukasti positiivisena. Näköymä on heikentynyt kevästä mutta saldoluku on kuitenkin vielä 1, kun se koko maassa on -2. Noin joka kolmas yritys vastaa, etteivät kriisin vaikutukset ole vielä täysin tiedossa.

Keskeisten toimialojen kehitysnäkymiä

Maatalous: Kuluvan vuoden ensimmäisillä haku­jaksoilla investointiavustuksia maatalouteen myönnettiin yhteensä 4,8 miljoonaa euroa, mikä on selvästi aiempia vuosia enemmän. Lähitulevaisuudessa mittavat maidontuotannon investoinnit tullevat vähenemään, maidon hinnoittelujärjestelmän muututtua alueemme suurimmissa meijereissä.

Keväällä avomaan vihannes- ja marjatuotannon sekä puutarhatalouden uhkaksi muodostui kausityövoiman saatavuus. Työvoimaa saatiin lopulta kotimaasta ja jonkin verran tilat saivat käyttöönsä myös kokenutta ulkomaista työvoimaa. Pääosa suunnitelluista viljelytoimista toteutettiin ja kuluvan vuoden avomaan puutarhakasvien viljelyalat ovat hyvin samankaltaiset kuin edellisenäkin vuonna.

Alueemme merkittävin maatalouden myyntituote on edelleen maito, vaikka myyntitulot ovat hiljalleen alentuneet jo pidemmän aikaa. Kasvituotannon osuus on taas hiljalleen kasvanut. Etelä-Savossa maatalouden myyntituloista (Kantar TNS Agri Oy 16.8.2019): maidon osuus on 50 %, naudanlihan osuus 17 prosenttia ja kasvituotannon osuus 26 prosenttia.

Etelä-Savon maaseudun elävyyden kannalta toimivan ja kannattavan maatalouden säilyminen alueella on monin tavoin merkityksellistä. Maa- ja metsätalous muodostavat maaseutualueilla perustoimintaympäristön, jota ilman monen muun toimialan toiminta vaarantuisi. Monialaiset maatilat muodostavat myös tärkeän palvelutoimijoiden verkoston, jota ilman monet esimerkiksi perusinfraan liittyvät toimet jäisivät hoitamatta. Maaseutumaisema ja paikallinen ruuan tuotanto ovat tärkeitä myös matkailun ja osa-aikaisen asumisen kannalta.

Epävarmuus niin valtion kuin EU:n poliittisista päätöksistä hidastaa tilojen kehittämistä, kuten investointeja. Toinen keskeinen investointeja hidastava tekijä on heikko kannattavuus. Monilla tiloilla pohditaan tilan tulevaisuutta myös jatkajakysymyksen epävarmuuden takia.

Maatilamatkailun osalta vuosi on ollut erittäin vaihteleva. Keväällä tilauskirjat tyhjenivät nopeasti, mutta kesän ja koronarajoitusten purkamisen myötä kesä oli monelle yritykselle hyvä. Ulkomaisten matkailijoiden puuttuminen vaikeuttaa kuitenkin tilannetta suomalaisien lomakauden päätyttyä.

Luonnonvarakeskus ennustaa, että tänä vuonna maatalouden kannattavuudessa ei ole odotettavissa suuria muutoksia. Kannattavuus pysyy heikolla tasolla. Etelä-Savolle tärkeän erikoiskasvituotannon kannattavuus on ennusteen mukaan myös heikko. Avomaatuotannossa tulosta heikentävät heikohkot tuottajahinnat ja korkeat tuotantokustannukset.

Maataloustuotannossa suurin riski on tuottajien sairastuminen tai heidän lähipiirissään ilmenneestä tartunnasta johtuvan karanteenin aiheuttama työvoimapula. Tämä uhka ei kuitenkaan ole toteutunut koronatilanteessa. Sairastumistapauksissa ja koronaviruskaranteenissa maatalousyrittäjä voi hakea tuettua maksullista lomitusta tai vuosilomaa. Lomittajaresurssia ei ole kuitenkaan mitoitettu kovin laajamittaiseen poikkeustilanteeseen.

Maataloudessa koronatilanne on parantanut paikallista työllisyyttä. Tuotantosunnittain tarkasteltuna eroja kuitenkin on. Jalostavan teollisuuden osalta tilanne on haasteellisempi.

Korvaavien työpaikkojen synnyttäminen olisi elintarvikealalle tärkeää, mutta siinä ei nopeita ratkaisuja yleensä nähdä.

Metsäsektorin julkikuvaa on värittänyt voimakkaasti Kaipolan paperitehtaiden sulkeminen. Koronakriisi on vauhdittanut paperin kysynnän alenemista ja Suomen paperintuotanto oli huhti-kesäkuussa 29 % alhaisempi kuin edellisenä vuonna. Kartongin (-0,7 %) ja sellun (-8,5 %) osalta alkuvuoden tuotannon notkahdukset johtuvat sen sijaan pitkälti työseisausten ja lauhan talven vaikutuksista. Huhti - kesäkuussa sellun (+1,4 %) ja varsinkin kartongin (+11,1 %) tuotanto oli jopa viime vuoden vastaavaa ajankohtaa suurempi, mutta hinnat ovat kääntyneet laskuun. Paperin tuotannon aleneminen heijastuu myös puumarkkinoille ja kuitupuun hakkuuaikomukset ovat jääneet jo alkuvuonna -14% viime vuoden tasoa alemmas. Halu työllistää urakoitsijoita sekä energiapuun hyvä kysyntä ovat ohjanneet hakkuita ensiharvennuksiin, mikä on erittäin tervetullutta myös metsänhoidollisesti.

Sahatavaran tuotanto väheni tammi-kesäkuussa valtakunnallisesti -15 %, mutta huhti-kesäkuussa päästiin taas lähemmäs edellisen vuoden tasoa (-8 %). Myös sahatavaran hinnat vahvistuivat alkuvuonna ja kysyntä on kehittynyt odotuksia paremmin. Sahatavaran markkinoiden kehitys näyttää kuitenkin edelleen epävarmana ja eri yritysten tilanne voi vaihdella suuresti. Paperiteollisuuden ongelmat saattavat heijastua alan koulutuksen vetovoimaan.

Vanerin tuotanto aleni valtakunnallisesti tammi-helmikuussa -20 % ja huhti-kesäkuussa -6,3 % edellisestä vuodesta. Etelä-Savossa notkahdus on jäänyt ilmeisesti pienemmäksi ja Jyväskylän lakkautetun vaneritehtaan tuotannon osittainen siirtyminen Savonlinnaan ja Pellokselle vankistaa Etelä-Savon asemaa vanerin tuottajana. Varsinkin havuvanerin tilanne näyttää vakaalta ja kapasiteetti on lähes täysikäytössä.

Tukkipuun hakkuuaikomukset ovat pysyneet Etelä-Savossa edellisen vuoden tasolla ja etenkin kuusitukin kysyntää on luonnehdittu odotettua paremmaksi.

Teknologiäteollisuus: Euroopan talous on alkanut toipua kevään sulkutoimien jälkeen. Suomessa koronakriisi ei juuri sulkenut tehtaita, ja suhteessa moniin muihin maihin kevästä selvitettiin paremmin. Nyt kuitenkin on nähtävissä, että taloudellinen aktiivisuus heikkenee koko ajan. Suomen teknologiäteollisuuden koronakriisi iskenee viiveellä. Pitkin kevättä ja kesää on vahvistunut näkemys, ettei tilanne ole parantunut teollisten toimialojen näkökulmasta. Yritysten kyselyihin antamien vastausten perusteella vaikeimmat ajat näyttäisivät olevan edessä, vaikka Euroopasta kiirineiden positiivisten tietojen mukaan olisi voinut toisin olettaa. Palvelupuolella näkymät ovat kirkastuneet (tietotekniikka, suunnittelu), teollisuudessa edelleen heikkoja. Näkymät ovat heikentyneet hieman koko ajan syksyn mittaan.

Teollisella puolella yritysten lomautuksia on myös Etelä-Savossa ja iso osa joutunee vielä syksynkin aikaan turvautumaan lomautuksiin. Irtisanomisten määrä on kasvussa, mutta ei ehkä kuitenkaan niin paljon kuin pelättiin. Lomautusten arvioidaan pahimmillaan kohtavan saman verran työntekijöitä kuin finanssikriisin aikaan.

Teknolוגiateollisuuden palvelutoimialojen (suunnittelu ja konsultointi & tietotekniikka-ala) näkymät kääntyivät aiempaa paremmiksi kesän aikana, kun taas teollisten toimialojen näkymissä ei ollut havaittavissa olennaista muutosta aiempaan nähden.

Kysyntä on keskeinen yrityksiä vaivaava ongelma. Muut suoraan koronasta johtuvat ongelmat (ei päästä tehtaalle, komponenttipula tms.) ovat vähentyneet, mutta kysyntäongelma näyttäisi pahenevan. Huolestuttavaa erityisesti Etelä-Savon näkökulmasta on se, että verrattaessa alan 30 suurimman yritysten tilausten arvon muutosta Suomen yksiköihin saatujen tilausten osalta vuoden takaiseen huomataan tilanteen heikentyneen suuresti. Tämä tulee näkymään syksyn ja alkutalven aikana alihankintaketjun tilauskirjoissa.

Yritysten liikevaihdon arvioidaan olevan loppuvuonna arvoltaan pienempi kuin vuosi sitten vastaavaan aikaan, eikä alkuvuosikaan näytä tuovan helpotusta tilanteeseen.

Etelä-Savon teknologiayritysten liikevaihdon voimakkaat heilahtelut johtuvat hyvin pitkälti yritysten suuriin projekteihin keskittyvästä toiminnan luonteesta.

Rakennusalalla on sujunut viimeiset puoli vuotta hyvin. Etelä-Savossa töitä on tulevaisuudessakin. Julkisen palvelurakentamisen hankkeet säilyttävät rakentamisen volyymin, vaikka kuntataloudet ovatkin tiukalla. Rakennusteollisuudessa suhdanne näyttää vakaalta. Taloyhtiöissä korjausrakentaminen on kesällä uudelleen saatu käyntiin. Vanhaa puretaan ja rakennetaan uutta energiatehokkaampaa tilalle. Pientalorakentaminen on Etelä-Savossa erittäin vähäistä. Julkiset hankkeet, asuntorakentamisen tasainen tarve, kasvava korjausrakentaminen ja teollisuus- ja varastorakentaminen pitävät jatkossakin yllä tasaista rakentamista Etelä-Savossa.

Kaupan ala on Etelä-Savossa merkittävä työllistäjä. Päivittäistavarakaupan ja rautakaupan vuosi on ollut vähintäänkin kohtuullinen, erikoistavarakauppa on kärsinyt koronaepidemiasta selvästi enemmän. Alan erityishaasteita ja mahdollisuuksia ovat verkkokaupan ja sähköisen asioinnin lisääntyminen, jotka voivat vähentää työvoimatarvetta ja muuttaa kaupan alan rakenteita.

Majoitus- ja ravintola-alan toimijoilla ympärivuotiset paikalliset asiakkaat ovat matkailijoiden palvelun lisäksi todella tärkeitä. Etätyön lisääntyminen ja mahdolliset koronarajoitukset vähentävät palvelujen kysyntää keskustaaajamissa.

Matkailun kehittämiseen on Etelä-Savossa panostettu jo vuosia. Yksityisten investointien ohella erityisesti Saimaa Geoparkin statuksen hakeminen, ylimatekunnalliset hankkeet ja Järvi-Suomen peruskirjan laatiminen ovat viime vuosina olleet suurimpia satsauksia matkailualalle. Puhdas vesistö, monipuolinen luonto ja isot järvi-alueet ovat Etelä-Savon matkailun vahvuuksia.

Kotimaisten matkailijoiden määrä kesä-heinäkuussa kasvoi Savonlinnan seudulla 14,1 % ja Mikkelin seudulla 7,5 %. Etelä-Savon alueella päästiin yhteensä 4,8 % kasvuun. Saavutus on erinomainen, sillä koko Järvi-Suomessa kotimaisten matkailijoiden määrä laski samaan aikaan 10 % ja valtakunnallisesti laskua oli 16 %. Etelä-Savon matkailu pärjasi parhaiten myös vertailussa naapurimaakuntien tilanteeseen majoitustilastojen valossa. Mökkivaltaisena maakuntana Etelä-Savo koettiin turvalliseksi vaihtoehdoksi ja merkittävät panostukset kotimaan markkinointiin tuottivat tulosta. Lehdissä puhuttiin jopa ”Saimaa-buumista”. Majoitustulot laskivat myös Etelä-Savossa n. 30 %. Mikkelin seudulla pudotusta oli 17 % ja Savonlinnassa 35 %. Laskua selittivät mm. alentuneet keskimääräiset huonehinnat sekä majoituskohteiden sulkeminen. Merkittävää oli myös Savonlinnan Oopperajuhlien ja muiden isojen tapahtumien peruuntuminen.

Kotimaan matkailun kasvu ei luonnollisesti pysty korvaamaan kv-matkailijoiden puuttamista. Syyskuussa julkistettujen rajoitusten lieventämisen vaikutukset jäävät nähtäväksi. Tulevasta syksystä ja talvesta tulee joka tapauksessa vaikea ja voimme laskea vain kotimaan matkailun varaan. Panostamme merkittävästi kotimaan markkinointiin ja toivomme kesällä nähdyn kiinnostuksen Saimaata kohtaan jatkuvan.

Positiivista on, että Etelä-Savon yritysten kyky sopeuttaa toimintonsa ja tuotteitaan koronatilanteen edellyttämällä tavalla on monessa tapauksessa ilahduttavaa ja uskoa luovaa. Keväällä syntyi uusia palveluja ja tuotteita, jotka ainakin osin jäävät elämään epidemian jälkeen. Ilahduttavaa on sekin, että investointeja on käynnistymässä ja useita kiinnostuneita sijoittajia on liikkeellä. Saatua palautetta osoittaa, että pitkään jatkunut työ matkailun kehittämiseksi Etelä-Savossa ja Saimaalla kantaa hedelmää – Saimaan tulevaisuuteen pitkällä aikavälillä uskotaan myös sijoittajien keskuudessa.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Työvoiman kysyntä on tasaantunut Etelä-Savon työmarkkinoilla. Rekrytointivaikeuksista on neljän edellisen vuosineljänneksen aikana kärsinyt Etelä-Savossa 36 % (v. 2019 38 %) rekrytoivista toimipaikoista. Osuus on valtakunnan pienin, koko maan keskiarvo oli 43 %. Sosiaali- ja terveysalan ammattihenkilöstöstä, lääkärit mukaan lukien, on koko maakunnassa pulaa. Sote-alalla uuden työvoiman kysyntää lisää sekä mittava eläköityminen että hoitajamitoituksen kiristyminen. Suurimpia alan ammattiryhmiä ovat lähihoitajat ja

sairaanhoidajat. Myös sosiaalityöntekijöiden ja puheterapeuttien työpaikkoja on ollut vaikea täyttää. Ammattitaitoisista hitsaajista ja koneistajista on pulaa.

Myyjän ammatissa ylitarjonta on suurta ja kasvaa koko maakunnassa. Toimistotyöntekijöiden kysyntä on vähäistä, mutta työnhakijoina heitä on edelleen paljon, vaikka supistuvalla ammattialalla on hakeuduttu lisäkoulutuksen kautta töihin työllistävämille aloille, kuten hoiva-alalle.

Mahdollisuuksia kouluttautumiseen on Etelä-Savossa hyvin tarjolla. Tarve asiakkaiden henkilökohtaisen ohjauksen ja kannustuksen lisäämiseen on aivan ilmeinen. Ammatinvaihtomahdollisuuksista tarvitaan lisää ymmärrystä ja osaamistarpeista tarvitaan tarkempaa tietoa. Mm. koronarahoitushakemusten perusteella tarvetta myös henkilöstön täsmäkoulutuksiin on olemassa. Muutostyöskoulutusta kehitetään ja sen käyttöönottoon on valmiudet.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Etelä-Savossa oli koulujen alettua syyskuun alussa 2020 työttömänä 6 700 henkilöä, joista lomautettuja runsaat 700. Pahimmillaan huhtikuussa 2020 lomautettujen määrä kävi lähellä 3 500 henkilöä. Työttömyysaste on noin 11 % (miesten 13 % ja naisten 8 %). Alle 25-vuotiaita työttömiä oli 817, työttömyysaste on 15 %. Nuorten työttömien määrä laskee syyskuun loppua kohti vielä selvästi, koska kaikki koulutukseen menneet eivät ole vielä päättäneet työnhakuaan. Nuorten miesten työttömyysaste on selvästi naisia korkeampi. Ulkomaalaisia työnhakijoita oli Etelä-Savossa elokuun lopussa 2020 yhteensä 1 083. Heistä työttömänä oli kuukauden lopussa 367. Yhdenjaksoisesti yli vuoden työttömänä olleita oli elokuun lopussa 1 780, kun viime syksynä heitä oli 1 400.

Etelä-Savon rakenteellinen työttömyysaste oli elokuun lopussa 6,5 % (3 996/61 786) ja kokonaistyöttömyysaste 11 %. Keskisessä Etelä-Savossa (Kangasniemi, Pieksämäki, Joroinen, Juva, Puumala) työttömyysaste oli elokuun lopussa selvästi alle 10 %. Sen sijaan Mikkelin seutukunnassa ja Itä-Savossa työttömyysaste oli yli 10 %.

Savonlinnan seutukunnassa työttömyyden kasvu oli pienempää korona-aikana kuin muissa seutukunnissa. Kuljetusalalla koronan vaikutus näkyy edelleen pahemmin kuin muissa palveluissa.

Kansakoulupohjalla olevien ikääntyneiden työttömien määrä on eläköitymisten seurauksena neljässä vuodessa pudonnut kolmannekseen. Kansakoulun, peruskoulun tai yo-tutkinnon varassa olevia on yli 1 600 eli 23 % kaikista työttömistä.

Pohjois-Savo

Pohjois-Savossa asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 243 551 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 1 092 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 13 296, mikä on 30,5 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 12,0 %. Lomautettuna oli 2 216 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Pohjoissavolaisten yritysten tilanne oli vielä vuoden vaihteessa erittäin hyvä. Sekä kaikkien toimialojen liikevaihdolla että viennin määrällä mitattuna viime vuosi oli ennätyskellisen hyvä. Koronaepidemian alettua keväällä, osalla yrityksistä tilanne heikkeni nopeasti. Eri-tyisesti palvelualojen toimintaedellytykset heikkenivät olennaisesti. Majoitus-, ravintola- ja kaupan alat, elintarvikekauppaa ja joitakin erikoisaloja lukuun ottamatta, lomauttivat runsaasti työntekijöitä koronaviruksen leviämisen estämiseksi tehtyjen toimenpiteiden vuoksi. Kesäaika, jolloin rajoituksia osittain purettiin, helpotti palvelualojen tilannetta tilapäisesti. Normaalia runsaampi kotimaan matkailijoiden määrä lievensi osittain majoitus- ja ravintola-alan menetyksiä. Teollisuudessa muutokset eivät ole olleet niin voimakkaita eivätkä niin nopeita kuin palvelualoilla. Tammikuussa työttömien määrä vielä alitti edellisen vuoden vastaavan ajan luvun, mutta jo helmikuussa, ennen koronakriisin alkamistakin, työttömien määrä ylittyi vajaalla 3 prosentilla. Työttömyys olisi todennäköisesti kääntynyt loivaan nousuun ilman koronan vaikutuksiakin. Maaliskuussa koronaepidemian alettua työttömien määrä nousi jo vuoden 2017 vastaavan ajan lukuihin. Epidemia näkyi työttömyyslukuissa varsinaisesti vasta huhtikuussa, jolloin työttömien määrä nousi 2000 -luvun ennätyslukemiin (18 400 työtöntä).

Yritysten selviämistä akuutin epidemiavaiheen yli on tuettu monin eri keinoin. ELY-keskusten myöntämää poikkeusrahoitusta myönnettiin maakunnan pienyrityksille tilanneanalyysiin ja kehittämistoimenpiteisiin yhteensä 14,3 milj. euroa. Lisäksi Business Finlandin liiketoiminnan kehitysrahoitusta häiriötilanteissa on myönnetty maakunnan yrityksille 33 milj. euroa. Näiden lisäksi Finnvera on myöntänyt takaus- ja lainapäätöksiä ja kunnat tukia yksityisrittäjille. Osana koronatuken jälkitoimia on Pohjois-Savossa käynnistymässä tukia hakeneiden laajamittainen kontaktointi, jossa selvitetään yritysten palvelutarpeita.

Tällä toimenpiteellä edistetään alueen elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä, työllisyyttä sekä kasvumahdollisuuksia.

Pohjois-Savon maakuntaliitto on valmistellut valtiolta haettavaksi elvytyspakettia aluelouden kehittämiseen ja työllisyyden elvyttämiseen. Elvytyspaketissa on kaksi kärkihankekokonaisuutta. Toisessa jalostetaan hyvinvointiteknologiaa liiketoiminnaksi ja osaksi kansallista huoltovarmuutta. Valtaosa tästä osiosta kohdistuu Itä-Suomen yliopistossa ja Kuopion yliopistollisessa sairaalassa tehtävään kehitystyöhön, jolla pyritään varmistamaan kotimainen rokotetuotanto. Toinen osio kohdistuu vihreään liiketoimintaan, millä tarkoitetaan kehitystyötä, jossa karjanlannasta jalostetaan energiaa ja lannoitteita. Kyse on biokaasutuotannosta ja lietalannan hyödyntämisestä eri tavoin. Näiden lisäksi elvytyskokonaisuudessa on älykkään vesijärjestelmän edistäminen, uudet biopohjaiset torjunta-aineet ja kemikaalit, ravinnehiilen jalostaminen sellu- ja elintarviketuotannon jätteistä sekä tuotannon käynnistämisen investointi ja biojalostuksen yritysinvestoinnin rahoitus sekä vientiyritysten määrän lisääminen.

Seutujen erilaisista toimialarakenteista johtuen, kriisin vaikutukset ovat näyttäytyneet eritavoin maakunnan eri seuduilla. Ylä-Savon seudun metalli- ja koneteollisuuteen korona-kriisin vaikutukset näkyivät nopealla aikataululla, aluksi komponenttipulana ja myöhemmin tilauskannan vähyytenä. Muutamien suurten konealan toimijoiden tilauskantojen vähentyessä, kriisin vaikutukset tuntuivat myös mittavassa alihankintaketjussa. Ylä-Savossa lomautukset lisääntyivät voimakkaasti ja seudun työttömien määrät ovat tällä hetkelläkin maakunnan korkeimmat. Lomautettujen määrä huhtikuusta on kuitenkin alentunut 59 %.

Kuopion seudun monipuolisessa elinkeinotoiminnassa koronakriisin vaikutukset näkyivät myös voimakkaana kevään ja alkukesän aikana. Seudulla on paljon eri palvelualojen yrityksiä, joita koronakriisin leviämisen estämiseksi tehdyt rajoitukset ja toimenpiteet koskettivat nopeasti. Rajoitusten lieventyessä ja kotimaan matkailun elpyessä seudun palvelualojen yritysten toiminta on osittain helpottunut. Kuopion seudun lomautettujen määrä on pudonnut huhtikuun luvuista 69 % elokuun loppuun mennessä. Työttömien kokonaismäärä on alentunut 29 % vastaavassa ajassa.

Varkauden seudun elinkeinorakenne on teollisuuspainotteinen. Muita keskeisiä aloja ovat terveys- ja sosiaalipalvelut sekä tukku- ja vähittäiskauppa. Ensivaiheessa erityisesti palvelualoilla näkyneet koronakriisin vaikutukset eivät siten ole olleet niin voimakkaita Varkauden seudulla kuin esimerkiksi Ylä-Savossa. Monen suuren ja keskisuuren yrityksen tilauskanta oli hyvä tai erittäin hyvä koronan alkaessa. Varkautelaiselle viennille on tyypillistä, että projektit ovat pitkiä, joten kriisin vaikutuksien uskotaan painottuvan aikaisintaan loppuvuoteen ja vuodenvaihteen jälkeiseen aikaan. Seudun työttömyys on ollut pitkään hyvin rakenteellista ja työttömyysaste on pysytellyt kohtalaisen korkeana jo ennen koronakriisiä. Nyt seudun työttömien määrä on 21 % edellistä vuotta korkeampi, kun vastaava luku Ylä-Savossa on 42 %.

Maakunnan pienempiin seutukuntiin, Sisä-Savoon ja Koillis-Savoon koronakriisi on vaikuttanut huomattavasti maltillisemmin. Molemmilla seuduilla haettiin tänä keväänä runsaasti kausityöntekijöitä TE-toimiston kautta, koska ulkomaisen työvoiman saanti näytti epävarmalta. Suomalaisia työntekijöitä osallistui kausityöhön aiempia vuosia huomattavasti enemmän, joten työvoimaongelmat onnistuttiin selättämään kohtalaisen hyvin. Sisä-Savon lomautukset ovat vähentyneet 71 % huhtikuun huippuluvuista. Seudun perheyrittysten omistus on paikallisten omistajien hallussa ja päätökset tehdään paikkakunnalla. Seudulla osaavasta työvoimasta on ollut pulaa, joten työvoimasta halutaan pitää kiinni, jolloin irtisanomiset ja lomautukset ovat vähäisempiä. Syksyllä julkaistun pk-yritysbarometrin mukaan Sisä-Savon seutu on maakunnan ainoa, missä henkilöstömäärän uskotaan edelleen lisääntyvän. Sisä-Savon seudun työttömyysaste (9,4 %) on ollut maakunnan alhaisin jo pitkään, kun Koillis-Savossa työttömyysaste (13,7 %) puolestaan on maakunnan korkein.

Maakunnassa on edelleen kohtalaisen positiivinen vire. Mitään konkurssiaaltoa ei odoteta. Joitakin yritysten lopettamisista on tulossa, mutta koronaviruksen aiheuttamat toimenpiteet eivät ole alkuperäisenä syynä lopettamiselle, mutta ovat ehkä vauhdittaneet ratkaisuja. Mikäli koronakriisi syksyn kuluessa pahentuisi, synkentäisi se olennaisesti sekä yritysten tilannetta että työllisyyden kehitystä.

Pohjois-Savon väkiluku on laskenut tammi-heinäkuussa 653 henkeä, mikä on kuitenkin huomattavasti vähemmän kuin viime vuonna (1 155 henkilöä) vastaavaan aikaan. Väkiluvun hitaampi lasku perustuu ennen kaikkea muuttotappion pienenemiseen. Koronakriisillä uskotaan olevan vaikutusta tilanteeseen.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Pk-yritysbarometrin mukaan yleiset suhdannenäkymät Pohjois-Savossa ovat aavistuksen koko maan keskiarvon alapuolella. Odotetusti lähes kaikilla seutukunnilla suhdannenäkymät ovat viime kevättä heikommat. Poikkeuksen tästä tekee Koillis-Savon seutu, missä näkymät viime keväänä olivat hyvin synkät. Koillis-Savo on maakunnan ainoa seutu, missä yleiset suhdannenäkymät nähdään positiivisina (saldoluku + 5). Kyselyn perusteella erityisen synkältä tilanne näyttää Kuopion seudulla, missä saldoluku on laskenut kevään +18:sta -23:een. Investointiodotukset maakunnassa ovat heikot, saldoluvun ollessa -21 kun koko maassa vastaava luku on -13. Erityisesti Varkauden seudulla kyselyn mukaan investointiodotukset ovat vähäiset (saldoluku -31).

Teknologiaateollisuuden näkymiin vaikuttaa paljolti globaali kehitys. Suomessa näkymät ovat hiukan paremmat kuin Euroopassa tai USA:ssa. Myös Pohjois-Savossa oli komponenttipulaa yksittäisiä viikkoja, mutta tautitapauksia on ollut vain muutamia, eikä yrityksiä ole tarvinnut laittaa kiinni. Alalla näkymät heikkenivät jo alkuvuodesta 2020 ennen koronaa, koska investointihalukkuus laimeni. Koronakriisi näkyy erityisesti tavaraviennissä. Syksystä

odotetaan vaikeaa. Pohjois-Savolaisten yritysten tilauskirjat olivat alkuvuodesta vielä hyvällä tasolla. Nyt kysyntä on heikentynyt ja tarjouspyynnöt ovat vähentyneet. Myyntimiesten on vaikea päästä paikanpäälle ja varsinkin uusasiakashankinta on hyvin haasteellista videoiden välityksellä. Nykyisistä lomautuksista osan uskotaan muuttuvan irtisanomisiksi, koska seuraavan puolen vuoden sisällä työtilausten ei uskota olennaisesti lisääntyvän. Pohjois-Savon teknologiateollisuuden vienti on ollut suuryrityspainotteista ja vientinäkymien heikkeneminen näkyy alihankintaketjussa vasta pienellä viiveellä. Alueen yritysten tilanteet kuitenkin vaihtelevat ja osalla yrityksistä kauppa käy edelleen hyvin, tosin niilläkään näkymä ei ole kovin pitkä.

Rakennusteollisuudessa koronakriisin vaikutukset ovat olleet odotettua vähäisemmät. Lomautuksia on ollut hyvin maltillisesti. Pohjois-Savossa on sekä julkista että yksityistä rakentamista käynnissä, minkä uskotaan kannattelevan alaa vielä ainakin tämän vuoden. Epidemian vaikutukset näkynevätkin rakennusalalla pidemmällä aikavälillä, sillä rakennuslupien määrä on selvästi vähentynyt. Riski alan pidempiaikaiseen hiljentyneeseen on siten merkittävä. Kuopion seudun erittäin vilkkaan asuntorakentamisen uskotaan palaavan lähemmäksi pitkän aikavälin tasoa. Tuotantotiloja rakennetaan edelleen ja uusistakin rakennushankkeista on suunnitelmia. Maa- ja vesirakentamisen uskotaan pysyvän kohtuullisella tasolla valtion infrainvestointien tukemana. Alan työllisyysnäkymät pidemmällä aikavälillä näyttävät kuitenkin nykyistä huomattavasti heikoimmilta. Mikäli koronavirukseen löydetään toimiva rokote tai epidemia ei muuten laajene, on mahdollista, että rakentamisen väheneminen jää jopa ennusteita pienemmäksi.

Maakunnassa on paljon investointeja meneillään ja useita sekä pidemmällä että lyhyemmällä aikavälillä toteutettavia investointeja on myös suunnitteilla. Yksi pitkään odotettu hanke, Kuopion henkilöratapiha sai hallituksen lisätalousarviossa 30 miljoonaa euroa. Tätä on pidetty ensimmäisenä osapäätöksenä koskien Savon radan perusparannuskokonaisuutta.

Savilahteen valmistuva oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja yritysten yhteinen toimintaympäristö, Savilahti - kampus on haluttu ja kiinnostusta herättänyt oppimis- ja tuotekehitysympäristö. Kampus palvelee koko Itä-Suomen aluetta.

Tahkon aluetta on kehitetty jo pitkään ympärivuotisen käytön lisäämiseksi ja suuria lähitulevaisuuden suunnitelmia on myös vireillä. Koronaviruksen myötä ulkomaanmatkailun jäätyä pois, Tahkon suosio kasvoi voimakkaasti ja kesästä muodostui monelle yrittäjälle ennätysellinen. Odotukset syyslomille ja tulevalle talvelle ovat myös suuret, Tahkon hiihtokeskuksen sijoituessa kohtuullisen matkan päähän pääkaupunkiseudusta.

Ylä-Savossa on julkisia investointeja käynnissä ja tulossa runsaasti. Sairaalakampus on rakenteilla lisaalmeen, samoin uimahallin rakentaminen on käynnistymässä ja useita koulu- rakennusinvestointeja lähdössä liikkeelle. Yksityisiä tuotantotiloja on tulossa useammalla

paikkakunnalla. Myös asuntorakentamista on tulossa sekä kerros- että rivitalojen muodossa.

Varkauden seudulla on parhaillaan rakenteilla sekä julkisen että yksityisen puolen investointeja. Investoinnit kohdistuvat enemmän tuotantopuolen rakentamiseen, sillä asuntotuotanto seudulla on vähäistä.

Alkavien yritysten määrät ovat olleet edellisiä vuosia alhaisemmat. Yksinyrittäjät ovat olleet tyytyväisiä saamaansa tukeen ja ovat tuen avustamina selvinneetkin kesän yli. Kassa-reservit alkavat kuitenkin olla käytetty, mikä tietää haasteita koronakriisin jatkuessa

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Työvoiman kysyntä käynnistyi alkuvuodesta vilkkaana, mutta koronaviruksen etenemisen estämiseksi tehtyjen toimenpiteiden seurauksena uusien avoimien työpaikkojen yhteismäärä on vähentynyt 16 % viime vuoden vastaavasta ajankohdasta. Elokuun loppuun mennessä TE-toimistoon on ilmoitettu vajaa 24 000 uutta avointa työpaikkaa. Reilusti yli puolet uusista avoimista työpaikoista, 13 800 työpaikkaa, sijoittui Kuopion seudulle (63 %). Varkauden seudulla uusien avoimien työpaikkojen määrä oli 3 700 työpaikkaa ja Ylä-Savossa 2 950.

Vaikka työpaikkojen määrä on pudonnut viime vuoden ennätyslukuista, avoimia työpaikkoja on edelleen kohtalaisesti. Rakenteellinen työttömyys sekä kohtaanto-ongelmat maakunnassa ovat edelleen suuria, sillä rekrytointiongelmia kokeneiden yritysten määrä toisella vuosineljänneksellä Pohjois-Savossa oli peräti 50 %, mikä on Kainuun jälkeen maan toiseksi suurin. Viimeisen vuoden aikana rekrytointiongelmia kokeneiden yritysten määrä on 45 %. Syksyn Pk-yritysbarometrin mukaan työvoiman saatavuus nähdään kuitenkin vasta neljänneksi pahimpana yrityksen kehityksen esteenä, taloustilanteen, kustannustason ja kilpailutilanteen jälkeen.

Koronavirusepidemian estämiseksi tehdyt toimenpiteet näkyivät lomautettujen määrän voimakkaana kasvuna. Lomautettujen määrät ovat kesän ja alkusyksyn aikana kuitenkin pudonneet jo kolmannekseen huhtikuun huippuluvuista. Lomautukset kohdistuivat aluksi erityisesti palvelu- ja myyntityöntekijöihin, mutta tällä hetkellä suurin lomautettujen ryhmä on rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöiden ammattiryhmä. Myös prosessi- ja kuljetustyöntekijöiden ammattiryhmässä lomautettujen määrä on pysytellyt kohtalaisen suurena. Osa kuljetusalan työpaikoista on lisääntynyt korona-aikana, kuten erilaiset jakelukuljetukset mm. elintarvikealalla. Henkilöliikenteen kuljetukset puolestaan ovat vähentyneet olennaisesti, samoin vientiin ja tuontiin tukeutuvat kuljetukset. Kuljetusalan työvoiman kysyntä seuraa pitkälti teollisuuden tilauskantojen kehitystä. Lomautettujen määrät palvelu- ja myyntityöntekijöiden ammattiryhmässä ovat kesäaikana vähentyneet, mikä

on näkynyt erityisesti Kuopion seudun lomautettujen määrän alenemisena. Metallialan lomautukset ovat kohdistuneet voimakkaimmin Ylä-Savon seudulle. Teollisuuden suhdannenäkymien heikentyessä lomautusten uskotaan kääntyvän uudelleen nousuun loppuvuoden aikana ja osa lomautuksista johtaa väistämättä irtisanomisiin.

Juuri julkaistun Pk-yritysbarometrin mukaan Pohjois-Savon yritysten arviot henkilömäärästä vuoden päästä ovat koko maan keskiarvoa synkemmät. Erityisesti Ylä-Savon näkymät ovat erittäin heikot lähimmän vuoden ajalle (saldoluku – 16). Toisaalta valtakunnan tasolla 70 prosenttia yrityksistä ilmoittaa pyrkivänsä säilyttämään henkilöstömäärän nykyisellään.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Pohjois-Savossa työttömien määrän lasku alkoi hidastua jo ennen koronaviruksen aiheuttamia toimenpiteitä, alkuvuodesta 2020. Vielä tammikuussa työttömyys kuitenkin edelleen aleni (-2 %). Koronaviruksen aiheuttamat toimenpiteet näkyivät työttömien määrän lisääntymisenä erityisesti Ylä-Savon ja Kuopion seuduilla, missä työttömyys lisääntyi muuta maakuntaa voimakkaammin. Työttömyyden lisääntyminen selittyi suurelta osin lomautettujen määrän voimakkaana kasvuna. Suurinta työttömyyden kasvu on ollutkin juuri parhaassa työiässä olevilla 30 – 54-vuotiailla (+36 %), joilla lomautukset ovat yleisiä. Ilman lomautettujakin työttömien määrä on kasvanut 13 % vuodentakaisesta. Maakunnan heikkojen suhdannenäkymien vuoksi, syksyn ja loppuvuoden aikana työttömien määrän uskotaan vielä lisääntyvän normaalia kausivaihtelua enemmän.

Kunnittain tarkasteltuna alhaisimmat työttömien osuudet työvoimasta ovat Siilinjärvellä (8 %), Tervossa (8,8 %) ja Vesannolla (9 %). Korkein työttömien osuus työvoimasta on puolestaan lisalmessa (15 %) ja Kaavilla (14,8 %).

Tammi-kesäkuun aikana alkaneista työttömyysjaksoista päättyi alle 3 kuukauden 59 %, kun vastaava luku viime vuodelta oli 62 %. Työttömyysjaksot näyttäisivät pidentyvän edellisvuodesta.

Elokuun tilanteen mukaan työttömistä miehiä on 59 % ja naisia 41 %.

Koronatilanne on koskettanut erityisesti nuoria. Nuorten, alle 25-vuotiaiden työttömien määrä Pohjois-Savossa laski viimeiset neljä vuotta peräkkäin, mutta heti koronaepidemian alettua nousi lähes tuhannella työttömällä maaliskuun huhtikuun aikana ja pysytteli 2 500 työttömän paikkeilla aina kesäkuun loppuun saakka. Heinä- ja elokuussa nuorten työttömien määrä hiljalleen aleni ja oli nyt elokuun lopussa 1 715 työtöntä. Nuorten työttömien määrät ovat nousseet erityisesti Ylä-Savon (+28 %) ja Kuopion (+22 %) seuduilla. Varkauden seudulla työttömien nuorten määrä on lisääntynyt 9 %. Koillis-Savon (-10 %) ja Sisä-Savon (-49 %) työttömien nuorten määrä on puolestaan vähentynyt, mikä selittyy sillä, että näillä

pienemmillä seuduilla nuorten määrä ylipäättään on vähentynyt, koska alueilla ei ole kouluttautumismahdollisuuksia. Yli 50-vuotiaita työttömiä on 5 200, mikä on reilu 1 000 työttöntä edellistä vuotta enemmän ja 39 % kaikista työttömistä.

Pohjois-Savon työttömistä yhtäjaksoisesti vähintään vuoden työttömänä olleita oli elokuun lopussa reilut 4 000 henkilöä, mikä on neljännes enemmän kuin vuosi sitten vastaavaan aikaan. Kaikista työttömistä pitkäaikaistyöttömiä on 30 %. Nuoria, alle 25-vuotiaita pitkäaikaistyöttömissä on 5 %. Myös yli kaksi vuotta työttömänä olleiden määrä on nussut 10 % vuoden takaisesta.

TE-toimiston tarjoamissa työllistymistä edistävissä palveluissa olevien määrä on ollut hiukan edellistä vuotta alhaisempi. Työvoimakoulutukseen on koronaviruksen aiheuttamista haastavista olosuhteista huolimatta kuitenkin osallistunut huomattavasti viime vuotta enemmän opiskelijoita. Aktivointiaste Pohjois-Savossa nousi viimeiset neljä vuotta peräkkäin, mutta putosi jyrkästi koronakevään aikana. Aktivointiasetetta on nyt onnistuttu hiukan nostamaan, mutta se (22,5 %) on edelleen neljän edellisen vuoden alapuolella. Aktivointiaste miehillä on 19,8 % ja naisilla 26,2 %. Nuorten, alle 25-vuotiaiden aktivointiaste on 22,9 %.

Pohjois-Karjala

Pohjois-Karjalassa asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 160 433 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 1 080 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 10 792, mikä on 20,5 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 15,2 %. Lomautettuna oli 1 302 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Pohjois-Karjalan talouskasvu hidastui jo vuoden 2019 jälkimmäisellä puoliskolla ollen -0,4 %. Työttömien työnhakijoiden määrä kääntyi vuoden vaihteessa kasvuun oltuaan laskussa kolme vuotta yhtäjaksoisesti. Kehitystä vetivät alaspäin mm. metsäteollisuuden viennin putoaminen. Toisaalta sekä kaupan että rakentamisen liikevaihdon määrässä saavutettiin viime vuoden loppupuoliskolla ennätykset.

Pk-yritykset arvioivat vähentävänsä investointejaan merkittävästi lähiaikoina. Kannattavuusodotukset ovat liikevaihto-odotusten tapaan heikentyneet ollen nyt finanssikriisin tasolla.

Pohjois-Karjalan väkiluku vähenee erityisesti ennätysalhaisen syntyvyyden takia. Tänä vuonna syntyneiden vähemmäys suhteessa kuolleisiin verottaa maakunnan väkilukua noin 1 000 hengellä. Muuttoliikkeen vaikutus kokonaiskehitykseen on todennäköisesti suhteellisen pieni.

Kuntien taloustilanne jatkuu Pohjois-Karjalassa haasteellisena. Onnistuminen sosiaali- ja terveydenhuollon kustannuskasvun hillitsemisessä on toisaalta auttanut kuntien käyttötalotta. Sosiaali- ja terveystalouden uudistuksen rahoitusmalliin suunniteltu leikkuri aiheuttaa kunnissa suurta huolta. Kuntakentässä tapahtuu muutos, kun Heinävesi liittyy vuoden 2021 alussa osaksi Pohjois-Karjalaa, jolloin asukasmäärä kasvaa 3 200:lla ja yritysten määrä 460:llä.

Osaavan työvoiman tarve kääntyi laskuun koronakriisin aikana lomautusten ja pikkuhilia lisääntyneiden irtisanomisten kautta. Pidemmällä aikajänteellä osaajatarpeen kasvun arvioidaan kuitenkin jatkuvan.

Koronakriisin suhteen Pohjois-Karjala on selvinnyt tautitilanteen kannalta tähän mennessä kohtuullisen vähällä. Taloudelliset vaikutukset ovat suuria, joskin ne ovat kohdistuneet epätasaisesti eri yrityksiin ja organisaatioihin. Osa yrityksistä on kääntänyt koronakriisin mahdollisuudeksi ja kasvuksi. Kulutuksen osalta Pohjois-Karjala oli maakuntien ykköstoipujia.

Mitä pidempään poikkeustilanne ja siihen liittyvä epävarmuus jatkuvat, sen suurempia haasteita on kuitenkin luvassa, erityisesti teollisuuden kehitykselle. Konkurssien määrä on ollut toistaiseksi vähäistä. Koronatuilla on ollut ja tulee olemaan suuri merkitys yritysten selviämiseen ja toipumiseen kriisistä.

Kevään 2020 aikana työttömyys kasvoi voimakkaasti, joskin tilanne on sittemmin hieman helpottunut. Työttömien osuus työvoimasta on silti pysytellyt maan korkeimpana. Suurin osa kasvusta selittyi lomautettujen määrä lisääntymisellä.

Syksyn Pk-yritysbarometrin tulokset olivat kohtuullisia: yleisten suhdannenäkymien osalta saldoluku oli Pohjois-Karjalassa -4, kun koko maassa vastaava luku oli -11.

Eryyisen suurena ja kauaskantoisena vaikutuksena on koronakriisin käynnistämä Finnairin päätös lentoliikenteen lakkauttamisesta Joensuun kentälle. Mikäli lentoliikennettä ei saada käynnistymään niin se merkitsee korvaamattomia verotulo-, osaamis- ja työpaikamenetyksiä Joensuun seudulle, maakunnalle ja koko Suomelle.

Koulutustoiminnan osalta oppilaitokset ovat ottaneet ison loikan verkko-opetuksen saralla. Korkeakoulujen uusien opiskelijoiden määrä on noussut voimakkaasti osin korkeakoulujen omalla perusrahoituksella ja osin valtion suunnatulla lisärahoituksella.

Pohjois-Karjalassa on tehty paljon **toimenpiteitä koronakriisistä toipumiseksi** ja yhteistyö kaikkien yrityksiä palvelevien organisaatioien välillä on ollut aktiivista. Pohjois-Karjalan ELY-keskus perusti koronakriisin alkaessa maakunnan eri yrityskehitystoimijoista koostuvan koronavalmiusryhmän. Lähes kaikki maakunnan kunnat tarjosivat yksinyrittäjätuen yhteisen palvelun kautta. Maakunnassa on lisätty voimakkaasti viestintää ja suoria yhteydenottoja yrityksiin. Kunnat tukivat yrityksiä työllistämään, mm Joensuu tuplasi kuntalisän määrääjäksi. Maakuntaliiton johdolla työstettiin maakunnallinen selviytymissuunnitelma, jonka tarkoituksena on saada alueemme yritykset mahdollisimman nopeasti takaisin kasvu-uralle. Suunnitelma sisältää mm. viiden kohdan listan nopeasti toteutettavista konkreettisista toimenpiteistä.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Konkurssit eivät ole vielä lisääntyneet, mutta konkurssiriski on noussut n. viidesosalla yrityksistä. Yritysten avoimet työpaikat ja rekrytoinnit ovat kriisin aikana vähentyneet, mutta

pidemmälle tarkastellen työvoimapula ei ole helpottanut. Ainakin Joensuun seudulla yritysten investoinnit ovat jatkuneet lähes edellisvuoden tasolla.

Maakunnan teknologiateollisuus on isojen haasteiden edessä maailmanlaajuisessa koronakriisissä. Ensivaiheessa tämä näkyi nopeasti komponenttien saatavuuden heikkenemisenä ja markkinoiden hiljenemisenä. Vaikka Pohjois-Karjalan teknologiateollisuus selvisi poikkeustilanteen ensimmäisistä kuukausista suhteellisen vähin vaurioin, tilanteen pitkityminen vaikuttaa alan kehitykseen ja vaikutukset kertautuvat.

Yrityksillä on tarjouksia paljon vireillä, toteutuminen on silti epävarmaa. Uusia asiakkuuksia on tullut Euroopasta ja kotimaasta, kun toimitusketjuja on siirretty toimintavarmemmille suomalaisille toimittajille. Tämä luo myös mahdollisuuksia maakunnan teknologiateollisuudelle ja ketterille alihankkijoille.

Metalli- ja konerakennusalan yrityksissä kysyntä on heikentynyt heinä-syyskuussa. Tilanteen voi ennakoida heikentyvän edelleen vuoden lopulla. Pohjois-Karjalassa metsäkoneita valmistavassa teollisuudessa on yhteistoimintaneuvotteluja käynnissä.

Alan näkymät ovat kaksijakoiset. Toisaalta tilauskannat ovat usealta yritykseltä huvenneet ja alalla on lomautettu työntekijöitä. Investointituotteiden myyntisyklit ovat pitkiä ja vaativia, ja edellyttävät luottamuksen rakentamista henkilökohtaisissa kohtaamisissa maailmalla, joka ei ole nyt mahdollista. Samanaikaisesti tulevaisuuden usko ja investoinnit ovat hyvällä tasolla. Osa alihankintaa tekevästä yrityksistä on laajentanut asiakaskuntaansa jo ennen kriisiä hankkimalla asiakkaita ulkomailta. Osa teollisuusyrityksistä on laajentanut toimintaansa Suomessa. Alalla panostetaan investointien lisäksi automaatioon, tuoteistus-, myynti- ja markkinointiosaamisen kehittämiseen sekä alan imagoon työntekijöiden saatavuuden varmistamiseksi.

Muovi ja komposiittialalla tilanne on ollut suhteellisen vakaa. Koronatilanne on parantanut terveydenhuoltoon liittyvien muovi- ja komposiittialan toimijoiden tilannetta. Pohjois-Karjalassa toteutetaan tähän liittyen uusia investointeja ja rekrytoidaan lisää työvoimaa. Terveydenhuollon tuotteissa on koettu, että sijainti kaukana koronapesäkkeistä on ollut etu. Teollisuuteen muovituotteita sekä muotteja- ja ruiskuvalutuotteita valmistavilla on vielä kohtuullinen tilaustilanne, mutta kuluttajatuotteissa se vaihtelee voimakkaasti.

Turvallisuus/lukitusalan tilanne on ollut kotimaassa suhteellisen vakaa, mutta kansainväliseen kauppaan koronatilanne on vaikuttanut. Tämän takia toimialan yrityksissä on ollut YT-neuvotteluja ja henkilöstön lomautustarpeita. Toimialan tilanteeseen vuoden lopulla vaikuttaa maailman talouden kehittyminen, joka vaikuttaa toteutettaviin infrainvestointeihin. Abloy on vienyt eteenpäin julkistamansa Joensuun tehtaan automatisoinnin viiden miljoonan euron investoinnin käyttöönottoa. Yhtiö kilpailee Assa-Abloy -konsernissa investoinneista muiden maiden kanssa.

ICT-alalla tilanne on vakaa ja poikkeustilanne ei ole vaikuttanut liiketoimintaan niin paljon kuin fyysisiä tuotteita valmistavassa teollisuudessa. Tiettyjen ICT-palvelujen osalta kysyntä on kasvanut ja palvelujen myynti on noussut. Toimialan tuotteiden ja palvelujen myynti on mahdollista toteuttaa hieman helpommin ilman fyysisiä kontakteja kuin perinteisessä teollisuudessa. ICT-alan yritysten palvelujen kysynnän voi ennakoida säilyvän hyvänä myös lähitulevaisuudessa.

Vahvasta ICT-koulutuksesta huolimatta alan kasvua rajoittaa pula osaavasta työvoimasta, joka on maailmanlaajuinen ilmiö. Seudulla on tehty yritysjärjestelyjä, alan yritykset ovat saaneet sijoituksia ja pääomia muualta Suomesta ja maailmalta, ja useat yritykset ovat laajentaneet kansainvälisille markkinoille. Ohjelmisto-osaaminen tukee muita toimialoja ja maakunnassa on kasvavia ICT-yrityksiä mm. teollisuuden, metsäalan ja koulutuksen -ratkaisuissa.

Vaikka **rakentamisessa** on ohitettu vahvin huippu, rakentaminen on säilynyt suhteellisen vilkkaana. Jatkossa rakentamisessa työllistää mm. Joensuun ratapihan mittava peruskorjausurakka. Kevään 2020 lisätalousarvion yhteydessä hyväksytyt elvytyspaketti ja väyläviraston laatima tasoristeyspaketti toivat mukanaan useita joko maakuntaan sijoittuvia tai muuten Pohjois-Karjalaa hyödyttäviä liikennehankkeita. Lisäksi perusväylänpidon tasokorotus näkyi myös Pohjois-Karjalassa ennätysuurena päällystysurakointina. Rakennusprojektit ovat pitkäjänteisiä ja kiinteistöt tarvitsevat ylläpitoa, joten kriisin vaikutukset ovat pienet. Etelä-Suomesta poiketen vierastyöläisten osuus on pieni ja matkustusrajoitusten vaikutus on vähäinen. Seudulla on vahva puurakentamisen osaaminen ja useita kansainvälisesti merkittäviä referenssikohteita. Tästä osaamisesta muodostuu seudulle uusi metsäbio-ekosysteemiä hyödyntävä kärki.

Maataloudessa huolta keväällä aiheuttanut kausityövoimakysymys on pystytty kohtuudella hoitamaan ja siten turvaamaan tilojen tuotanto poikkeusoloissakin. Liperin Myllyn tulipalo aiheuttaa epävarmuutta paikallisille viljamarkkinoille. Lisäksi valkopeskihanhet aiheuttivat osalle maatiloja keväällä laajoja tuhoja.

Talouden suhteen tilanne maataloudessa jatkuu haasteellisena. Lisäksi koronaepidemian aiheuttamat välilliset vaikutukset voivat vaikeuttaa tilannetta entisestään. Kuluttajakäyttäytymisen muutokset heijastuvat eri elintarvikeryhmiin eri tavoin. Investoinnit Pohjois-Karjalan maataloilla ovat hieman lisääntyneet, mutta ovat edelleen alhaisella tasolla. Tuotannosta luopuminen näkyy tuotantomäärissä, joka heijastuu voimakkaimmin Pohjois-Karjalassa maidon- ja naudanlihantuotantomääriin. Maatilojen talousvaikeudet ovat enemmänkin pitkän kehityskulun seurausta kuin koronatilanteesta johtuvia.

Metsäbioalan ekosysteemissä markkinat olivat hiljentyneet jo ennen koronaa ja romahdusta ei ole tapahtunut. Esimerkiksi metsätalouden ja puun korjuun liikevaihto kasvoi

viime vuonna 0.6 % ja korona ei ole siihen juurikaan vaikuttanut. StoraEnson 52 M€ liukoselluinvestointi on viety tuotantoon ja StoraEnso on hakenut ympäristölupaa tekstiilikuidun valmistukselle Enocellin yhteyteen, mutta Joensuun seutu ja koko Suomi kilpailee siinä Ruotsin kanssa. Green Fuel Nordic Oy:n ensimmäinen bioöljyjalostamo valmistuu parhaillaan Lieksaan. Laitoksen koekäyttö alkaa marraskuussa ja tuotantomäärä on noin 25 000 tonnia vuodessa. Laitos työllistää noin kaksikymmentä henkilöä.

Uusi alueellinen metsäohjelma korostaa metsien hoidon merkitystä luonnon monimuotoisuuden hoidossa ja ilmastonmuutoksen hillinnässä ja erityisesti nuorten metsien hoitotarvetta. Jalkautuessaan tehokkaasti käytäntöön tämä antaa entistä suuremman mahdollisuuden puupohjainen bioenergian lisäämiselle raaka-aineen lisääntyessä. Tähän vaikuttaa luonnollisesti metsänomistajan saama hinta raaka-aineesta.

Parhaillaan kehitetään ja tutkitaan erilaisia puuaineita ja niiden ominaisuuksia tähtäimessä turpeen korvaaminen kokonaan poltossa ja osittain myös muissa (turvepohjaisissa) tuotteissa – tämä on mahdollisuus uudelle yritystoiminnalle ja turveyrittäjille. Ilomantsissa avattu aktiivihiihtehdas on esimerkki jalostukseen liittyvistä mahdollisuuksista.

Metsäbioala nähdään maakunnassa voimakkaan kasvun alana. Merkittävää liiketoimintapotentiaalia on mm. fossiilisten polttoaineiden korvaamisessa biopolttoaineilla, uusiutumattomien materiaalien korvaamisessa uusiutuvilla sekä puurakentamisen teollistamisella. Uusien mahdollisuuksien hyödyntäminen edellyttää puun ja sen sivutuotteiden jalostusarvon kasvattamista, sekä innovaatioita ja tuotekehitystä kuten kemian tutkimuksen, materiaalikehityksen ja muiden toimialojen osaamisen yhdistämistä metsäosaamiseen, johon maakunnalla on hyvät lähtökohdat.

SOTE-alalla päähuomio on keskittynyt terveydenhuollon resurssien riittävyyteen, mikä on kriisin akuutissa vaiheessa ensiarvoisen tärkeätä. Tällä hetkellä tilanne on odottava. Kriisi on nostanut esille myös huolen lasten, nuorten ja perheiden tilanteesta, jonka voi ennakoita pahenevan, mikäli työttömyys kasvaa. Myös kuntoutustoiminnan toteuttaminen on jäänyt vähemmälle ja tähän ratkaisuna olisi etäkuntoutuskäytännöt. Työvoimapulaa on monessa tehtävässä koko maakunnan alueella.

Kaupan alalla kuluttajien heikentynyt ostovoima on merkinnyt sitä, että kauppa on kärsinyt vallinneesta poikkeustilanteesta, joskin koronatilanne on virkistänyt päivittäistavara- ja rakennustarvikekauppaa. Paikallisesti toimivaa kauppaa ja varsinkin erikoiskauppaa tulee haastamaan verkkokaupan kautta tuleva kiristynyt kilpailu koko ajan entistä enemmän.

Suurista kaupan ja matkailualan toimijoista Pohjois-Karjalan Osuuskauppa on julkistanut jatkavansa merkittäviä investointeja. Laakkonen Yhtiöiden uusien autojen kauppa on kärsinyt koronasta ja talouden hidastumisesta, mutta yhtiö panostaa tulevaisuuden kasvuun.

Broman -yhtiöiden liiketoiminta on ollut hyvässä kasvussa, ja yhtiö on jatkanut laajentamistaan ympäri Suomea yrityskaupoilla. Samoin Kekäle on avannut myymälät pääkaupunkiseudulla. Venäjälle kauppaan tekevät yritykset ovat kärsineet koronasta ja Venäjän epävarmasta tilanteesta.

Matkailu- ja ravintola-alalle poikkeusolot ja matkustusrajoitukset merkitsivät keväällä suoranaista romahdusta, joskin toisaalta loppukesän aikana monet kotimaan matkailukohteet ja -yritykset ovat kertoneet jopa ennätysellisistä kävijämääristä, esimerkiksi Kolin seutu ja Kiteellä Nightwish-näyttelykeskus on ollut suosittuja. Kotimaisen kysynnän lisääntyminen ei kuitenkaan riitä korvaamaan ulkomaisten matkustajavirtojen tyrehtymistä. Ulkomaalaisia asiakkaita ei ole ja suurin matkailijaryhmä venäläiset on kadonnut kokonaan. Kansainvälisten matkustajien osalta tilanne ei matkustusrajoitusten höllentämisestä huolimatta myöskään näytä lähiaikoina helpottavan.

Elintarvikealalla toiset ovat ongelmassa, mutta toisilla korona ei ole hirveästi liiketoimintaan vaikuttanut. Kotimaisuuden ja luonnonmukaisuuden vaatimukset nousevat elintarviketuotannossa koko ajan. Alalla on virinnyt halu muodostaa laajempia, synergistä hyötyä toinen toisistaan kerääviä klustereita.

Etenkin luonnontuotealalla on ollut työvoimapulaa koronan aiheuttamien matkustusrajoitusten takia, mikä vaikeuttaa raaka-aineiden saantia, nostaa hintoja ja voi pakottaa hankkimaan esim. luonnonmarjoja ulkomailta jalostuksen tarpeisiin.

Jatkossa korostuu omavaraisuuden lisääminen sekä raaka-aineiden että työvoiman osalta, mikä parantaa samalla koronan esille nostamaa uhkaa riittävästä huoltovarmuudesta.

Kaivostoiminta ja louhinta hiljenivät loppuvuodesta 2019 merkittävästi. Polvijärven Kylylahden kaivos on päättämässä toimintansa syksyllä 2020. Kehityksen kääntyminen kaivosalalla odottaa raaka-aineiden hinnan nousua ja edellyttää samalla jatkuvaa panostusta malminetsintätöihin ja uusiin avauksiin. Alan kannalta keskeinen asia on Outokummun vireillä olevan akkumalmien hyödyntämiseen tähtäävän kaivoshankkeen eteneminen.

Geologian tutkimuskeskuksen (GTK) tavoitteena on uudistaa ja kehittää GTK Mintecin kotimaista ja kansainvälistä tutkimusta ja luoda elinkeinoelämää palveleva digitaalinen laboratorio- ja koetehdaskokonaisuus vuosien 2020–2025 aikana Outokumpuun.

Fotoniikka-alalla ja siihen liittyvässä TKI- ja koulutustoiminnassa toimii maailmanluokan huippuyrityksiä. Seudulla on lähdetty nyt panostamaan erityisesti alan yritystoiminnan synnyttämiseen ja yritysten houkutteluun. Tässä konkreettisena toimenpiteenä on Photonics Research and Business Center Joensuun perustaminen, jossa on mukana useita toimijoita ja palveluiden tarjoajiksi on tulossa myös ulkomaisia yrityksiä.

Asiakaspalvelukeskukset ovat merkittävä työllistäjä ja Joensuussa toimii mm. Osuuspankin, Elisan, Baronan ja valtion Palkeet -palvelukeskukset. Näiden näkymät ovat edelleen hyvät ja seudulle on sijoittunut myös uusia aloittavia palvelukeskuksia. Seudulla on käynnissä erityisprojekti asiakaspalvelukeskusten houkutteluun.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Lomautusuhan alla olevien työntekijöiden lukumäärä lähti koronakriisin alkaessa maaliskuussa erittäin nopeaan kasvuun. Yritykset huolehtivat henkilökunnasta ja sinnittelevät heikon taloustilanteen yli pitämällä kiinni henkilöstöstään, sillä työntekijöiden rekrytointi on ollut haasteellista jo pidemmän aikaa. Irtisanomiset ovat olleet hyvin maltillisia toistaiseksi.

PK-barometrin suhdannenäkymät henkilökunnan määrän suhteen ovat myös heikentyneet. Saldoluvuksi muodostuu nyt 0, kun vuosi sitten se oli +14.

Työvoimakysynnän uskotaan palaavan kriisiä edeltäneelle tasolle, sillä maailmassa on tapahtunut työn murros, jossa osaavasta työvoimasta kilpaillaan. Myös ikääntyvä työvoima ja eläköityminen pitävät yllä työvoiman kysyntää. Haasteet uuden työvoiman saannissa on suuret erityisesti reuna-alueilla.

Ammattibarometrin perusteella maakunnassa on pulaa erityisesti sosiaali- ja terveydenhuoltoalan erityisasiantuntijoista (esim. lääkärit, psykologit ja sosiaalityöntekijät), myyntityöntekijöistä ja metallialan ammattilaisista ja ohjelmoijista.

Alueellisina osaamistarpeina Pielisen Karjalassa ovat sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijat ja opettajat. Lisäksi tarvetta on kuljetusalalla, teollisuuden prosessityöntekijöistä, sähköalan työntekijöistä ja elintarviketeollisuudessa kokeista ja leipureista. Keski-Karjalassa on pulaa terveyden huollon erityisasiantuntijoista, kosmetologeista ja kampaajista, maataloustyöntekijöistä (kausityö), metallialan osaajista, sekä ravitsemus- ja matkailualan työntekijöistä.

Korkeakoulujen aloittavien opiskelijoiden määrä nousi voimakkaasti vuonna 2020. Tämä näkyy kasvavina tutkintomäärinä vuodesta 2023 alkaen. Karelian, Savonian ja UEF:n yhteistyönä toteutetaan laaja tekniikan täydennyskoulutus- ja DI-koulutuspolku-hanke vuosina 2020–2023. Oppilaitokset vahvistavat koulutusperäistä maahanmuuttoa yhdessä alueen yritysten ja muiden toimijoiden kanssa. Työelämän kanssa tiiviissä yhteistyössä kehitetyt ja toteutettavat uudet tutkintokoulutukset tukevat yritysten osaavan työvoiman saatavuutta

Maakunnan väljästi asutuilla laita-alueilla on syytä lisätä kohdennettujen koulutuksia työvoimapulan hillitsemiseksi niin toiselle kuin korkea-asteelle.

Työvoiman saatavuuden haasteisiin on pyritty vastaamaan panostamalla työvoimakoulutukseen. Keväälle suunniteltuja koulutuksia ei peruuntunut koronan seurauksena, mutta koulutuksen jälkeinen työllistyminen on ollut aikaisempaa heikompi. Koronasta huolimatta vuoden 2020 elokuun loppuun mennessä on yhteishankintakoulutukseen (rekry- ja täsmäkoulutukset) osallistunut yli 150 henkilöä ja runsaat 80 yritystä.

Jatkossa tilanteen normalisoituessa on panostettava myös entistä enemmän työperäiseen maahanmuuttoon, ulkomaisten opiskelijoiden tänne jäämiseen ja kokonaisvaltaiseen kotoutumiseen osaavan työvoiman turvaamiseksi.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Työttömyyden voimakkaasta lisääntymisestä huolimatta kasvuluvut eivät Pohjois-Karjalassa ole olleet sellaisia kuin esimerkiksi Etelä-Suomessa. Verrattuna vuoden takaiseen työttömyys kasvoi Pohjois-Karjalassa elokuussa 21 % kun se koko maassa kasvoi 42 %. Vuosia neljän prosenttiyksikön tuntumassa pysytellyt Pohjois-Karjalan ja koko maan välinen ero työttömien osuudessa pieneni ja oli elokuussa 2,7 prosenttiyksikköä. Pohjois-Karjalassa työttömyystilanne on toki maan huonoin ja työllisyysaste huolestuttavan alhainen (62,5%).

Lomautettujen määrä on kääntynyt kevään jälkeen laskuun, mutta jos koronatilanne heikenee, niin se tulee näkymään työttömyyden ja lomautusten kasvuna. Nuorten työttömyysjaksot on pidentyneet verrattuna edelliseen vuoteen johtuen heikommasta työvoiman kysynnästä. Myös pitkäaikaistyöttömyys on kääntynyt kasvuun.

Jos vientiteollisuuden ongelmat jatkuvat, alkaa se väijäämättä vaikuttaa alihankintaketjujen työllisyystilanteeseen. Talvella 2020–21 on varauduttava merkittäviin lomautuksiin alihankintateollisuudessa. Työttömyyden kohtaanto-ongelman ratkaiseminen vaatii uusi lääkkeitä myös valtiohallan suunnalta.

Keski-Suomi

Keski-Suomessa asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 274 531 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 161 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 17 035, mikä on 22,9 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 13,5 %. Lomautettuna oli 1 786 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Avoimia kysymyksiä ja huolenaiheita on riittävästi tälle ja tuleville vuosille pohdittavaksi. Miten ympärillämme tapahtuvat muutokset muutaman vuoden kuluttua realisoituvat. Paljonko epävarmuutta yhteiskunta sietää. Mitä tarkoittaa yhdyskuntarakenteen kannalta mahdollinen monipaikkaisuuden lisääminen. Entä lisääntykö etätyö pysyvästi ja miten se vaikuttaa kasvukeskusten lähiympäristöihin. Miten vaikuttaa nuorten oppimiseen ja työssä oppimiseen mahdollinen siirtyminen etäopetukseen vielä nykyistä enemmän. Nuorten työmarkkinoille kiinnittymisen kannalta korona-aika on todella huolestuttavaa.

UPM:n Säynätsalon vaneritehdas lopetti toimintansa ja Kaipolan paperitehdas lakkautettaneen nopealla aikataululla, matkailusta kuuluu huonoja; kotimainen matkailu ei riitä korvaamaan ulkomaista matkailua. Teknologiateollisuuteen odotetaan huonoja uutisia. Miten käy viljantuotannon ilmastonmuutoksen tuodessa yllättäviä sääilmiöitä. Työttömyys on korkealla tasolla, muuttuvatko lomautukset pitkittyväksi työttömyydeksi.

Maailmankaupan ja teollisuuden ostopääällikköindeksin mukaan maailmantalouden elpyminen on jo alkanut, todetaan mm. OP-ekonomistien talousnäkymissä syyskuussa. Toipuminen on kuitenkin hidasta. Keski-Suomi ei hurjista työttömyyslukuista huolimatta ole ollut pahimpia kärsijöitä. Elämä jatkuu juuri nyt kohtuullisin odotuksin. Työttömyys alenee reippaasti. Avoimia työpaikkoja on yllättävänkin paljon. Opiskelijat ja koululaiset pääsivät aloittamaan koulunsa pääsääntöisesti lähiopetuksessa. Keski-Suomen työllisyysaste kääntyi ennustetun taantumana ja koronan seurauksena pois kasvu-uralta ollen vuoden 2020 toisella neljänneksellä 68 %, kun se vastaavasti oli vuotta aikaisemmin 71,2 %.

Yleiskuvaa luonnehtii myös se, että samaan aikaan, kun varaudutaan tuleviin korona-haasteisiin, pitäisi olla voimavaroja suunnitella tulevaisuutta pidemmällä aikajänteellä. Keski-Suomen selviytymissuunnitelmassa haetaan keinoja ennakoidaksemme tulevaa. Osaamisen turvaaminen, työpaikkojen turvaaminen ja tulevaisuuden menestystarinoiden tukeminen ovat siinä ajankohtaisia. Nyt tarvitaan näkemystä ja uskallusta tarttua tulevaisuuden mahdollisuuksiin.

Liikenneväylät ja liikenne luovat elinvoimaisen elinkeinoelämän perustaa. Koronan aiheuttama matkustajamäärien vähentyminen on vaikuttanut joukkoliikenteen tarjontaan. Erityisesti maaseutumaisten kuntien välisiä markkinaehtoisia linja-autoliikenteen vuoroja sekä markkinaehtoisia vuoroja maaseutumaisista kunnista Jyväskylään on lakannut kevään ja kesän 2020 aikana useampiakin. Maaseutumaisten kuntien välisissä vuoroissa samoin kuin maaseutumaisten ja Jyväskylän välisissä vuoroissa oli matkustajamäärissä nähtävissä laskea jo ennen korona-aikaa. Korona on näin ollen voimistanut em. vuorojen välistä matkustajamäärien vähentymistä. Tavoitteena on kuitenkin säilyttää peruspalvelutason kannalta tärkeimmät vuorot, jotta voidaan turvata mahdollisuus joukkoliikenteen käyttöön eri alueilla. Etätyöskentelyllä ja etäopiskelulla on suora vaikutus joukkoliikenteen matkustajamääriin ja samalla kun liikkuminen joukkoliikenteessä on koronan myötä muutenkin vähentynyt, tulevat syksy ja talvi näyttämään, miten matkustajamäärät riittävät ylläpitämään nykyistä liikennetarjontaa. ELY-keskus pyrkii mahdollisuuksien mukaan tukemaan liikennöitsijöitä mm. lippukompensaatiolla tulevan syksyn osalta.

Kevään 2020 laajamittaisella etätyöllä ja opiskelulla oli sillä selkeä vaikutus myös pyöräliikenteen määriin. Pyöräliikenteen määrät eivät ole täysin palautuneet aiempien vuosien tasolle kesäkuukausinakaan. Matkakeskuksen pyöräliikenteen seurantapisteellä on havaittavissa matkustajamäärien vähentyminen juna- ja bussiliikenteessä, mikä ilmenee vähäisempänä pyöräliikenteen määränä verrattuna aiempien vuosien vastaavaan aikaan.

Elinkeinoelämän kannalta Jyväskylän seutu on valtakunnallisesti merkittävä liikenteen solmukohta. Jyväskylästä säteittäisesti erkanevan valtatieverkon ja ratojen hyvä liikennöitävyys on perusedellytys sekä kaupan että teollisuuden kuljetuksille. Valtatieverkolla on seudulla myös suuri merkitys seudullisen ja paikallisen liikenteen välittäjänä. Valtatieverkko yhdistää ja halkoo seudun keskeisiä taajama- ja keskusta-alueita. Erityisen tärkeää on varmistaa Suomen eteläisiä ja pohjoisia osia yhdistävän valtatie 4 liikenteen sekä länsi-itäsuuntaista liikennettä välittävän valtatie 9 liikenteellinen toimivuus ja turvallisuus. Raide liikenteen merkitys pitkillä matkoilla korostuu ja yhteyksiä etenkin Helsinkiin pyritään nopeuttamaan. Lentoliikenteen turvaaminen on elinkeinoelämän näkökulmasta keskeinen liikennejärjestelmäkysymys. Keski-Suomen kansainvälisen saavutettavuuden turvaaminen edellyttää lentoliikenteen palvelutason pitkäjänteistä varmistamista.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Koronapandemian seurauksena tulleet rajoitustoimet näkyivät Keski-Suomessakin erityisesti matkailu- ja ravintolasektorilla, taksiliikenteessä sekä erilaissa kuluttajapalveluissa. Yritysten kriisistä selviämiseen tarkoitettun poikkeusrahoituksen haku käynnistyi huhtikuussa. Merkittävä osa myönnetystä poikkeusrahoituksesta kohdistui juuri näille toimialoille. Keski-Suomessa on etenkin matkailupuolella iso merkitys kokous- ja kongressimatkailulla, jossa rajoitukset aiheuttivat isoja muutoksia. Tapahtuma- ja festivaalitoimintaan kytkeytyvä liiketoiminta on ollut lähes pysähdyksissä. Etätyön voimakas lisääntyminen on tarjonnut myös uusia mahdollisuuksia yrityksille, jotka tuottavat palveluita ja ratkaisuja verkossa tapahtuvaan liiketoimintaan. Etätyön kasvulla voi olla myös pidempiaikaisia vaikutuksia esim. kokous- ja kongressitoimintaan, kun yritykset hakevat säästöjä toiminnassaan.

Metallialan yritysten tilanne Keski-Suomessa on vaihteleva. Yhteisenä nimittäjänä on lähestulkoon kaikissa yrityksissä silmiin pistävän suuri epävarmuus loppuvuoden tilanteesta. Osa yrityksistä on selvinnyt jopa ilman lomautuksia, mutta osalla yrityksistä tilanne syksyn tilausten osalta on huolestuttava. Loppukesään ja alkusyksyyn mennessä lomautukset eivät kuitenkaan ole merkittävässä määrin muuttuneet irtisanomisiksi. Lisäksi Keski-Suomen suurimman teollisen työnantajan Valmet Oyj:n hyvällä työtilanteella on myönteisiä heijastusvaikutuksia koko Keski-Suomen maakunnan metallialan näkymiin.

Teknolohiateollisuuden vienti viime vuonna kasvoi vielä 6,2 prosenttia pitäen työvoiman kysynnän hyvällä tasolla. Tämän vuoden jälkimmäisen puoliskon aikana teknolohiateollisuuden vientiyrityksistä merkittävä osa elää koronan aiheuttaman epävarmuuden tilassa ja tämä näkyy tietenkin työvoiman kysynnässä. Kysymys ei ole ensisijaisesti epidemian kehityksestä Suomessa, vaan Suomen ulkopuolissa maissa. Alan tulevaa kehitystä on loppuvuoden osalta vaikea ennakoida, koska yritysten näkymät ovat jossain määrin ristiriitaisia.

Metsä- ja paperiteollisuuden suurilla irtisanomisilla on välillisiä vaikutuksia työvoiman kysyntään myös muilla toimialoilla. Säynätsalon vaneritehtaan ja Kaipolan paperitehtaan lakauttamiset ja sellun maailmanmarkkinahinnan lasku ovat tuoneet sangen tummia pilviä Keski-Suomen maakunnan metsätalouden ylle. Ala on hallinnut yhdessä teknolohiateollisuuden kanssa maakunnan vientiä, mutta jo viime vuonna metsätalouden viennin muutos oli 4,1 prosenttia miinusmerkinen. Tätä valitettavaa kehitystä koronaepidemia tulee voimistamaan.

Majoitus- ja ravitsemispalveluala oli yksi eniten epidemiasta kärsineistä toimialoista, ellei jopa kaikkein eniten. Koronapandemia on vaikuttanut ja tulee vaikuttamaan ainakin loppuvuoden ajan toimialan tilanteeseen merkittävästi. Jyväskylän seutukunnalla useita suuria tapahtumia on jouduttu peruuttamaan. MM-osakilpailu Neste Rallin peruuntuminen oli merkittävin peruutettu suuri tapahtuma, jonka vaikutukset ulottuivat myös Jyväskylän seutukunnan ulkopuolella toimiviin alan yrityksiin. Jämsän seutukunnalla matkailualan

vaikeuksista on kärsinyt Himos. Takana oli huono alkutalvi ja korona sulki elinkeinon ennen kesää. Tapahtumatuotantoa ei kesän aikana ollut lainkaan. Toisaalta esim. luontoon ja kotimaan matkailuun liittyvän kysynnän kasvu on näkynyt myös Keski-Suomen kohteissa. Tätä trendiä toivotaan pystyvän hyödyntämään jatkossakin. Matkailuinvestoinnit ovat jäissä.

Vaikka kevään aikana voimaan astuneita rajoituksia kesän aikana lievennettiin, niin alalla ei ole päästy, eikä tulla yltämään tämän vuoden aikana yritysten liikevaihtojen kehityksessä viime vuoden tasolle. Alkusyksyn aikana tautitartuntojen määrän kasvu merkitsee edelleen majoitus- ja ravitsemispalvelualalle hiljaisten aikojen jatkumista. Erityisesti yksityisten pienien yritysten tilanne tulee olemaan loppuvuotena tukala. Suuremmat ketjut voivat jossain määrin korvata majoitus- ja ravitsemisalan heikkoa tilannetta muiden toimialojen, kuten kaupanalan, palveluilla.

Maatalouden näkymiin koronalla ei pääsääntöisesti ole ollut vaikutusta. Valio on siirtymässä sopimustuotantoon, mikä alkaa näkyä maatalouden investointitukihakemuksissa. Kaikki maidontuotannon laajentamista suunnittelevat tilat eivät pysty investoimaan ainaakaan juuri tällä hetkellä. Lypsykarjatalouden rakentamishankkeita ei tullut yhtään viimeksi päättyneellä (15.8.) hakukierroksella.

Korona on lisännyt kotimaisen ja paikallisen ruuan käyttöä, mikä luo positiivisia näkymiä alkutuotannolle ja elintarvikealan yrityksille. Negatiivisia vaikutuksia on ollut suoramyyntiä tai suurtalousmyyntiä harjoittaville tiloille, mutta niitä on alueella varsin vähän ja näille yrityksille on kriisitukea haettavissa. Sadonkorjuu on edennyt normaalia hitaammin, satonäkymät ovat vaihtelevat mutta kokonaisuutena kohtuullisen hyvät.

Maaseudun yritystukien kysyntä on jatkunut melko normaalina, mikä osoittaa, että osa yrityksistä pystyy panostamaan edelleen investointeihin ja kehittämiseen. Matkailualan yrityksillä on pääosin mennyt odotettua paremmin, koska korona on lisännyt kotimaan matkailua. Maaseutuyritysten koronatukia on haettu varsin maltillisesti.

Korona-aika on vauhdittanut puurakentamista ja omatoimista rakentamista. Kuitenkin suurin osa puusta menee metsäteollisuuteen, missä korona on vähentänyt kysyntää maailmanmarkkinoilla. Metsänhakkuut näyttävätkin olevan vähenemässä tänä vuonna. UPM:n Kaipolan paperitehtaan sulkeminen tuo haasteita erityisesti Jämsän seudulle. Loppuvuoden aikana rakennetaan tukipaketteja alueen avuksi ja myös maaseuturahaston kehittämishankkeilla ja yritystuilla pyritään helpottamaan tilannetta.

Rakennusallalla varsinkin Jyväskylän seutukunnalla, mutta myös koko Keski-Suomessa, oli odotettavissa merkittävää liikevaihdon ja työvoiman kysynnän vähennystä muuttaman huippuvuoden jälkeen. Tämän vuoden ensimmäisellä puoliskolla Jyväskylään valmistui 42 prosenttia vähemmän asuntoja kuin edellisvuoden vastaavana aikana. Alan

heikentyvään työvoiman kysyntään viittaa vahvasti myös alkuvuonna myönnettyjen rakennuslupien määrä, joka on reilut 60 prosenttia pienempi, kuin viime vuoden kuuden ensimmäisen kuukauden aikana. Toimitilarakentamisen kohdalla tilanne näyttää viime vuotta paremmalta.

Koronan vaikutusta rakennusalan tilanteeseen on kovin vaikea erottaa alan suhdannelaskun vaikutuksesta. Kuitenkin on selvää, että koronan vaikutus investointipäätöksiin on ollut merkittävä ja siten alan työvoiman kysyntää loppuvuoden aikana edelleen vähentävä. Metallialan lailla myös rakennusalan yritysten tilanteissa ja loppuvuoden näkymissä on eroja. Osaan yrityksistä koronalla on ollut kielteisiä vaikutuksia, mutta osalla alan yrityksistä tilanne on edelleen kohtuullisen hyvä.

Koronan vaikutus eri kaupan alan toimijoihin ja jakeluketjuihin on ollut kovasti vaihtelevaa. Korona romahdutti keväällä varsinkin elintarvikekauppojen asiakasmäärät. Syksyä kohti mentäessä tilanne on kohentunut, mutta hyväksi tilanne ei todennäköisesti tämän vuoden aikana kehity. Etätyön tekemisen erittäin voimakas kasvu Jyväskylässä aiheutti varsinkin keskustan liikkeissä asiointimäärien voimakasta vähentymistä, kun taas keskustan ulkopuolella olevien kauppakeskusten ja myymälöiden tilanteeseen koronalla ei ollut niin merkittävää kielteistä vaikutusta. Tietyissä erikoistavaramyymälöissä, kuten polkupyöriä ja retkeilyvälineitä myyvissä liikkeissä nähtiin jopa liikevaihdon kasvua.

Investointeihin koronalla on ollut selkeä vaikutus. Vuosi 2019 oli ELY-keskuksen yritysrahoituksessa ennätysellisen vilkas ja rahoituskysyntä oli vielä selvässä kasvussa. Koronapandemian laajeneminen vuoden 2020 alkupuolella kuitenkin pysähdytti lähes kokonaan normaalin rahoitustoiminnan, mutta rahoituksen kysynnän odotetaan palautuvan loppuvuoden aikana. Haasteita maakunnassa lisää tieto isojen tehdasyksiköiden lakkautuksista. Näiden tilalle synnyttävää korvaavaa pk-yritystoimintaa voidaan vauhdittaa elvytysvaroilla, millä voidaan tukea mm. teollisia investointeja, tuotekehitystä sekä yritysten kansainvälistymistä.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Pandemialla on ollut suuri vaikutus supistuvaan työvoiman tarpeeseen, mutta pandemian todellinen vaikutus Keski-Suomen ELY-keskuksen alueella tulee jäämään arvoitukseksi. Tämä johtuu siitä, että koko maakunnassa työvoiman kysynnän vähenemisestä näkyi merkkejä jossain määrin jo viime vuonna. Viime vuonna avointen työpaikkojen lisäys verrattuna vuoteen 2018 oli noin kymmenen prosenttia. Tämän vuoden kolmen ensimmäisen kuukauden aikana TE-toimistoon ilmoitettujen avointen työpaikkojen määrä väheni noin kymmenellä prosentilla verrattuna vuoden 2019 vastaavaan aikaan.

Työvoiman kysynnän laskun jatkumisesta Keski-Suomessa vuoden 2020 aikana ilman koronapandemian vaikutusta ennakoi maakunnan kaikkien yritysten liikevaihdon lasku vuoden ensimmäisen neljänneksen aikana 2,5 prosentilla ja vientiyritysten liikevaihdon lasku 10,3 prosentilla (Keski-Suomen Aikajana 3/2020). Keski-Suomen vientialan yritysten liikevaihdon kohdalla laskuun saattoi vaikuttaa yksinomaan jo sellun maailmanmarkkina-hinnan muutokset ja Kiinan talouskehitys. Edellä mainittujen seikkojen vuoksi ei ehkä ole perusteltua selittää työvoiman kysynnän laskun johtuneen ainoastaan ja vain koronasta. Jo aikaisemmin alkanut kehitys eskaloitui koronan vuoksi yrityksissä ennen näkemättömällä laajuudella yt-neuvotteluiksi maalisi- ja huhtikuun aikana.

Vaikka työvoiman kysyntä kääntyi olennaiseen laskuun ensimmäisen kerran sitten vuoden 2014 tämän vuoden ensimmäisellä puoliskolla, niin Keski-Suomen TE-toimistoon ilmoitettujen uusien avoimien työpaikkojen kuukausittainen keskiarvo oli kolmanneksi korkein viimeisen kymmenen vuoden tarkastelujakson aikana. Ainoastaan vuosina 2018 ja 2019 työpaikkojen lukumäärä on ollut vuoden kahdeksan ensimmäisen kuukauden aikana korkeampi verrattuna tämän vuoden samaan ajanjaksoon. Nyt kun on siirrytty kriisiin shokki- ja reaktiovaiheen jälkeiseen käsittelyvaiheeseen, työvoiman kysynnän laskun vauhdin voidaan olettaa asettuvan Keski-Suomessa tämän vuoden ensimmäistä puoliskoa selvästi maltillisempaan tasoon. Loppuvuoden työvoiman kysyntää tulee leimaamaan kevään ja kesän aikana toteutettujen lomautusten päättymiset, jotka hidastavat sekä uusien työpaikkojen syntymistä että korvaavien työpaikkojen rekrytointeja.

Syksyn 2020 ja talven 2021 työvoiman kokonaiskysynnän kehityksessä merkittävänä tekijänä näyttäisi olevan kuntatalouksien tilanne. Reilusti yli puolessa Keski-Suomen kunnissa on aloitettu yhteistoimintaneuvottelut tämän vuoden aikana. Tämän vuoden kuntien budjetit toteutuvat useimmissa kunnissa huomattavasti alijäämäisinä verrattuna talousarvioiden laadinta-ajankohtaan. Kuntien- ja kuntayhtymien menot eivät tule pysymään budjettien menokehyksissä. Tulopuolella taas koronan vaikutus verokertymiin kasvattaa alijäämää. Työvoiman kysynnässä tämä kehitys näkyy paineena vähentää sosiaali- ja terveydenhuollon ja opetus- ja kulttuuritoimen henkilöstömenoja.

Huomattavaa työvoiman kysynnän vähentymistä nähtiin kiinteistöalan, teollisuuden, kuljetus- ja varastoinnin, julkishallinnon ja muun palvelutoiminnan ammattiluokissa. Jonkin verran työvoiman kysynnän laskua esiintyi terveydenhuollon ja rakentamisen toimialoilla. Koronan kaikkein pikaisin työvoiman kysynnän pudotus koettiin kevään aikana majoitus- ja ravitsemispalvelualalla.

Työvoiman kysynnän kannalta metsätalouden suuret yt-neuvottelut kesällä Säynätsalossa ja syksyllä Kaipolassa luonnollisesti vaikuttavat laaja-alaisesti alan työvoiman kysyntään. Vaikka alalle ei ole viime vuosina juuri syntynyt uusia työpaikkoja, niin korvaavaa

rekrytointia tehtailla on kuitenkin jossain määrin ollut. Työvoimaa tultaneen irtisanomaan muun muassa puun korjuuta ja kuljetusta harjoittavista yrityksistä.

Metallialan yritykset ilmoittivat tämän vuoden ensimmäisen puoliskon aikana avoimia työpaikkoja Keski-Suomen TE-toimistoon vain noin seitsemän prosenttia vähemmän kuin vastaavana aikana viime vuonna. Viimevuotista jopa selvästi enemmän kysyntää on ollut hitsaajista ja ohutlevysepistä. Vähemmän kysyntää taas on ollut tämän vuoden aikana ennen kaikkea raskaan autokaluston asentajista. Myös koneenasentajien kysyntä on laskenut viime vuodesta. Koneinsinöörien, koneistajien ja auton asentajien kysyntä on pysynyt koko lailla viimevuotisella tasolla. Metalliteollisuuden yhtenä koronan aiheuttamana ongelmana on ollut tuontitavaran logistiikkaketjuissa esiintyneet ongelmat.

Viime vuoden ensimmäisen puoliskon aikana myyjille oli 1 759 työpaikkaa. Tämän vuoden vastaavana aikana kysyntä oli vähentynyt 690 työpaikkaan. Myyjien kohdalla tulee tosin muistaa se, että valtaosa avoimista työpaikoista on ruuhkahuippujen purkamisiin tarkoitettuja osa-aikatyöpaikkoja, joissa viikkotyötunnit saattavat jäädä hyvin vähäisiksi. Netti- ja tilauskaupan kasvu luonnollisesti oli ennätysellistä. Vähittäiskaupan tilanteen tervehtyminen ei kuitenkaan loppukesästä vielä näkyneet kovinkaan merkittävänä työvoiman kysyntänä.

Koronan suora vaikutus it-alan työvoiman kysyntään ja lomautusten määrään ei ole ollut niin merkittävä kuin usealla muulla toimialalla. Ei it-alakaan ole säästynyt koronan aiheuttamilta vaikeuksilta, ja tähän pääasiallisena syynä on ollut yritysasiakkaiden it-palveluiden kysynnän lasku. It-ala tunnetusti on ollut monta vuotta yksi eniten työvoimapulasta kärsivästä alasta, ja yritysten laajeneminen tapahtuu nykyisin pitkälti yritysostojen kautta.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Yt-neuvottelujen lukumäärä räjähti kasvuun tämän vuoden maalisi- ja huhtikuun aikana koronaepidemian vuoksi Keski-Suomen ELY-keskuksen alueella. Myönteisenä huomiona neuvotteluissa oli se, että neuvoteltavat toimenpiteet pitivät sisällään valtaosin määräaikaisia, enintään 90 päivää kestäviä lomautuksia. Osassa yrityksistä käytiin yt-neuvotteluja kaiken varalta, mutta koronan aiheuttamien pahimpien skenaarioiden jäädessä toteutumatta myös lomautuksiin turvautumiset jäivät toteutumatta. Irtisanomisiin johtavia yt-neuvotteluja käytiin vuoden ensimmäisen puoliskon aikana jopa vähemmän kuin vuoden 2019 vastaavana aikana.

Kokoaikaisesti lomautettujen osuus kaikista työttömistä tämän vuoden tammi- ja helmikuussa oli täsmälleen

yhtä suuri eli 7,5 prosenttia. Huhtikuussa vastaava luku oli tähän mennessä koko vuoden korkein; 31,2 prosenttia. Kesän aikana kokoaikaisesti lomautettujen suhteellinen osuus

kaikista työnhakijoista näytti jo selkeää laskusuuntaista kehitystä. Elokuun lopussa koko-aikaisesti lomautettujen osuus kaikista työttömistä oli sulanut 10,5 prosenttiin. Lomautukset olivat siis merkittävässä määrin laskeneet kesän aikana. Koko-aikaisesti lomautettujen osuus kaikista työttömistä oli kuitenkin edelleen melko korkealla verrattuna viime vuoden elokuuhun, jolloin koko-aikaisesti lomautettuja oli vain 3,4 prosenttia kaikista työttömistä.

Kokonaistyöttömyys on kasvanut Keski-Suomen alueella viime vuoden elokuusta 2,5 prosenttiyksikköä, mikä lukumääräisesti tarkoittaa melkein 3 000 työnhakijaa. Työttömyysasteena tämä tarkoittaa 13,5 prosentin työttömyyttä. Koko maassa työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta elokuun lopussa oli 12,5 prosenttia. Keski-Suomen työttömyysaste jää siis vain yhden prosenttiyksikön tuosta koko maan keskiarvosta. Keski-Suomen maakunta on selvinnyt koronapandemian tuhoista useita muita maakuntia vähemmin vaurioin.

Keski-Suomen seutukuntakohtaisessa vertailussa huhti- ja toukokuussa koronan vaikutus näkyi voimakkaimmin Jyväskylän seutukunnan työttömyysasteen nousevana kehityksenä. Epidemian vaikutus näyttäytyi Keski-Suomessa tämän vuoden ensimmäisten kahdeksan kuukauden aikana kaikkein voimakkaimpana toukokuussa, jolloin työttömyys nousi Keski-Suomen TE-toimiston alueella 65 prosenttia verrattuna viime vuoden vastaavaan ajanjaksoon. Jyväskylän seutukunnalla työttömyys kasvoi tämän vuoden toukokuussa verrattuna viime vuoden toukokuuhun peräti 70 prosentilla. Jämsän seutukunnalla työttömyys nousi Keski-Suomen seutukuntien vertailussa toukokuussa kaikkein vähiten. Tosin Jämsänkin seutukunnalla nousua oli tuolloin 50 prosenttia. Loppukesän aikana lomautusten päättymisten seurauksena myös eri seutukuntien väliset erot tasaantuivat huomattavasti. Elokuun lopussa Äänekosken seutukunnan työttömyyden kasvu verrattuna viime vuoden elokuuhun oli 25 prosenttia ja Jämsän seutukunnan vastaava luku oli 19 prosenttia. Muiden seutukuntien työttömyyden kehitys jakaantui melko tasaisesti näiden kahden seutukunnan työttömyyden kasvulukujen väliin.

Nuorisotyöttömyyden osalta kasvuvauhdin kuukausittainen kehitys on ollut samansuuntaista kuin kokonaistyöttömyyden. Pitkäaikaistyöttömyyden trendi sen sijaan on ollut erilainen. Pitkäaikaistyöttömyyden suhteellisen kehityksen kasvuvauhti on jatkanut kiihtyvää kasvuaan myös kesäkuukausien aikana verrattuna tämän vuoden edeltäviin kuukausiin sekä viime vuoden vastaaviin kuukausiin.

Koronakevään vaikutus työttömyyden kasvuun kohdistui miehiä enemmän naisiin. Tämä johtuu luonnollisesti siitä, että naisia työskentelee enemmän palvelu- ja myyntitehtävissä. Keski-Suomen TE-toimistossa tämän vuoden aikana naisten osuus kaikista työnhakijoista oli matalimmillaan helmikuussa, jolloin naisten osuus työnhakijoista oli 41,1 prosenttia. Korkeimmillaan se oli kesäkuun lopussa; 47,9 prosenttia. Elokuun loppuun mennessä kuitenkin naisten osuus oli laskenut 43,5 prosenttiin.

Jämsän työttömyyden kasvu tulee olemaan Kaipolan tehtaan lakkauttamisen sekä sen heijastusvaikutusten vuoksi varsin korutonta luettavaa. Pahimman skenaarion mukaan noin 1 200 työpaikkaa katoaa seutukunnalta. Seutukunnan työttömyysasteessa lakkauttaminen tulee näkymään pääosin vasta ensi kevään aikana pitkien irtisanomisaikojen vuoksi. Lisäksi tulee muistaa, että ensi vuoden loppukevääseen mennessä irtisanotuille on löytynyt ratkaisuja mm. uudelleen työllistymisen, koulutuksen ja eläköitymisien keinoin. Osa irtisanotuista asuu jo nyt Jämsän seutukunnan ulkopuolella ja poismuutto seutukunnalta tulee jossain määrin lisääntymään.

Loppuvuoden työttömyyden kehitystä ennakoitaessa alkusyksy näyttäisi siltä, että Keski-Suomessa kokonaistyöttömyys jatkaisi laskuaan loppuvuoden aikana, kuten myös nuorisotyöttömyys. Pitkäaikaistyöttömyyden suotuisan kehityksen kääntyminen viime vuoden puolella maltilliseen kasvuun jatkaa valitettavaa kasvuaan tämän vuoden aikana ja vieläpä melko varmasti kiihtyvällä vauhdilla. Toisaalta TE-toimistojen on resursoitu hyvin, joten työvoimapolitiittisia toimenpiteitä voidaan toteuttaa tarpeen mukaan. Loppuvuonna työttömyys yleensä on alimmillaan kausivaihteluista johtuen.

Etelä-Pohjanmaa

Etelä-Pohjanmaalla asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 180 064 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 1 063 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 7 117 työtöntä työnhakijaa, mikä on 36,1 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 8,4 %. Lomautettuja oli 1 170 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Etelä-Pohjanmaan erityishaasteita ovat epäsuotuisa demografinen kehitys, työvoiman saatavuus, heikko kansainvälistymisaste ja väestön alhainen koulutustaso. Veto- ja pitovoimatekijöiden parantaminen on tulevaisuushaaste, johon vastaaminen edellyttää myös uusia panostuksia maakunnan ja kuntien edunvalvontaan. Covid-19 tilanne on pysynyt maakunnassa hallittavana, mutta viimeisimmät tiedot tartunnoista osoittavat tilanteen olevan kehittymässä heikompaan suuntaan. Varmistettuja tartuntatapauksia oli 28.9.2020 mennessä todettu 68 kpl, mutta kuten edellä todettiin, volyymit ovat kiihtymässä. .

Talouden ja työllisyyden näkökulmasta kriisin vaikutukset ovat olleet nopeita ja voimakkaita. Kriisi on iskenyt voimakkaasti erityisesti palvelusektorille, mutta haasteita on ollut koko toimialakentässä. Syksyn barometrien perusteella näkymä tulevaan on sumuinen ja pk-yritysten arviot suhdannenäkymistä ovat selvästi alavireiset. Erityisenä huolenaiheena on teknologiateollisuuden tilanne, sillä tilauskantojen kehitys on sakannut, mikä luo uhan sopeuttamistarpeiden kasvulle.

Myönteisinä asioina voidaan esiin nostaa infrainvestoinnit, jotka ovat etenemässä vuosien odotuksen jälkeen. Esimerkiksi valtatie 19 uudistaminen välillä Seinäjoki ja Lapua on merkittävä tulevaisuusinvestointi, jolla on merkittäviä heijastusvaikutuksia aluetalouteen, ympäristöön ja tienkäyttäjien turvallisuuteen. Tulevaisuudessa kestävien kulkumuotojen innovatiiviset mahdollisuudet liittyvät esimerkiksi duoraitiotieliikenteen käynnistämiseen Seinäjoen ja Vaasan välillä. Myös Seinäjoen asemanseutu vaatii kokonaisvaltaista kehittämistä, Seinäjoki Smart Station -hankkeen toteuttamista, matkaketjujen palvelutason parantamiseksi.

Koronakriisi ja etätyöskentelyn nopea yleistyminen on tuonut korostuneesti esiin alueiden välisen epätasa-arvon laadukkaissa viestintäyhteyksissä. Maakunnassa on puutteita kiinteän laajakaistan saatavuuden ja verkon kehittämisestä kiinnostuneiden toimijoiden osalta. Kiinteiden laajakaistayhteyksien kattavuus on maakunnassa Suomen heikoin, mikä on merkittävä haaste.

Väestökehityksen trendikäyrä on jo pitkään osoittanut maakunnassa huolestuttavaan suuntaan. Tilastokeskuksen mukaan Etelä-Pohjanmaalla viime vuoden joulukuun lopussa 188 685 henkilöä. Tietojen pohjalta väestömäärä väheni vuoden 2019 aikana noin tuhannella henkilöllä. Mikäli Tilastokeskuksen vuoden 2019 väestöennuste toteutuisi, maakunnan väestö olisi vuonna 2030 noin 10 000 henkeä pienempi. Tämä vähennys olisi maakunnasta neljänneksi suurin ja Länsi-Suomen maakunnista toiseksi suurin. Koronakriisi näyttää vaikuttaneen muuttoliikkeeseen tavalla, joka saattaa jatkossa suosia joitakin maaseutumaisempia alueita. Perspektiiviä tarvitaan kuitenkin pidemmältä ajanjaksolta, sillä on epätodennäköistä, että käsillä oleva kriisi haastaisi kaupungistumisilmiön isommassa mittakaavassa.

2010-luvun aikana Järviseudun (- 12,0 %) ja Suupohjan (- 11,6 %) seutukunnat ovat menettäneet väestöään suhteellisesti eniten, mutta myös Kuusiokunnissa väestö on vähentynyt (- 10,8 %) selvästi. Seinäjoen seutukunnan väkiluku on kasvanut (+ 2,6 %), jota selittää Seinäjoen kaupungin väestönkasvu. Seinäjoki onkin Suomen pisimpään yhtämittaisesti väestöään kasvattanut maakuntakeskus, sillä kaupungin väkiluku on kasvanut 1950-luvun alkuvuosista aina näihin päiviin saakka. Suurimmat muuttotappiot syntyvät nuorista, jotka muuttavat opintojen perässä esimerkiksi yliopistokaupunkeihin. Iso merkitys väestökehityksessä on ollut myös syntyvyyden laskulla, kuten muuallakin Suomessa. Huomiota on kuitenkin syytä kiinnittää, että syntyvyys on maakuntien välisessä vertailussa kolmanneksi korkein ja Etelä-Pohjanmaa oli ainoa maakunta vuonna 2019, jossa syntyvyys kääntyi kasvuun. Alueen kuntien väestölliset ja taloudelliset huoltosuhteet ovat yllätetystä valossa kehittymässä pääosin heikompaan suuntaan. Ulkomaalaisten osuus väestöstä on edelleen valtakunnan alhaisin, vaikka viimeisen kymmenen vuoden periodilla ulkomaalaisten määrä on kasvanut selvästi.

Väestökehitykseen liittyen merkittävää on, että ennen koronakriisiä rekrytointiongelmien ja työvoimapulan osalta tilanne oli maakunnassa kärjistynyt. Osaavan työvoiman saatavuus tulee kriisin jälkeenkin olemaan todellinen ongelma koko maakunnan alueella. Jälleenrakennuksen aikana on varmistettava, että talous saadaan kasvuun ja uusia korvaavia työpaikkoja syntymään. Nuorten integroiminen maakuntaan ja työmarkkinoille on merkittävä haaste, sillä maakunnan korkeakoulutustarjonta on verrattain suppea ja aloituspaikkamäärät vähäiset. Nuorten osalta tilannetta auttaneena on, että Seinäjoen ammattikorkeakoulu on saanut lisäkoulutuspaikkoja, jotka kohdentuvat tekniikan, liiketalouden ja sosiaali- ja terveystieteiden koulutukseen. Huomiota on kiinnitettävä myös ei-tutkintotavoitteeseen koulutukseen sekä aikuis- ja toisen asteen koulutukseen, joilla on mahdollista saada

vaikutuksia nopeammin kuin esimerkiksi korkeakoulutuksen kehittämällä. Myös erilaiset jatkuvan oppimisen mallit, joissa etä-, digi- ja hybridiopetuksella on merkittävä rooli, on otettava haltuun.

Merkittävänä huolenaiheena on myös kuntien tilanne, sillä taloudenpito on ollut varsin haasteellista jo ennen meneillään olevaa kriisiä. Koronakriisin myötä verokertymien ennakoidaan laskevan huomattavasti, mikä lisää talousahdinkoa ja heikentää tuntuvasti kuntien kykyä toimeenpanna elvytykseen tähtäviä hankkeita ja investointeja. Lähivuosina pelkästään väestönmuutokset ovat haastamassa kuntien kantokyvyn, mikä luo merkittäviä veronkorotuspaineita. On toivottavaa, että kuntataloutta kompensoivia toimia jatketaan myös ensi vuonna.

Viranomaisten ja palveluntuottajien toimintakyky on säilynyt hyvällä tai vähintäänkin kohtuullisella tasolla. Etätöihin on siirrytty joustavasti ja sähköisten palvelujen käyttö on lisääntynyt huomattavasti. Maakunnallisen selviytymissuunnitelman valmistelua on tehty laajassa yhteistyössä, jonka yhteydessä on muodostettu yhteistä tilannekuvaa ja ymmärrystä maakunnan avainkehittämiskohteista, sekä niiden edistämiseen tarvittavista kehittämisvaroista ja -instrumenteista.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Etelä-Pohjanmaa tunnetaan yrittäjyydestä, vahvasta maataloussektorista sekä monipuolisesta kulttuuritarjonnasta. Maakunnan muutosjoustavuus on varsin hyvä, alueella ei ole voimakasta riippuvuussuhdetta yksittäiseen kapeaan toimialaan. Vahvimmat klusterit ovat teknologiateollisuus (pääpaino kone- ja metalliteollisuudessa), elintarviketuotanto, sekä puutuote- ja huonekaluteollisuus

Suhdannenäkymien arviointi on tällä hetkellä äärimmäisen haastavaa, sillä epävarmuustekijöitä on ilmassa valtavasti. Suomen Yrittäjien, Finnveran ja työ- ja elinkeinoministeriön syyskuussa julkaiseman Pk-yritysbarometrin mukaan maakunnan pk-yritysten suhdanneodotukset olivat alavireiset. Myös henkilöstömäärien kehityksen osalta pk-yritysten odotukset olivat laskusuunnassa. On toivottavaa, että yritykset panostavat henkilöstön osaamisen kehittämiseen ja pitävät osaajista kiinni. Osaavan työvoiman saatavuuden merkitys kasvaa edelleen kohisten, riippumatta suhdannevaihteluista.

Yritysrahoituksen tilaa on vaikea arvioida, koska näkymät ovat sumuiset. Heinäkuun valintajaksolle maaseudun kehittämisohjelman yritystuen osalta tuli yllättävän paljon hakemuksia, mutta sen jälkeen on selvästi hiljentynyt. Lisäksi yritysten kehittämisspalveluissa asiantuntijapalveluiden väliaikainen hinta-alennus toi näihin palveluihin uusia asiakkaita jopa ruuhkaksi saakka ja näillä asiakkailla on pääsääntöisesti myös laajempia kehittämistarpeita. ELY-keskus teki loppukesällä Etelä-Pohjanmaan yrittäjien sekä

elinkeinotoimijoiden avustuksella kartoituksen eteläpohjalaisten yritysten tulevista rahoitustarpeista vuosille 2020–2021. Kartoitus osoitti yrityksillä olevan mittavia kehittämis-, elvyttämis- ja kasvutarpeita. Kartoituksessa tuli esiin yli 150 hankeaihiota, joiden yhteenlasketut kustannukset olivat jopa 250 miljoonaa euroa. Näiden faktojen valossa lähimmän vuoden ajanjaksolle voitaisiin odottaa runsaastikin hakemuksia, mutta koronatilanne ja suhdannetilanteen epävarmuus aiheuttavat todennäköisesti investointien lykkäämiseen tulevaisuuteen.

Elintarviketuotannon (ml. alkutuotanto) osalta kriisin vaikutukset ovat toistaiseksi jääneet kohtuullisen vähäiseksi tai ne tulevat näkymään viiveellä. Kuluttajakäyttäytymisen muutokset ja siirtyminen peruselintarvikkeisiin ovat vähentäneet arvokkaimpien tuoteosien kulutusta, mikä on heijastunut elintarviketeollisuuden kannattavuuteen ja edelleen tuottajahintoihin. Kausityövoiman saatavuuden ennakoitiin aiheuttavan ongelmia alkutuottajille kesän aikana, mutta kokemusten mukaan haasteet jäivät kohtuullisen vähäisiksi ja ulkomaisen työvoiman tarvetta kyettiin paikkaamaan myös kotimaisin voimin. Myös turkisa syklisenä toimialana on kohdannut huomattavia vaikeuksia. Alan ongelmat heijastuvat lisäksi mm. rehunvalmistukseen ja elintarvikesektorille, joiden oheistuotteita hyödynnetään turkiseläinten rehustuksessa. Turkisalan osalta tilanteessa yhdistyvät pitkän ajan haasteet ja koronakriisin synnyttämä äkillinen markkinaympäristön muutos. Tilanne on vakava ja alan toimijoita on ajautumassa konkurssiin, vaikka alkutuotannon kriisitukea on suunnattu juuri turkistuotantoon.

Teknolוגiateollisuudessa, josta kone- ja metallituoteteollisuus muodostaa leijonanosan, tilanne on odottava, mutta epävarmuus on kasvanut voimakkaasti. Keskimäärin tarkasteltuna kriisin vaikutukset ovat tähän saakka olleet pelättyä lievemmiä, koska olemassa olevat tilauskannat ovat olleet kohtuullisen vahvoja. Yritysten väliset erot ovat toki merkittäviä, kuten suhdannekäänteiden kohdalla yleensäkin. Esimerkiksi Kuusiokuntien veneteollisuudessa kulunut vuosi on sujunut varsin myönteisissä tunnelmissa, sillä kysyntää on ollut sekä kotimaassa että vientimerkkinoilla. Suhdannenäkymä on kuitenkin yleisesti ottaen heikentynyt, ja uhkana on, että kriisin vaikutukset alkavat näkyä vahvemmin loppuvuonna ja ensi vuoden alkupuolella.

Rakentamisen osalta tilanteessa ei ole tapahtunut voimakasta muutosta, mutta rakentamisen volyymin ennakoidaan edelleen laskevan ilman suhdannepoliittisia toimia. Maakunnan sisällä rakentamisaktiiviteetti vaihtelee suuresti. Seinäjoella rakentaminen on jatkunut kohtuullisen vilkkaana. Julkisen rakentamisen haasteena on kuntien heikko taloudellinen tilanne, sillä omia elvytysvaroja ei pääsääntöisesti ole. Rakennustuoteteollisuudessa tilanne on samansuuntainen kuin teknolוגiateollisuudessa, eli olemassa oleva tilauskanta on kannatellut yrityksiä, vaikka sopeuttamistoimiakin on jonkin verran toteutettu.

Palvelusektorin toimijat ovat kärsineet kriisistä eniten, sillä romahtanut kysyntä ja toimeenpannut rajoitukset ovat syöneet liikevaihtoa merkittävästi. Henkilökohtaiset palvelut, majoitus- ja ravitsemusala sekä tapahtumatuotanto ovat olleet suurissa vaikeuksissa. Osa palvelualan yrityksistä on pystynyt kehittämään ja uudelleen suuntaamaan toimintaansa esimerkiksi verkko- ja noutopalvelujen avulla. Kesän aikana on saatu positiivisiakin signaaleja, mutta näyttää kuitenkin väistämättömältä, että konkurssseja ja yritysten lopettamisia on näköpiirissä.

Matkailun osalta kulunut vuosi on ollut kaksijakoinen. Kotimaan matkailun lisääntyminen on ollut piristysruiske, joka on näkynyt maakunnan matkailukohteissa myönteisesti. On kuitenkin vaikea arvioida, miten uusien vierailijoiden virta käyttäytyy jatkossa. Toisaalta maakunnalle tärkeiden kesätapahtumien peruuntuminen oli huomattava isku, sillä niiden suorat ja välilliset vaikutukset aluetalouteen ja työllisyyteen ovat varsin merkittävät. Tapahtumien peruuntuminen on näkynyt kausi- ja keikkatyöpaikkojen vähentymisenä sekä kysynnän vähenemisenä koko palvelusektorilla. Luontomatkailun osalta myönteisenä uutisena on, että Lauhanvuori-Hämeen kangas Geopark ry luotsasi onnistuneesti Suupohjan, Pohjois-Satakunnan ja Luoteis-Pirkanmaan kymmenen kunnan alueen UNESCO Global Geopark -jäseneksi. Myös järvisuudella on meneillään vastaava hanke, joka kokoaa yhteen Kraatterijärven ympäristöön kiinnittyviä matkailukohteita ja -toimijaverkostoja.

Kaupan alalla tilanne on monisyinen. Päivittäistavarakauppa ei ole kokenut merkittäviä muutoksia, vaikka asiointissa on tapahtunut muutoksia. Peruselintarvikkeiden kulutus on kotitalouksissa kasvanut. Erikois- ja kivijalkakauppa ovat kärsineet kriisistä eniten, mikä saattaa johtaa yritysten lopettamisiin ja konkurssisiin. Rajoitusten lieventämisen myötä vilkastumista on tapahtunut, mikä on tuonut helpotusta tilanteeseen ja valaa uskoa tulevaan. Verkkokaupan kasvu on ollut huomattavaa, jonka tarjoamiin mahdollisuuksiin on toimijakentässä taruttu kohtuullisen aktiivisesti, vaikka tässä suhteessa riittää vielä paljon kirittäväkin.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Maakunnan työllisyysaste on työvoimatutkimuksen perusteella Manner-Suomen korkein. Työllisten kokonaismäärän ennakoitaan laskevan jonkin verran, vaikka työvoiman kysyntä on ollut kriisistä huolimatta kohtuullisen aktiivista. Pidemmän ajan ongelmana on meneillään oleva työvoiman määrän lasku maakunnan ikärakenteesta ja negatiivisesta muuttotaseesta johtuen.

Työvoiman saatavuusongelmat ovat koronan myötä hieman hellittäneet, mutta tilanne on väliaikainen, sillä yksistään suurimpien toimialojen eläkepoistumavirta on maakunnassa merkittävä haaste. Sosiaali- ja terveysalalla rekrytointihaasteet ovat olleet kroonisia, mutta myös teollisuuden ja rakentamisen tilanne on vaikea. Nuorisoasteella aloittaneiden määrät ovat selvästi alimitoitettut, jos niitä verrataan esimerkiksi teknologiateollisuuden arvioituihin

eläkepoistumaan. Oma haasteensa on myös, että maakunnan avaintoimialat eivät ole nuorten keskuudessa kaikkein houkuttelevimpia ja yliopistokaupungit houkuttelevat tulevaisuuden osajia kasvavassa määrin. Opiskelumahdollisuuksien parantaminen maakunnassa on ensiarvoisen tärkeää, jotta osaamispääoman "ulosvirtausta" voidaan hillitä.

Syyskuun alussa toteutetun ammattibarometrin mukaan maakunnassa on lähitulevaisuudessa rekrytointihaasteita esimerkiksi sovellusarkkitehdeistä ja -suunnittelijoista, sovellusohjelmoijista, tietokantasuunnittelijoista, koneenasettajista ja koneistajista, hitsaajista ja kaasuleikkaajista, ohutlevysepistä, yleis- ja erikoislääkäreistä, hammaslääkäreistä, ylihoitajista ja osastonhoitajista, psykologeista, sairaanhoitajista ja terveydenhoitajista, sosiaalityön erityisasiantuntijoista, kuulontutkijoista ja puheterapeuteista, röntgenhoitajista, farmaseuteista, lähihoitajista, sosiaalialan ohjaajista, kodinhoitajista, lastentarhan opettajista, erityisopettajista, rakennussähköasentajista, kirjanpidon ja laskentatoimen asiantuntijoista, myyntiedustajista, ravintola- ja suurtaloustyöntekijöistä, tarjoilijoista ja toimisto- ja laitossiivoojista.

Ylitarjontaa arvioitiin olevan esimerkiksi yleissihteereistä, pankki- ja matkatoimistovirkailijoista, kirjastotyöntekijöistä, konepuusepistä ja teollisuusompelijoista.

Osaavan työvoiman saatavuuteen on pyritty panostamaan erityisesti aikuisväestön tutkimustavoitteisia sekä lisä- ja täydennyskoulutusmahdollisuuksia lisäämällä. Työvoimakoulutusten ja valmennusten mahdollisuuksia on avattu erityisellä viestintä- ja markkinointikampanjalla. Uusia viestintämuotoja on otettu käyttöön sosiaalisessa mediassa ja internetissä. Vuorovaikutteisia kanavia on kokeiltu mm. MessiLivessä ja erilaisissa webinaareissa. Teknologiateollisuuteen on rakennettu yhdessä yritysten, Teknologiateollisuus ry:n, oppilaitosten ja työ- ja elinkeinohallinnon kanssa toimialan buustauskampanja, jossa on markkinoitu työ- ja koulutusmahdollisuuksia. Sosiaali- ja terveysalan koulutusmahdollisuuksia on lisätty ja työnantajien kanssa on suunniteltu yhteishankintakoulutuksia. Työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa on edistetty myös perinteisen työnvälityksen keinoin pitämällä työtarjousten määrät korkealla tasolla.

Nuorten työllisyyttä pyritään edistämään erityisponnisteluin. Valtion lisätalousarvioissa saatiin 1,9 Meur lisärahoitusta koulutuksiin, valmennuksiin ja tulosperusteisiin hankintoihin. Yhteistyötä mm. kuntien kanssa tullaan lisäämään nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi ja nuorten kiinnittymiseksi työelämään.

Työllisyyden hoidon osalta on alkamassa kokeiluhankkeita, joilla testataan uusia yhteistyömuotoja ja poikkihallinnollista asiakaspalvelua. Seinäjoki ja Ilmajoki sekä verkostohankunnat Isojoki, Karijoki, Kauhajoki, Teuva, Kurikka, Alavus ja Soini ovat valikoituneet mukaan työllisyyden hoidon kuntakokeiluihin, joiden toimeenpanoa valmistellaan parhailaan ja toiminnan on tarkoitus käynnistyä ensi vuoden alusta alkaen.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Työttömien työnhakijoiden määrä kasvoi keväällä ennennäkemättömällä vauhdilla, mutta kesän myötä tilanne on tasaantunut. Heinäkuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 8 838 henkeä. Määrä kasvoi vuodentakaisesta 2455 henkilöllä, eli 44,1 prosentilla. Kasvusta huomattava osa on aiheutunut lomautusten rajusta lisääntymisestä. Seutukuntien osalta työttömyyden kehityksessä ei ole suuria eroja, vaikkakin Suupohjassa kasvu on ollut suhteellisesti tarkasteltuna muita seutukuntia voimakkaampaa. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta 10,5 % oli Suomen alhaisin, mikä osaltaan kertoo myös maakunnan muutosjoustavuudesta.

Syksyn ja loppuvuoden osalta oletusarvona on, että yritysten sopeuttamistarpeet tulevat kasvamaan, mutta toiveena on, että yritykset pitävät osaavasta työvoimasta kiinni. Syksyn korvalla saapuneissa alueellisissa ja valtakunnallisissa yhteistoimintaneuvotteluesityksissä on piirre, että irtisanomistarpeet ovat nyt selkeästi esillä. Valtakunnallisten toimijoiden neuvottelujen osalta on vaikea arvioida, miten tulokset tulevat jakautumaan alueellisesti.

Työttömistä työnhakijoista oli heinäkuussa naisia 49 % ja miehiä 51 %. Miesten työttömyys on kasvanut jonkin verran nopeammin kuin naisten.

Alle 25-vuotiaita oli työttömänä työnhakijana 1 391, mikä on 370 enemmän (36,2 %) kuin vuotta aikaisemmin. Yli 50-vuotiaita oli työttömänä työnhakijana 3019 henkilöä, mikä on 768 henkilöä (34,1 %) vähemmän. Sekä nuorten että ikääntyneiden työttömyyden ennakoidaan kasvavan lähitulevaisuudessa.

Pitkäaikaistyöttömiä oli heinäkuussa 1068, mikä on 229 henkeä enemmän (27,3 %) kuin vuotta aiemmin. Sumuisessa suhdannetilanteessa työttömyyden pitkittymisen ehkäisemisessä riittää haasteita. On selvää, että rakennetyöttömyyden hoitaminen vaatii jatkossa uusia panoksia ja avauksia.

Ulkomaisia työttömiä työnhakijoita oli 431 henkeä. Ulkomaalaisten työttömyys on ollut hienoisessa kasvusuunnassa jo lähes vuoden.

Pohjanmaa

Pohjanmaalla asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 180 064 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 188 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 7 846, mikä on 60,5 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 9,2 %. Lomautettuna oli 2 199 henkilöä.

Tekstissä esitetyt arviot on laadittu syyskuun alkupuolella. Koronavirustilanne on Pohjanmaan alueella huonontunut olennaisesti lokakuun ensimmäisellä viikolla. Alueella on siirrytty nopeasti koronaviruksen kiihtymisvaiheeseen ja leviämisvaiheeseen. Tilanne on huolestuttavin Vaasan kaupungin alueella. Vaasassa on lokakuun alussa otettu käyttöön mm. maskisuositus ja kokoontumisrajoituksia. Alueellisten rajoitusten ja koronaviruksen merkittävän leviämisen myötä muuttunut ihmisten käyttäytyminen vaikuttaa erityisesti palvelualojen tilanteeseen ja kehitysnäkymiin negatiivisesti.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Pohjanmaan maakunnan vahvuutena ovat vilkas elinkeinoelämä, kansainvälisyys sekä yrittäjämäinen asenneilmapiiri. Monipuolinen toimialarakenne kattaa vientipainotteisen teollisuuden, kaupan ja matkailun sekä rakennusalan. Teollisuustoimiala työllistää maakunnassa yli viidenneksen kaikista työllisistä ja viennin osuus teollisuuden liikevaihdosta on noin 80 prosenttia. Pohjalaiset teollisuusyritykset toimivat muun muassa energia-, meriteknologia-, vene-, kulkuneuvo- ja biotuoteteollisuuden parissa. Alkutuotanto on olennainen osa maakunnan elinkeinorakennetta ja alueen maataloustuotanto on merkittävää koko Suomelle. Tukku- ja vähittäiskaupan alalla on noin 10 prosenttia maakunnan työllisistä eli lähes 7 500 henkilöä. Maakunnan kaupan keskuksia ovat Vaasa ja Pietarsaari. Rakennustoimiala työllistää maakunnassa yli 4 000 henkilöä. Toimialan sisällä eniten työllistävät asuin- ja muiden rakennusten rakentaminen, sähkö-, vesijohto- ja muu rakennusalan sekä purku- ja valmistelutyöt.

Pohjanmaan maakunnan väkiluku on kasvanut 2000-luvulla, mutta parin viime vuoden aikana määrä on kääntynyt hienoiseen laskuun. Nettomaahanmuutto Pohjanmaalla on positiivista, eli maakuntaan muuttaa ulkomailta enemmän väkeä kuin sieltä muuttaa pois. Sen

sijaan maakunta menettää väkeä muihin maakuntiin maassamuutossa, ja myös luonnollinen väestönlisäys on negatiivista. Koronaviruksen leviämisen rajoitustoimet voivat vaikuttaa maassamuuttoon jonkin verran esimerkiksi opiskelijoiden kautta: muualta kotoisin olevat opiskelijat eivät välttämättä palaa asumaan paikkakunnalle, jos opiskelu etäyhteyksillä jatkuu.

Koronaviruksen vaikutukset ovat vaikuttaneet myös pohjalaisiin yrityksiin. Palvelualat ovat kärsineet eniten, vaikka esimerkiksi ravintoloiden ulosmyynti oli sallittua myös voimakkaimpien rajoitustoimien aikana. Matkailualan yritysten toiminta on vaikeutunut turismin vähentymisen vuoksi. Myös teollisuusyritysten toiminta on vaikeutunut, sillä ne toimivat suurimmilta osin kansainvälisillä markkinoilla.

Työttömien määrä on kasvanut koronaviruskriisin aikana voimakkaasti niin Pohjanmaalla kuin koko maassakin. Lomautuksia on ollut runsaasti. Maaliskuun loppupuolelta syyskuun alkupuolelle ulottuvana aikana lomautettuna on ollut eniten tekniikan alan osaajia sekä palvelualojen työntekijöitä, kuten myyjiä, ravintolatyöntekijöitä ja siivoojia. Tilastossa suurin osa lomautetuista on kuitenkin ammatittomia. Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa yrittäjät ja opiskelijat. X-ryhmässä on myös paljon maahanmuuttajataustaisia työnhakijoita. Näyttää myös, että osalla lomautetuilla on ollut vaikeuksia määrittää ammattiaan. Lomautettujen määrä nousi voimakkaasti keväällä, mutta viime aikojen kehitys on ollut laskusuuntaista.

Koronakriisin taloudellisten vaikutusten jälkihoidon ja jälleenrakennuksen alueellisten toimien kokoamiseksi laaditaan maakuntien liittojen johdolla alueellinen selviytymissuunnitelma. Pohjanmaan selviytymissuunnitelma on laadittu tiiviissä yhteistyössä alueen toimijoiden kanssa. Suunnitelman tulee sisältää sekä nopean palautumisen painopisteet ja toimenpiteet että valinnat uuden kasvun käynnistämiseksi. Nopean palautumisen näkökulmasta oleellista on yritystoiminnan jatkuvuuden ja työllisyyden turvaaminen sekä julkisten investointien toteuttaminen etupainotteisesti. Pidemmällä aikavälillä oleellista koronakriisin jälkihoidossa on uuden kasvun käynnistäminen ja aluetalouden resilienssin vahvistaminen. Valmistavan teollisuuden innovaatiot ja uusiutuminen ovat keskeisessä roolissa pandemiasta toipumisessa. Kaksoissiirtymää vihreämpään ja digitaalisempaan teollisuuteen on tuettava ja samalla on hyödynnettävä kiertotalouden tarjoamia mahdollisuuksia.

Vahva alueellinen yhteistyö yritysasiakkuuksien hoitamisessa

Pohjanmaan ELY-keskuksen alueella on laadittu vuodelle 2020 Team Finland -suunnitelma, joka toimii myös alueen yritysasiakkuussuunnitelmana, sisältäen koko yrityspalvelukentän ja ollen laajempi kuin pelkästään kasvuun ja kansainvälistymiseen suuntaavat toimet. Alueella toimii aktiivisesti Team Finland -ydintiimi (ELY + TE + BF + Finnvera + Viexpo) sekä maakunnalliset alueverkostot (mm. kehitysyritykset, yrittäjäjärjestöt, kauppakamari,

korkeakoulut). Ydintiimi ja alueverkostot ovat kokoontuneet tiiviisti koronatilanteen alettua, aluksi viikoittain koko ELY-keskusalueen kattavana ja huhtikuun puolivälistä lukien noin kahden viikon välein maakunnittain ja kesän jälkeen noin kerran kolmessa viikossa. Jo valmiiksi erittäin tiivis yhteistyö alueen toimijoiden kanssa antaa hyvän pohjan kriisistä toipumiseen.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Koronaviruskriisi sumentanut tulevaisuudennäkymät

Kauppakamarit laativat syyskuussa kyselyn jäsenyrityksilleen koronaviruksen vaikutuksista. Pohjanmaan kauppakamarialueella vastaajista suuri osa oli teollisuusyrityksiä. Alueen tuloksista käy ilmi, että koronavirus on vaikuttanut tai tulee vaikuttamaan 85 prosenttiin vastaajayrityksistä. 68 prosenttia kertoo pandemian vaikuttaneen negatiivisesti liikevaihtoonsa. Lisäksi 73 prosenttia arvioi liikevaihdon pienenevän seuraavan kahden kuukauden aikana. Henkilöstöä on vähentänyt 36 prosenttia yrityksistä ja lähes yhtä suuri osa odottaa yrityksen irtisanovan tai lomauttavan henkilökunta koronaviruksen vuoksi seuraavan kahden kuukauden aikana. Vastaajista 15 prosenttia kertoo konkurssiriskin nousseen merkittävästi koronaviruksen vuoksi. Pohjalaisyriyten konkurssiriski on ollut kaikissa viimeisen puolen vuoden aikana toteutetuissa kyselyissä kymmenisen prosenttiyksikköä matalampi kuin koko maassa keskimäärin. Kokonaisuudessaan Pohjanmaan kauppakamari-alueen yritysten näkymät tehtyjen kyselyiden valossa ovat nyt valoisammat kuin aiemmin.

Suomen Yrittäjien, Finnveran ja Työ- ja elinkeinoministeriön julkaiseman syksyn 2020 Pk-yritysbarometrin mukaan yleiset suhdannenäkymät Pohjanmaalla ovat negatiiviset. Kyselyyn vastaajista hyvin suuri osa oli palvelualojen yrityksiä. Näkymät ovat heikot myös koko maan tasolla. Henkilökunnan määrän muutosodotukset seuraavan vuoden ajalle ovat myöskin negatiivisen puolella, samoin liikevaihdon ja kannattavuuden saldoluvut. Myös arviot investointien arvosta ovat alamaissa, mutta tuotannon ja tuotteiden kehityksen osalta odotukset ovat yllättävänkin korkealla.

Yritykset eivät ole kuitenkaan täysin toivonsa menettäneitä, sillä pk-yritysbarometrin tuloksissa voimakkaasti kasvuhakuisia ja kasvuhakuisia yrityksiä on yhä lähes 40 prosenttia. Vastaajien suurimmat kehitystarpeet liittyvät markkinointiin ja myyntiin sekä henkilöstön kehittämiseen ja koulutukseen. Merkittävimpiä kehittämisen esteitä ovat yleinen suhdanetilanne, kustannustaso ja kilpailutilanne. Heikko työvoiman saatavuus vaivaa 22 prosenttia vastaajista. Neljännes vastaajista aikoo hakea ulkopuolista rahoitusta, ja suosituin rahoituksen käyttötarkoitus on kone-, laite- ja rakennusinvestoinnit.

Pk-yritysbarometriin vastanneista viidenneksellä oli vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla. Suosituimpia vientimaita olivat Pohjoismaat sekä muut EU-maat. Pk-yritysten tärkeimmät liiketoiminnan muodot ulkomailla ovat suora tavaroiden vienti ja suora palvelujen vienti.

Tilastokeskuksen konkurssitilaston mukaan Pohjanmaan maakunnassa on koronaviruskriisin aikana (maalis-heinäkuu 2020) pantu vireille konkurssi 23 yrityksessä, mikä on 10 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Kaupan alan yrityksissä oli eniten konkurssseja, 7 kpl. Seuraavaksi eniten konkurssseja oli muiden palveluiden toimialalla, 6 kpl. Henkilökunnan lukumäärä maaliskuuhun 2020 konkurssseissa oli 95, mikä on 33 enemmän kuin vuotta aikaisemmin.

Valmistava teollisuus Vaasan seudulla on Pohjoismaiden suurin energiateknologian keskittymä, josta on kehittynyt kansainvälisesti merkittävä teknologiakeskittymä erityisesti älykkäiden sähköisten ratkaisujen, kestävänsä energian, joustavan sähköntuotannon ja digitalisaation alalla. Keskittymään kuuluu yli 140 alan yritystä, joista usea on alansa globaali markkinajohtaja. Yrityksissä työskentelee noin 11 000 ihmistä. Yritysten liikevaihto on 4,4 miljardia euroa, josta 80 % tulee viennistä.

Euroopan komission ennusteen mukaan Länsi-Suomi tulee olemaan yksi Euroopan voimakkaimmin koronakriisistä kärsivistä alueista. Tämä johtuu alueen vahvasta vientiteollisuudesta, joka suuntautuu niin Euroopan unioniin kuin EU:n ulkopuolelle. Koronapandemian ja maailmantalouden heikon tilanteen jatkuessa valmistavan teollisuuden tilanne synkkenee Pohjanmaalla nopeasti. Vaikutukset teollisuuteen ovat suurelta osin vasta edessä ja riskinä on, että vientimarkkinoiden elpyminen vie varsin pitkään. Tilauskannat ovat pitkiä ja sen takia vaikutukset tulevat selviämään vasta myöhemmin syksyn mittaan. Keväällä oltiin huolissaan komponenttien saatavuudesta, mutta mm. Kiinan nopean palautumisen ansiosta komponentteja on saatu ja pohjalaisyrityksillä tuotanto on saatu pidettyä käynnissä. Wärtsilä on ilmoittanut koronapandemian heikentävän tilauskantaa kaikissa liiketoiminnoissa ja erityisesti risteilytoimialalla. Alueen suurista yrityksistä mm. Danfoss ja UPM ovat ilmoittaneet aloittavansa yt-neuvottelut koronapandemian seurauksena. Alihankkijoiden osalta on tehty lomautuksia, mutta suurimmalla osalla on vielä töitä. Suurten vientiyritysten tilanteen heikkeneminen vaikuttaa laajasti alihankintaverkostossa, jossa monet yritykset ovat lähes täysin riippuvaisia yhdestä tai kahdesta suuresta yrityksestä. Alihankintayrityksiä on paljon myös maaseudulla, joten yksittäisten yritysten vaikeuksilla voi olla alueellisesti suuri merkitys. Teollisuuden heikentyneet näkymät johtavat todennäköisesti lomautusten ja työttömyyden kasvuun syksyllä ellei tehokkaita toimia tehdä. Suurten vientiyritysten ja alihankintaketjun yritysten kautta negatiiviset vaikutukset valuvat myös esimerkiksi logistiikka- ja palvelualoille sekä kuntatalouteen.

Koronapandemian lisäksi vientipainotteisen valmistavan teollisuuden toimintaan vaikuttavat vahvasti myös muut kansainvälisen kentän tapahtumat. Viime aikojen maailmanpoliittinen

tilanne, mm. USA:n ja Kiinan välienselvittely vaikuttaa myös pohjalaisiin yrityksiin. Yhä tärkeämpää on pitää huolta alueen kilpailukyvästä ja houkuttelevuudesta.

Alkutuotanto ja elintarvikeala Puutarhapuolella ollaan osittain riippuvaisia ulkomaisesta kausityövoimasta, mutta ELY-keskuksen tietoon ei ole vielä tullut, että mahdollinen työvoimapula olisi vaikuttanut tuotantoon tai että työvoimapulaa olisi muuten havaittavissa. Tilat järjestivät omien verkostojensa kautta työvoimaa. Kausityövoimaa saatiin Pohjanmaalle kansallisten ehtojen puitteissa. Pohjanmaan maakunnassa ulkomaisen työvoiman osuus on suuri, erityisesti kasvihuoneviljelyssä. Alkutuotannon väliaikaista tukea ovat hakeneet erityisesti turkistarhaajat ja mm. perunanviljelijät. Turkistarhaajilla on vaikea taloudellinen tilanne. Tilanne alalla on ollut haastava jo pidempään, mutta se on huonontunut entisestään koronan takia, koska vienti on tyrehtynyt. Turkistarhaajat ovat hakeneet aktiivisesti valtiontakauslainoja ja myös alkutuotannon väliaikaista tukea, mutta niiden rahallinen merkitys on ollut hyvin vähäinen suhteessa liikevaihtoon. Turkistarhaus työllistää alueella myös epäsuorasti esimerkiksi rehuntuotantolaitoksissa, minkä vuoksi kerrannaisvaikutukset olisivat suuret, jos tarhat joutuisivat lopettamaan. Alaan kytkeytyneiden toimijoiden voisi olla hyvä tutkia laajentumismahdollisuuksia esimerkiksi lemmikkiruokien puolelle. Myös perunanviljelijöiden osalta markkinat ovat supistuneet. Elintarviketeollisuus toimii lähes normaalisti, suuret elintarvikelaitokset eivät ole vaikeuksissa.

Palvelualat Kaupan ala on merkittävä työllistäjä erityisesti alueen suurimmissa kaupungeissa. Ruokakauppa on pysynyt hyvällä tasolla, ja sen myynti on jopa noussut. Myös vapaa-ajan tuotteiden myynti, kuten urheilukauppa, on pysynyt hyvällä tasolla. Rautakaupan myynti on ennätystasolla. Autokaupassa uusien autojen myynti on romahtanut, mutta käytettyjen autojen kauppa käy hyvin. S-ryhmä on pystynyt siirtämään ravintola-alan työntekijöitä ruokakauppoihin ja varastotoimintoihin, joten lomautuksilta on vältytty. Lomautuksia ei kaupan alalla yleisesti ole kovin paljoa, mutta jotkut vaate- ja erikoistavarakaupat menevät konkurssiin. Kaupan rakenne muuttuu, ja myös verkkokaupan rooli kasvaa edelleen. Majoitus- ja ravitsemistoiminta vilkastui selvästi rajoitusten purkamisen jälkeen. Erityisesti ravintolat, joilla oli mahdollisuus terassimyyntiin pystyivät paikkaamaan kevään notkahdusta. Etätöiden suurelta osin jatkuessa esim. lounasmyynnissä ei kuitenkaan päästy normaalille tasolle ja ihmisten varovaisuus näkyy yleisesti vieläkin toimialalla. Myös alan varotoimet ja tapahtumien järjestämisen rajoitukset vaikuttavat toimialaan. Rajanylityksiä koskevat rajoitukset vaikuttivat keväällä voimakkaasti Pohjanmaan matkailuun ja turismista hyötyvät alat ovat kärsineet kriisistä. Toisaalta kotimaanmatkailu on lisääntynyt ja joillain seuduilla matkailijoita on ollut reilusti aiempia vuosia enemmän. Merkille pantavaa on kuitenkin se, että kesällä parantunut kotimaan matkailu hiipui voimakkaasti koulujen alettua. Toisaalta esimerkiksi Vaasassa varsinkin liikematkailu on tärkeä osa matkailua, ja maaliskuun puolesta välistä kesäkuuhun hotellien käyttöasteikko oli -94 %. Tilanne on siten todella vaikea. Liikematkailun toipuminen on erittäin epävarmaa loppuvuoden aikana etätyöskentelyn jatkuessa laajalti.

Valtion asettamat matkustusrajoitukset purevat voimakkaasti mm. Ruotsin ja Suomen väliseen matkustajaliikenteeseen. Ruotsalaisten määrä ei ole kasvanut huolimatta siitä, että rajat ovat olleet auki. Liikkumisrajoitukset ja niitä koskeva epävarmuus vaikuttavat voimakkaasti paitsi Wasalinen toimintaan myös Finnairin lentoihin, joiden määrä on vähentynyt radikaalisti. Ilman valtion rahoitusta Finnairin liikennöinti loppunee täysin Kokkola-Pietarsaaren lentoasemalle vuoden 2021 alussa. Vaasaan Finnair lentää lokakuusta lähtien enää kolme edestakaista vuoroa. Syyskuussa lentoja on ollut viikoittain viisi. Toisaalta myös matkanjärjestäjät ovat ilmoittaneet, ettei ulkomaille suuntautuvia lomalentoja toteuteta. Liikematkailu on tärkeää koko Vaasan seudulle. Sen toipuminen on erittäin epävarmaa loppuvuoden aikana etätyöskentelyn jatkuessa laajalti.

Rakennusala Koronaviruspandemian vaikutukset rakennusalaan ylipäätänsä tulevat näkyviin myöhemmin, sillä päätökset suurempien rakennushankkeiden toteuttamisesta on tehty aikaisemmin ja niitä on toteutettu suunnitelmien mukaan. Kunnat voivat jatkossa lykätä säästöyistä rakennushankkeita ja tämä voi näkyä tulevaisuudessa vähäisempinä rakennushankkeina. Julkisia investointeja tulisi toteuttaa etupainotteisesti tilanteessa, jossa yksityiset investoinnit hiipuvat. Koronaelvytysrahoilla voidaan hyvin tukea rakennusalaan toteuttamalla julkisia rakennushankkeita ja kehittämällä infraa.

Pohjanmaalla ollaan myös erittäin huolissaan siitä, että reittiliikenne Kokkola-Pietarsaaren lentoasemalle on keskeytynyt koronakriisin takia. Toimivat lentoyhteydet ovat maakunnan vientiyritysten elinehto. Lisäksi tilanne on vaikea sellaisilla yrityksillä, joiden liiketoiminta vaatii lentomatkustamista Helsinkiin ja takaisin. Nopeiden yhteyksien puute aiheuttaa myös riskejä terveydenhuoltoon, potilasturvallisuuteen ja huoltovarmuuteen. Ratkaisu säännöllinen reittilentoliikenteen avaamiseksi on löydettävä pikaisesti.

Metsätalous Erityisesti Pietarsaaren seudulla on runsaasti metsätaloutta ja -teollisuutta. UPM on kertonut aloittavansa syyskuun alussa yt-neuvottelut Pietarsaareissa, Kymissä ja Kaukaalla. Pietarsaaren sellutehtaalla työskentelee noin 300 henkeä. Tasainen leikkaaminen kolmen tehtaan kesken veisi siis Pietarsaaresta yli kymmenen prosenttia työpaikoista.

Yritysrahoitus

ELY-keskusten koronarahoituksen kysyntä on ollut vilkasta kevään aikana. Yhteensä 943 yritystä haki rahoitusta ja alueen yrityksille on myönnetty yhteensä 11 miljoonaa euroa avustusta. Suurimmat toimialat joille avustusta on myönnetty ovat teollisuus, tukku- ja vähittäiskauppa, majoitus ja ravitsemistoiminta sekä rakentaminen. Ns. normaalien yritysten kehittämisavustusten hakeminen on ollut kevään ja kesän aikana tavanomaista vähäisempää, sen sijaan yrityksen kehittämispalvelut ovat olleet erittäin kysytyjä palvelun hinnan alennuksen myötä. Yrityksen kehittämisrahoituksen kysynnässä on tapahtunut syksyn mittaan vilkastumista ja yritykset ovat valmiita investoimaan ja kehittämään toimintaansa.

Investoinnit

Lähivuosina maakunnassa investoidaan mm. energiaklusteriin, innovaatioympäristöihin, tuulivoimaan, kaupan alalle, Vaasan keskussairaalan kehittämiseen, vähäpäästöiseen laivaliikenteeseen ja monipuolisesti eri teollisuudenaloille.

Syksyllä 2018 Wärtsilä tiedotti rakentavansa Vaasan Vaskiluotoon uuden Smart Technology Hub -tutkimus-, tuotekehitys- ja tuotantokeskuksen. Smart Technology Hub on partnerikampus, jossa tutkimusta ja tuotekehitystä tehdään yhdessä Wärtsilän asiakkaiden ja toimittajien, alan start-upien ja yliopistojen kanssa. Teknologiakeskuksen peruskivi muurattiin syksyllä 2019 ja rakennustyöt ovat käynnissä.

Kauppa investoi Pohjanmaalla voimakkaasti. Uusi Prisma ja K-Supermarket ovat Vaasassa työn alla ja uusi Halpa-Hallin uudisrakennus on otettu käyttöön kesällä. Näiden investointien positiiviset vaikutukset kaupanalan työntekijämääriin ovat vielä epävarmoja. Kaupan rakenne muuttuu, ja myös verkkokaupan rooli kasvaa edelleen.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Työllisten määrä Pohjanmaan maakunnassa kasvoi 2000-luvulla, mutta viime vuosina kehitys on ollut negatiivista. Työllisten määrä laskee maakunnassa noin 700–900 henkilöllä vuosittain.

Avoimien työpaikkojen määrä on ollut koronakevään aikana pienempi vuotta aikaisempaan nähden. Ero viimevuotisiin lukuihin on kuitenkin kesän edetessä pienentynyt, ja heinäkuussa avoimia työpaikkoja olikin jo muutama enemmän, kuin vuotta aikaisemmin. Heinäkuussa 2020 eniten avoimia työpaikkoja oli palvelu- ja myyntityöntekijöiden sekä rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöiden ammattiryhmässä. Vuotta aikaisempaan nähden avoimien työpaikkojen määrä kasvoi heinäkuussa eniten muiden työntekijöiden ammattiryhmässä ja pienentyi eniten palvelu- ja myyntityöntekijöiden ammattiryhmässä.

Koronaviruskriisikään ei ole poistanut rekrytointiongelmia täysin

Ammattibarometri kertoo TE-palvelujen näkemyksen keskeisten ammattien kehitysnäkymistä lähitulevaisuudessa. Pohjanmaan maakunnassa on jo useita vuosia ollut työvoimapulaa monien eri alojen osajista, eivätkä osaamistarpeet ole koronaviruskriisinkään vuoksi kokonaan hävinneet. Syksyn 2020 Ammattibarometrin mukaan alueella on edelleen pulaa muun muassa sosiaali- ja terveysalan, rakennusalan sekä eri teollisuudenalojen osajista. Myös muiden alueen toimijoiden näkemys on, että vaikka työvoiman tarve oli ennen koronakriisiä suurempi kuin nyt, on rekrytointiongelmia edelleen havaittavissa.

Syksyn 2020 Pk-yritysbarometriin vastanneet yritykset arvioivat henkilökunnan määrän pienentyvän seuraavan vuoden aikana niin Pohjanmaalla kuin koko maassa. Henkilökunnan määrän muutosodotusten saldoluku ei kuitenkaan ole yhtä alhainen kuin esimerkiksi yleisten suhdannenäkymien sekä liikevaihdon ja kannattavuuden saldoluvut. Koronavirustilanteen tulevaa kehitystä ja sen vaikutuksia työttömien ja lomautettujen määrään on kuitenkin hyvin vaikea arvioida, sillä näkymät ovat sumuiset.

TE-toimiston rekrytointikoulutusten kysyntä on piristynyt kevään jälkeen. Myös oppisopimuskoulutuksilla voitaisiin osaltaan vastata rekrytointiongelmiin.

Koronakevään aikana monet muualta Suomesta saapuneet opiskelijat palasivat kotipaikkakunnilleen etäopiskelemaan. Tiedossa on, että monet heistä eivät ole palanneet syksyksi etäopiskelun jatkumisen takia. Tämä kehitys luonnollisesti heikentää opiskelijoiden kiinnostumista alueelle ja voi vaikeuttaa työvoiman saantia aloilla, joilla opiskelijat perinteisesti työskentelevät opiskelun ohessa.

Työllisyyden kasvu ja työttömyydestä selviytyminen

Pohjanmaan maakunnan kunnat eivät ole mukana kuntakokeilussa. Tiivis ja systemaattinen yhteistyö työllisyyden ekosysteemin saavuttamiseksi, jossa voisi olla kunnalliset tai seutukunnalliset ratkaisut, nähdään keinona saavuttaa maksimaalinen hyöty alueella käytössä olevista rahoista ja hankkeista. Työllisyyden ekosysteemin rakentaminen Vaasan kaupungin kanssa on käynnissä. Tavoitteena on osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen ja elinkeinoelämän tarpeisiin vastaaminen.

Pohjanmaan ELY-keskuksen tekemät työvoimapalveluiden ja työvoimakoulutusten hankinnat pohjautuvat alueen elinkeinoelämän ja työnhakijoiden tarpeisiin ja suunnittelussa käytetään hyväksi eri tietolähteitä ja ennakointitietoa. Tänä vuonna suunnittelua syvennetään entisestään ja Pohjanmaan ELY-keskus toteuttaa yhteistyökumppaneidensa (Pohjanmaan kauppakamari, kehitysyritykset, yrittäjäjärjestöt) kanssa MDI Oy:ltä hankitun osaamistarvekartoituksen ELY-keskusalueella syksyllä 2020. Kyselyn tarkoituksena on kartoittaa alueen yritysten osaavan työvoiman tarvetta sekä osaamisen kehittämisen tarpeita Jatkuvan oppimisen uudistus huomioiden. Kyselyn toteutusta siirrettiin Covid-19 pandemia huomioiden syksyyn ja kartoitus lähetetään yhteistyökumppaneiden kautta syyskuussa. Syksyn aikana käsitellään tulosten raportointi maakunnallisen prosessina. Maakunnan liitot ovat myös osallistuneet valmisteluun. Kyselyssä selvitetään myös erityisesti työperäisen maahanmuuton tarvetta.

Pohjanmaan liitto on myöntänyt 245 000 euroa alueiden kestävä kasvun ja elinvoiman tukemiseen tarkoitettua valtion määrärahaa neljälle Pohjanmaalla toimivalle elinkeinoyhtiölle. Avustus vahvistaa elinkeinoyhtiöiden resursseja, jotta ne entistä paremmin pystyvät

tukemaan yrittäjiä poikkeusoloissa esimerkiksi valmistellessaan yksityisyrittäjille tarkoitettuja tukipäätöksiä.

Osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi tarvitaan sekä työllisyysasteen nostamista että osaajia ulkomailta. Sekä työttömien että työllisten osaamisen kehittämiseen tarvitaan nykyistä enemmän työkaluja ja resursseja. Lisäksi sekä kantaväestön että maahanmuuttajien työllistymiseen ja yrittäjyyteen liittyviä esteitä ja byrokratiaa tulee vähentää. Maassamme on panostettava erityisesti kriittisten osaamisalojen ulkomaisen henkilöstön saatavuuteen paitsi vahvoilla vientiteollisuuden kärkitoimialoilla ja kasvualoilla myös esimerkiksi maa-, metsä-, puutarha- ja kalatalouden työtehtävissä ja matkailu- ja muilla palvelualoilla sekä sosiaali- ja terveydenhuollossa. Osaavan työvoiman riittämättömyydestä ei saa muodostua estettä maamme nopealle elpymiselle ja työllisyyden ja talouden kasvulle. Pääministeri Marinin hallituksen ohjelman mukaisesti maassamme on nopeasti kehitettävä lupamenettelyjä ja ulkomaalaislainsäädäntöä.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Työttömien työnhakijoiden määrä lähti Pohjanmaalla voimakkaaseen nousuun kevään aikana. Korkeimmillaan työttömien määrä oli yli 10 000 henkilössä kesäkuussa, viikolla 23. Sen jälkeen työttömien työnhakijoiden määrä on lähtenyt hiljalleen laskuun, mutta on edelleen korkea verrattuna maakunnan normaalitasoon. Lomautettujen määrä on pienentynyt syksyä kohden voimakkaasti.

Elokuussa 2020 Pohjanmaan maakunnan työttömyysaste oli 9,2 prosenttia, kun se vuotta aikaisemmin oli 5,8 prosenttia. Suuresta kasvusta huolimatta maakunnan työttömyysaste kuuluu edelleen Manner-Suomen matalimpiin. Työttömyysaste koko maassa keskimäärin oli 12,5 prosenttia. 15–64-vuotiaiden työllisyysaste oli vuoden 2020 toisella vuosineljänneksellä 74,0 prosenttia, mikä on matalampi kuin vuotta aikaisemmin (76,1 %) mutta korkeampi kuin vuoden ensimmäisellä neljänneksellä (72,0 %).

Elokuussa 2020 työttömien työnhakijoiden määrä kasvoi 61 prosenttia vuotta aiempaan nähden. Työttömien määrä kasvoi kaikissa ammattiryhmissä vuotta aiempaan verrattuna. Eniten työttömien määrä kasvoi rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöiden ammattiryhmässä, ammatteihin luokittelemattomissa ryhmissä sekä palvelu- ja myyntityöntekijöiden ammattiryhmässä. Ammatteihin luokittelemattomien ryhmään lukeutuvat muun muassa ammatittomat sekä yrittäjät. Osaltaan ammatittomien ryhmän kasvua voi selittää mm. työnhakijoiden vaikeus määrittää ammattiryhmäänsä. Ikäryhmittäin tarkasteltuna työttömien määrä oli elokuussa Pohjanmaalla suurin 60–64-vuotiaiden ikäryhmässä. Työttömien määrä on kasvanut eniten 40–44-vuotiaiden ikäryhmässä.

Koronakriisin aikana TE-toimistoon ilmoittautuneet yrittäjät on tietojärjestelmissä kirjattu työssäoleviksi eivätkä he siksi näy em. luvuissa. Kriisin jatkuessa on vaarana, että osa heistä joutuu lopettamaan yritystoimintansa ja he päätyvät työttömiksi työnhakijoiksi. Suuri osa yrittäjistä on jo normaalitilanteessa tehnyt paljon työtä pienillä tuloilla, eivätkä yritykset kestä poikkeuksellisen huonoa tilannetta pitkään.

Keski-Pohjanmaa

Keski-Pohjanmaalla asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 68 197 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 159 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 2 824, mikä on 33,0 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 9,2 %. Lomautettuna oli 412 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Keski-Pohjanmaalla on monipuolinen elinkeinorakenne ja vahvat toimialakeskittymät. Alkutuotannon ja teollisen toiminnan osuudet korostuvat koko maahan verrattuna.

Maakunnan alkutuotanto on vahvaa ja monipuolista. Keski-Pohjanmaalla on otettu hyvin käyttöön tekoälyn ja biotalouden innovaatioiden tuomia uusia mahdollisuuksia maataloustuotannon tehokkuuden lisäämisessä. Keski-Pohjanmaan merkittävimpiä teollisuudenaloja ovat metalliteollisuus, elintarviketeollisuus, kone- ja laitevalmistus sekä kemianteollisuus.

Kokkolassa on Pohjoismaiden suurin epäorgaanisen kemianteollisuuden keskittymä, Kokkola Industrial Park (KIP), jossa toimii kymmeniä kemian- ja metallialan huippuyrityksiä ja jota pidetään kiertotalouden edelläkävijänä Suomessa ja koko Euroopassa. Yrityskeskittymä työllistää tuhansia ihmisiä kansainvälisissä suuryrityksissä sekä pienistä yrityksistä koostuvissa alihankintaverkostoissa. Suurin osa tuotannosta menee vientiin kaikkialle maailmaan. Kemian, biotalouden ja mineraalitalouden osaamiskeskittymä Biolaakso taas on elinkeinoelämän, tutkimuksen, innovaatiotoiminnan ja koulutuksen keskittymä, joka toteuttaa maakunnan älykkään erikoistumisen tavoitteita ja vahvistaa elinkeinoelämän tarvitsemaa osaamista maakunnassa. Metalliteollisuus tukee alihankintayrityksinä myös alueen veneklusteria: suuri osa suomalaisesta, voimakkaasti vientipainotteisesta veneteollisuudesta on keskittynyt Pohjanmaan ja Keski-Pohjanmaan maakuntien alueelle. Myös elintarviketeollisuus Keski-Pohjanmaalla on monipuolista ja vientipainotteista. Suurimmat elintarviketeollisuuden yritykset ovat lihanjalostuksessa, meijeritoimialalla sekä virvoitusjuomien valmistuksessa.

Kokkola on perinteinen kaupan alan keskus. Keski-Pohjanmaalla on viitisensataa kaupan alan yritystä, mikä muodostaa vajaan viidenneksen yritysten kokonaislukumäärästä alueella. Kaupan alan liikevaihto muodostaa yli neljänneksen maakunnan kaikkien toimialojen liikevaihdosta. Teollisuuden toimintojen ulkoistaminen on siirtänyt työpaikkoja palvelusektorille.

Keski-Pohjanmaan väkiluku on kasvanut hiljalleen tällä vuosituohannella, mutta aivan viimeisimmät väestön ennakkotilastot osoittavat väkimäärän kääntyneen laskuun. Väkeä karkaa muihin maakuntiin Suomen sisällä, mutta muuttovoittoa saadaan maahanmuuton kautta. Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI on laatinut väestöennusteen vuodelle 2040. Ennusteen mukaan väestö vähenee Keski-Pohjanmaalla tulevaisuudessa. Toisaalta koronatilanteessa etätömahdollisuus on lisännyt maaseudun veto- ja pitovoimaa ja koronakevään aikana yli puolet keskipohjalaiskunnista onkin lisännyt väkimääräänsä. Maaseutualueet koetaan turvallisenä asuinympäristönä.

Koronaviruksen vaikutukset ovat vaikuttaneet myös pohjalaisiin yrityksiin. Palvelualat ovat kärsineet eniten, vaikka esimerkiksi ravintoloiden ulosmyynti oli sallittua myös voimakkaimpien rajoitustoimien aikana. Matkailualan yritysten toiminta on vaikeutunut turismin vähentymisen vuoksi. Myös teollisuusyritysten toiminta on vaikeutunut, sillä ne toimivat suurimmilta osin kansainvälisillä markkinoilla.

Työttömien määrä on kasvanut koronaviruskriisin aikana niin Keski-Pohjanmaalla kuin koko maassakin. Lomautettujen määrä nousi voimakkaasti keväällä, mutta viime aikojen kehitys on ollut laskusuuntaista. Maaliskuun loppupuolelta syyskuun alkupuolelle ulottuvana aikana lomautettuna on ollut niin rakennusalan, palvelualojen kuin teollisuustoimialojenkin työntekijöitä. Tilastossa suurin osa lomautetuista on kuitenkin ammatittomia. Tähän ryhmään kuuluvat muun muassa yrittäjät ja opiskelijat. X-ryhmässä on myös paljon maahanmuuttajataustaisia työnhakijoita. Näyttää myös, että osalla lomautetuilla on ollut vaikeuksia määrittää ammattiaan.

Keski-Pohjanmaan koronatilanteen elinkeinoelämään ulottuvien vaikutusten arviointi ja tarvittavien toimenpiteiden tunnistaminen-työryhmä on kokoontunut kahden viikon välein. Keski-Pohjanmaan liiton hallinnoiman Korona-Exit-KP-hankkeen kautta pyritään luomaan alueen elinkeinoelämälle selviytymissuunnitelma koronan vaikutusten vähentämiseksi ja uuden kasvun luomiseksi. Työryhmässä ja hankkeen asiantuntijaryhmässä on laaja edustus maakunnan keskeisiä elinkeinoelämän, kuntien, valtion aluehallinnon, ja tki-kentän toimijoita.

Maakunnan selviytymissuunnitelma tulee sisältämään mm. arvion koronavirusepidemian vaikutuksista maakunnan keskeisille elinkeinoelämän toimialoille, nopean palautumisen painopisteet ja toimenpiteet sekä valinnat uuden kasvun käynnistämiseksi. Painotuksissa

huomioidaan elinkeinorakenteen uudistuminen, joka nojaa osaamiseen ja innovaatioihin ja suuntautuu kansainvälisesti. Erityistä huomiota toimenpiteiden valinnassa kiinnitetään digitalisaatiota, hiilineutraaliutta ja kestävän yhteiskunnan rakentamista tukeviin ja vauhdittaviin toimiin sekä julkisiin hankintoihin. Selviytymissuunnitelman väliraportti toimenpidesuosituksineen valmistuu 30.9.2020 mennessä, mutta selviytymissuunnitelmaa ja sen toimenpiteitä syvennetään vielä syksyn 2020 kuluessa.

Vahva alueellinen yhteistyö yritysasiakkuuksien hoitamisessa

Pohjanmaan ELY-keskuksen alueella on laadittu vuodelle 2020 Team Finland -suunnitelma, joka toimii myös alueen yritysasiakkuussuunnitelmana, sisältäen koko yrityspalvelukentän ja ollen laajempi kuin pelkästään kasvuun ja kansainvälistymiseen suuntaavat toimet. Suunnitelmaa on uudistettu yhdessä alueen yhteistyökumppaneiden kanssa vuoden 2020 alussa. Alueella toimii aktiivisesti Team Finland -ydintiimi (ELY + TE + BF + Finnvera + Viexpo) sekä maakunnalliset alueverkostot (mm. kehitysyritykset, yrittäjäjärjestöt, kauppakamari, korkeakoulut). Jo valmiiksi erittäin tiivis yhteistyö alueen toimijoiden kanssa antaa hyvän pohjan kriisistä toipumiseen.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Tilastokeskuksen alueellisen yritystoimintatilaston mukaan Keski-Pohjanmaan yrityskanta oli vuoden 2019 lopussa lähes 4 700 yritystä. Yrityskanta on kasvanut hiljalleen viime vuosien aikana. Suurin osa alueen yrityskannasta on mikroyrityksiä.

Suhdannenäkymät vaipuneet negatiivisiksi

Kauppakamarit laativat syyskuussa kyselyn jäsenyrityksilleen koronaviruksen vaikutuksista. Pohjanmaan kauppakamarialueella vastaajista suuri osa oli teollisuusyrityksiä. Alueen tuloksista käy ilmi, että koronavirus on vaikuttanut tai tulee vaikuttamaan 85 prosenttiin vastaajayrityksistä. 68 prosenttia kertoo pandemian vaikuttaneen negatiivisesti liikevaihtoonsa. Lisäksi 73 prosenttia arvioi liikevaihdon pienenevän seuraavan kahden kuukauden aikana. Henkilöstöä on vähentänyt 36 prosenttia yrityksistä ja lähes yhtä suuri osa odottaa yrityksen irtisanovan tai lomauttavan henkilökunta koronaviruksen vuoksi seuraavan kahden kuukauden aikana. Vastaajista 15 prosenttia kertoo konkurssiriskin nousseen merkittävästi koronaviruksen vuoksi. Pohjalaisyritysten konkurssiriski on ollut kaikissa viimeisen puolen vuoden aikana toteutetuissa kyselyissä kymmenisen prosenttiyksikköä matalampi kuin koko maassa keskimäärin. Kokonaisuudessaan Pohjanmaan kauppakamari-alueen yritysten näkymät tehtyjen kyselyiden valossa ovat nyt valoisammat kuin aiemmin.

Suomen Yrittäjien, Finnveran ja Työ- ja elinkeinoministeriön julkaiseman syksyn 2020 Pk-yritysbaremetrin mukaan yleiset suhdannenäkymät Keski-Pohjanmaalla ovat

negatiiviset. Kyselyyn vastaajista hyvin suuri osa oli palvelualojen yrityksiä. Näkymät ovat heikot myös koko maan tasolla. Henkilökunnan määrän muutosodotukset seuraavan vuoden ajalle ovat kuitenkin varovaisen positiiviset. Sen sijaan liikevaihdon ja kannattavuuden saldoluvut ovat reippaasti miinuksella. Myös arviot investointien arvosta ovat alamaissa, mutta tuotannon ja tuotteiden kehityksen osalta odotukset ovat yllättävänkin korkealla.

Yritykset eivät ole kuitenkaan täysin toivottomia, sillä pk-yritysbarometrin tuloksissa voimakkaasti kasvuhakuisia ja kasvuhakuisia yrityksiä on reilu kolmannes. Yritysten kasvuhakuisuus on kuitenkin ollut laskussa jo pidempään. Vastaajien suurimmat kehitystarpeet liittyvät markkinointiin ja myyntiin sekä henkilöstön kehittämiseen ja koulutukseen. Merkittävimpiä kehittämisen esteitä ovat yleinen suhdannetilanne, kilpailutilanne ja kustannustaso. Heikko työvoiman saatavuus vaivaa 24 prosenttia vastaajista. Neljännes vastaajista aikoo hakea ulkopuolista rahoitusta, ja suosituin rahoituksen käyttötarkoitus on kone-, laite- ja rakennusinvestoinnit.

Pk-yritysbarometriin vastanneista keskipohjalaisyrityksistä lähes viidenneksellä oli vientiä tai liiketoimintaa ulkomailla. Suositumpia vientimaita olivat Pohjoismaat sekä Venäjä. Pk-yritysten tärkeimmät liiketoiminnan muodot ulkomailla ovat suora tavaroiden vienti ja ulkomainen yhteisyritys tai tytäryritys.

Koronavirustilanne ei näytä ajaneen keskipohjalaisyrityksiä konkurssiin. Tilastokeskuksen konkurssitilaston mukaan Keski-Pohjanmaan maakunnassa on koronaviruskriisin aikana (maalis-heinäkuu 2020) pantu vireille konkurssi 10 yrityksessä, mikä on 4 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin. Konkursseja oli jokaisella toimialalla vain 1–2 yrityksessä. Henkilökunnan lukumäärä maaliskuuhun 2020 konkurssissa oli 21, mikä on 15 vähemmän kuin vuotta aikaisemmin.

Valmistava teollisuus: Koronapandemian ja maailmantalouden heikon tilanteen jatkuessa valmistavan teollisuuden tilanne synkkenee Keski-Pohjanmaalla nopeasti. Vaikutukset teollisuuteen ovat suurelta osin vasta edessä ja riskinä on, että vientimarkkinoiden elpyminen vie varsin pitkään. Tilauskannat ovat pitkiä ja sen takia vaikutukset tulevat selviämään vasta myöhemmin syksyn mittaan ja vuoden 2021 kahdella ensimmäisellä neljänneksellä. Suurten vientiyritysten tilanteen heikkeneminen vaikuttaa laajasti alihankintaverkostossa, jossa monet yritykset ovat lähes täysin riippuvaisia yhdestä tai kahdesta suuresta yrityksestä. Alihankintayrityksiä on paljon myös maaseudulla, joten yksittäisten yritysten vaikeuksilla voi olla alueellisesti suuri merkitys. Teollisuuden heikentyneet näkymät johtavat todennäköisesti lomautusten ja työttömyyden kasvuun syksyllä ellei tehokkaita toimia tehdä. Suurten vientiyritysten ja alihankintaketjun yritysten kautta negatiiviset vaikutukset valuvat myös esimerkiksi logistiikka- ja palveluiloille sekä kuntatalouteen. Jos koronakriisin jälkeenkin trendi kohti uusiutuvia energialähteitä säilyy, niin alueella on tähän liittyviä valmiuksia ja vahvuuksia.

Koronapandemian lisäksi vientipainotteisen valmistavan teollisuuden toimintaan vaikuttavat vahvasti myös muut kansainvälisen kentän tapahtumat. Viime aikojen maailmanpoliittinen tilanne, mm. USA:n ja Kiinan välienselvittely vaikuttaa myös pohjalaisiin yrityksiin. Yhä tärkeämpää on pitää huolta alueen kilpailukyvyistä ja houkuttelevuudesta.

Koronaepidemiasta johtuva globaali lentoliikenteen ahdinko on vaikuttanut voimakkaasti myös Keski-Pohjanmaalle, kun lentoyhteyksiä ei ole ollut tarjolla maaliskuun lopulta saakka. Tämä on vaikeuttanut monien yritysten kansainvälistä kauppaa sekä toimintaa, kun esimerkiksi asennus- ja huoltotöitä ei ole päässyt tekemään. Heikentyneet yhteydet ovat vaarassa myös vaikuttaa mahdollisiin tuleviin yritysten sijoittumis- ja investointipäätöksiin. Elinkeinoelämän lisäksi nopeiden yhteyksien puute aiheuttaa myös riskejä terveydenhuoltoon, potilasturvallisuuteen ja huoltovarmuuteen.

Alkutuotanto: Puutarhapuolella ollaan osittain riippuvaisia ulkomaisesta kausityövoimasta, mutta ELY-keskuksen tietoon ei ole vielä tullut, että mahdollinen työvoimapula olisi vaikuttanut tuotantoon tai että työvoimapulaa olisi muuten havaittavissa. Tilat järjestävät omien verkostojensa kautta työvoimaa. Alkutuotannon väliaikaista tukea ovat hakeneet erityisesti turkistarhaajat ja mm. perunanviljelijät. Turkistarhaajilla on vaikea taloudellinen tilanne. Tilanne alalla on ollut haastava jo pidempään, mutta se on huonontunut entisestään koronan takia, koska vienti on tyrehtynyt. Turkistarhaajat ovat hakeneet aktiivisesti valtioneuvostolainoja ja myös alkutuotannon väliaikaista tukea, mutta niiden rahallinen merkitys on ollut hyvin vähäinen suhteessa liikevaihtoon. Turkistarhaus työllistää alueella myös epäsuorasti esimerkiksi rehuntuotantolaitoksissa, minkä vuoksi kerrannaisvaikutukset olisivat suuret, jos tarhat joutuisivat lopettamaan. Alaan kytkeytyneiden toimijoiden voisi olla hyvä tutkia laajentumismahdollisuuksia esimerkiksi lemmikkiruokien puolelle. Myös perunanviljelijöiden osalta markkinat ovat supistuneet. Elintarviketeollisuus toimii lähes normaalisti, suuret elintarvikelaitokset eivät ole vaikeuksissa.

Kaupan- ja palveluala: Kaupan ala on merkittävä työllistäjä erityisesti alueen suurimmissa kaupungeissa. Ruokakauppa on pysynyt hyvällä tasolla, ja sen myynti on jopa noussut. Myös vapaa-ajan 88 tuotteiden myynti, kuten urheilukauppa, on pysynyt hyvällä tasolla. Rautakaupan myynti on ennätystasolla. Autokaupassa uusien autojen myynti on romahtanut, mutta käytettyjen autojen kauppa käy hyvin. S-ryhmä on pystynyt siirtämään ravintola-alan työntekijöitä ruokakauppoihin ja varastotoimintoihin, joten lomautuksilta on välttytty. Lomautuksia ei kaupan alalla yleisesti ole kovin paljoa, mutta jotkut vaate- ja erikoistavarakaupat menevät konkurssiin. Kaupan rakenne muuttuu, ja myös verkkokaupan rooli kasvaa edelleen. Majoitus- ja ravitsemistoiminta on vilkastunut rajoitusten purkamisen jälkeen. Erityisesti ravintolat, joilla on ollut mahdollisuus terassimyyntiin ovat pystyneet paikkaamaan kevään notkahdusta. Etätöiden suurelta osin jatkuessa esim. lounasmyynnissä ei ole päästy normaalille tasolle ja ihmisten varovaisuus näkyy yleisesti toimialalla. Myös alan varotoimet ja tapahtumien järjestämisen rajoitukset vaikuttavat toimialaan.

Mahdolliset matkustusrajoitukset ulkomaille ja kuluttajien varovaisuus ovat hieman lisänneet kotimaisten matkakohteiden suosiota kesällä, mikä on näkynyt myös joissain Keski-Pohjanmaan majoitus- ja matkailupalveluita tarjoavissa yrityksissä.

Rakennusala: Keski-Pohjanmaalla on merkittävää talonrakennusteollisuutta. Nähtäväksi jää miten kuluttajien mahdollinen varovaisuus, kasvavat lomautukset ja työttömyys tulevat vaikuttamaan tulevaisuuden tilauskantoihin. Rakennusalan vaikutukset ylipäättänsä tulevat näkyviin myöhemmin, sillä päätökset suurempien rakennushankkeiden toteuttamisesta on tehty aikaisemmin ja niitä on toteutettu suunnitelmien mukaan. Kunnat voivat jatkossa lykätä säästösyistä rakennushankkeita ja tämä voi näkyä tulevaisuudessa vähäisempinä rakennushankkeina. Julkisia investointeja tulisi toteuttaa etupainotteisesti tilanteessa, jossa yksityiset investoinnit hiipuvat. Koronaelvytysrahoilla voidaan hyvin tukea rakennusalaan toteuttamalla julkisia rakennushankkeita ja kehittämällä infraa.

Yritysrahoitus

ELY-keskusten koronarahoituksen kysyntä on ollut vilkasta kevään aikana. Yhteensä 435 yritystä haki rahoitusta ja alueen yrityksille on myönnetty yhteensä 3 miljoonaa euroa avustusta. Suurimmat toimialat, joille avustusta on myönnetty ovat teollisuus, tukku- ja vähittäiskauppa, rakentaminen sekä kuljetus ja varastointi. Ns. normaalien yritysten kehittämisavustusten hakeminen on ollut kevään ja kesän aikana vähäisempää, sen sijaan yrityksen kehittämispalvelut ovat olleen erittäin kysytyjä palvelun hinnan alennuksen myötä. Yrityksen kehittämisrahoituksen kysynnässä on tapahtunut syksyn mittaan vilkastumista ja yritykset ovat valmiita investoimaan ja kehittämään toimintaansa.

Investoinnit

Moderneja, suuren luokan teollisuusinvestointeja tehdään Keski-Pohjanmaalla edelleen. Keliber Oy:n litiumesiintymät ja tulevat kaivokset sijaitsevat Kaustisella, Kokkolassa ja Kruunupyssä. Kaivoksista saatava malmi tullaan rikastamaan Kaustiselle rakennettavassa rikastamossa. Litiumkemiantehdas, jossa malmirikaste tullaan jatkojalostamaan litiumhydroksidiksi, sijoitetaan Kokkolaan KIP:n alueelle. Keski-Pohjanmaan alueelle on suunniteltu satojen tuulivoimaloiden rakentamista lähivuosina. Suurin osa voimaloista keskittyisi Lestijärvelle, Toholammille, Halsualle ja Kannukseen. Hankkeiden kokonaisarvo on useita miljardeja euroja. Alueen teollisuudelle erittäin tärkeää Kokkolan satama-alue on kehitetty pitkäjänteisesti.

Suuret kaivos- ja tuulivoimainvestoinnit edellyttävät hyvin todennäköisesti myös julkisia rakennushankkeita tarvittavan infran päivittämiseksi. Niiden merkitys rakennusteollisuudelle ja muulle elinkeinoelämälle on suuri, ja koronaelvytysvarat voivat helpottaa infra-hankkeiden toteuttamista.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Työllisten määrä on laskenut Keski-Pohjanmaalla noin yhden prosentin vuosivauhtia viime vuosina. Kokkolan seutukunnassa työllisten määrän vähentyminen on suhteessa paljon pienempää kuin Kaustisen seudulla.

Koronavirustilanteesta huolimatta Keski-Pohjanmaalla on kevään ja kesän aikana ollut avoimia työpaikkoja enemmän, kuin samaan aikaan edellisenä vuonna. Heinäkuussa 2020 avoimia työpaikkoja oli eniten palvelu- ja myyntityöntekijöiden ammattiryhmässä sekä rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöiden ammattiryhmässä. Näissä ammattiryhmissä sekä asiantuntijoiden ammattiryhmässä avoimien työpaikkojen määrä myös kasvoi eniten vuotta aikaisempaan verrattuna. Avoimien työpaikkojen määrä sen sijaan laski erityisesti asiantuntijoiden sekä prosessi- ja kuljetustyöntekijöiden ammattiryhmissä.

Osaavan työvoiman puute edelleen esteenä yritysten kasvulle

Ammattibarometri kertoo TE-palvelujen näkemyksen keskeisten ammattien kehitysnäkymistä lähitulevaisuudessa. Keski-Pohjanmaan maakunnassa on jo useita vuosia ollut työvoimapulaa monien eri alojen osaajista, eivätkä osaamistarpeet ole koronaviruskriisinkään vuoksi kokonaan hävinneet.

Keski-Pohjanmaan liiton vetovastuulla on valmisteltu maakunnallinen osaamisstrategia, jolla edistetään osaavan työvoiman saatavuutta maakunnassa. Osaamisstrategian pohjalta on laadittu toimintasuunnitelma, jossa eri toimenpidekokonaisuuksiin on kirjattu konkreettisia toimenpiteitä vastuorganisaatioineen. Toimintasuunnitelma huomioi myös koronapandemian haasteet työvoiman saatavuuden varmistamisessa. Tärkeimmiksi aihekokonaisuuksiksi alueen toimijat valitsivat

1. Työn ja osaamisen murrokseen vastaaminen ja innovaatiot
2. Yhteistyön tiivistäminen
3. Kansainvälisyyden lisääminen
4. Vetovoiman vahvistaminen.

Maakunnan liitto on myös koonnut Osaavaa työvoimaa Keski-Pohjanmaalle -neuvottelukunnan, joka valvoo toimintasuunnitelman toteutumista puolivuositain pidettävissä kokouksissaan.

TE-toimiston rekrytointikoulutusten kysyntä on piristynyt kevään jälkeen. Myös oppisopimuskoulutuksilla voitaisiin osaltaan vastata rekrytointiongelmien.

Työllisyyden kasvu ja työttömyydestä selviytyminen

Työllisyyden kuntakokeilussa alueeltamme ovat mukana Kokkolan johdolla kaikki Keski-Pohjanmaan kunnat. Pohjanmaan ELY-keskus on käynnistämässä työllisyyden ekosysteemin rakentamisen alueella ja kuntakokeilu nähdään osana laajempaa ekosysteemi-työtä. Tiivis ja systemaattinen yhteistyö työllisyyden ekosysteemin saavuttamiseksi, jossa voisi olla kunnalliset tai seutukunnalliset ratkaisut, nähdään keinona saavuttaa maksimaalinen hyöty alueella käytössä olevista rahoista ja hankkeista. Tavoitteena on osaavan työvoiman saatavuuden turvaaminen ja elinkeinoelämän tarpeisiin vastaaminen.

Pohjanmaan ELY-keskuksen tekemät työvoimapalveluiden ja työvoimakoulutusten hankinnat pohjautuvat alueen elinkeinoelämän ja työnhakijoiden tarpeisiin ja suunnittelussa käytetään hyväksi eri tietolähteitä ja ennakointitietoa. Tänä vuonna suunnittelua syvennetään entisestään ja Pohjanmaan ELY-keskus toteuttaa yhteistyökumppaneidensa (Pohjanmaan kauppa-kamari, kehitysyritykset, yrittäjäjärjestöt) kanssa MDI Oy:ltä hankitun osaamistarvekartoituksen ELY-keskusalueella syksyllä 2020. Kyselyn tarkoituksena on kartoittaa alueen yritysten osaavan työvoiman tarvetta sekä osaamisen kehittämisen. Jatkuvan oppimisen uudistus huomioiden. Kyselyn toteutusta siirrettiin Covid-19 pandemia huomioiden syksyyn ja kartoitus lähetetään yhteistyökumppaneiden kautta syyskuussa. Syksyn aikana käsitellään tulosten raportointi maakunnallisen prosessina. Maakunnan liitot ovat myös osallistuneet valmisteluun. Kyselyssä selvitetään myös erityisesti työperäisen maahanmuuton tarvetta.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Työttömien työnhakijoiden määrä lähti Keski-Pohjanmaalla nousuun koronaviruskriisin alettua maaliskuussa. Määrä kuitenkin tasoittui aika pian kesän ajaksi alle 4 000 henkilöön ja lähti laskuun syksyä kohden. Lomautettujen osuus työttömistä työnhakijoista oli korkeimmillaan kesällä.

Elokuussa 2020 Keski-Pohjanmaan työttömyysaste oli 9,2 prosenttia. Koronaviruskriisi on nostanut työttömyyttä huomattavasti, sillä vuotta aikaisemmin työttömyysaste oli 6,9 prosenttia. Maakunnan työttömyysaste on silti yksi maan alhaisimmista, kuten normaali-tilanteessakin. Työttömyysaste koko maassa keskimäärin oli 12,5 prosenttia.

Työllisyysaste Keski-Pohjanmaalla on perinteisesti ollut korkealla tasolla, niin myös korona-kriisin aikana. Vuoden 2020 toisen vuosineljänneksellä Keski-Pohjanmaan työllisyysaste oli 76,5 prosenttia. Se on korkeampi kuin vuotta aikaisemmin (75,7 %), mutta 0,1 prosenttiyksikköä matalampi kuin ensimmäisellä vuosineljänneksellä. Koko maan työllisyysaste vuoden 2020 toisella vuosineljänneksellä oli 71,4 prosenttia.

Elokuussa 2020 Keski-Pohjanmaalla oli reilut 2 800 työtöntä työnhakijaa. Se on noin 700 henkilöä eli 33 prosenttia enemmän kuin vuotta aikaisemmin. Ammattiryhmittäin

tarkasteltuna työttömien määrä on kasvanut vuotta aikaisempaan nähden eniten rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöiden ammattiryhmässä. Eniten työttömiä oli 60–64-vuotiaiden ikäryhmässä, 350 henkilöä. Lähes yhtä paljon työttömiä oli myös 20–24-vuotiaiden, 25–29-vuotiaiden sekä 30–34-vuotiaiden ikäryhmissä. 25–29-vuotiaiden ikäryhmässä työttömien määrä on kasvanut eniten vuotta aiempaan nähden.

Koronaviruskriisin aikana asiakasvirrat ovat olleet suuria, ja kun asiakkaita ei ole voitu tavata henkilökohtaisesti voivat jotkin tiedot heistä olla puutteellisia. Tämä vaikeuttaa kohtaanto-ongelmien ratkaisua.

Koronakriisin aikana TE-toimistoon ilmoittautuneet yrittäjät on tietojärjestelmissä kirjattu työssäoleviksi eivätkä he siksi näy em. luvuissa. Kriisin jatkuessa on vaarana, että osa heistä joutuu lopettamaan yritystoimintansa ja he päätyvät työttömiksi työnhakijoiksi. Suuri osa yrittäjistä on jo normaalitilanteessa tehnyt paljon työtä pienillä tuloilla, eivätkä yritykset kestä poikkeuksellisen huonoa tilannetta pitkään.

Pohjois-Pohjanmaa

Pohjois-Pohjanmaalla asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 413 179 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on kasvanut 969 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 23 220, mikä on 32,3 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 12,4 %. Lomautettuna oli 3 365 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Viime talvi oli maassamme hiipuvan talouskasvun kautta. BKT taittui laskuun jo vuonna 2018 – vuonna 2019 kasvu edelleen vaimeni. Maaliskuussa 2020 puhjennut äkillinen koronakriisi synkensi talousnäkymät nopeasti ja nosti työttömyyden räjähdysmäiseen kasvuun. Viestit eri puolilta Pohjois-Pohjanmaata kertovat, että kevään alkushokin jälkeen toipuminen seuduilla on edennyt kohtuullisen hyvin samalla kuitenkin tiedostaen, että koronakriisi ei ole ohi ja useilla aloilla tilanne voi muuttua nopeastikin huonoon suuntaan jo lähiaikoina. Monissa yrityksissä on pystytty sopeutumaan tilanteeseen hallitusti.

Liikkuvuuden väheneminen ja kysynnän romahdus näkyivät keväällä nopeimmin niin koko maassa kuin Pohjois-Pohjanmaalla erityisesti palvelualoilla – alkutuotannossa, teollisuudessa ja rakentamisessa negatiiviset vaikutukset olivat suhteellisesti vähäisemmät. Palvelualoilla on paljon pieniä toimijoita. Toimintojen supistamista, väliaikaista sulkemista ja työntekijöiden lomautuksia tehtiin varsinkin matkailussa, kuljetuspalveluissa, ravintola- ja ravitsemistoiminnassa, kaupan sektorilla ja yksityisissä hyvinvointipalveluissa. Pahiten tilanne heikentyi Oulun ja Koillismaan seuduilla, joissa palvelualojen työllistävyys on suhteellisestikin korkea.

Moni Pohjois-Pohjanmaan työnantaja turvautui vaikeassa tilanteessa lomautuksiin ja lomautettujen määrä nousi huomasti parissa kuukaudessa. Viime kuukausina tilanne on helpottanut. Alkusyksystä maakunnassa ei ole paikannettavissa selkeää koronapandemiasta johtuvaa kriisialaa. Isoimmat uhkakuvat liittyvät syys- ja talvikauden matkailuun, vientiteollisuuden kysyntäkehitykseen ja matkustusrajoituksista johtuviin kitkoihin.

Poikkeustilanne on koetellut toimialoja ja yrityksiä vaihtelevasti, mutta yleistilanne on kaikkiaan kohtuullinen. Monilla seuduilla tilanne on odottava: isoja liikkuja tehdään varovasti tai niitä lykätään tuonnemmaksi. Epävarmuus kansainvälisen talouden kehityksestä hillitsee investointeja ja riskinottoa. Näkymät ovat optimistisemmat kotimarkkinoilla toimivissa yrityksissä. Poikkeustilanne aiheutti keväällä suuria muutoksia opetuksen järjestämiseen ja opintojen etenemiseen. Tilannetta on paikattu kansallisella rahoituksella. Tavoite on kuroa ammatillisten opintojen viivästyminen kiinni tämän vuoden ja ensi vuoden alkupuolen aikana, mikäli koronapandemian toista aaltoa ei tule tai se tulee lievinä alueellisina ryppäinä.

Yritykset ovat hyödyntäneet koronarahoituksen eri muotoja ja ne on koettu merkittäviksi välineiksi liiketoiminnan turvaamisessa ja kehittämisessä varsinkin akuutissa kriisivaiheessa. Erilaisten rahoitusmahdollisuuksien tuominen vielä paremmin yritysten tietoon on tärkeää, jotta seuduilla saadaan kehityshankkeita eteenpäin. Poikkeusjaksosta toipuminen edellyttää suunnitelmallista toimintaa. Yrityksissä kehitetään uusia myyntitapoja ja liiketoimintamalleja vastaamaan muuttunutta liiketoimintaympäristöä. Moni yrittäjä miettii myös toiminnan uudelleen suuntaamista. Aktiivinen tukitoiminta tukee elpymistä ja tarjolla olevia tuki-instrumentteja pitää markkinoida tehokkaasti. Monipuolisen elinkeinorakenteen uskotaan tuottavan tarvittavaa iskukestävyyttä tulevaisuissa vaikeissa taloustilanteissa. Matkustusrajoituksia on pyrittävä purkamaan hallitusti ja varmistettava, että käytössä on riittävä määrä koronatestausta ripeiden tulosten saamiseksi.

Gloaalitaloudessa on vielä vähän elpymisen merkkejä havaittavissa. Mahdollisen toisen aallon puhkeaminen voisi olla ensimmäistä vaikeampi, koska monissa yrityksissä on jo nyt vaikea kassatilanne ja pienillä toimijoilla on puskurit käytetty. Nuorten yritysten huoli pitäisi nostaa voimakkaammin esille. Kansainvälinen liikenne pitää pystyä turvaamaan, jotta vientiyritysten toimintaedellytykset eivät heikkene korona-aikanakaan. Kuntatalouksille tilanne on vaikea verotulojen laskiessa ja työttömyyden lisääntyessä.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Monilla aloilla lähitulevaisuuden näkymät ovat utuiset ja tämä jarruttaa investointiaktiivisuutta. Positiivinen viesti yrityskyselyistä kuitenkin on, että valtaosa yrityksistä uskoo pitävänsä kiinni nykyisestä henkilöstöstään, eikä välitöntä vähennystarvetta ole. Nopeaan kasvuun tähtääviä uusia yrityksiä tarvitaan kuitenkin lisää.

Yritysten konkurssit eivät ole kasvaneet Pohjois-Pohjanmaalla koronajakson aikana. Tähän mennessä parhaiten ovat selvinneet maakunnassa rakentamisen, vähittäiskaupan ja informaatioteknologian alat. Teollisuudessa tilanne on vaihteleva. Monissa alihankintaa tekevissä yrityksissä tilauskirjat ovat kaventuneet aiemmasta ja uusien tilausten saaminen on haasteellista. Kansainvälisen liikkuvuuden rajoittaminen on heikentänyt teollisuuden huoltotoihin tarvittavan työvoiman saatavuutta ja vähentänyt liikematkustamista

huomattavasti. Vientikauppaa harjoittavissa yrityksissä arkinen liiketoiminta on vaikeutunut ja monilla yrityksillä vientitulokset ovat pudonneet. Maakunnan yritysten tavaravienti oli arvoltaan alkuvuonna (tammikuu-kesäkuu 2020) 31 % viime vuoden vastaavaa jaksoa alhaisempi. Vähentynyt kysyntä heikentää vienti- ja teknologiateollisuuden yritysten näkymiä loppuvuodelle.

Kohtuuhintaista yritysrahoitusta on Pohjois-Pohjanmaalla tarjolla hyviin hankkeisiin. Moni on tehnyt kuitenkin havainnon, että pankkisektori on kiristänyt luotonantoa. Finnveralla yritysrahoituksen kysyntä on rauhoittunut keväästä. Yritykset tarvitsevat normaalia käyttöpääomarahoitusta ja lisäksi rahoitetaan yrityskauppoja ja investointeja. Koronarahoitusta ei juurikaan enää haeta. Euromääräisesti hankkeet ovat aiempaa isompia ja rahoituksen kysyntä on euromääräisesti mitattuna edellisvuotta korkeammalla tasolla.

Maataloudessa viljasadosta odotetaan enintään keskinkertaista ja sato jäänee kaikissa viljoissa viime syksyä heikommaksi. Kotieläintiloille tärkeän nurmisadon määrä on normaali tai hyvä ja perunan satonäkymät ovat normaalit. Koronapandemialla on ollut vähäiset vaikutukset perusmaatalouden viljelytoimintaan ja kotieläintalouteen. Keväällä kysyntä hieman laski mm. tiloilla, jotka toimittavat tuotteita matkailuyrityksiin, suurkeittiöihin ja ravintoloihin. Keväällä nousi myös huoli kausityövoiman saatavuudesta – haasteeseen puututtiin sidosryhmäyhteistyönä (mm. TE-hallinto, MTK). Kesällä koronarajoitteet haittasivat puutarhayrityksiä, kun ulkomaisen työvoiman saatavuus vaikeutui, eikä vajetta pystytty korvaamaan kotimaisella työvoimalla. Poimintakustannukset ovat nousseet ja satoa on myös jäänyt korjaamatta yksittäisillä tiloilla jopa merkittäviä määriä. Maatilojen investointeja on tehty aikeisempaan tahtiin. Pääosa maitosektorista siirtyy sopimustuotantoon vuoden 2021 alussa ja tämän odotetaan hidastavan investointeja. Naudanlihatuotannon investoinnit vähenevät vasikkapulasta johtuen. Naudanlihasektorin Investointien odotetaan jatkossa siirtyvän emolehmäkasvattamoiden rakentamiseen ja kasvattamoiden peruskorjauksiin.

Suomessa turkisala keskittyy Pohjanmaan maakuntiin – Pohjois-Pohjanmaalla on noin 60 turkiseläintilaa. Viime vuosina turkisalaa on haitannut mm. kansainvälinen kauppasota sekä minkin- ja ketunnahkojen ylituotanto, mikä on johtanut tuotannon laskuun ja yritysten kannattavuuden heikkenemiseen. Koronapandemia sekoitti markkinat tänä vuonna ja tilanne on kriisiytynyt nopeasti Pohjois-Pohjanmaalla. Huutokauppatoiminta vaikeutui koronan seurauksena, ostajajoukko on ollut aiempaa rajallisempi, vain osa nahoista on myyty ja hinnat ovat romahtaneet. Useat tarhat ovat velkaantuneet ja moni tarhayritys saattaa joutua lopettamaan toimintansa.

Ulkomaisten kaivosyhtiöiden kiinnostus Suomeen on kiihtynyt. Geologisia mittauksia, näytteiden ottoa ja malminetsintäluvan valmistelua tehdään Pohjois-Pohjanmaalla usean kunnan alueella. Pyhäjärvellä maanalainen toiminta sai lisää jatkoaikaa kesään 2021 saakka. Maanpäällinen pyriitin tuotanto jatkuu vuosikymmenen puoliväliin saakka.

Kobolttikaivoksia Kuusamoon ja Posiolle suunnitteleva yhtiö tekee paraikaa teknistä suunnittelua, tutkii malmiota ja yhtiö on kerännyt myös näytteitä kohdealueilla. Raahessa Laivan kultakaivos käynnistyi uudelleen kesällä 2018, kunnes toiminta keskeytyi jo keväällä 2019. Kaivos on ylläpitotilassa ja kaivosyhtiö pyrkii järjestämään rahoitustaan vahvemmalle pohjalle. Toimintaa on suunniteltu aloitettavaksi mahdollisesti ensi keväänä.

Teollisuusalojen yritysten suhdannenäkymät ovat vaihtelevia koko maassa. Kansallisissa arvioissa nähdään merkkejä teollisuuden suhdannetilanteen kääntymisestä vaisummaksi – uudet tilaukset eivät ole toteutuneet odotetusti. EK:n Suhdannebarometrissa teollisuuden tuotanto-odotukset ja tuotantokapasiteetin käyttöaste ovat laskussa. Pohjois-Pohjanmaalla monien alan yritysten tilauskanta on pudonnut ja yritykset ovat sopeuttaneet toimintaansa lomautuksilla. Heikentyneet odotukset eivät kuitenkaan koske kaikkia yrityksiä – monilla menee edelleen hyvin ja kapasiteettia on myös täyskäytössä.

Puukauppa ei ole tällä hetkellä yhtä vireää kuin aiempina vuosina. Raakapuusta on ollut ylitarjontaa ja tämä on alentanut sahatavaran kysyntää ja myyntihintoja. Merkittävä puujalostuksen muutos toteutuu Oulussa, kun Stora Enso lopettaa hienopaperin valmistuksen tänä syksynä. Tämä vapauttaa lähes 450 työntekijää yhtiössä ja sen alihankkijaverkostoissa. Tuotantoa uudistetaan pakkauskartonkeihin. Puun tarve tehtaalla kasvaa ja se lisää työtä korjuussa ja kuljetuksessa. Kaikkiaan puuala on menestynyt viime aikoina kohtuullisen hyvin. Puutuotealan yritysten liikevaihto taittui kasvuun viime syksynä ja alkuvuosi 2020 oli hyvä. Monen muuan alan tavoin loppukevät hyyydytti kasvun koronashokin seurauksena, mutta henkilöstömäärässä pudotusta ei vielä näkynyt. Puutuotealaa ja uusia tuotteita kehitetään aktiivisesti ja uskoa tulevaan osoittaa esim. Taivalkoskelle tehty höyläämöinvestointi ja talotuoteteollisuuden investoinnit Pyhännällä ja Oulussa. Puutuoteteollisuus rekrytoi henkilöstöä lähiaikoina.

Viimeisen vuoden aikana Pohjois-Pohjanmaan metalliteollisuusyritysten liikevaihto on laskenut selvästi ja vuoden 2020 puolella, varsinkin loppukevästä, pudotus oli huomattava. Henkilöstötarve on myös laskenut, mutta pudotus on ollut maltillisempaa kuin liikevaihdon lasku. Loppukevästä 2020 henkilöstömäärän lasku kiihtyi. Monissa tuoteryhmissä on ylitarjontaa Euroopassa. Vähentyneet rakentamisen avaukset ja avausten siirtämiset heikentävät metallituotteiden kysyntää. Näkymät metalli- ja konepajayrityksissä ovat moninaiset. Useissa yrityksissä tilauksia on saatu selvästi aiempaa vähemmän, kun taas vahvoilla konepajoilla tuotekysyntää on riittänyt korona-aikanakin ja monia isoja kehittämis- ja laiteinvestointeja on laitettu liikkeelle.

Rakennusalan yritysten liikevaihto on kasvanut Pohjois-Pohjanmaalla lähes 60 % vuodesta 2015. Kasvu alkoi hidastua viime vuonna ja loppuvuodesta 2019 liikevaihdon kasvu taittui laskuun. Henkilöstömäärä on tällä hetkellä viime vuoden tasoa. Rakennusala on edelleen merkittävimpiä yksityisiä työllistäjiä maakunnassa, meneillään on useita isoja kohteita ja

uusia tiedossa. Varsinkin maanrakennustöitä ja korjausrakentamista on paljon käynnissä. Valtaosa asuntorakentamisesta ja isoista avauksista keskittyy Oulun seudulle. Muualla maakunnassa tehdään mm. julkistilainvestointeja, parannetaan liikenneväylästä, rakennetaan matkailupalveluja ja valmistellaan ydinvoimalaa. Oulun keskustan korkokuva muuttuu jatkossa korkean rakentamisen seurauksena. Asuntokysyntä on ollut vireää ja matalat korot tukevat kasvua. Asuntorakentamisen odotetaan vähenevän jatkossa, mutta korjausrakentamisen tarve pysyy korkeana. Välttämättömiä koulu-, hoiva- ja pelastussektorin uudisrakentamisia tai peruskorjauksia on tiedossa useissa kunnissa lähivuosina, eikä tuulivoimarakentaminen osoita hyytymisen merkkejä. Monen Pohjoisen Suomen biotehdashankkeen toteutus ratkenee lähiaikoina. Investointipäätökset varmistuvat, kun hankkeiden ympäristöluvut ehtoineen ovat selvillä, taloudellinen kannattavuus on varmistettu ja rahoitus on kunnossa. Haapaveden NordFuelin biojalostamohanke on saanut Valtioneuvoston puollon energiatukihakemuksensa. Toteutuessaan kaikki pohjoisen hankkeet luovat runsaasti uutta työvoimatarvetta.

Pyhäjoen ydinvoimalaprojektin aikataulu on venynyt huomattavasti vuosien saatossa ja hankkeen hidas eteneminen siirtää monia Pyhäjoelle suunniteltuja rakennushankkeita kauemmas eteenpäin. Töiden viivästyminen aiheuttaa kustannuksia laitosprojektiin varautuneille yrityksille. Fennovoima haki ydinvoiman periaatelupaa tammikuussa 2009 ja esitti tavoitteeksi aloittavansa sähköntuotannon vuoteen 2020 mennessä. Nyt Fennovoimasta arvioidaan rakentamislupaam tarvittavan aineiston olevan valmiina aikaisintaan vuoden 2020 lopussa. Siinä tapauksessa valtioneuvosto voisi myöntää laitoksen rakentamisluvan vuoden 2021 loppuun mennessä. Säteilyturvakeskus on viestinyt viime vuosina säännöllisesti, että se on saanut vasta pienen osan hankkeen turva-arvioon tarvittavasta aineistosta. Fennovoiman tulevan toimistorakennuksen rakentaminen aloitettiin loppukesästä.

Pohjois-Pohjanmaalla on merkittävää osaamista mm. 5G ja 6G -kehitykseen, kyberturvallisuuden kehittämiseen, tekoälyn hyödyntämiseen, IoT-tekniologiaan, alusta- ja jakamistalouteen sekä datan jatkojalostamiseen. Uusia nousevia teollisuudenaloja ovat terveyteen ja hyvinvointiin liittyvät sovellukset ja laitteet sekä painettavan elektroniikan erilaiset sovellukset. Oulun seudulle on muotoutunut myös automotive-alan klusteri.

Pohjois-Pohjanmaan ICT-yritysten liikevaihto on kasvanut hyvää tahtia viime vuodet. Vuodesta 2015 liikevaihdon lisäys on yli 40 %. Tämän vuoden puolella liikevaihdon kasvu on tasaantunut ja myös henkilöstömäärä kääntyi lievään laskuun. Moni yritys on kokenut viime vuosina huomattavia rekrytointivaikeuksia. Korona-aika vaikuttaa liiketoimintoihin positiivisesti ja negatiivisesti. Selvä on, että tämä aika synnyttää uusia liiketoimintanäkymiä koko tietoliikenneteollisuudelle ja teknologiakehittäjille. Erityisesti ohjelmistotuotannossa kysyntä on jatkunut vahvana ja tietoturvapuolella tilanne ei ole heikompi. Pitkään jatkuneeseen osaaajapulaan on reagoitu laajasti. Lähivuosina Oulun yliopisto saa rahoitusta yli 700 uутteen aloituspaikkaan. Eniten uusia aloituspaikkoja avautuu tietotekniikan tutkinto-ohjelmaan, tietojenkäsittelytieteisiin sekä elektroniikkaan ja

tietoliikennetekniikkaan (yht. noin 300 paikkaa). Osaajapulan helpottamiseksi on tarjottu runsaasti työvoimakoulutuksia koko maakunnan alueella. Yritysrahoitusta on kohdistettu viime aikoina vahvasti mikro- ja pk-yritysten digitaalisen liiketoiminnan kehittämiseen.

Kaupan aloilla vähittäiskauppa on pärjännyt hyvin viime kuukaudet. Peruselintarvikkeita tarvitaan myös poikkeusaikana ja kaupan toimijat ovat kehittäneet sähköistä asiointia ja uusia toimitusmuotoja ripeästi. Erikoistavarakauppa ja varsinkin pienet toimijat ovat olleet vaikeuksissa. Pienemmillä paikkakunnilla useat erikoistavarakaupat kamppailevat kannattavuuden rajoilla, eikä yritystoiminnalle ole helppoa löytää jatkajaa muutostilanteissa. Osittain kyse on isommasta kaupan rakenteen muutoksesta kuin koronavaikutuksista. Vahvat verkkokaupan osaajat valtaavat markkinaa ja pienet kivijalkaliikkeet ovat joutuvat väistymään kilpailussa. Pienten erikoiskauppojen väheneminen ja toimintojen keskittyminen kauppakeskuksiin tai kaupan suuryksiköihin näivettää monien seutukeskusten perinteisiä liikekeskustoja. Liiketilaa on paljon tyhjänä, eikä korjaus- tai muutosrakentamiseen investoida vähentyneen tilakysynnän vuoksi.

Viime vuodet matkailuala on kasvanut Pohjois-Pohjanmaalla erittäin suotuisasta niin liikevaihdolla kuin henkilöstömäärällä mitattuna. Kevät 2020 toi äkkirysähdyksen ja isot uhkavat leijuvat matkailusektorin yllä edelleen. Kevätsesonki jouduttiin lopettamaan kesken parhaan lumikauden ja kulunut kesä meni valtaosin kotimaisten matkailijoiden varassa. Matkustamisen rajoitteet ja aiempaa vähempi kansainvälinen kysyntä huolestuttavat yrittäjiä. Kansainvälinen matkailu painottuu Pohjois-Pohjanmaalla talvikauteen. Moni pieni toimija on likviditeettiongelmissa. Matkailualaa on kehitetty maakunnassa viime vuodet merkittävästi ja uusia hankkeita on tiedossa (mm. Kuusamo, Kalajoki, Pudasjärvi ja Oulu). Matkailun ympärivuotisuus on iso haaste, jotta asiakkaita tulisi tasaisena virtana ja matkailualojen työvoima voitaisiin sitoa kokoaikaisesti ja vuoden ympäri paikkakunnalle. Viime talvisesonkeina kausityövoiman saatavuus on ollut huomattavan vaikeaa useissa yrityksissä. Jos ennakkovaraukset ja asiakasmäärät jäävät tänä syksynä vähäisiksi, joudutaan monissa yrityksissä sopeuttamaan henkilöstömäärä alentuneeseen kysyntään.

Hoiva- ja hyvinvointipalvelut sekä liike-elämän palvelut ovat Pohjois-Pohjanmaan vahvoja kasvualoja. Potentiaalisten asiakkaiden määrä kasvaa huimasti hoivapalveluissa suurten ikäluokkien vanhetessa ja hoivatarpeen kasvaessa. Aiempia vuosia korkeampi työllisyys ja kasvanut ostovoima ovat lisänneet hyvinvointipalvelujen kulutusta ja monilla on varaa myös aiempaa laadukkaampiin palveluihin. Korona-aika toi haasteita, kun moni yritys joutui supistamaan toimintansa tai keskeyttämään sen kokonaan. Monilla pienillä yrityksillä on tiukka taloustilanne. Kokoontumisrajoitukset ovat näivettäneet kulttuuripalveluja. Esimerkiksi tapahtumajärjestäminen on ollut mahdotonta tai erittäin rajattua toimintaa viime aikoina.

Koronakriisin kestosta ja mahdollisista seuraavista vaiheista ei ole selkeää kuvaa vielä alkusyksystä 2020. Matkustusrajoitukset ja niiden muutoksista aiheuttavat epävarmuutta

useilla aloilla. Monilla aloilla ulkomaisen työvoiman käyttö on aktiivista ja rajoitusten muutokset vaikeuttavat varsinkin kausityövoiman liikkumista. Koronaperiodi tuottaa myös uusia liiketoimintamahdollisuuksia ja toimintatapoja. Terveys, testaus, turvallisuus ja digitaalisuus tulevat toistumaan yhä useammassa asiayhteydessä.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Viime vuosina moni työnantaja on kohdannut vaikeuksia löytää osaavaa työvoimaa tarpeisiinsa Pohjois-Pohjanmaalta. Talouskasvun tasaantuessa tilanne hieman helpotti jo viime syksynä ja koronapandemian puhkeaminen lisäsi tarjontaa työmarkkinoilla. Poikkeustilanteessa moni määräaikaisesti lomautettu ei välttämättä etsi aktiivisesti uutta työantajaa. Vaikeudet osaavan työvoiman saatavuudessa on edelleen akuutti työmarkkinahaaste. Monilla aloilla kysyntä ja työvoimapula ovat jatkuneet koronasta huolimatta. Näistä kertoo Tilastokeskuksen työnantajakyselyt, syksyn 2020 Ammattibarometri ja eri puolilta Pohjois-Pohjanmaata saadut asiantuntijahavainnot. Tämän vuoden 1. kvartaalilla Tilastokeskuksen kyselyssä 44 % maakunnan yrityksistä totesi kohtaavansa rekrytointiongelmia. Toisella kvartaalilla, keskellä kriisiä ja kasvavaa työttömyyttä, rekrytointivaikeuksia kokevia yrityksiä oli maakunnassa edelleen 42 %.

Syksyn 2020 Ammattibarometrin mukaan pula osaajista on hieman hellittänyt viime vuoden syksystä. Syksyn 2019 barometrin mukaan työvoimapulaa koettiin Pohjois-Pohjanmaalla 44 ammattiryhmässä – tänä syksynä pula-ammattiteja oli 40. Valtaosin toimialat ovat samat kuin aiempina vuosina ja isoimmat vaikeudet rekrytoinneissa koetaan Oulun ja Ylivieskan seuduilla. Matkailualan vaikeudet ja epävarmuus tulevasta on hillinnyt työvoimakysyntää ja hotellivirkailijoista on jopa ylitarjonta. Myös muutamissa ICT-alan tehtävissä työtä on vähemmän tällä hetkellä tarjolla ja erityisen suuri kysyntä kohdistuu nyt sovellussuunnittelijoihin ja -kehittäjiin, joista koetaan suurta pulaa.

Pula osaavasta työvoimasta koskettaa kaikkia Pohjois-Pohjanmaan seutuja ja monilla seuduilla pula-alat ja ammatit ovat samoja. Isoimman poikkeuksen tekee ICT – sen rekrytointivaikeudet keskittyvät Oulun seudulle. Lääkäreiden, terveyden asiantuntijoiden ja hoivahenkilöstön vajetta koetaan ympäri maakuntaa ja myös sosiaalialojen erityisasiantuntijoita ei tunnu löytävän. Rakentamista on useissa kunnissa ja työtä olisi tarjolla useissa perusammateissa välittömästi (talonrakentajat, muurarit, laatoittajat, eristystyöntekijät, maanrakentajat ym.). Kuljetuksen, konekorjauksen, myyntityön, ravitsemisen ja siivouksen ammattilaisille olisi paikkoja auki, mutta tarjonta ei riitä tai soveltuvia henkilöitä ei löydy riittävästi. Metallin- ja konepajateollisuuden rekrytointiongelmien korostuvat maakunnan eteläisillä seuduilla – haussa on ollut niin asiantuntijoita kuin perustyöntekijöitä.

Koronakriisin puhkeaminen ei laajasti näy Ammattibarometrin tuloksissa ja erityisesti sen ylitarjonnan puolella. Stora Enson tuotantouudistus vapauttaa runsaasti

paperiteollisuuden prosessityöntekijöitä Oulussa. Useimmilla seuduilla ei ole lainkaan tai korkeintaan vain muutamia työvoiman ylitarjonnan ammattiryhmiä. Ylitarjonta keskittyy Oulun seudulla ja useissa ylitarjonnan ammattiryhmissä tilanne ei ole muuttunut suuresti viime vuosina. Suhteellisesti työnhakijoita on paljon, mutta avautuvia paikkoja vähän. Tällaisia ammatteja ovat Pohjois-Pohjanmaalla mm. yleissihteerit, luonnontieteiden erityisasiantuntijat, yläluokkien ja lukion opettajat ja tietoliikenneasentajat.

Moni kokee, että työvoiman saatavuus ei ole parantunut sellaisissa tehtävissä, joissa tarvitaan korkean tason ammattitaitoa. Ongelma korostuu suurten keskusten ulkopuolella. Eri-tyisosaajia on tietyillä aloilla vähän tarjolla omassa maakunnassa, jopa valtakunnallisesti, mutta vaikeuksia kohdataan myös perustyöntekijöiden rekrytoinneissa. Odotuksia ladataan kansainvälisen rekrytoinnin lisäämiseen. Tällä hetkellä on tiedossa muutamia isoja henkilöstövähennyksiä ja yt-neuvotteluja. Oulun Stora Enson aikataulu on ollut tiedossa pitkään – SSAB:illa on käynnissä Suomen toimintoja koskevat yt-neuvottelut. Pyhäjoen ydinvoimahankkeessa haetaan henkilöstöä ja määrää kasvatetaan suunnitelman mukaisesti.

Pohjois-Pohjanmaalla on iso tarve edistää työvoiman kysynnän ja tarjonnan kohtaantoa. Työttömissä on useita suuria ryhmiä suhteellisen pysyvästi, vaikka heille olisi tarjolla runsaasti avoimia paikkoja joka kuukausi (mm. lähihoitajat, talonrakentajat, myynnin ammattilaiset). Huomattavan paljon työttömissä on henkilöitä, joilta puuttuu koulutus kokonaan tai se on vaikeasti määriteltävissä. Osaamisen aktiivinen kehittäminen ja päivittäminen ovat välttämättömiä nykypäivänä – vapailla työmarkkinoilla on rajallinen määrä paikkoja, joihin pääsee ilman ajantasaista perusosaamista.

Tällä hetkellä valtaosa lomautuksista on lyhyitä ja määräaikaista. Jos pandemia ei kestä pitkään, palaa moni entiseen työhönsä. Kysyntä ammatillisista osaajista jatkuu koronatilanteesta huolimatta. Monilla seuduilla koetaan vaikeuksia löytää osaajia omasta tarjonnasta perusosaajien eläköityessä tai uuden työtarjonnan avautuessa.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Pohjois-Pohjanmaan työllisyys kasvoi viime vuodet suotuisasti, kunnes työttömyys alkoi vähitellen taittua nousuun kesällä 2019 ja loppuvuodesta 2019 työttömien määrä ylitti jo vuotta aiemman tason. Maaliskuussa 2020 iskenyt äkillinen koronakriisi nosti Pohjois-Pohjanmaan työttömyyden rajuun nousuun.

Menneiden kesäkuukausien aikana työttömyystilanne helpottui Pohjois-Pohjanmaalla huomattavasti, koronan leviämistä ehkäiseviä rajoituksia purettiin ja moni määräaikaaisesti lomautettu on pystynyt palaamaan tehtäviinsä. Myönteinen suunta näkyy Pohjois-Pohjanmaalla pääosin kaikissa ammattiryhmissä. Aivan viime viikkojen aikana (elokuun puolivälistä alkaen) työttömien ja lomautettujen määrän aleneminen on hieman hiipunut kesän

lukemista. Alkaneiden työttömyysjaksojen määrä on maakunnassa edelleen aleneva, joskin viikkojen välillä on myös vaihtelua.

Pohjois-Pohjanmaan TE-toimistossa oli elokuussa lähes 50 000 työnhakijaa, mikä on 8 500 enemmän kuin vuosi sitten. Heistä työttömänä (ml. lomautetut) on reilut 23 000 henkeä ja työllistymistä edistävässä palveluissa on 7 000. Työttömyysaste oli Pohjois-Pohjanmaalla 12,4 % ja koko maa 12,5 %. Korona-aikana työttömyys kasvoi kaikissa ikäryhmissä ja myös pitkäaikaistyöttömien määrä kääntyi nousuun. Alle 25-vuotiaita työttömiä työnhakijoita on vajaa 4 000. Yli 50-vuotiaita työttömiä on reilut 7 000, mikä on pari tuhatta enemmän kuin vuosi sitten.

Suuri osa työttömyyden kasvusta selittyi lomautusten määrän moninkertaistumisena. Viime kuukausina tilanne on parantunut ja suuri osa lomautuksista on päättynyt. Koko-aikaisesti lomautettuja oli elokuun lopussa 3 400 – huhtikuun huippulukemista (11 100) lomautukset ovat vähentyneet 7 700 henkilöllä. Lomautukset kohdistuivat keväällä erityisesti naisvaltaisille palvelualoille. Lomautusten päättyminen näkyy varsinkin naisten työttömyyden alenemisena. Työttömyyden taso on kuitenkin edelleen korkea: työttömiä työnhakijoita on viitisen tuhatta enemmän kuin vuosi sitten. Pohjois-Pohjanmaan työttömyysaste on ELY-alueiden vertailussa kansallista keskitasoa.

Työttömyys vaihtelee yhä suuresti maakunnan sisällä. Eteläisillä seuduilla työttömyysaste on 9-11 %:n tasolla – muilla seuduilla se on 12-13 %. Kuntien välillä suhteelliset erot ovat vielä suuremmat. Kaikissa kunnissa työttömyys on korkeampi kuin vuosi sitten. Elokuussa alhaisimmat työttömyysasteet olivat Pyhännällä (6,9 %), Reisjärvellä (7,2 %) ja Hailuodossa (7,7 %). Korkeimmat työttömyysasteet olivat Taivalkoskella (15,7 %), Vaalassa (15,1 %) ja Raahessa (14,2 %). Oulu kuuluu kuntavertailussa kärkijoukkoon (13,6 %).

Koronatilanteesta huolimatta työvoimalle on ollut viime kuukausina edelleen kysyntää ja avoimia paikkoja on runsaasti tarjolla. Keväällä koronakriisin alkutaipaleella työpaikka-tarjonnassa oli pieni notkahdus, mutta jo kesällä tarjonta elpyi. Elokuun aikana Pohjois-Pohjanmaan TE-toimistossa oli kaikkiaan 8 900 avointa työpaikkaa tarjolla, mikä on 600 paikkaa enemmän kuin vuosi sitten. Uusia avoimia työpaikkoja ilmoitettiin TE-toimistoon elokuun aikana 4 600, mikä on 100 paikkaa enemmän kuin vuotta aiemmin. Ammattiryhmittäin tarkasteltuna paikkoja on paljon tarjolla palvelu- ja myyntityöntekijöille sekä rakennus-, korjaus- ja valmistustyöntekijöille.

Korona-aika heikentää heikossa työmarkkina-asetuksessa olevien työllistymistä, kun vapailla markkinoilla on aiempaa enemmän potentiaalista työvoimaa. Lomautusten laaja käyttö viestii sitä, että moni työntekijä haluaa pitää kiinni henkilöstöstään ja lomautukset ovat tilapäinen keino ylittää vaikea jakso tai se antaa harkinta-aikaa epävarmassa toimintaympäristössä. Kansainvälisen kysynnän elpymisen sekä matkustuksen normalisoituminen

ovat avainasemissa kuinka työllisyys jatkuu teollisuuden aloilla ja matkailussa. Työllistymiseen edistämiseen on luvassa lisärahoitusta ja uusia avauksia lähitulevaisuudessa. Ripeää talouden nousua ei ole luvassa. Suomen Pankki arvioi syyskuun puolivälissä, että talouden syvin kuoppa on ohitettu, mutta jo pandemian ensimmäisestä aallosta toipuminen kestää pitkään ja toipuminen on epätasaista eri sektoreilla.

Kainuu

Kainuussa asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 71 196 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 727 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 3 188, mikä on 4,5 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 10,1 %. Lomautettuna oli 306 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Kainuun talous on viime vuosina kehittynyt erittäin positiivisesti ja kasvu jatkui vahvana koronakriisiin saakka. Koronan aiheuttamat rajoitustoimet ovat vaikeuttaneet elinkeinoelämää huomattavasti, mutta vaikutukset ovat Kainuussa jääneet hieman vähäisemmiksi muuhun maahan verrattuna ja toipuminen on ollut oletettua nopeampaa. Kainuun elinkeinorakenne on osoittautunut riittävän laaja-alaiseksi kriisistä selviytymiseen. Kajaanin seutukunta on kärsinyt koronakriisistä Kehys-Kainuuta enemmän. Tilanne kuitenkin vaihtelee huomattavasti toimialoittain ja yritysکوhtaisesti. Keväällä 2020 lähes puolet kainuulaisista yrityksistä piti koronan haittoja huomattavina yritystoiminnalle (Kainuun Yrittäjien toteuttama kysely). Näkemys oli hyvin samankaltainen syksyllä, jolloin 42 % pk-yritysbarometriin vastanneista yrityksistä ilmoitti liiketoiminnan pysähtyneen koronan vuoksi ja 26 % kertoi yrityksellään olleen maksuvaikeuksia edellisen 3 kuukauden aikana (keväällä 16 %). Tarve hankkia rahoitusta on pk-yritysbarometrin vastausten mukaan lisääntynyt. Kainuuseen on tähän mennessä myönnetty erilaisia koronaan liittyviä yritystukia noin 14 milj. euroa ja noin 500 henkilöä on hakenut yrittäjien työttömyysturvaa. ELY-keskuk- sen myöntämä koronarahoitus kohdistui etenkin palvelualan yrityksille, erityisesti kaupan alalle. Vaikka yrittäjien luottamus selviytymiseen on kevääseen verrattuna vahvistunut, yritystukia tarvitaan edelleen. Julkisen sektorin iso rooli työllistäjänä on osaltaan auttanut kriisin alkuvaiheen selviytymisessä. Sen sijaan kuntien heikkenevä taloustilanne ja valtion velkaantumisen vuoksi odotettavissa olevat julkisen sektorin säästö- ja muut toimenpiteet tulevat todennäköisesti vaikuttamaan aluetalouteen keskimääräistä enemmän Kainuussa.

Osaavan työvoiman saatavuus on edelleen keskeinen ongelma Kainuussa – koronan vaikutuksista huolimatta. Syksyn 2020 pk-yritysbarometrissa kainuulaiset yritykset arvioivat henkilöstön määrän tarpeen lisääntyvän vuoden kuluessa (saldoluku 7 %), mikä poikkeaa

huomattavasti lähialueiden ja koko maan (saldoluku -2 %) arvioista. Monella alalla vallitsee työvoimapula, kuten esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa, puhdistuspalvelualalla sekä varhaiskasvatuksessa. Kaivannaisalalla on jatkuva työvoiman tarve ja kerrannaisvaikutuksineen alan vaikutus Kainuun työllisyyteen on merkittävä. Tilastokeskuksen toteuttaman työnantajahaastattelun mukaan rekrytointiongelmat ovat Kainuussa selkeästi koko maan vaikeimmat ja olleet kasvussa usean vuoden ajan. Viimeisen vuoden aikana kyselyyn vastanneista kainuulaisista työvoimaa etsineistä toimipaikoista peräti 63 % ilmoitti kokeneensa ongelmia työvoiman saannissa edeltävän 12 kuukauden aikana, kun koko maan keskiarvo oli 43 %.

Lähtöleveysnäkökulmista leimaa epävarmuus ja aluetalouden ennakoitua kokonaisuutena heikentyvän. Koronaviruksesta aiheutuvat rajoitustoimet ovat jatkossa todennäköisesti kunta- tai kaupunkikohtaisia, ja niillä on paikallisesti erittäin suuria negatiivisia vaikutuksia yritysten toimintaan. Tilanne muuttuu nopeasti kestävämmäksi yrityksille, mikäli rajoitustoimet ovat pidempiä tai toistuvia. Lisäksi lentoliikenteen pysähtyminen ja epävarmuus sen jatkosta on merkittävä uhkatekijä niin yritysten kasvun ja kansainvälistymisen kuin alueen saavutettavuuden kannalta. Kainuulaisten pk-yritysten yleinen suhdannenäkymä onkin negatiivinen (saldoluku -7 %), vaikka liikevaihdon arvioidaan jäävän niukasti positiiviseksi (saldoluku 3 %) ja kannattavuuden säilyvän ennallaan. Positiivista on, että yritykset ovat hyödyntäneet korona-aikaa kehittämällä ja uudistamalla yritystoimintaansa – esimerkiksi digitalisaatiossa on otettu askelia eteenpäin. Pk-yritysbarometriin syksyllä 2020 vastanneet yritykset ilmoittivat kehittäneensä uusia tuotteita tai palveluja, toteuttaneensa työn uudelleenorganisointia ja tehneensä turvallisuutta parantavia hankintoja kevään kriisin aikana. Perustettujen ja lakanneiden yritysten määrä on toistaiseksi pysynyt entisellä tasolla.

Investointeja ja kehittämishankkeita on käynnissä tai käynnistymässä koronasta huolimatta, jotka luovat osaltaan positiivisia näkymiä. Helsinki-Kajaani välisen yöjunayhteyden palauttamisesta neuvotellaan ja toteutuessaan se parantaa alueen saavutettavuutta. Monipaikkainen työ mahdollistaa paluumuuton ja Kainuun houkuttelevuus asuinpaikkana voi kasvaa. Luonto ja siihen liittyvät harrastusmahdollisuudet sekä väljä asuinympäristö ovat Kainuun vetovoimatekijöitä, joille koronapandemian tyyppiset kriisit luovat entistä enemmän kysyntää.

Alueellista selviytymissuunnitelmaa ollaan laatimassa. Kiireellisimpiä toimenpiteitä ovat lentoliikenteen palauttaminen ja jatkuminen, yritysten tukeminen ja aktivointi, matkailun erityistoimenpiteet, talouden nopeaa elpymistä tukevat julkiset investoinnit sekä rahoitus- ja politiikkainstrumenttien tehokas hyödyntäminen. Pidemmän tähtäimen tavoitteena on kasvun jatkuminen, jota tuetaan mm. investointistrategialla sekä huolehtimalla osaavan työvoiman saatavuudesta edistämällä työperäistä maahanmuuttoa ja kehittämällä koulutusta.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Liikevaihto laski kaikissa Kainuun kärkitoimialaklustereissa lukuun ottamatta kaivannais-toimintaa ja elintarvikeklusteria tammi-toukokuussa 2020. Kaivannaisalan kehitys poikkeaa merkittävästi muista toimialoista, sillä sen liikevaihto kasvoi huimat 33 %. Kaivannaisalan henkilöstömäärä nousi yli 24 %, kun kaikilla muilla kärkitoimialoilla henkilöstömäärät vähenivät. Elintarvikeklusterissa liikevaihdon kasvu perustuu helmikuussa juuri ennen koronaa tapahtuneeseen erityisen korkeaan kasvuun. Muiden kärkitoimialojen liikevaihto väheni keskimäärin eniten toukokuussa. Toimialojen kehitystä tammi-toukokuussa 2020 tarkastellaan syyskuussa julkaistussa [Kainuun suhdannekatsauksessa](#).

Koronan vaikutukset ovat erilaisia elinkeinoelämän eri sektoreilla. Pahimmat ja välittömimmät vaikutukset koronakriisillä on palvelualoilla ja matkailussa. Osalla toimialoista, esim. teollisuudessa, negatiiviset vaikutukset ovat olleet vähäisempiä tai niiden odotetaan tulevan viiveellä viennin heikkenemisen ja tilauskantojen vähentymisen myötä. Toimialojen sisällä on suurta vaihtelua yritystasolla tarkasteltuna: esimerkiksi kaupan alalla rautakaupat ja puutarhamyymälät ovat tehneet hyvää tulosta, kun koteja on korona-aikana korjattu ja sisustettu. Sen sijaan esimerkiksi monet kivijalkakaupat ovat olleet vaikeuksissa, erityisesti ilman verkkokauppaa toimivat. Loma-asuntojen kaupan kasvu on piristänyt asuntomarkkinoita jonkin verran.

Kaivannaistoiminnan ennakoidaan jatkuvan hyvässä vauhdissa ja metallien markkinahinnat ovat palautuneet koronan aiheuttamasta notkahduksesta. Myös sähköautojen kauppa on elpynyt koronapandemian jälkeen, mikä vaikuttaa positiivisesti akkujen kysyntään. Terrafame Oy:n akkukemikaalitehtaan käynnistyminen on lisännyt henkilöstöä sekä tehtaalla että alihankkijoilla. Koronan vaikutus Sotkamo Silver Oy:n toimintaan jäi lyhytaikaiseksi hopean hinnan kääntynyt nousuun toukokuussa. Kaivannaisalan painoarvo kerrannaisvaikutuksineen on aluetaloudessa suuri.

Matkailuyrityksiin koronasta johtuvilla rajoitustoimilla oli dramaattinen vaikutus. Matkailun liikevaihto putosi tammi-toukokuun 2020 aikana 24,1 % ja henkilöstömäärä 15,5 %. Kevään hiihtosesonki menetettiin lähes täysin ja matkailijoiden määrä romahti. Kotimaisten matkailijoiden huomattavasti suurempi osuus kuin monella muulla alueella on lieventänyt matkailuyritysten ahdinkoa Kainuussa. Kotimaisten matkailijoiden ansiosta kesän tulos oli hyvä ja Vuokatissa yllettiin jopa ennätykselliseen tulokseen yöpymisten määrässä. Ohjelmajärjestelyt sen sijaan ovat ahtaalla, koska tapahtumia ei juurikaan järjestetä eikä palveluja käytettäviä ulkomaisia matkailijoita ole. Tapahtumien peruuntuminen aiheuttaa merkittäviä menetyksiä myös aluetaloudelle. Loppuvuosi ja alkava vuosi tulevat olemaan haasteellisia matkailuyrityksille ja selviytyminen riippuu pitkälti hallituksen asettamista matkustusrajoituksista sekä paikallisesta, valtakunnallisesta ja ulkomailla vallitsevasta koronatilanteesta. Matkailun palautumisen ennakoidaan kestävän ainakin kesään 2021 saakka. Turvallisuuteen, väljyyteen ja luontomatkailuun liittyvien kansainvälisten trendien

vahvistuminen luo kuitenkin uusia mahdollisuuksia matkailualan yrityksille. Lentoliikenteen palautuminen maakuntaan on kriittinen tekijä ulkomaisen matkailun elpymisessä.

Palvelusektori on kärsinyt myös merkittävästi koronarajoituksista, mikä on näkynyt erityisen paljon kasvaneena alan työttömyytenä, vaikkakin tilanne on jo parantunut huomattavasti. Kulutuskäyttäytyminen on muuttunut koronan seurauksena ja muutos lienee ainakin osittain pysyvä. Esimerkiksi verkkokaupan merkitys kasvaa koko ajan.

Metalliklusterin veturin, Skoda Transtech Oy:n toimintaan koronakriisillä ei juurikaan ole ollut vaikutusta, ja yrityksen työvoiman tarve on kasvava jo saatujen tilausten tuotannon käynnistyessä suunnitellusti. Muutoin metallialan näkymät ovat epävarmat kysynnän heikkenemisen vuoksi.

Rakentamisessa jatkuu hyvä vire alueella meneillään olevien rakennushankkeiden ansiosta. Koronan vaikutukset rakentamiseen olivat välillisiä ja suurta notkahdusta ei näyttäisi tulevan, tosin rakentamisen volyyymi oli aleneva jo ennen koronaa. Puurakentaminen kasvattaa osuuttaan ja julkiselle puurakentamiselle asetetut tavoitteet ohjaavat voimakkaasti kohti puurakenteita. Suosituimmille rakennusmateriaaleille oli kova kysyntä kuluttajakaupassa koronarajoitusten aikana. Tulevaisuutta on tällä hetkellä vaikea ennustaa, mutta koronatukien mahdollistamista kehitysprosesseista odotetaan positiivisia tuloksia loppuvuoden aikana.

Metsä- ja puuklusteri on riippuvainen metsäteollisuustuotteiden maailmanmarkkinoiden kysynnästä, joka on heikentynyt paperin osalta. Metsänhoidon tehtävissä ollaan riippuvaisia kausityövoimasta, jonka saamiseen koronaviruksen aiheuttamat rajoitustoimet vaikuttivat paljon. Metsätaloudessa puun tarjontaa lisäsi myrskytuhot, joiden korjuutyöt jatkuvat edelleen. Puun kantohinta on ollut tänä vuonna laskeva sahatavaran vientihintojen alenemisen takia. Luonnonmarjojen poimintaa uhannut poimijapula ratkesi kahta kautta: kainuulaiset marjanostajat palasivat organisoituun marjan ostoon kotimaisilta marjanpoimijoilta ja thaimaalaiset marjanpoimijat pääsivät Suomeen hieman myöhässä. Maataloudessa ja puutarhamarjojen tuotannossa ulkomaisen kausityövoiman saatavuus oli pitkään vaakalaudalla, ja monet tilat joutuvat paikkamaan pulaa eritysjärjestelyin.

Maatalouden on edelleen heikko Kainuussa niin kuin se on koko maassa. Maidon tuottajahinta on ollut varovaisessa nousussa, mutta nousu ei ole riittävällä tavalla paikannut maitotilojen kannattavuusvajetta. Tilanteen odotetaan säilyvän ennallaan. Keskeisin kainuulaisen maidonjalostaja, Valio-ryhmä, on käynnistämässä parhaillaan sopimustuotantojärjestelmää, joka todennäköisesti hankaloittaa maitotilojen kehittymismahdollisuuksia lähitulevaisuudessa.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Työttömyystilanne oli Kainuussakin vaikea koronaviruksen leviämisen jälkeen ja huhtikuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 5 123, kun vielä helmikuun lopussa määrä oli 3 325. Työttömyys on kuitenkin pienentynyt tasaisesti toukokuusta lähtien ja Kainuun tilanne on poikkeuksellinen lähes koko muuhun maahan verrattuna sillä enää ei olla kaukana vuoden takaisista luvuistakaan. Elokuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 3 188, mikä on vain 5 % enemmän (+136) kuin vuotta aikaisemmin. Kasvuprosentti oli selkeästi ELY-alueiden pienin.

Kehitys johtuu etenkin lomautettujen määrän nopeasta vähenemisestä. Elokuun lopun työttömistä työnhakijoista oli kokoaikaisesti lomautettuja 306, mikä on peräti 1 297 vähemmän (-81 %) kuin huhtikuun lopun 1 603 lomautettua. Vuoden takaiseen verrattuna lomautettuja oli elokuun lopussa vielä 111 enemmän (+57 %).

Koronakriisin alkuvaiheessa työttömyys kasvoi eniten palvelu- ja myyntityöntekijöillä, naisilla, korkea-asteen suorittaneilla ja alle 25-vuotiailla. Näidenkin ryhmien tilanne on parantunut huomattavasti ja palannut nuorten osalta jo vuoden takaiselle tasolle. Edelleen kuitenkin elokuun lopussa työttömyys oli lisääntynyt edellisvuoteen verrattuna palvelu- ja myyntityöntekijöillä 16 % ja naisilla 10 %.

Työttömyyden nopean palautumisen taustalla on monia tekijöitä, jotka eivät ole pelkääntään myönteisiä. Julkinen sektori on Kainuussa merkittävä työllistäjä, maakunnan suuret yritykset ovat pystyneet toimimaan melko normaalisti ja kotimainen matkailu Kainuuseen oli vilkasta kesällä. Pula tekijöistä vaikuttaa kehitykseen eikä monella yrityksellä ole ollut varaa ainakaan irtisanomisiin. Muutenkin poikkeustilanteen työllisyysvaikutukset ovat olleet merkittävimpiä kasvukeskuksissa.

Koronapandemia on vaikuttanut työvoiman kysyntään ja aikavälillä syyskuu 2019 – elokuu 2020 Kainuun TE-toimistoon ilmoitettiin uusia avoimia työpaikkoja 7 294, mikä on 15 % vähemmän kuin edeltävällä vuoden mittaisella jaksolla. Eniten uusia avoimia paikkoja oli tarjolla palvelu- ja myyntityöhön (1 836), asiantuntija- ja erityisasiantuntijatehtäviin (1 553) sekä ryhmään muut työntekijät (1 413), johon ilmoitetaan mm. siivoojien sekä eri alojen avustavien työntekijöiden paikat.

Pienentyneestä kysynnästä huolimatta monilla aloilla on edelleen puutetta osaajista ja joissakin ammattiryhmissä TE-toimistoon avoimeksi ilmoitettuja työpaikkoja on enemmän kuin alalla on työttömiä työnhakijoita. Ammattibarometrin mukaan suurin työvoimapula on sosiaali- ja terveydenhuollossa. Lisäksi paljon pulaa on sosiaalityön erityisasiantuntijoista, siivoojista, kodinhoitajista, rakennussähköasentajista, erityis- ja lastentarhanopettajista sekä ravintola-alan työntekijöistä. Myös TE-toimistoon ilmoitettujen työpaikkojen avoinna olon keskimääräinen kesto on pidentynyt edellisvuodesta ja on maan pisimpien joukossa.

Työvoiman kysyntä ja tarjonta eivät siis kohtaa ja työmarkkinoilla on työvoiman osaamisen ja nykyajan työelämän vaatimusten kohtaanto-ongelma, johon vaikuttaa osaltaan maakunnan koulutusmahdollisuuksien rajallisuus sekä yliopistotasaisen koulutuksen vähäisyys. Työttömien ja koko väestön osaamisen parantaminen on elintärkeää osaavan työvoiman riittävyyden ja sitä kautta yritysten kehittymisen sekä kasvun kannalta. Koulutusta kehitetään entistä tiiviimmässä yhteistyössä yrityselämän kanssa, jotta yritysten muuttuviin osaamistarpeisiin ja akuutteihin työvoimatarpeisiin voidaan reagoida nopeasti. Myös osaamistarpeiden ennakointiin panostetaan vahvasti. Ammatillisen koulutuksen joustavat toteutustavat ja opinnollistaminen mahdollistavat oppimisympäristöjen luomisen yrityksiin ja koulutusten toteuttamisen myös maakunnan reuna-alueilla pienille opiskelijaryhmille tai jopa yksittäisille opiskelijoille. Rekry- ja Täsmäkoulutuksen markkinointiinkin on panostettu, sillä niiden vaikuttavuus on hyvää.

Työmarkkinoille tulevien nuorten määrä on vuosittain noin 500 henkeä eläköityviä pienempi ja Tilastokeskuksen vuonna 2019 tekemän ennusteen mukaan Kainuun 15-64-vuotiaiden määrä vähenee vuoteen 2040 mennessä yli 20 %. Työvoimapulaa on erittäin haastavaa ratkaista kotimaisella työvoimalla vastaisuudessakaan ja työperäistä maahanmuuttoa tarvitaan merkittävästi lisää. Poikkeustilanteen aikana kansainvälinen rekrytointi on ollut vaikeaa mutta pitemmällä aikavälillä tässä on paljon mahdollisuuksia. Suomen maine ei ole ainakaan kärsinyt koronaviruksen mallikkaasta hoidosta ja turvallisuus, puhdas luonto sekä väljä asuinympäristö voivat olla tulevaisuudessa entistä suurempia vetovoimatekijöitä, jotka lisäävät Kainuunkin houkuttelevuutta asuinpaikkana. Maakunnan veto- ja pitovoiman vahvistaminen onkin tärkeää.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Kainuun työttömyys on siis palannut lähes vuoden takaiselle tasolle mutta tilanne on monelta osin haasteellinen. Ongelmana näyttäytyy erityisesti rakenteellinen työttömyys, vaikka sekin on vähentynyt viimeisen vuoden aikana. Rakennetyöttömiä ovat henkilöt, jotka ovat olleet yhtäjaksoisesti työttömänä työnhakijana yli 12 kk (pitkäaikaistyöttömät), ovat edeltävän 16 kk:n aikana olleet yhteensä yli vuoden työttömänä (rinnasteisesti pitkäaikaistyöttömät), ovat 3 kk työvoimapolitiittisen toimenpiteen päättymisen jälkeen työttömänä (palveluilta työttömäksi) tai ovat jääneet työvoimapolitiittiselta toimenpiteeltä työttömäksi ja sen jälkeen uudelleen sijoitettu toimenpiteeseen (palveluilta palveluille). Rakennetyöttömiä oli elokuun lopussa 100 henkilöä vähemmän (-5 %) kuin vuotta aiemmin. Osittain pienentyminen johtuu eläköitymisistä ja kehitys tulee jatkumaan, sillä rakennetyöttömistä vähintään 60-vuotiaita on 23 % ja yli 50-vuotiaita 52 %. Rakenteellisen työttömyyden osuus kokonaistyöttömyydestä (58 %) oli elokuussa edelleen korkea, kuitenkin selkeästi vuotta aiempaa (64 %) alempana.

Pitkäaikaistyöttömiä oli 706 eli 22 % työttömistä. Pitkäaikaistyöttömyys pieneni vuositasolla lähes neljä vuotta yhtäjaksoisesti mutta poikkeustilanteen aikana se on kääntänyt hienoiseen nousuun ja elokuussa kasvua vuoden takaisesta tuli prosentin verran. Pitkemmällä aikavälillä määrässä ei ole odotettavissa suurta kasvua jo pelkästään sen vuoksi, että heistä 40 % on vähintään 60-vuotiaita.

Lisäksi on paljon työttömiä, jotka eivät täytä rakennetyöttömän määritelmää mutta joiden työllistyminen avoimille työmarkkinoille kokoaikaiseen työhön on epätodennäköistä. Syitä ovat esimerkiksi koulutuksen ja osaamisen puutteet, terveydelliset rajoitteet ja elämänhallinnan ongelmat. Työttömien koulutustaso on muuta väestöä matalampi ja elokuun lopussa työttömistä työnhakijoista 22 %:lla oli perusasteen koulutus, 56 %:lla toisen asteen koulutus ja 18 %:lla korkea-asteen koulutus. Koulutusaste oli tuntematon 4 %:lla.

Kainuun väestörakenne, jossa työmarkkinoille tulevien uusien ikäryhmien koko on työmarkkinoilta poistuvia selvästi pienempi, on jo pitkään vaikuttanut osaltaan työttömyyden pienentymiseen. Työmarkkinoilta poistuu samanaikaisesti sekä ikääntyneitä työttömiä että eläköityviä työssä olevia, joilta avautuu työpaikkoja työmarkkinoille tuleville nuorille. Edelleen elokuun lopussa työttömistä yli 60-vuotiaita oli 19 % ja yli 50-vuotiaita 46 %, joten työttömien määrän pienentyminen tulee jatkumaan vielä pitkään.

Koronavirustilanne on loppuvuonna merkittävin tekijä Kainuun työttömyyden ja talouden kehityksen kannalta. Muitakin epävarmuustekijöitä, kuten maailmantalouden tilanne ja teollisuudelle ennustetut vaikeudet, on paljon mutta ilman laajaa toista koronavirusaaltoa ja rajoitustoimia työttömyydessä ei ole nähtävissä suurta kasvua seuraavan muutaman kuukauden aikana.

Lappi

Lapissa asui vuoden 2020 kesäkuun lopussa 176 845 henkilöä. Viime vuoden kesäkuusta väestö on vähentynyt 517 henkilöllä. Elokuun lopussa työttömiä työnhakijoita oli 10 974, mikä on 28,2 % enemmän kuin vuotta aiemmin. Työttömien työnhakijoiden osuus työvoimasta oli elokuun lopussa 13,5 %. Lomautettuna oli 1 582 henkilöä.

Yleiskuva alueen tilanteesta ja näkymistä

Koronakriisi iski voimakkaasti matkailuun ja siihen sidoksissa oleviin yrityksiin sekä rajalla tapahtuvaan liiketoimintaan. Lapilla on maarajat kolmen naapurimaan kanssa ja Lappi elää ja saa elinvoimaansa kansainvälisestä matkailusta ja rajakaupasta. Kevään tapahtumat vaikuttivat rajusti yrityksiin ja yksittäisiin kansalaisiin. Maarajojen sulkeminen sekä ulkomaisten matkailijoiden loppuminen aiheuttivat tuhansien yritysten liiketoiminnan ja kassavirran pysähtymisen välittömästi maaliskuun puolesta välistä alkaen eikä täysipainoiseen toimintaan ole vielä päästy. Teollisuudessa ja teollisuutta palvelevilla yrityksillä tilanne on ollut parempi eikä toiminnan katkoksia ole juurikaan ollut.

Lapin matkailuelinkeinoliiton ja kauppakamarin tekemän selvityksen mukaan ilman kansainvälisiä matkailijoita 60 % matkailuyrityksistä joutuu lopettamaan yritystoimintansa seuraavan talvisesongin loppuun mennessä. Eli odotettavissa on vakavia vaikutuksia ja kriisi jättää pidempikestoisia jälkiä. Mahdolliset konkurssit, työttömyys ja yritysten tyhjäkäynti heijastuvat myös aluetalouteen ja elinvoimaan.

Syksyn aikana ovat toimijat laajasti ja yhdessä muodostaneet tilannekuvaa koronakriisistä selviämiseksi. Alueen tilannekuvaa on myös viestitty poliittisille päättäjille sekä ministeriöiden virkamiesjohdolle. Tilanne nähdään ahdistavana eikä helppoja ratkaisuja ole olemassa, kun vastakkain ovat kansalaisten terveys ja talous. Ajankohtaisen elinkeinoelämän tilannekuvan hahmottaminen sekä yhtenäisen tiedon jakaminen ja vuorovaikutus seudullisessa yrityspalveluverkostossa on jatkuvaa vaikuttavaa verkostotoimintaa.

ELY-keskuksena voimme olla tukemassa alueen ja aluetalouden palautumista uuteen normaaliin sekä edistämässä elinvoiman ja hyvinvoinnin myönteistä kehittymistä nyt ja

tulevaisuudessa. Koronakriisin akuuteimpaan vaiheeseen hankittiin ostopalveluna Lapin TE-toimiston työnantaja-asiakkaille koronakriisipuhelinneuvontapalvelu, jossa annettiin neuvontaa työnantajille mm. työsuhde- ja yt-prosesseihin, lomautus- ja irtisanomistilanteisiin.

Lappi on monien mahdollisuuksien maakunta. Alueen oppilaitokset, muut toimijat ja yritykset ovat tehneet toimenpiteitä keväästä lähtien selvittääkseen pahimman yli. Rakennerahastojen (ESR ja EAKR) rahoitusta kohdennettiin ylimääräisellä haulla koronapainotteisesti turvamaan mikro- ja pk-yritysten toimintakykyä. Hankkeet ovat päässeet tehokkaasti liikkeelle ja ovat osaltaan tukeneet yritysten kehittymistä. ELY-keskus haki uudenlaisia palveluja myös innovatiivisten koulutushankintojen tarjousmenettelyllä.

Yritykset ottivat koronan heti vastuullisesti ja lähtivät valmistelemaan terveysturvallista toimintamallia, joilla matkailijat voisivat tulla matkailukohteisiin. Mukana toiminnassa ovat sairaanhoitopiirit, Lapin Liitto, kunnat, AVI, Lapin yrittäjät, Kauppakamari, matkailun alueorganisaatiot, House of Lapland sekä Saamelaiskäräjät. Uutena toimenpiteenä on uudelleenlanseerattu pakettimatkat Lappiin. Suomalaisella matkajärjestäjällä etelän lomatkat eivät nyt vedä ja pohjoinen tarjoaa uuden liiketoimintamahdollisuuden.

Alueellisten selviytymissuunnitelmien ja EU:n Green Dealin kautta tulevalle rahoitukselle asetetaan paljon toiveita. Tulossa olevien uusien EU-rahoitusten halutaan tuovan uudenlaista toimintatapaa luomaan pitkän aikavälin positiivisia vaikutuksia alueen vetovoimaan, kilpailukykyyn ja kestävään kehitykseen.

Etä- ja hybridityö ovat osoittaneet, että työtä voidaan tehdä monipaikkaisesti. Lapille monipaikkaisuus, etä- ja hybridityö ja uudenlaiset työjärjestelyt ovat suuri mahdollisuus tilanteessa, jossa kilpailu osaavasta työvoimasta kiristyy. Monipaikkaisuus tukeutuu digitalisaation tuomiin uudenlaisiin mahdollisuuksiin ja digitaalisten palveluiden kasvaessa korostuu yhteyksien merkitys.

Elinkeinoelämän tilanne ja näkymät

Lapin elinkeinoelämässä on paljon epävarmuustekijöitä. Mikro- ja pk-yritysten yleiset näkymät ovat romahtaneet viime talven odotuksista, mutta alueen yrityksillä on vahvaa tahtoa selviytyä ja löytää uuteen aikaan sopivia liiketoimintamalleja. Koronarahoituksilla on voitu edistää ja turvata myönteisen kehityksen syntymistä. Suurininvestoinnit etenevät suunnitellusti, mikä luo uskoa tulevaan pidemmällä tähtäimellä.

Lapissa lähes jokaisen keskeisen toimialan edellytyksenä ovat toimivat liikenneyhteydet. Lisätalousarviossa saatiin rahoitusta useisiin Lapille tärkeisiin hankkeisiin mm. Enontekiön lentokentän päällystämiseen, Laurila-Tornio-Haaparannan ratahankkeen suunnitteluun, Kemin Ajoksen sataman tuloväylän syventämiseen sekä valtatie 4 ja alemman tieverkon

kunnostamiseen. Kunnilla on valmisteltuna yritysten ja matkailun toimintaympäristöihin sekä kuntien kiinteistökantaan ja asuntorakentamiseen liittyviä investointeja, jotka ovat käynnistettävissä nopeasti, mikäli niihin järjestyy rahoitus.

ELY-keskuksen rahoitusta myönnettiin alkuvuoden aikana yrityksille ja elinkeinonharjoittajille noin 4,8 miljoonaa euroa enemmän kuin viime vuonna. Kehittämishankkeisiin kohdistunut rahoitus kasvoi 3,9 miljoonalla eurolla ja hankintapäätöksiin käytettiin 2,5-kertaisesti viime vuoden tammi-kesäkuuhun verrattuna. Koronarahoitus on kohdennettu yritysten kehittämiseen, uusiin palveluihin ja tuotteisiin, digitalisaatioon sekä osaamisen vahvistamiseen. Yritysten palaute koronahoituksesta on ollut myönteistä. Lähes kaksi kolmasosaa kertoo käynnistäneensä rahoituksen turvin kehittämistoimenpiteitä liiketoiminnan uudistamiseksi ja vahvistamiseksi.

Kaivos- ja teollisuustoimialojen osalta arvio on, että kysyntä pysyy kohdemarkkinoilla ennallaan ja raaka-aineiden hinnat ovat hyvät. Kiinassa on lähdetty jo investoimaan. Koronavirus voi vielä aiheuttaa komponenttien, osien ja joidenkin raaka-aineiden saatavuuteen ongelmia. Laajamittaisilta YT-neuvotteluilta ja lomautuksilta on teollisuudessa vältytty.

Lapin kaivostoimintaan on investoitu voimakkaasti viimeisten vuosien aikana ja investoinnit jatkuvat. Nyt tehtävillä toimenpiteillä varmistetaan toimintaa pitkälle tulevaisuuteen. Uuden kaivoksen avaamista saadaan vielä odottaa muutama vuosi. Investoinnit malminetsintään kääntyivät viime vuonna laskuun ja vähenemisen odotetaan jatkuvan, samoin hankkeiden toteutuksen viivästyvän. Malminetsinnän investoinneista kaksi kolmasosaa kohdistuu Lappiin. Valtioneuvoston selvityksen mukaan mineraalisklusterin ja kaivostoinnin alueelliset vaikutukset ovat merkittäviä Lapissa.

Teollisuuteen liittyvissä investointihankkeissa on otettu lisää aikaa johtuen tämänhetkisestä tilanteesta. Metsä Groupin Kemian jättihanke etenee kuitenkin suunnitelmallisesti. Yhtiö arvioi saavansa ympäristöluvan marraskuulla ja olisi valmis tekemään investointipäätöksen vuodenvaihteessa. Alueen toimintaympäristö valmistautuu ottamaan vastaan todella suuren noin 1.5 miljardin projektin, jonka aluetaloudelliset vaikutukset ovat merkittävät. Yhtiö, alihankkijat, oppilaitokset sekä ELY-keskus ovat valmistelleet yhdessä erilaisia toimintajajoukkoja ja koulutusmalleja työvoiman saamiseksi.

Matkailualalla seuraavien kuukausien kehitykseen vaikuttavat valtakunnan tasolla tehtävät päätökset ja tulkinnot erityisesti kansainväliseen matkustamiseen liittyen. Lento- ja junayhteyksien uudelleenavaaminen tukee matkailun elpymistä.

Kokonaismatkailutulosta merkittävä osa tulee kansainvälisten asiakkaiden kautta ja kotimaiset matkailijat eivät korvaa menetettyjä tuloja. Ulkomaiset matkailijat käyttävät palveluita ja erilaisia aktiviteetteja työllistäen väkeä. Tulevalle talvikaudelle olennaista on, miten Euroopan päämarkkinat aukeavat ja toimivat. Saksa, Britannia, Ranska ja Hollanti toivat

talvikauden (2019) yöpymisistä yli 20 % ja Sveitsi, Italia, Espanja lähes saman verran kuin Kiina, Japani ja USA. Peruutuksia matkanjärjestäjiltä on tullut päivittäin ja huoli joulunajasta sekä talvikaudesta kasvaa. Visit Finland on arvioinut, että Suomessa matkailusta häviää kansainvälisiä asiakkaita noin 70 % tänä vuonna.

Kotimaisten matkailijoiden liikkeelle lähtö ja innostus tulla Lappiin on ollut kesän aikana huomattava ja edellisiä vuosia merkittävämpi tulonlähde. Kotimaisen ruska- ja talvimatkailun aktivointiin panostetaan. Lapin hiihtokeskuksilla on tulevasta kaudesta hyvät odotukset, sillä kotimaisuusaste on korkea. Levin, Pyhän ja Ylläksen rinneyhtiöiden asiakkaista on noin 85 prosenttia kotimaasta. Epävarmuutta tuo kuitenkin mahdolliset muutokset koronatilanteen kehittymisessä Suomessa.

Kaupan alan kehitys on saanut hyvää tukea kansainvälisistä matkailijoista. Osa matkailuryhmistä kuluttaa paljon rahaa oheispalveluihin ja tuotteisiin, ja tämä taas heijastuu monenlaisina palveluina. Kansainvälisen matkailun hiipumisen heijastevaikutukset näkyvät erityisesti pienissä erikoiskaupoissa liikevaihdon laskuna. Päivittäistavarakauppaan koronalla on ollut positiivisia vaikutuksia ja verkkokaupan rooli on kasvanut.

Maarajojen avoinna olon poukkoilevuus on vaikuttanut rajapaikkakunnilla suuresti suomalaisten, ruotsalaisten ja norjalaisten kanssa käytävään yritystoimintaan ja erityisesti kauppaan. Raja-kaupassa asiakkuudet voivat muodostua naapurimaan kansalaisista huomattaviksi 70–95 prosenttiin ja nämä asiakkuudet ovat elintärkeitä toiminnan ja alueen elinvoiman ylläpitämiseksi.

Maaseutuelinkeinoissa on havaittavissa edelleen varovaisuutta investointihankkeissa. Lapissa maaseutuyritysten, alkutuotannon ja kalatalouden väliaikaisten koronatukien hakemuksia on tullut maltillisesti ja tilanteen kehitys nähdään tulevan kolmen kuukauden aikana. Lausunnolla ollut valtioneuvoston asetusluonnos maatalouden alkutuotannon yritysten väliaikaisesta tuesta annetun valtioneuvoston asetuksen muuttamisesta. Asetusmuutoksen mahdolliset vaikutukset nähdään myöhemmin.

Perusmaataloudessa, metsä- ja porotaloudessa ei ole tapahtunut huomattavia muutoksia koronan vaikutuksesta. Ongelmat ovat kohdistuneet matkailuun ja suoramyyntiin sidoksissa oleviin maaseutuyrityksiin keväästä lähtien. Porotaloudessa viime talvikauden poikkeukselliset olosuhteet laskevat poronlihan myyntimääriä kuluvan syksyn ja talven aikana. Koronaepidemialla on jonkin verran vaikutusta poronlihan kysyntään markkinoilla tulevina kuukausina mm. ravintoloiden mahdollisuuksissa ostaa lihaa. Kausityövoimaa saatiin pitkälti ulkomaisten poimijoiden varaan tukeutuvaan luonnonmarjojen keruuseen edelliskausia vähemmän.

Rakentaminen on jatkunut suhteellisen vakaana. Rakentaminen on painottunut matkailu- ja asuntorakentamiseen. Kunnat investoivat päiväkotien, koulujen, hyvinvointikeskusten ja virastojensa rakentamiseen ja peruskorjaamiseen. Isona hankkeena on käynnissä Lapin keskussairaalan laajentaminen. Teollisuudessa erityisesti kaivosteollisuus on investoinut

rakentamiseen vahvasti. Kaivoksilla on tehty maanrakennusta ja teollisuusrakentamista. Rakentaminen on tarjonnut laajasti työtä erilaisille alihankkijoille. Rakennustyömaita on käynnistynyt, mutta haasteena on, saadaanko uusia urakoita entisten päätyttyä. Suurhankkeiden tuomaa piristysruisketta saadaan vielä odottaa. Metsä Fibren Kemin hankkeen arvioidaan lähtevän merkittävämmiin liikkeelle kuuden kuukauden sisällä.

Työvoiman kysynnän ja osaamistarpeiden näkymät

Viime vuodet ovat olleet Lapissa hyvää työllisyyskehityksen aikaa. Vuonna 2019 työllisyysaste nousi yli 70 prosenttiin ja ero koko maahan kaventui. Vielä alkuvuodesta 2020 työllisyysaste oli vuodentakaisista korkeampi ja henkilöstömäärä kasvoi palveluissa, kaupassa ja rakentamisessa. Koronaviruksen rajoitustoimien vaikutus työllisyyteen oli keväällä Lapissa huomattavasti koko maata voimakkaampi. Kevättalven matkailukausi päättyi ennen aikojaan, työvoimaa lomautettiin tai työsuhteet päättyivät suunniteltua aiemmin. Toisella vuosineljänneksellä työllisyysaste jäi Lapissa 6 %-yksikköä ja työllisten määrä 7 000 viime vuotta alemmaksi.

Työvoiman kysyntä oli vielä viime vuonna kasvussa. TE-palveluihin ilmoitettiin Lapissa avoimeksi yli 24 000 työpaikkaa. Koronaviruksen leviämistä rajoittavat toimet ovat heijastuneet kevään ja kesän 2020 aikana työvoiman kysyntää vähentävästi erityisesti palvelualoilla. Avoimia työpaikkoja on ilmoitettu noin kolmannes vähemmän kuin viime vuonna. Työvoiman kysyntää on silti edelleen huomattavassa määrin ja TE-toimistoon on ilmoitettu noin 1 400 työpaikka kuukausittain.

Kansainvälisen matkailun tulevan talvikauden epävarmat näkymät heijastuvat työvoimatarpeisiin laajasti matkailuun kytkeytyville toimialoille mm. logistiikkaan ja kauppaan. Rankimmin vaikutukset osuvat Pohjois-Lappiin, Tunturi-Lappiin ja Rovaniemelle. Matkailun kausityövoimatarpeiden väheneminen heijastuu vahvasti myös Lapissa opiskelevien ja muualta Lapin matkailutehtäviin hakeutuvien työmahdollisuuksien vähenemisenä. Heijastusvaikutuksia on myös kuntatalouteen, kuntien palveluihin ja työvoimatarpeisiin sekä laajasti yksityisiin palveluihin. Matkustamisrajoitukset ulkomailta voivat heijastua myös testaustoiminnan kausiluontoisiin työmahdollisuuksiin.

Myös muilla toimialoilla on työvoiman kysyntään heijastuvia epävarmuustekijöitä, vaikka kevään ja kesän tilanne on ollut palvelusektoria parempi. Pk-yritysten odotukset henkilöstön määrän kehityksen suhteen ovat laskeneet jyrkästi ja arviot ovat Lapissa huomattavasti heikommalla kuin koko maassa. Rovaniemen seudun henkilöstömääränäkymät ovat heikommalla kuin muualla Lapissa ja kaupan ja palveluiden arviot heikommalla kuin teollisuudessa ja rakentamisessa.

Työvoiman saatavuushaasteita on edelleen useissa ammateissa ja työvoiman saatavuuden parantamisen edellyttämät toimenpiteet ovat keskeinen haaste. Syksyn ammatti-

barometrissa työnhakijapulaa arvioidaan olevan seuraavan puolen vuoden aikana 32 ammatissa arvioiduista 200 ammatista. Sosiaali- ja terveydenhuollon ammattien lisäksi pulaa on mm. puhtaanapidon, kuljetuksen, teollisuuden, rakentamisen, opetusalan ja laskenta-toimen työnhakijoista.

Nykyinen lappilainen työvoima ei riitä pidemmällä aikavälillä kasvaviin rekrytointi- ja työvoimatarpeisiin, vaan tarvitaan myös opiskeluun perustuvaa ja työperäistä maahanmuuttoa. Työvoiman ikärakenteesta johtuva henkilöstön eläköityminen ja vireillä olevat investointihankkeet teollisuudessa, kaivostoiminnassa ja matkailussa tulevat näkymään merkittävinä rekrytointitarpeina heijastuen laajasti eri toimialoille. Investointihankkeiden valmistelu etenee ja esimerkiksi Kemissä Metsä Fibren tehtaan valmistelussa on mukana 400 henkilöä, joista 40 yrityksen omaa työntekijää.

Verkostoyhteistyössä ennakoitaan työvoima- ja osaamistarpeita sekä varaudutaan reagoimaan elinkeinoelämän ja toimintaympäristön muutoksiin ketterillä työelämälähtöisillä toiminta- ja koulutusmalleilla kohdentaen koulutustarjontaa kysyntäaloille. Oppilaitoksissa tapahtuvan oppimisen rinnalle tarvitaan uudenlaisia työelämälähtöisiä oppimisympäristöjä. Oppisopimuskoulutusta ja yhteishankintakoulutusta käytetään yrityksissä sekä nykyisen henkilöstön osaamisen kehittämiseen että uuden henkilöstön rekrytoinnin tukena. Myös oppilaitosten ja yritysten (mm. Outokumpu ja Lappset Group) väliset kumppanuussopimukset tukevat osaavan työvoiman saatavuutta. Ammattiopisto Lappian Louen toimipiste on kehittynyt maaseutuyrittäjyyden osaamiskeskukseksi, jonka toiminnassa yhdistyvät tutkimus, kehittäminen, yritystoiminta ja koulutus.

Työvoimatarpeisiin reagoidaan moderneilla rekrytoinnin oheispalveluilla ja rekrytointitapahtumilla. Valtakunnallinen Työllistä taidolla -palvelu tarjoaa yrittäjille neuvontaa työvoiman hankkimiseen ja työnantajuudessa. Lapissa hankittu Yritysmagneetti -palvelu antaa neuvontaa rekrytointiosaamisen lisäksi yrityksen työnantaja-/yritysmielikuvan kehittämiseen. Jo useampana vuonna toteutettuun Work In Lapland tapahtumaan osallistui tänä syksynä 14 yritystä ja 1 800 työnhakijaa, mikä kertoo osaltaan Lapin vetovoimasta. Talent Boost toimenpideohjelmaa hyödynnetään osaajien saamiseksi alueelle. Lappi osallistuu kansainvälisen rekrytointimallin kehittämiseen.

TE-palvelujen palvelutarjontaa on kehitetty vastaamaan työvoiman saatavuuden haasteisiin. Lisätalousarviossa saadut määrärahat varmentavat tarvittavien palvelujen hankinnan. Keväällä toteutettiin innovatiivisten palvelujen kilpailutus, jonka kautta palvelutarjontaan saatiin uudenlaisia koulutus- ja valmennuspalveluja työnhakijoiden osaamisen kehittämisen tueksi. Työnhakijaksi ilmoittautuneille yrittäjille tuli tarjolle koulutuksia ja valmennuksia mm. yrittäjän jaksamiseen, digiosaamiseen sekä liiketoiminnan kehittämiseen palvelumuotoilun keinoin. Starttirahayrittäjille on starttirahakauden päättyessä tarjolla päätösjakso, jossa yrittäjä saa sparrausta liiketoimintaan erityisesti myynnin ja markkinoinnin näkökulmasta.

Yrittäjyys on tarpeen nähdä yleistyvänä mahdollisuutena vastata työvoiman saatavuuden haasteisiin. Uudenlainen yrittäjyys ei ole joko tai ratkaisu tai elämänmittainen valinta, vaan yrittäjänä ja palkansaajana toimimisen vuorottelua. Työvoimapalveluilla voidaan edistää yrittäjyyttä ja itsensä työllistämistä eri tavoin. Lapin yrittäjyysvalmennukset on uudistettu ja ne ovat räätälöitävissä ja toteutettavissa eri mittaisina tarpeen ja kohderyhmän mukaan.

Työllisyys, työpaikkojen säilyttäminen ja työvoiman saatavuus ovat keskeinen painopiste myös rakennerahastohankkeissa. ESR- ja EAKR-hankkeiden kevään koronahaussa rahoitettuja hankkeita toteutetaan syksyn aikana. Lappilaisten toimijoiden yhteisessä Veto- ja pitovoimainen Lappi -hankkeessa kootaan maakunnallinen hankekonsortio ja taklataan yhdessä Lappia uhkaavaa työvoimapulaa teemakokonaisuuksissa Learning, Landing ja Living. Lisäksi laajassa sidosryhmäyhteistyössä koulutusorganisaatioiden, aluehallinnon, työelämän ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa on luotu Lapin maakunnan jatkuvan oppimisen strategiaa vuosille 2021–2025.

Lappi tarvitsee kansainvälisiä osaajia. Lapissa on tärkeä panostaa pitkäjänteisesti ulkomaisten osaajien hankintaan ja kotouttamiseen sekä kehittää tätä tukevia palveluja ja verkostoja. Lisäksi on tarpeen huomioida maahan muuttaneet tai muuttamassa olevat yrittäjät. Tähän liittyen päivitetään alueellinen maahanmuuttostrategia sekä käynnistetään työ- ja opiskeluperäistä maahanmuuttoa koskeva selvitys, jonka tavoitteena on muodostaa kokonaiskuva työ- ja opiskeluperäisen maahanmuuton nykytilanteesta sekä keskeisistä kehittämistarpeista.

Työttömyyden määrän ja rakenteen näkymät

Työttömyys laski Lapissa vuodesta 2016 alkuvuoteen 2020. Työttömiä oli viime vuonna alle 9 000. Koronaviruksen leviämisen hidastamiseen liittyvät toimet käänsivät työttömyyden ja erityisesti lomautusten määrän jyrkkään kasvuun maaliskuussa. Enimmillään työttömiä oli lähes 15 800. Rajoitustoimien purkamisen myötä työttömyyden kasvu taittui toukuussa ja työttömyys on laskenut erityisesti lomautusten päätymisten myötä.

Elokuun lopussa työttömiä oli 10 970, joista lomautettuja 1 580. Ero vuodentakaiseen on pienentynyt, mutta työttömiä oli edelleen yli 2 400 (28 %) enemmän kuin vuotta aiemmin ja työttömyyden väheneminen on hidastunut syyskuussa. Työttömyys on nyt laskenut kolmen vuoden takaiselle vuoden 2017 vastaavan kuukauden tasolle. Lisäksi työnhakijana on yli 1 300 yrittäjien tilapäistä työttömyysturvaa saavaa henkilöä, joista osalla on mahdollisen yritystoiminnan lopettamisen vuoksi joutua työttömäksi.

Rajoitustoimien vaikutukset ovat olleet merkittäviä erityisesti matkailuun kytkeytyvillä toimialoilla, mikä näkyy työttömyyden lisääntymisenä erityisesti matkailupaikkakunnilla. Työttömyyden kehityksen alueelliset erot palautumisessa kevään tilannetta edeltävään

aikaan ovat huomattavia. Lapissa ollaan nyt paremmassa tilanteessa kuin koko maassa suhteessa vuodentakaiseen. Lapin seutukunnista Torniolaakso, Kemi-Tornio ja Itä-Lappi ovat kärsineet tilanteesta vähiten. Rajuimmin vaikutukset näkyvät elinkeinorakenteesta johtuen Tunturi- ja Pohjois-Lapissa sekä Rovaniemen seudulla. Kunnista Pello, Ranua, Tervola ja Savukoski ovat lähimpänä vuodentakaista tilannetta. Erityisesti matkailupaikkakunnilla työttömyys on edelleen korkealla tasolla. Utsjoella työttömiä oli 69 % ja Kittilässä ja Kolarissa yli 50 % enemmän kuin viime vuoden elokuussa.

Vaikka työttömyys ja erityisesti lomautukset ovat huipustaan vähentyneet ei siis vielä olla alkuvuoden tai vuodentakaisissa luvuissa. Vasta osa keväällä työttömäksi jääneistä on päässyt palaamaan töihin ja osa on vielä lomautettuna tai työttömänä. Loppuvuotta kohti lähdetään huomattavasti viimevuotista korkeamman työttömyyden tilanteesta. Loppuvuoden ja vuoden 2021 työllisyyskehitykseen liittyy huomattavia epävarmuustekijöitä, joista merkittävin on kansainvälinen matkailu ja siihen liittyvät matkustamisrajoitustenpiteet. Erityisesti matkailupaikkakunnilla työttömien määrä uhkaa pysyä korkeana ja kasvaa. Työttömyys ja lomautukset voivat lisääntyä myös muilla kiinteästi matkailuun kytkeytyvillä aloilla, palveluissa, liikenteessä ja rakentamisessa.

Pitkäaikaistyöttömyys on jo kasvussa. Mikäli kriisi pitkittyy ja elinkeinoelämän elpyminen viivästyy, pitkäaikaistyöttömyyden riski kasvaa yhä useammalla työnhakijalla. Vaikeassa työmarkkina-asemassa olevien tilanne vaikeutuu ja syrjäytymisen riski kasvaa. Nuorten ja erityistä tukea tarvitsevien, esim. osatyökykyisten ja maahanmuuttajien työllisyyden nostaminen edellyttää resurssien lisäksi tiivistä yhteistyötä ja kumppanuutta eri toimijoiden välille ja työnhakijoiden motivoimista työmarkkinoille. Ohjausta ja palveluiden kehittämistä tuetaan mm. nuorten ohjaamoissa ja hanketoiminnalla.

TE-toimistolla on nyt tärkeä tehtävä tarjota asiakkaille palvelutarpeiden mukaisia palveluja. Työttömien aktiivipalveluiden tehokkaalla käytöllä voidaan ennaltaehkäistä työttömyyden pitkittymistä ja parantaa työttömien valmiuksia sijoittua työmarkkinoille ja sitä kautta hillitä myös työvoiman saatavuusongelmia. Aktivointiasteeseen laskettaviin työ- ja elinkeinotoimiston palveluihin osallistui elokuun lopussa lähes 3 340 lappilaista. Työnhakijat ovat aktivoituneet hyödyntämään tarjolla olevia mahdollisuuksia kehittää osaamistaan, mikä näkyy koulutukseen ja valmennukseen osallistuvien määrän kasvuna. TE-palvelujen palvelutarjonassa ja palveluhankinnoissa on varauduttu siihen, että työttömien määrä pysyy korkeana.

Ensi vuoden alussa käynnistyvään työllisyyden kuntakokeiluun on Lapissa lähdössä mukaan neljä kuntaa (Rovaniemi, Tornio, Kemijärvi ja Sodankylä). Kuntakokeilu mahdollistaa kunnalle vahvemman roolin työllisyyspalvelujen järjestäjänä. Kunnan rooli on keskeinen erityisesti niiden asiakkaiden palvelutarpeisiin vastaamiseksi, jotka tarvitsevat yhteensovitettuja työllisyys-, osaamis- ja sote-palveluja. Kokeilulla tuotetaan lisäarvoa alueen työnhakijoille ja yrityksille haasteellisessa työmarkkinatilanteessa.

Verkkajulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-327-545-4

Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi
Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi